

Rapporter

IDROTTSVETENSKAP

2012

Nr. 4

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för kost- och idrottsvetenskap

I skuggan av NHL

En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey

Jyri Backman

Licentiatuppsats

I skuggan av NHL

En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey

Jyri Backman

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sammanfattning

I denna licentiatuppsats har svenska elitseriens respektive finska SM-liigas seriemodeller analyserats i ljuset av NHL:s dominans över den globala ishockeyn. Bakgrunden till problemområdet är att företrädarna för svensk respektive finsk elitishockey implementerat olikartade organisatoriska lösningar, trots att de utvecklats i kontexter med likartade sportmodeller och samhällsvillkor. Metodologiskt bygger denna licentiatuppsats på komparativa studier. Som grund för min analys har jag använt mig av dokumentanalys med inslag av rättsdogmatik. Den teoretiska ramen har utgjorts av historikern Martin Alms amerikaniseringsbegrepp samt juristen och forskaren Lars Halgreens analys om amerikaniseringen av europeisk sport.

Följande frågeställningar har analyserats: Hur har elitserien respektive SM-liiga utvecklats i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen, sedan 1970-talets mitt? Vilka kännetecken kan fastställas för de respektive organisationsmodellerna? På vilka sätt skiljer respektive liknar de varandra samt vilka förutsättningar för parallellverkan kan urskiljas, dels generellt och dels specifikt i en ishockeykontext? Vilka tendenser och inslag kan skönjas i elitserien respektive SM-liiga av det faktum att ishockeyn genom åren både sportsligt och kommersiellt dominerats av NHL?

Min studie visar att ishockeysporten är en spjutspets i amerikaniseringen och kommersialiseringen av nordisk sport samt att ishockeyns kommersialisering och professionalisering i någon form leder till en amerikanisering. Studien visar att företrädarna för den finska elitishockeyn haft stor autonomi präglad av förbundssplitting, vilket har sin förklaring i Finlands 1900-talshistoria. Denna självständighet har utgjort grund för den finska elitishockeyns snabba och häftiga utveckling efter andra världskriget. I jämförelse är Sverige präglad av konsensusorientering med Sveriges Riksidrottsförbund som centraladministration och paraplyorganisation för hela den svenska idrotten, även om Svenska Hockeyligan Ab på senare år fått allt större roll inom svensk ishockey. En slutsats är att Finlands högsta ishockeyserie kan anses vara en hybrid mellan den amerikanska respektive europeiska sportmodellen. Sveriges högsta ishockeyserie är å andra sidan närmare sammanlänkad med den europeiska sportmodellen, även om det finns stora kommersiella intressen inom svensk elitishockey.

Title: I skuggan av NHL: En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey

Language: Swedish with a Swedish summary.

Keywords: Elitserien, SM-liiga, amerikanska respektive europeiska sportmodellen.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	III
FÖRKORTNINGAR	V
FÖRORD	VI
KAPITEL 1. INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
NÅGOT OM FORSKNINGSLÅGET	5
METOD	7
TEORETISK RAM	10
KAPITEL 2. DEN AMERIKANSKA RESPEKTIVE EUROPEISKA SPORTMODELLEN	13
URSPRUNGET	13
Major leagues ursprung	15
Den europeiska sportmodellens ursprung	18
NUTIDA KÄNNETECKEN	21
Major leagues	21
Den europeiska sportmodellen	25
KAPITEL 3. NHL: MODELLEN FÖR GLOBAL ISHOCKEY	32
Ursprunget	32
NHL bildas och tar form	32
ISHOCKEYN KOMMER TILL EUROPA OCH NORDEN	36
SVENSK ISHOCKEYS TIDIGA ÅR	37
FINSK ISHOCKEYS TIDIGA ÅR	39
KAPITEL 4. ELITSERIEN OCH SM-LIIGA: I SIN NYA TAPPNING	42
ELITSERIEN BILDAS, UTVECKLAS OCH OMVANDLAS	42
Den nya elitserien	43
Bolagiseringsfrågan	50
De allt större ekonomiska inslagen under 2000-talet	53
SM-LIIGA BILDAS, UTVECKLAS OCH OMVANDLAS	54
Den nya SM-liigan	56
Bolagiseringsfrågan	61
Ishockeyboomen under 1990-talet	64
Ligan stängs	64
...och öppnas	66
De allt större ekonomiska inslagen under 2000-talet	66
SAMMANFATTANDE ANALYSSCHEMA	68
KAPITEL 5. ANALYS OCH FÖRKLARINGAR TILL LIKHETER/SKILLNADER	71
INLEDNING	71
LIGORNAS RELATION TILL DEN AMERIKANSKA RESPEKTIVE DEN EUROPEISKA SPORTMODELLEN	71
RELATIONER TILL NHL-MODELLEN	75
SAMMANFATTNING	85
REFERENSER	88

Förkortningar

Amerikanska sportmodellen	Major leagues (i vardagligt tal benämningen på NFL, MLB, NBA och NHL). Den amerikanska sportmodellen är också synonymt med den amerikanska proffssportsmodellen.
BNP	Bruttonationalprodukt (BNP är värdet på alla varor och tjänster i ett land som produceras under en viss period)
CAHA	Canadian Amateur Hockey Association
CBC	Canadian Broadcasting Corporation
Ds	Departementsstencil
EEC	European Economic Community
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EG	Europeiska gemenskapen
EG-domstolen	Europeiska Gemenskapernas Domstol eller Court of Justice of the European Communities
EG-fördraget (EGF)	Fördraget om upprättandet av EGF Europeiska gemenskapen (Romfördraget)
Elitserien	Sveriges högsta (herr)ishockeyserie
EU	Europeiska unionen
EU-fördraget	Fördraget om Europeiska unionen
EUF-fördraget	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (före detta EG-fördraget)
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol (begreppet EU-domstol används efter Lissabonfördragets ikraftträdande).
Hockeyallsvenskan	Sveriges näst högsta (herr)ishockeyserie
IdrottsAB	Idrottsaktiebolag (Sverige)
IIHF	International Ice Hockey Federation (Internationella Ishockeyförbundet)
KHL	Kontinental Hockey League
Major leagues	Den amerikanska sportmodellen (i vardagligt tal benämningen på NFL, MLB, NBA och NHL)
Mestis	Finlands näst högsta (herr)ishockeyserie
MLB	Major League Baseball
NBA	National Basketball Association
NFL	National Football League
NHA	National Hockey Association
NHL	National Hockey League
NHLPA	National Hockey League Players' Association
Oy	Osaakeyhtiö (Aktiebolag)
Oyj	Julkinen osakeyhtiö (Publikt aktiebolag)
RF	Sveriges Riksidrottsförbund
rf	Registrerad förening (Finland)
ry	Rekisteröity yhdistys (Registrerad förening i Finland)
SJRY	Suomen Jääkiekkoliijat Ry (Ishockeyspelarföreningen i Finland)
SM-liiga	Finlands högsta (herr)ishockeyserie
Jääkiekon SM-liiga Oy (Ab)	Den juridiska personen (associationen) SM-liiga (aktiebolaget)
SM-sarja	Finska mästerskapen i ishockey tom säsongen 1974/1975
SOU	Statens offentliga utredningar
WHA	World Hockey Association

Förord

Tack för all hjälp och allt stöd:

Till:

Mina handledare och goda vänner Bo Carlsson och Torbjörn Andersson, som hållit mig på rätt spår.

Finansiären Vetenskapsrådet.

All personal vid nationella forskarskolan i idrottsvetenskap vid Göteborgs universitet, i synnerhet Göran Patriksson och Owe Stråhlman, samt institutionen idrottsvetenskap vid Malmö högskola.

Tobias Stark och Lars Lagergren för era värdefulla synpunkter och faktagranskning.

Kulturfonden för Sverige och Finland.

All behjälplig bibliotekspersonal samt övriga vänner.

Min mor, far och bror med familj.

Denna bok tillägnas mina älskade brorssöner Akseli Backman & Tobias Backman.

Inledande begreppsdefinitioner

Då benämningarna på en del fenomen skiljer sig åt ges några inledande begreppsdefinitioner och förklaringar. Med major leagues avses de nordamerikanska aktörerna och ligorna som har major league-ambitioner. Respektive major league strävar efter att ha herravälde över en sport på den nordamerikanska kontinenten. För att uppnå detta har respektive major league skapat ett monopol på den yttersta sporten inom en gren i Nordamerika samt att respektive major league agerar som en kartell. Alla andra sportligor och sportorganisationer inom samma sport är således mer eller mindre underlydande. I vardagligt tal talar man om de amerikanska proffssporterna baseball (MLB), amerikansk fotboll (NFL), basketboll (NBA) och ishockey (NHL) – vilka går under benämningen *the Big 4* – som major league i respektive sport.¹ I detta sammanhang är det viktigt att poängtera att jag också använder mig av begreppet major league för de aktörer och ligor som hade major league-ambitioner innan MLB, NFL, NBA och NHL uppnådde major league-status. Huvudskälet till detta är att dessa aktörer och ligor hade major league-ambitioner under sin tid. I och med att de amerikanska proffssportligorna fått major league-status under olika tidsperioder samt att de verkar på en konkurrerande marknad kan det inom samma sport vid samma tidpunkt ha funnits flera aktörer och ligor som hävdade sin dominans, som major leagues.

Med begreppet den europeiska sportmodellen avses den europeiska idrottsmodellen och med den amerikanska sportmodellen och major leagues avser jag den amerikanska proffssportmodellen. Då jag i licentiatuppsatsen analyserat den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen har jag i detta avseende bidragit med en litteraturanlys av dessa sportmodeller. Då jag själv utvecklat modellerna har dessa ett egenvärde i sig och därav omfattningen i texten. Litteraturanalysen och utvecklingen av modellerna är en central forskningsinsats i sig själv.

Med begreppet monopolkapitalism avses ett strukturbegrepp, som innebär att kapitalistiska entreprenörer format ett monopol som äger, organiserar och kontrollerar en sportindustri med

¹ Rosentraub, Mark (2004). "Private Control of a Civic Asset: The Winners and Losers from North America's Experience with Four Major Leagues for Professional Team Sport." samt Markovits, Andrei S. (1989). "Tänk så lite soccer det finns i USA!". MLB bildades år 1903; NHL bildades år 1917; NFL bildades år 1966 efter en sammanslagning av föregångaren till NFL, the American Profession Football Association, bildad år 1920, och the American Football League, bildad år 1960; NBA bildades år 1949 efter en sammanslagning av flera ligor som försökte etablera en identitet och vinstgivande verksamhet.

mål att maximera avkastningen. Det ekonomiska incitamentet är med andra ord drivkraften.² Begreppet monopolkapitalism är följaktligen nära sammanlänkat med principen om vinstmaximering, vilken innebär att klubbägarna vill uppnå största möjliga finansiella lönsamhet.³ Principen om nyttomaximering innebär i sin tur att finansiell lönsamhet underordnats klubbarnas strävan att vinna sportsliga framgångar, vilket indikerar att de är ineffektiva i sin vinstmaximering, det vill säga klubbarna har gjort stora förluster då det finns andra mål som har högre prioritet.⁴ Den amerikanska sportmodellen (major leagues) bedrivs efter principen om vinstmaximering medan den europeiska sportmodellen i sin tur är nära sammanlänkad med principen om nyttomaximering.

För att få ett naturligt sammanhang och flöde i texten används begreppen idrott och sport samt förening och klubb som synonymer. Härtill är det på sin plats att förtydliga att med SM-liiga avses Finlands högsta ishockeyserie som infördes inför säsongen 1975/1976 och att begreppet innefattar den sportsliga ligan, seriemodellen och associationen/organisationen SM-liiga (oavsett om SM-liiga haft associationsformen registrerad förening [ry/rf] eller det från och med år 2002 bolagiserade aktiebolaget Jääkiekon SM-liiga Oy [Ab]). Att förkortningarna ry (rekistöröity yhdistys) och rf (registrerad förening) används i licentiatuppsatsen och i synnerhet för tiden runt och efter millenniumskiftet hänger samman med att det i Finland finns lagstiftning om att sammanslutningar som bildas för gemensamt ideellt syfte (exempelvis allmännyttiga idrottsföreningar) måste registreras, se föreningslag (26.5.1989/503), vilket inte är fallet i Sverige. Den första finska lagen om föreningar antogs år 1919. Av denna anledning används för tiden efter att SM-liigaklubbarna bolagiserades runt millenniumskiftet associationens/klubbens formella namn följt av det allmänt vedertagna: exempelvis Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät från Uleåborg och Oy HIFK-Hockey Ab, Helsingfors IFK (HIFK). Detta för att minimera missförstånd och felaktigheter om associationens/klubbens juridiska status. Samtidigt ska det poängteras att min ambition har varit att använda den för var tid korrekta beteckningen på associationen (föreningen/klubben/aktiebolaget), exempelvis AIK Ishockey Ab, även om klubbnamnen i regel förkortas, och då i synnerhet de svenska, såsom exempelvis Leksands IF för Leksands Idrottsförening. I samma veva ska det nämnas att kapitel fyra: *Elitserien och SM-liiga: i sin nya tappning* är av en mera empirisk karaktär för att följas av en mera analyserande del i kapitel fem. Det ska också nämnas att jag inte primärt fokuserar på kulturella aspekter trots att sådana i viss mån ändå nämns i licentiatuppsatsen.

Då det finns ekonomiska analyser i min studie har valutaomräkningen och inflationsberäkningen genomförts på följande sätt: En amerikansk dollar har motsvarat sju svenska kronor (1\$=7 SEK) och en euro tio svenska kronor (1€=10 SEK). Beloppen har sedan avrundats. Vid inflationsberäkningen har följande databaser använts: för den amerikanska inflationen www.usinflationcalculator.com (2011-06-17), för den finska inflationen Finlands Banks www.suomenpankki.fi (2011-08-04) och för den svenska inflationen svenskt näringslivs www.ekonomifakta.se (2011-06-17).

En poäng med licentiatuppsatsen är att visa att juridiken i vissa avseenden är nära sammanlänkad med ishockeysporten. Några exempel på denna sammanlänkning är den fria rörligheten för arbetstagare inom den europeiska unionen, ishockeyns (idrottens) interna rättssystem (som reglerar exempelvis spelarövergångarna och bolagiseringsproblematiken) samt NHL:s i princip hegemoniska position över världsisshockeyn. NHL:s hegemoni innebär att andra ishockeyligor i

² Se exempelvis Braverman, Harry (1998). *Labor and monopoly capital: the degradation of work in the twentieth century*, s. 175ff.

³ Se Braverman, Harry (1998) s. 175ff., Vamplew, Wray (1988). *Pay up and play the game: Professional Sport in Britain 1875–1914*, s. 77ff., Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001). *Offside: Soccer and American Exceptionalism*, exempelvis s. 44ff. Lavoie, Mark (2004). "Economics and Sport." samt Sage, George H. (2004). "Political Economy and Sport."

⁴ Vamplew, Wray (1988) s. 77ff.

princip är plantskolor och utbildningsinstitutioner för NHL, så även ryska KHL. NHL:s hegemoniska ställning förstärks av att NHL-proffsens deltagande i vinter-OS i praktiken beslutas av NHL-ägarna, även om en överenskommelse sker med spelarföreningen NHLPA. Dessutom finns det ett mycket omfattande och komplext kollektivavtal mellan NHL och NHLPA. NHL:s herravälde har också bidragit till att svensk respektive finsk ishockey ingått transferavtal med NHL. Detta innebär att undersökningsområdets infallsvinklar och komplexitet har ett naturligt samband med det juridiska systemet. I syfte att underlätta läsandet har mycket av det juridiska infogats i fotnoterna, och den specialintresserade hänvisas till dessa. Slutligen ska det nämnas att min undersökning är inom den tvärvetenskapliga disciplinen idrottsvetenskap inriktning sport management och inte inom någon traditionell vetenskapsdisciplin.

KAPITEL 1. Inledning

”Jag tror att det är svårt för en sport att få respekt när man som dom [major leagues min anmärkning] har en stängd serie. Vi i vårt land ska vara försiktiga och inte snegla på USA för mycket. Där är sport en show. I Sverige är våra nationella serier så djupt rotade att vi måste vara rädda om dem. Det sportsliga måste få avgöra.”⁵

”Stäng elitserien. Det är enda utvägen för svensk ishockey.” Detta konstaterade Tre Kronors förre förbundskapten Hardy Nilsson år 2003. Detta var hans lösning för att göra ett vid den tiden sargat Tre Kronor mera konkurrenskraftigt.⁶ Trots förbundskaptenens klara önskan var förslaget inget nytt, men elitserien kom inte att stängas. Ett utmärkande drag för Sveriges högsta ishockeyliga är att denna aldrig varit en stängd seriemodell. Det innebär att den svenska ishockeyn har präglats av den europeiska idrottens logik med upp- och nedflyttning i seriesystemen som avgörande för serietillhörigheten. Denna seriemodell möjliggör för mindre etablerade klubbar, och klubbar som aldrig spelat i elitserien, att avancera till höstens serier och göra det som på förhand verkade omöjligt. Jämförelsevis var Finlands högsta ishockeyserie SM-liiga vid denna tidpunkt en stängd liga. Utmärkande för en stängd liga är att denna präglas av den amerikanska sportmodellens logik där ingen upp- eller nedflyttning sker. Med detta konstaterande introduceras ishockeyligorna elitserien och SM-liiga samt den europeiska respektive amerikanska sportmodellens logik.

I syfte att förbättra och utveckla svensk respektive finsk ishockey omorganiserades de högsta serierna i de båda länderna under 1970-talet. Elitserien respektive SM-liiga spelades i sina moderna former för första gången säsongen 1975/1976, även om seriesystemen förändrats flera gånger sedan dess. Reformerna har allt som oftast haft ekonomiska betingelser. I samband med den finska ishockeyns seriereform beslutade företrädarna för finsk ishockey att SM-liiga från och med säsongen 1975/1976 organisatoriskt skulle administreras av SM-liiga och inte av det Finska Ishockeyförbundet. SM-liiga blev en egen från Finska Ishockeyförbundet fristående organisation.⁷ Detta var ett historiskt beslut och ett stort avsteg från den traditionella organiseringen av finsk ishockey med Finska Ishockeyförbundet som centraladministration för all finländsk ishockey. Beslutet som företrädarna för finsk ishockey fattade innebar att de skapade förutsättningar för en modell som i vissa avseenden började likna den nordamerikanska proffsligan National Hockey Leagues (NHL) seriemodell. De utmärkande dragen för NHL är att organisationen är en kapitalistisk verksamhet med monopolistiska ambitioner, där klubbarna spelar om vad som sägs vara världens mest eftertraktade ishockeytrofé: Stanley Cup.⁸

Även om företrädarna för finsk ishockey skapade en seriemodell som organisatoriskt i vissa avseenden började likna NHL:s självstyre dröjde det ett par årtionden innan SM-liiga stängdes, det utmärkande med en stängd seriemodell är att ingen upp- eller nedflyttning sker, och ett av de mest

⁵ Svenska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Rickard Fagerlunds ord i tidskriften *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*. Nr. 1 2000, s. 14.

⁶ Ros, Tomas (2003). ”Stäng elitserien och satsa på svenska spelare.”

⁷ SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja, toukokuun 24 päivä 1975 (SM-liigas konstituerande stadgar 24 Maj 1975). Suomen Jääkiekkoliitto (Finlands Ishockeyförbund), Hj1 (1970-L).

⁸ Jämför Lavoie, Marc. (2006). ”Ice hockey.”

signifikativa kännetecknen för NHL och övriga major leagues blev ett kännetecken för Finlands högsta ishockeyserie. Inför säsongen 2008/2009 beslutade och genomförde företrädarna för SM-liiga en justering av seriemodellen. I syfte att öka de sportsliga aspekterna beslutades att det sist placerade laget i SM-liiga skulle kvalspela mot segraren i Mestis (den näst högsta finska ishockeyserien) i en matchserie i bäst av sju matcher. SM-liigas stängda seriemodell varade således nästan under ett årtionde (säsongerna 2000/2001 till 2007/2008). Samtidigt ska det nämnas att seriesystemen under SM-liiga, vilka administreras av Finska Ishockeyförbundet, bygger på den europeiska idrottens logik. Nu är det inte enbart företrädarna för SM-liiga som influerats av NHL. Även företrädarna för elitserien har influerats av NHL i såväl sportsliga som affärsmässiga frågor. Exempel på detta är allt från införandet av den offensiva tacklingsregeln till byggandet av de inkomstbringande multiarenorna.⁹ I och med att företrädarna för elitserien och SM-liiga genom åren i flera medvetna och strategiska val tagit till sig influenser från NHL introduceras begreppet amerikanisering. Härjämte gör sig ytterligare två intressanta dimensioner gällande. Den första dimensionen är elitseriens respektive SM-liigas interna regelverk då seriemodellerna upprätthålls och förändras med stöd av detta juridiska regelverk. Den andra dimensionen är NHL:s i princip hegemoniska ställning och den juridiska styrningen av denna maktinstitution.

Sedan den första historiska elitserien respektive SM-liiga spelades säsongen 1975/1976 (till och med säsongen 2011/2012) har totalt fyrtio klubbar lyckats avancera till elitserien via kvalspel medan sjutton klubbar lyckats avancera till SM-liiga via kvalspel.¹⁰ I kvalserien till elitserien våren 2011 lyckades Växjö Lakers Idrott AB med den oväntade bedriften att avancera till elitserien säsongen 2011/2012 genom att vinna kvalserien och då slå ut elitserieklubben Södertälje SK.¹¹ Åren innan var det Mora IK, Rögle BK och AIK Ishockey AB som gick upp i elitserien. Kort sagt, det finns en historik med oförutsägbara avancemang till elitserien. I Finland, i motsats, blev kvalet till SM-liiga säsongen 2011/2012 lika förutsägbart och ointressant som kvalserien till elitserien var oförutsägbart och intressant. SM-liigaklubben Lahden Pelicans Oy (AB), Pelicans från Lahti, besegrade Mestissegraren Hockey- Team Vaasan Sport Oy (AB), Sport från Vasa, med fyra raka segrar i matchserien om bäst av sju matcher. Ett mervärde med den svenska ishockeyns seriemodell kan härmed tyckas vara att den europeiska idrottens logik med upp- och nedflyttning avgör vilka klubbar som ska spela i Sveriges högsta ishockeyserie: Elitserien. Nackdelen är att risken för degradering ökar. En degradering som påverkar elitserieklubbarnas ekonomi negativt. Mervärdet med den finska ishockeyns seriemodell är att risken för degradering minskar, vilket i sin tur gynnar den ekonomiska förutsägbarheten. Nackdelen är att den europeiska idrottens logik med upp- och nedflyttning urholkas. Med detta förs den ekonomiska betydelsen av spel i elitserien respektive SM-liiga fram.

Spel i elitserien och SM-liiga kräver kapital. Även om svensk och finsk ishockey historiskt sätt alltid varit nära associerade med ideell verksamhet har de ändå varit nära sammanlänkade med affärer, men förekomsten och intensiteten har ökat under de senaste 30–35 åren.¹² Med affärer

⁹ Innan den offensiva tacklingsregeln infördes år 1970 var det enbart det försvarande laget som fick tackla på egen planhalva.

¹⁰ Se exempelvis Fahlström, Per Göran (2001). *Ishockeycoacher: En studie om rekrytering, arbete och ledarstil*, Mennander Ari & Mennander, Pasi (2004). *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* (Ligastjärnorna – Ishockeyns SM-liiga 30 år 1975–2005) samt Stark, Tobias (2010). *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*. Det ska dock påpekas att omorganisering av seriemodellerna, med olika antal lag, har skett under tiden i såväl elitserien som SM-liiga.

¹¹ För Växjö Lakers Idrott AB del beräknades elitserieavancemanget vara värt mellan 25–40 miljoner svenska kronor, 25 miljoner svenska kronor från Svenska Hockeyligan AB och ett okänt antal miljoner kronor från ökade sponsortäkter och olika matchintäkter. Edwinsson, Lisa (2011). "Priset för att ramla ur elitserien: 40 miljoner."

¹² Slack, Trevor (2004). *The commercialisation of sport*, s. prologue xxii. Några exempel på sammanlänkningen mellan sport och affärer är att näringslivets namn och logotyper framhävs på arenorna och spelplanen samt på spelarnas kläder och utrustning.

En traditionellt grundläggande ideologi inom den svenska och finska idrotten är tanken om amatörism och självständighet från yttre faktorer. Den bakomliggande tanken bakom amatörismen är att amatörer inte tar emot pengar för att utöva sin idrott. Människor ska idrotta för att det är ett lustfullt tidsfördriv. Inte för att tjäna pengar eller för att idrott ska vara ett arbete. Andersson, Torbjörn (2002). *Kung fotboll: den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, s. 254ff., Wikberg, Karin (2005). *Amatör eller professionist?: studier rörande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903–1967* samt SOU 2008:59.

avses exempelvis köp och försäljning av tv- och mediarättigheter, köp och försäljning av klubbprodukter (merchandising) samt annan form av handel. Svenska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande (åren 1948–1973) Helge Berglund hade ett talesätt när det gällde pengar och finanser: ”Pengar betyder inte allt här i världen, men jag vet få saker som det är svårare att klara sig utan.”¹³ Några årtionden senare konstaterade Malmö IF:s (IF Malmö Redhawks) före detta ordförande Percy Nilsson att ”Det är för mycket idrott i sport” och att ”Idrott handlar enbart om affärer och det måste vi acceptera”.¹⁴ Elitseriens och SM-liigas kommersialiserings- och professionaliseringsprocess har följaktligen inneburit att ”‘it’s no longer’ ‘only a game’”, ‘it’s all about the money these days’ or, heaven forbid, the interminable ‘sport has become big business’”.¹⁵ Enbart under säsongen 2009/2010 omsatte klubbarna i elitserien och SM-liiga tillsammans mer än 2 miljarder svenska kronor, varav elitserieklubbarna 1,3 miljarder kronor och SM-liigaklubbarna 81 miljoner euro.¹⁶

I kölvattnet av Sveriges och Finlands EU-inträde år 1995, och EU-domstolens avgörande i *Bosmanmålet*¹⁷, då en europeisk free agent-modell etablerades, har spelarsättningarna ökat markant. Ishockey som profession har inneburit att de bäst betalda spelarna i elitserien och SM-liiga under 2000-talets första årtionde kunde tjäna flera hundra tusen kronor (eller motsvarande i euro) per månad.¹⁸ Med amerikaniseringen av europeisk sport samt Bosmandomens effekt på svensk och finsk ishockey introduceras EU-rätten samt den arbetsrättsliga regleringen av elitishockeyspelarnas vardag. Med det ökade kapitalet och de finansiella transaktionerna inom svensk och finsk ishockey, samtidigt som en exploatering av varor och tjänster sker i vinstsyfte för att stödja klubbarnas ekonomi, intensifierades elitseriens och SM-liigas kommersialiserings- och professionaliseringsprocess samt påbörjas den juridiska regleringen av dessa processer. En dimension i kommersialiseringsprocessen är att företrädarna för elitserie- och SM-liigaklubbarna i olika konstruktioner och omfattning sammanlänkat associationsformen aktiebolag med ishockeyverksamheten. Här till finns inom svensk ishockey möjligheten att upplåta medlemsrättigheten i seriespelet till ett idrottsaktiebolag (IdrottsAB). Med detta lanseras associationsformen aktiebolag och ishockeyns bolagiseringstrender.

¹³ Berglund, Helge [red.] (1972). *Pucken: en bok om svensk ishockey*, s. 161.

¹⁴ realtid.se (2008). ”Det är för mycket idrott i sport.”

¹⁵ Andrews, David L. (2004). ”Sport in the Late capitalist Moment.”, s. 3.

¹⁶ Elitserieklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser säsongen 2009/2010 samt SM-liigaklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser år 2010.

¹⁷ Bosmandomen var startskottet för idrottsjuridiken och idrottspolycyn inom EU. Effekterna av Bosmandomen blev flera och konsekvenserna av domen är så stora att man kan tala om tiden före Bosman och tiden efter Bosman. Se bland annat Halila, Heikki (1998). ”Vad är kännetecknande för idrottsjuridiken?”, s. 7ff. samt Malmsten, Krister (2007). ”Idrottsjuridik – en teoretisk modell från en praktikers perspektiv.” Mål 415/93. EG-domstolen (numera EU-domstolen) avkunnade sin dom den 15 december 1995. Tvisten rörde den fria rörligheten för personer; som är en av de fyra friheterna: personer, kapital, varor och tjänster. Det EG-domstolen hade att avgöra var om det står i strid med artikel 48 i EG-fördraget (nuvarande artikel 45 i EUF-fördraget) att tillämpa regler som idrottsförbund har utfärdat, efter att spelarens kontrakt med en förening löpt ut, kan anställas av en förening i en annan medlemsstat, endast om den sistnämnda betalar moderföreningen en övergångs-, utbildnings- eller utvecklingsersättning? Den andra frågan var om det står i strid med artikel 48 i EG-fördraget att tillämpa regler som idrottsförbund har utfärdat att endast låta ett begränsat antal professionella spelare som är medborgare i andra medlemsstater delta (principen om förbud mot diskriminering)? EG-domstolen konstaterade att reglerna som idrottsförbunden har utfärdat står i strid mot artikel 48 EG-fördraget. EG-domstolens dom innebar att idrottsföreningar/arbetsgivare inte kan förhindra spelartransfers för avtalslösa idrottsutövare när de söker ny idrottsförening/arbetsgivare inom den europeiska unionen vid en gränsoverskridande transfer, samtidigt som det ska noteras att vissa EU-länder införde full Bosman även vid nationell transfer direkt medan andra länder införde full Bosman efter hand. Domen innebar vidare att idrottsförbund inte kan uppställa regler som utesluter/diskriminerar EU-medborgare från rätten att anta erbjudande om anställning hos förening inom EU, oavsett hur många EU-medborgare som finns i föreningen sedan tidigare. EG-domstolen bedömde att det inte fanns anledning att uttala sig om tolkningen av konkurrensreglerna, EUF-fördraget artikel 101 och 102 (f.d. EGF artikel 81 och 82 samt 85 och 86). Det bör även påtalas att EU:s bestämmelser om fri rörlighet för personer inte enbart gäller för elitidrottare utan också gäller för amatörer då EU-kommissionen anser att detta faller inom fördragets materiella tillämpningsområde. Konsekvensen av Bosmandomen var att föreningarna/arbetsgivarna inte behövde betala någon övergångsersättning till moderklubbarna. Det finns dock specialregleringar inom exempelvis fotboll: utbildningsersättning och solidaritetsersättning som är framförhandlade mellan FIFA/UEFA och EU-kommissionen år 2001. Det ska även påtalas att det fanns tidigare avgöranden från EG-domstolen som indikerade på hur Bosmantvisten skulle komma att lösas. I exempelvis *Walrave & Koch* (Mål 37/74) från år 1974 fastslog EG-domstolen att utövandet av sport lyder under gemenskapsrätten endast om utövandet utgör en ekonomisk verksamhet enligt artikel 2 i EG-fördraget. Gränsen för ekonomisk verksamhet är teoretiskt mycket låg och mycket lägre än begreppet näringsverksamhet.

För fördjupning om europarätten: se Bernitz, Ulf & Kjellgren, Anders (2010). *Europarättens grunder*.

¹⁸ Expressen.se (25 september 2009, 26 september 2009 och 25 september 2010) samt MTV3 Internet (2 november 2011).

Elitseriens och SM-liigas amerikaniseringsprocess har inneburit att ligorna än mer blivit upplevelseindustri och underhållningsidrott där skiljemuren gentemot ideell folkrörelseidrott blivit så hög att man kan tala om två fundamentalt olika idrottsformer med ”väsensskilda mål, medel, syfte och mening där fysisk aktivitet är minsta men också enda gemensamma nämnare”.¹⁹ Elitserien och SM-liiga har omvandlats till sportevenemang. Ligornas omdaning aktualiserar i sin tur frågan om svensk respektive finsk elitishockeys utveckling och deras likheter och skillnader samt dess olika vägar vad gäller organisation, trots deras gemensamma bakgrund i den kanadensiska ishockeyn och NHL som företrädarna för Sveriges och Finlands högsta ishockeyserier låtit sig inspireras av. Hur har denna utveckling gått till? Min förhoppning är att detta arbete ska bidra till att rätta ut dessa frågetecken som elitseriens respektive SM-liigas organisatoriska, ekonomiska och juridiska aspekter framkallar. Detta leder fram till denna licentiatuppsats som tar sin utgångspunkt i de olika vägar som dessa två ishockeyligor har tagit i sin utvecklings- och amerikaniseringsprocess. Min förhoppning är att detta arbete kan bidra till en mer teoretisk långsiktig kunskapsupbyggnad för att förstå elitseriens och SM-liigas seriemodeller.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna licentiatuppsats blir att ge en idrottsvetenskapligt grundad beskrivning och förståelse av vad som händer när den amerikanska sportmodellen (major league-modellen) möter den europeiska modellen för idrottens organisering, när förutsättningen är en uppenbar dominansposition för den förra? Denna utgångspunkt blir extra intressant eftersom företrädarna för svensk respektive finsk elitishockey kommit att implementera olikartade organisatoriska lösningar, trots att de varit situerade i kontexter med likartade sportmodeller och samhällsvillkor.

I detta sammanhang ska nämnas att analysen och jämförelsen inte är ute efter att klargöra vilken av seriemodellerna som är mest gångbar. Ytterst är min ambition att försöka öka förståelsen för de grundläggande betingelserna för ishockeyns organisatoriska utveckling från att vara en del av en nationell ideell folkrörelse till att bli en mång-miljonindustri med tydliga transnationella förtecken. Följande frågeställningar framträder som viktiga att undersöka:

- 1) Hur har elitserien respektive SM-liiga utvecklats i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen, sedan 1970-talets mitt?
- 2) Vilka kännetecken kan fastställas för de respektive organisationsmodellerna? På vilka sätt skiljer respektive liknar de varandra samt vilka förutsättningar för parallellverkan kan urskiljas, dels generellt och dels specifikt i en ishockeykontext?
- 3) Vilka tendenser och inslag kan skönjas i elitserien respektive SM-liiga av det faktum att ishockeyn genom åren både sportsligt och kommersiellt dominerats av NHL?

Genom att besvara dessa frågor menar jag att det är möjligt att få en uppfattning om hur företrädarna för svensk och finsk elitishockey organiserat respektive seriemodell.

Undersökningsperiodens bakre gräns utgår från elitseriens och SM-liigas serieomläggningar år 1975. Det har dock varit nödvändigt att komplettera denna del. Den första kompletterande delen utgår från de organiserade och professionella lagsporternas uppkomst under 1800-talet. Bakgrunden till denna historiska återblick är att baseball och engelsk fotboll utgjort ursprung och modell för den amerikanska respektive den europeiska sportmodellens framväxt och utformning.

¹⁹ Lundberg, Hans (2009). *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008*, s. 26.

Denna del utgör med andra ord en hörnsten i förståelsen av de moderna och organiserade sportligornas uppkomst. Den andra kompletterande delen består av NHL:s tillkomst. Denna del är central för förståelsen för NHL:s i princip hegemoniska position i den moderna ishockeyn. Den tredje kompletterande delen utgår från ishockeyns ursprung och tidiga år i Sverige och Finland. Bakgrunden till denna del är behovet av en kort historisk orientering i såväl svensk som finsk ishockey. Denna del har till syfte att översiktligt förklara under vilka betingelser den svenska respektive finska ishockeyn uppstod och växte fram under 1900-talet. Undersökningsperiodens slutpunkt sammanfaller med organiseringen av elitserien och SM-liiga under 2010-talet.

Något om forskningsläget

Med all säkerhet finns det ingen akademisk undersökning som analyserar eller jämför hur elitseriens och SM-liigas seriemodeller utvecklats i ljuset av den amerikanska respektive europeiska sportmodellen. Språkskillnaden har därtill varit och är en barriär för djupare jämförande studier av svenska och finska samhälls- och idrottsförhållanden, även om Finland officiellt är tvåspråkigt.

För att kunna besvara studiens syfte och de preciserade frågeställningarna ska jag nu göra en genomgång av tidigare ishockeyrelaterad svensk respektive finsk ishockeyforskning. Vad gäller *svenska* forskning finns det fem doktorsavhandlingar, där pedagogen Per Göran Fahlströms, pedagogen Josef Fahléns, företagsekonomen Hans Lundbergs (även om denna inte är en specialstudie om ishockey) och historikern Tobias Starks avhandlingar är de som ligger närmast min undersökning.²⁰

Även om Per Göran Fahlströms avhandling fokuserar på svenska ishockeycoacher är hans undersökning intressant för min undersökning då han bland annat behandlar motiven för serieförändringarna inom svensk ishockey och visar att de till stor del utgjorts av ekonomiska skäl och inte av sportliga. Av denna anledning har antalet ishockeymatcher ökat. Dessutom betonar Fahlström att svensk elitishockey i mångt och mycket är en verksamhet i gränslandet mellan sport, affärsverksamhet och underhållning. Per Göran Fahlströms slutsats att den svenska ishockeyn är ett slutet och reproducerande system är dessutom tänkvärd, även om Fahlström i detta avseende primärt tar sikte på coachrollen.²¹

Josef Fahléns syfte var att studera den organisatoriska förändringen av svensk elitishockey samt att undersöka hur, varför och med vilka konsekvenser svensk ishockey har förändrats mellan åren 1967–2000.²² För att kunna analysera sitt studieobjekt använde sig Fahlén av institutionell teori. Josef Fahlén identifierade fyra faktorer som format utvecklingen under den undersökta tidpunkten: professionell ishockey, televisionen, utbildningen samt utländska investerare. En skillnad mellan min undersökning och Josef Fahléns är att jag kommer att fördjupa analysen av vissa utvalda delar som Fahlén översiktligt behandlar. Några exempel på detta är NHL och organisationens maktposition inom världsisshockeyn samt bolagiseringsfrågan. Dessutom kommer

²⁰ Fahlström, Per Göran (2001). *Ishockeycoacher: En studie om rekrytering, arbete och ledarstil*; Fahlén, Josef (2006). *Structures beyond the frameworks of the rink – On organization in Swedish ice hockey*; Lundberg, Hans (2009). *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008*; Stark, Tobias (2010). *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*.

Den femte är: Gilenstam, Kajsa (2010). *Gender and physiology in ice hockey: a multidimensional study*.

Dessutom finns några avhandlingar som berör ishockey. Dessa är: Johansson, Christer (1987). *Elite sprinters, ice hockey players, orienteers and marathon runners: isokinetic leg muscular performance in relation to muscle structure and training*; Rolandsson, Margot (2005). *Snuff use and oral health among young ice-hockey players: implications for oral health promotion*; Svensson, Anders (2007). *Från norra ståplats till cyberspace: en beskrivning av en diskussion på internet om ishockey utifrån ett offentlighetsperspektiv*.

²¹ Fahlström, Per Göran (2001). *Ishockeycoacher: En studie om rekrytering, arbete och ledarstil*. Se exempelvis s. 61, s. 183 och s. 187.

²² Fahlén, Josef (2006). *Structures beyond the frameworks of the rink – On organization in Swedish ice hockey*.

jag att tillföra en juridisk infallsvinkel som Josef Fahlén inte har. En annan skillnad är att jag kommer att göra en komparativ undersökning mellan elitserien och SM-liiga.

Företagsekonomen Hans Lundbergs syfte var att undersöka hur kommunikativt entreprenörskap skulle kunna vidga möjligheterna till deltagande på den svenska upplevelseindustriella spelplanen åren 1999–2008.²³ Hans Lundbergs avhandling är intressant för min undersökning då han fokuserar på ishockey som upplevelseindustri och underhållningsidrott. En del i avhandlingen som berör min undersökning handlar om att svensk ishockey är i behov av att öka sina intäkter. Ett sätt att öka intäkterna, enligt Lundberg, och vilket skett de senaste tre decennierna, är att elitseriekлубbarna spelar flera matcher. Ett annat sätt att öka intäkterna är att bygga nya arenor, att äga och driva dessa i egen regi samt att få andra intressenter att finansiera mesta möjliga av arenan. En skillnad mellan våra undersökningar är att Hans Lundberg arbetar med hur kommunikativt entreprenörskap kan utvidga den svenska upplevelseindustriella spelplanen. Detta gör inte jag. En annan skillnad mellan våra undersökningar är att jag analyserar elitseriens progression sedan ligan bildades år 1975. Detta gör inte Hans Lundberg. Dessutom kommer jag att göra en komparativ undersökning.

Historikern Tobias Stark beskriver och analyserar i sin tur ishockey-sportens framväxande nationella betydelse i Sverige åren 1920–1972.²⁴ I avhandlingen analyserar Stark bland annat vem/vilka som stod bakom Sveriges medverkan i Antwerpen-OS ishockeyturnering år 1920 och varför, hur ishockeyn spreds från dess kärnområde i Stockholm till övriga riket samt varför Tre Kronor blivit så intimt förknippat med den svenska folkhemsidentiteten. Dessutom ställs bland annat begreppet amerikanisering i relation till modernisering och nationell identitet i Sverige och den svenska ishockeyns utveckling. Till skillnad mot Stark kommer jag att analysera elitseriens seriemodell i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen med fokus på åren 1975–2010. Här är det viktigt att påpeka att jag inte enbart undersöker elitseriens seriemodell. En lika stor del består i att analysera SM-liigas seriemodell i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen under samma tidsperiod. Dessutom analyseras den amerikanska respektive den europeiska sportmodellens historiska framväxt och utformning. Av denna anledning går jag inte lika djupt in i elitseriens amerikaniseringsprocess efter år 1975 som Stark gjorde i sin avhandling för åren 1920–1972. Sammantaget kan sägas att min positionering kan ses som ett nav där jag tar till mig, undersöker och analyserar utvalda delar från Per Göran Fahlström, Josef Fahlén, Hans Lundberg och Tobias Stark samtidigt som jag kompletterar med egen forskning.

Trots att det finns flera doktorsavhandlingar som behandlar *finnsk* ishockey har ingen av dessa någon närmare anknytning till mitt studieobjekt och mina frågeställningar.²⁵

Vad avser forskning om NHL:s utveckling och omdaning samt idrottens globala kommersialisering- och professionaliseringsprocess har jag använt mig av engelskspråkig litteratur som länge varit i framkant när det gäller forskning inom dessa områden.²⁶

²³ Lundberg, Hans (2009). *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008*.

²⁴ Stark, Tobias (2010). *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*.

²⁵ Doktorsavhandlingarna är följande: Rovio, Esa (2002). [Idrottspsykologi]. *Joukkueellinen yksiöitä: toimintatutkimus psykikkisen valmennuksen ohjelman suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista poikien*. (Egen översättning) Ett lag individer: aktionsforskning om pojkar och de psykiska programmets planering, förverkligande och utvärdering; Mölsä, Jouko (2004). [Medicin]. *Jääkiekkovammat: epidemiologinen tutkimus jääkiekkovammoista Suomessa*. (Egen översättning) Ishockeyskador: epidemiologisk undersökning av ishockeyskador i Finland; Juntumaa, Birgitta (2008). [Psykologi]. *Kasvatus- ja valmennustyylien yhteys juniorijääkiekkoliikojen suoriutumisstrategioihin, tyytyväisyyteen ja joukkueen koheesioon*. (Egen översättning) Utbildning och ledarstilens kontakt med juniorishockeyspelarnas prestationsstrategier, belåtenhet och lagets sammanhållning; Zacheus, Tuomas (2008). [Pedagogik]. *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. (Egen översättning) Från naturlära vardagsidrott till idrottens specialisering. De finländska idrottsgenerationerna och idrottskulturens förändring.

Metod

Denna licentiatuppsats utgörs av en komparativ studie. En fördel med valet av komparativ metod är att den ökar kunskaperna över gränserna, samtidigt som mitt arbete övervunnit vissa av de språkliga hindren. Som grund för min analys har jag använt mig av dokumentanalys. En fördel med dokumentanalys är att empirin i regel är tillgänglig, ofta till lågt pris och att den är existerande. Valet av dokumentanalys har även fördelen att jag kunnat läsa texten flera gånger samtidigt som jag kunnat fånga helheten i texten. Min ambition har även varit att försöka förstå dokumentens tidsbetydelse, och att dessa analyserats i sitt sammanhang.²⁷ Här är det även angeläget att poängtera att jag strävat efter att få balans i arkivmaterialet genom att väga lika mycket och samma empiriska material mot varandra, men att det i högre grad finns material om svensk ishockey, vilket är en svaghet för helheten. Dessutom ska det nämnas att vissa delar av min finska empiriinsamling bygger på bröderna Ari & Pasi Mennanders i viss mån populärvetenskapliga böcker om finsk ishockeys och SM-liigas utveckling.²⁸ Detta kan anses som problematiskt, då jag inte kunnat kontrollera primärkällorna tillfredställande, en orsak är att jag inte fått tillgång till SM-liigas arkiv i Helsingfors trots flera påstötningar. Min ambition genom hela arbetet har i vilket fall som helst varit att systematiskt och objektivt söka och bedöma källmaterialet i syfte att fastställa fakta för att härigenom dra slutsatser om tidigare händelser.²⁹

Då det finns en juridisk infallsvinkel i licentiatuppsatsen har jag valt att komplettera dokumentanalysen i vissa avseenden med den rättsdogmatiska forskningsprincipen. Med den rättsdogmatiska forskningsmetoden avser jag juridisk metod. Detta innebär att tryckt juridiskt material analyseras (exempelvis genom tolkning och jämförelse), då denna metod är ett effektivt sätt att samla in kvalitativ data som rör lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och praxis.³⁰ Även om det finns en risk med att använda flera metoder är min bedömning att dessa kvalitativa forskningsprinciper tillsammans ger en bättre och mera nyanserad bild av de undersökta fenomenen.³¹

²⁶ Vad avser NHL: Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972). *The Death of Hockey*; Gruneau, Richard & Whitson, David (1993). *Hockey Night in Canada: Sport, Identities and Cultural Politics*; Wong, John (2005). *Lords of the Rinks: The Emergence of the National Hockey League, 1875–1936*.

Vad avser idrottens kommersialisering- och professionaliseringsprocess: Mason, Tony. (1981). *Association football & English society, 1863–1915*; Vamplew, Wray. (1988). *Pay up and play the game: Professional Sport in Britain 1875–1914*; Markovits, Andrei S. & Helleman, Steven L. (2001). *Offside: Soccer and American Exceptionalism*; Slack, Trevor [ed.] (2004). *The commercialisation of sport*; Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] (2006). *Handbook on the Economics of Sport*.

Hur förhåller det sig då med doktorsavhandlingar i Nordamerika? För att kunna ta reda på vilka nordamerikanska doktorsavhandlingar som finns inom mitt undersökningsområde har ProQuest Dissertations & Theses Database använts och strategiskt sökord utvalts. Då det finns flera avhandlingar i företrädesvis Nordamerika som mina sökord ger träff på har det varit nödvändigt med en manuell genomgång av alla aktuella träffar. Vid den manuella genomgången framkommer att ingen avhandling påminner om min undersökning. Dessutom har det av utrymmesskäl varit nödvändigt att bortse från en uppräknig av alla träffar i min avhandling. Den intresserade hänvisas i stället till ProQuest Dissertations & Theses Database och sökorden som jag använt. Som sökord (den 24 maj 2010) har följande [sökord] använts (träffar inom rundparentes): ice hockey (221), National Hockey League (66), NHL (204), major league(s) (190), american model(s) of sport (225), european model(s) of sport (23), professional sport (231), comparative analysis of sport (157), anti trust sport (5), sport management (208), minor league(s) (49), corporatization of sport (5), sport plc (0), sport organization (177), commercialization of sport (35) samt professionalization of sport (28).

²⁷ Cohen, Louis, Manion, Lawrence & Morrison, Keith (2009). *Research methods in education*, s. 182, s. 191ff. och s. 201ff. samt Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2012). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, s. 210ff.

²⁸ Mennander, Pasi & Mennander, Ari. (2003). *Leijonien tarina: Suomen Jääkiekkoliiton historia 1929–2004* (Lejonens historia: Finlands Ishockeyförbunds historia 1929–2004) samt Mennander, Pasi & Mennander, Ari. (2004). *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* (Ligastjärnorna – Ishockeyns SM-liiga 30 år 1975–2005).

²⁹ Cohen, Louis, Manion, Lawrence & Morrison, Keith (2009) s. 191ff.

³⁰ Peczenik, Alexander (2005). "Juridikens allmänna läror." Inom rättsvetenskapen finns det ett flertal discipliner och metoder. Rättsvetenskapliga ämnen som rättsekonomi, rättshistoria, allmän rättslära samt rättssociologi tillämpar ekonomiska, historiska, sociologiska samt filosofiska arbetsmetoder. Själva rättsvetenskapen omfattar emellertid särskilda juridiska discipliner såsom exempelvis förvaltningsrätt, civilrätt, straff- och processrätt samt den numera vetenskapligt erkända idrottsjuridiken, se exempelvis Rauste, Olli (1997). *Urheiluoikeus* (Idrottsjuridik), Halila, Heikki (1998) s. 7ff. samt Malmsten, Krister (2007). Varje särskild disciplin innefattar rättsdogmatiska inslag som är inriktade på att tolka och systematisera den gällande rätten. Det ska påpekas att rättsvetenskapligt arbete primärt är kvalitativt.

Begreppet dogmatisk har avseende på dogmer som innebär "fasthållande vid en teoretisk synpunkt utan hänsyn till faktiska förhållanden". Molde, Bertil (1984). *Illustrerad svensk ordbok*, s. 231.

³¹ Jämför Silverman, David (2010). *Doing qualitative research: A practical handbook*, s. 63f.

Insamlingen av mitt empiriska forskningsmaterial har följt olika spår. Det första empiriska spåret är tidigare ishockeyrelaterad forskning samt publikationer från ishockeyns olika organisationer på olika nivåer: exempelvis Svenska Ishockeyförbundet och Finska Ishockeyförbundet samt elitserie- och SM-liigaklubbarna. I detta sammanhang ska nämnas att det flesta källorna om finsk ishockey är på finska. En fördel med material från idrottsrörelsens olika organ (exempelvis protokoll och jubileumsskrifter), sport- och dagspress, memoarböcker och samtida litteratur är att de enligt historikern Torbjörn Andersson är särskilt lämpat som källa för att analysera de avsedda tidsperioderna, och i mitt fall elitseriens och SM-liigas utveckling. Genom att använda flertalet av dessa källor eller alla källor har jag kunnat få ett grepp om det undersökta fenomenet. En aspekt att hålla i åtanke är att det kan vara svårt att fastställa sanningshalten i vissa skrivelser. Exempel på dessa publiceringar är jubileumsböcker och memoarer.³² Av Svenska Ishockeyförbundets publikationer ska de årligen utgivna *Årets ishockey* samt tidskriften *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet* nämnas. Av finska publikationer bör *Jääkiekkolehti* (motsvarigheten till den svenska tidskriften *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*) nämnas.³³ På det första empiriska spåret har jag använt mig av dokumentanalys. Genom detta metodval har jag kunnat analysera hur företrädarna för elitserien och SM-liiga influerats av NHL:s seriemodell för att sedan förändra och organisera respektive seriemodell. Det ska påpekas att de ishockeyhistoriska dokumenten, exempelvis ishockeyförbundens, ligornas och klubbarnas officiella dokument, öppnar analytiska möjligheter, men också att det kan finnas begränsningar i dessa. Enligt Tobias Stark är en av svårigheterna att med obestridlig säkerhet kunna avgöra trovärdigheten när läsaren läser och undersöker tidigare publiceringar. Särskilt bekymmersamt här är att de flesta skribenter, även de vetenskapligt skolade, tar ishockeyförbundets bild för att vara sann, och inte utövar någon källkritik. Det finns således en risk att ny och motstridig kunskap omtolkas så att den stämmer överens med tidigare förståelse. När jag analyserat empirin har det varit angeläget att försöka bortse från ishockeyorganens egen berättelse.³⁴ När det gäller hantering och analys av ishockeyorganens styrdokument bland annat stadgar, tävlingsbestämmelser samt andra regler och föreskrifter; vilka finns tillgängliga på organisationernas hemsidor www.finhockey.fi, www.iihf.com, www.nhl.com samt www.swehockey.se, har jag använt mig av dokumentanalys som kompletterats med den rättsdogmatiska forskningsmetoden.³⁵ För att kunna fördjupa mig i det undersökta fenomenet har jag tagit del av och jämfört elitserie- och SM-liigaklubbarnas ekonomi säsongen 2009/2010.³⁶ Genom att komplettera dokumentanalysen med rättsdogmatik

³² Andersson, Torbjörn (2002) s. 34ff.

³³ På Universitetsbiblioteket (UB) vid Lunds universitet har jag gått igenom: *Årets ishockey* åren 1969–1977, åren 1980–1981, år 2000 samt år 2010. Av tidskriften *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet* har jag gått igenom alla nummer mellan åren 1975–1977, åren 1984–1985, år 1992, åren 1997–2000 och år 2010.

På Riksarkivet i Arninge har jag gått igenom följande av *Svenska Ishockeyförbundets årsmötesprotokoll, styrelseprotokoll med bilagor och korrespondens*: Årsmötesprotokoll (signum) A1a: (volym) 17 och 18 (åren 1973–1975); Styrelseprotokoll med bilagor A2a: 5, 12, 13, 18, 19, 20, 22, 23 och 24 (år 1956, åren 1972–1975, år 1985, åren 1987–1989 och år 1991); Korrespondens – yngre E2:22 (åren 1974–1976), Df3 nationellt (åren 1974–1975), Fc12 utländsk (år 1974) samt Fc13 utländsk (år 1975).

På Finlands idrottsbibliotek i Helsingfors har jag gått igenom följande av *Finska Ishockeyförbundets listor, årsmötesprotokoll, dokumentation ordnat efter innehåll, brev (korrespondens) samt koncept och utkast*: Listor: Protokoll C: Årsmötesprotokoll Ca: (serie) Ca15 (åren 1972–1974), Ca16 (åren 1975–1978); Styrelseprotokoll Cb: Cb4 (åren 1974–1976); Dokumentation ordnat efter innehåll H: Hj1 (Hj. SM-liiga) (åren 1970–I.); Brev (korrespondens): Fb51, Fb52, Fb53, Fb54, Fb55 (åren 1973–1975) samt Fc (utländsk brevväxling): Fc12 (år 1974) och Fc13 (år 1975); Koncept och utkast: Nationellt skickade brev Df3 (åren 1974 – 1975) och pressmeddelanden Dd3 (åren 1973–1976).

Jääkiekkolehti utkommer årligen, sedan år 1993, med tio nummer. Via Orkanenbiblioteket vid Malmö högskola har jag från Depåbiblioteket i Kuopio fjärrlånat följande nummer av *Jääkiekkolehti*: alla nummer åren 1999–2000, åren 2004–2005 och åren 2008–2010. Finska Ishockeyförbundets och SM-liigas (Suomen jääkiekkoliitto ja SM-liiga) officiella årsbok *Jääkiekko: Suomen Jääkiekkoliiton ja SM-liigan virallinen kausijulkaisu* har jag inte gått igenom systematiskt. En bidragande orsak, till detta val, är att publikationen till största del är statistikredovisning.

³⁴ Stark, Tobias (2010) s. 54ff.

³⁵ De normerande styrdokument som jag analyserat är följande: Svenska Ishockeyförbundet: *Stadgar, Tävlingsbestämmelser 2010/2011, Reglemente för elitseriens liganämnd (2006)*. Finska Ishockeyförbundet: *Stadgar (Suomen Jääkiekkoliitto Ry:n – Toimintasäännöt), Tävlingsbestämmelser (Kilpailusäännöt) 2010/2011*. NHL–NHLPA (2005). *Collective Bargaining Agreement Between National Hockey League and National Hockey League Players' Association 2005–2011*. Internationella ishockeyförbundet (IIHF): *IIHF Statutes and Bylaws 2008–2012*.

³⁶ Av elitserieklubbarnas publikationer är det säsongen 2009/2010 årsredovisningar och verksamhetsberättelser som varit i fokus för min granskning. En anmärkning till detta är att Brynäs IF:s årsredovisning och verksamhetsberättelse avser moderföreningen i sin helhet och inte hela koncernen. De flesta av dessa finns tillgängliga på internet på respektive klubbns hemsida. De klubbar som inte lagt ut informationen på hemsidorna har jag kontaktat via e-mail eller telefon och bett dem skicka dessa till mig via e-post. De föreningar som inte hade lagt ut sina årsredovisningar och verksamhetsberättelser skickade begärda handlingar med ett undantag, nämligen Djurgården Hockey AB. Trots flera påstötningar via e-mail och telefon har jag inte fått begärd handling tillsänd. För att kringgå denna problematik och få tag i ekonomiska nyckeltal använde jag mig av

har jag kunnat analysera de juridiska (och ekonomiska) likheterna och skillnaderna mellan svensk och finsk ishockey samt NHL.

Det andra empiriska spåret för att öka kunskapen och helhetsförståelsen om fenomenen elitserien och SM-liiga har varit mikrofilmade dagstidningar. Av dagstidningarna har jag lagt särskild tonvikt på *Expressen* och *Ilta-Sanomat* samt tidskriften *Idrottens Affärer* som utifrån ekonomiska och affärsmässiga aspekter bevakat nationell och internationell sport, däribland ishockey.³⁷ På detta empiriska spår har jag använt dokumentanalys. När jag analyserat dagstidningarna har min ambition varit att rikta speciell uppmärksamhet på källkritiken då det finns en risk att dagstidningarna skriver om det som säljer och att journalisterna kan ha missuppfattat primärkällans uppgifter.

Med det tredje empiriska spåret som bestått av företrädesvis engelskspråkig litteratur, exempelvis litteratur producerad av forskare samt juridiska och politiska dokument, har jag analyserat historiska och i dag aktuella likheter och skillnader mellan den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen. Metoden i det tredje empiriska spåret har varit dokumentanalys som i vissa avseenden kompletterats med den rättsdogmatiska traditionen.

För att kunna besvara vissa frågor har det dessutom varit nödvändigt att komplettera dokumentanalysen med en telefonintervju och e-mailkontakter. Skälet till att telefonintervjua arenachefen för Kinnarps Arena Bengt Halvardsson den 29 mars 2012 var att få reda på bakgrunden och tillvägagångssättet när HV71 från Jönköping byggde Sveriges första renodlade ishockeyarena Kinnarps Arena år 1996.³⁸ För att svara på och fördjupa min kunskap om amatörfrågan inom finsk idrott samt få reda på SM-liigas rinkmått har forskaren och historikern Vesa Tikander vid Finlands idrottsbibliotek samt SM-liigas tävlingschef Arto I. Järvelä kontaktats via e-mail. Härtill har jag samtalat med avdelningschefen för Finlands idrottsbibliotek Matti Hintikka om den finska idrottens organisation på idrottsbiblioteket i Helsingfors den 30:e november 2011.

www.allabolag.se som är ägt av UC AB (med bland annat Nordea, SEB, Handelsbanken och Swedbank som huvudägare). Av SM-liigaklubbarnas publikationer är det framförallt de ekonomiska nyckeltalen i 2010 års årsredovisningar och verksamhetsberättelser som intresserat mig. I och med att SM-liigaklubbarna inte lagt ut sina årsredovisningar eller verksamhetsberättelser på hemsidorna har jag använt mig av Finlands ledande affärs/ekonomitidning *Kauppalehti* för att få fram de ekonomiska nyckeltalen. Via *Patent- och Registerstyrelsen* eller www.kauppalehti.fi kan den som önskar mot betalning få tillgång till all information om associationerna som skickas in till myndigheterna. De ekonomiska nyckeltalen så som exempelvis omsättning finns emellertid tillgängliga utan kostnad på www.kauppalehti.fi och deras associations/företags/dataregister. Därav valet att använda denna källa.

³⁷ Mitt beslut att fokusera på *Expressen* och *Ilta-Sanomat* har sin grund i att jag efter en sondering i olika dags- och kvällstidningar bedömde att dessa var de lämpligaste då de följde och skrev om elitserien respektive SM-liiga. Det ska även nämnas att tidsaspekten haft betydelse då jag inte haft resurser eller tid att systematiskt gå igenom alla dags- och kvällstidningar som berört elitserien och SM-liiga. Vid Lunds universitets universitetsbibliotek (UB) har jag gått igenom tidningarna. De finskspråkiga publikationerna har jag fjärrlånat från Helsingfors stadsbibliotek. Följande dagstidningar och datum har undersökts: *Expressen* 1 januari till 31 maj 1974, 1 januari till 31 maj 1975 och 1 augusti till 31 oktober 1975. *Aftonbladet* 1 september till 31 oktober 1975. *Dagens Nyheter* (DN) 1 september till 31 oktober 1975. Den bakomliggande orsaken till att granska år 1974 är att Svenska Ishockeyförbundet fattade beslut om att bilda elitserien den 28 april år 1974 och förhoppningen att kunna följa en eventuell debatt om detta. Huvudskälet att granska 1 januari till 31 maj år 1975 är att kunna ta del av en eventuell debatt om den nya elitserien som startade den 5 oktober 1975. Undersökningen av 1 september till 31 oktober år 1975 har till syfte att följa debatten om elitseriestarten. För att kunna undersöka bolagiseringstrenden inom svensk ishockey har *Expressen* under 1 april till 21 oktober år 1997 undersökts. För att kunna undersöka SM-liiga har följande finska dagstidningar granskats: *Helsingin Sanomat* 15 maj till 15 juni 1975, 3 augusti till 18 oktober 1975. *Ilta-Sanomat* 15 maj till 15 juni 1975, 1 augusti till 26 november 1975, 1 mars till 3 juni och 1 augusti till 14 oktober 2000. Bakgrunden till att granska de utvalda tidpunkterna är förhoppningen att kunna följa debatten när SM-liiga bildades den 24 maj 1975 samt när den första historiska omgången spelades den 18 september 1975. Att granska *Ilta-Sanomat* 1 mars till 3 juni och 1 augusti till 14 oktober 2000 har sin grund i förhoppningen att kunna följa debatten till följd av SM-liigas beslut att stänga SM-liiga.

Jag har gått igenom samtliga årgångar och nummer av *Idrottens Affärer* mellan åren 1988–2000.

³⁸ I samband med telefonintervjun, som tog cirka tjugo minuter, ställde jag öppna frågor om HV71:s roll i uppförandet av Kinnarps Arena.

Teoretisk ram

Teorier har till syfte att ge förklarande ramar som identifierar länkarna mellan strukturer och mekanismer med sociala fenomen.³⁹ Teorivalet ska således samla ihop alla de isolerade bitarna av empiriskt material in i ett koherent konceptuellt ramverk av vidare användbarhet.⁴⁰ För att kunna säkra såväl bredd- och djupförståelse av de undersökta fenomenen elitserien och SM-liiga har historikern Martin Alms amerikaniseringsbegrepp samt juristen och forskaren Lars Halgreens iakttagelse och analys om den europeiska idrottens amerikanisering utgjort den teoretiska ramen. Min användning av Martin Alms amerikaniseringsbegrepp är inspirerat av Tobias Starks doktorsavhandling.

Enligt Martin Alm har Amerika efter dess upptäckt fungerat som en duk på vilken Europa projicerat sina drömmar, förhoppningar men även farhågor. I samband med 1700-talets upplysningstänkande och det fria tänkandets förnuft kom Amerika för många att bli en plats där ett nytt, bättre och jämställt samhälle (vilket även gäller deras sportsliga modell [min anmärkning]) kunde byggas upp. Under 1800-talet levde föreställningen om ett framtidsland kvar. I samband med USA:s ökade internationella inflytande under 1900-talet kom debatten om Amerikas för- och nackdelar att intensifieras.⁴¹ Själva begreppet *americanization* anses ha uppkommit i England under 1830-talet. I svenskan lär terminologin amerikanisera ha uppkommit år 1852 och amerikanisering år 1883 vilka då syftade på svenska Amerikaemigranternas tillägnande av amerikanska seder och bruk samt språket. Efterhand har amerikaniseringen blivit riktad mot svenskarna hemma i Sverige, och att de amerikanska impulserna från andra sidan Atlanten börjat utarma den genuina svenska kulturen. Martin Alm menar i detta sammanhang att det går att utskilja en amerikaniseringsdiskurs ”som identifierar allt som är dåligt – lågt, vulgärt, ytligt – med det amerikanska”.⁴²

Enligt Martin Alm har amerikaniseringsbegreppet i huvudsak använts i tre olika betydelser, varav den första och tredje betydelsen är mest intressanta för min undersökning: Alms första betydelse innebär att begreppet amerikanisering uppfattas som att ett centrum- och periferiförhållande råder mellan USA och övriga världen. I egenskap av världens mäktigaste stat har USA genom sin ekonomiska och politiska styrka exporterat sin kultur till övriga länder. I denna betydelse påtvingar USA sin egen kultur och värderingar till andra länder, samtidigt som det amerikanska näringslivet gynnas.⁴³ I ett ishockeyperspektiv kan den första betydelsen sättas i relation till NHL:s i princip hegemoniska position. Centrum- och periferiförhållandet mellan NHL och svensk respektive finsk ishockey är en central del i mitt arbete. Den andra betydelsen innebär att begreppet amerikanisering inte handlar om någon egentlig amerikansk påverkan på omvärlden, utan om en gemensam utveckling av moderniseringsprocesser som försiggått i USA och Europa. Dessa moderniseringsprocesser har sedan förknippats med USA, då de framträtt särskilt tidigt och tydligt där, och i synnerhet inom framväxten av det moderna konsumtionssamhället.⁴⁴ I ett ishockeyperspektiv kan hela ishockeyns framväxt infogas under den andra betydelsen. I Alms tredje betydelse avser amerikanisering internationell förmedling av värderingar, idéer samt bilder och symboler med uppenbarligt amerikanskt ursprung. Förmedlingen av dessa amerikanska impulser kan diskuteras i termer av centrum/periferiförhållanden mellan USA och övriga världen. Utgångspunkten i Alms diskussion är att de amerikanska impulserna inte upptagits i oförändrat skick i mottagarländerna, utan dessa har anpassats efter och till de rådande förhållandena i respektive mottagarland. I detta fall handlar det således inte om Amerikas dominans utan om vad

³⁹ Henry, Ian, Amara, Mahfoud & Aquilina, Dawn (2007). "Multiculturalism, interculturalism, assimilation and sports policy in Europe.", s. 199.

⁴⁰ Cohen, Louis, Manion, Lawrence & Morrison, Keith (2009) s. 11ff.

⁴¹ Alm, Martin (2002). *Americanitis: Amerika som sjukdom eller läkemedel: svenska berättelser om USA åren 1900–1939*, s. 14f.

⁴² Alm, Martin (2002) s. 37.

⁴³ Alm, Martin (2002) s. 37ff.

⁴⁴ Alm, Martin (2002) s. 37ff.

respektive mottagarland valt att ta emot av de amerikanska impulserna.⁴⁵ I ett ishockeyperspektiv kan den tredje betydelsen sättas i relation till impulserna från NHL som företrädarna för svensk och finsk ishockey implementerat och implementerar i respektive lands ishockey. I den tredje betydelsen finns även hjälmanvändningen (de europeiska spelarna använde hjälm före spelarna i USA/Kanada), Europas större rinkar och att det europeiska spelet betraktas vara mer tekniskt. Detta är sammantaget anpassningar till en europeisk utvecklingsprocess. Då min undersökning undersöker hur företrädarna för elitserien respektive SM-liiga inspirerats av NHL är den tredje betydelsen central för min undersökning. Dessutom finns ett flertal andra NHL-impulser som företrädarna för svensk respektive finsk ishockey implementerat och implementerar i respektive lands ishockey. Exempel på detta är olika matchtraditioner och pristraditioner såsom den offensiva tacklingsregeln och mästerskapsvimplar i arenornas tak. Härtill är det på plats att nämna att amerikanisering är ett faktum och ett analysbegrepp i mina ögon: det vill säga något förklaras och något som förklarar.

I sin doktorsavhandling analyserar Lars Halgreen likheter och skillnader i organiseringen av den amerikanska och europeiska sporten ur ett socio-kulturellt och juridiskt perspektiv med fokus på tiden efter Bosmandomen (år 1995), samtidigt som han behandlar den tidiga sportrelaterade rättsliga regleringen i USA och Europa.⁴⁶ I avhandlingen analyserar Lars Halgreen exempelvis de juridiska konsekvenserna av den europeiska unionens starka politiska stöd för den europeiska idrottens unika blandning av amatörism och professionalism i en tid av ökad kommersialisering. Enligt Halgreen har europeisk sport en unik mix av ideellt arbete och amatörism som går sida vid sida med kommersiell och professionell sport. Detta gör den europeiska sportkulturen unik och värd att skydda. Dessutom har sport en viktig roll i det europeiska samhället, vilket även sport har i det amerikanska samhället. Samtidigt jämför Halgreen erfarenheterna från det amerikanska rättssystemets intervenser i amerikansk proffssport, och i synnerhet major leagues. Halgreen menar vidare att med den ökade internationaliseringen och globaliseringen är det inte realistiskt att avvisa den amerikanska sportmodellen enbart av politiska, ideologiska eller protektionistiska orsaker. Detta ställningstagande bygger på att europeisk sport är en del av den globala sportekonomin, och att flera europeiska sporter utmanas av en kommersialiserad sportomgivning. Detta har enligt Halgreen lett till att europeisk sport i allt större omfattning tagit till sig den amerikanska sportmodellens kännetecken, det vill säga en amerikanisering. Sammanvävningen av världens ekonomier, underlättad av den tekniska utvecklingen, har fört de europeiska och nordamerikanska sporterna närmare varandra.⁴⁷

En av de största utmaningarna som den professionella europeiska idrotten har framför sig är enligt Halgreen hur de kommersiella inslagen, och i synnerhet inom fotbollen och ishockeyn, ska hanteras inom europeisk idrott. En bidragande orsak till att Halgreen lyfter fram denna aspekt är att det inom den europeiska idrotten, och i synnerhet den europeiska klubbblagsfotbollen, finns signaler om att denna inte är en sund affär. Det finns ett flertal klubbar som har stora ekonomiska problem och riskerar konkurs eller rekonstruktioner, medan ett fåtal redovisar ekonomisk vinst. En annan aspekt är att den europeiska idrottens övergång från amatörism till semi- eller fullprofessionalism skapat likartade legala utmaningar som den nordamerikanska. Den rättsliga interventionen har nått Europa 15–20 år senare. Europa är dock fortfarande långtifrån de reglerade amerikanska förhållandena inom major leagues då mentaliteten att segraren tar allt fortfarande existerar, någon långtgående inkomstfördelning råder inte. Någon horisontell solidaritet mellan ligaklubbarna – rika eller fattiga – verkar inte finnas. Inom den europeiska politiska sfären har även begreppet idrottens särart blivit ett väl etablerat uttryck, enligt

⁴⁵ Alm, Martin (2002) s. 37ff.

⁴⁶ Halgreen, Lars (2004). *European Sports Law – A Comparative analysis of the European and American Models of Sport*.

⁴⁷ Halgreen, Lars (2004) s. 13ff.

Halgreen.⁴⁸ Samtidigt ska det poängteras att NHL-ägarna och övriga major leagues-ägare vill tjäna pengar.

I detta sammanhang är det värt att nämna att den europeiska idrotten framlyfts i det juridiska regelverket genom *Lissabonfördraget*. Av alla de juridiska delar som är aktuella inom den europeiska idrotten, och i Halgreens avhandling, gör sig framförallt konkurrenslagstiftningen, organiseringen av den amerikanska (major leagues) respektive den europeiska sportmodellen samt de arbetsrättsliga aspekterna gällande för min del. I Halgreens avhandling finns utöver detta flera intressanta och läsvärda avsnitt, exempelvis regleringen av sportagenter och immaterialrätt. Dessa delar behandlas inte av mig. I förhållande till Halgreens avhandling kommer min undersökning att tillföra framförallt den historiska aspekten av hur den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen uppkommit och vuxit fram samt själva ishockeystudien. I licentiatuppsatsen har jag speciellt tagit fasta på Halgreens resonemang om den ökade amerikaniseringen av europeisk sport.

För att kunna analysera licentiatuppsatsens problemställning, där spänningarna och relationerna mellan svensk och finsk elitishockey sätts i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen, är det nödvändigt att i nästa fas analysera hur den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen uppkommit och vad som kännetecknar dessa modeller i dag. Denna nödvändighet har sin förklaring i att den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen utgör modell och förklaring för hur majoriteten av världens sportligor organiserats, varav NHL, elitserien och SM-liiga är tre exempel. För att kunna angripa min problemställning och ta avstamp i min förklaringsmodell om dessa sportligors utveckling krävs en historisk odysse i baseball respektive engelsk fotboll eftersom dessa varit normerande för dessa olika sportmodellers utveckling.

⁴⁸ Halgreen, Lars (2004) s. 41ff.

KAPITEL 2. Den amerikanska respektive europeiska sportmodellen

Ursprunget

De flesta idrottshistoriker är överens om att den moderna tävlingsidrottens vagga brukar sökas i industrialismens England.⁴⁹ I samband med etableringen av den fria lördagseftermiddagen under industrialiseringen kom entreprenörer och affärsmän till insikt om dess möjligheter: sport med entrépengar infördes på regelbunden basis. Som en effekt av detta uppstod och kommersialiserades under 1800-talet ett flertal sportaktiviteter i England och USA.⁵⁰ Även om det under industrialiseringen fanns stora likheter mellan Englands och USAs sporter fanns det även stora skillnader. Likheter och skillnader runt sekelskiftet 1900 avspeglades mellan baseball och engelsk fotboll.⁵¹ I mitt analyschema nedan, som bygger på litteraturläsning, visas likheterna och skillnaderna runt sekelskiftet 1900 och ett par årtionden in på 1900-talet så som jag kan skönja dem.

Figur 1. Likheter och skillnader mellan baseball och engelsk fotboll runt sekelskiftet 1900 och ett par årtionden in på 1900-talet.

	Baseball	Engelsk fotboll
Organisationsuppbyggnad	Baseball ansvarade för sin egen verksamhet. Klubbarna styrdes av entreprenörer. De första formella reglerna skrevs år 1845. Den första kända ligan bildades år 1858. The National League bildades år 1876 (som är världens äldsta och alltjämt fungerande professionella sportliga).	Nationellt fotbollförbund. FA (bildat år 1863) och the Football League (bildat år 1888) samarbetade. FA styrdes av amatörerna (gentlemännen).
Konkurrerande ligor	JA	NEJ
Verksamhetsmål	Vinstmaximering. Ägarna, såväl fysiska som juridiska personer, ville primärt tjäna pengar.	Nyttomaximering. Den ekonomiska vinsten var underordnad de sportliga resultaten, och kunde leda till ekonomiska förluster.

⁴⁹ Se exempelvis Mason, Tony (1981). *Association football & English society, 1863–1915*, Vamplew, Wray (1988), Markovits, Andrei S. (1989), Sullivan, Dean A. (1995). *Early Innings: A Documentary History of Baseball, 1825–1908*, Markovits, Andrei S. & Helleman, Steven L. (2001), Andersson, Torbjörn (2002) samt Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005). *National Pastime: How Americans Play Baseball and the Rest of the World Plays Soccer*.

⁵⁰ Jämför Mason, Tony (1981), Vamplew, Wray (1988), Markovits, Andrei S. (1989), Sullivan, Dean A. (1995), Markovits, Andrei S. & Helleman, Steven L. (2001) samt Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005).

⁵¹ Rosentraub, Mark (2004) s. 102ff. samt Markovits, Andrei S. (1989).

Struktur	Stängda ligor.	Öppna ligor med upp- och nedflyttning. Division 2 introducerades säsongen 1892/93.
Kommersiell sport	JA	JA
Professionella ligor och spelare	JA. Första professionella laget bildades år 1869. Första professionella ligan bildades år 1871.	JA. FA erkände professionalismen år 1885.
Sportsliga incitament i form av:		
Tävling	JA	JA
Ära	JA	JA
Upp- och nedflyttning i seriesystem	NEJ	JA
Geografiskt mönster och klubbomlokaliseringar	Exklusivt territorium, men franchisemobilitet. Första klubben omlokaliserades/flyttades år 1902.	Ej exklusivt territorium. Ytterst begränsad klubbmobilitet. Woolwich Arsenal flyttades inom stad och blev Arsenal FC.
Storlek	Begränsat antal klubbar per invånare.	Stort antal klubbar per invånare.
Regler för att förhindra spelarmobilitet	JA. Första reglerna om att förhindra spelarmobilitet infördes år 1879.	JA. De första reglerna infördes runt sekelskiftet 1900.
Första domstolsprövning i högsta juridiska instans (Högsta domstolen)	1922	
Lönetak (salary cap)	JA	JA
Spelarsammanslutningar (fackförbund)	JA	JA
Spelarförsäljning	NEJ	NEJ
Aktiebolag	Licensförfarande.	JA, men med begränsad aktieutdelning.
Internationell tävlan	NEJ	NEJ
Maktanvändning	Ägarna.	FA och the Football League samt ägarna.

Som mitt analyschema visar hade baseball och engelsk fotboll vid sekelskiftet 1900 och ett par årtionden in på 1900-talet stora kommersiella och professionella inslag som i mångt och mycket liknade varandra: exempelvis regleringar för att förhindra spelarmobilitet och lönetak. Ett särdrag var dock att the Football League (bildat år 1888) beslutade sig för att vara kvar under FA:s styrning och organisation (FA bildades år 1863), och inte hävda sin självständighet som the National League (bildat år 1876) i baseball. FA styrdes samtidigt av gentlemännen (amatörerna). En annan inte obetydlig aspekt var att den brittiska fotbollen introducerade division 2 säsongen 1892/93 medan baseballens företrädare införde en stängd seriemodell.⁵² En annan skillnad var att baseball verkade på en konkurrensutsatt marknad med flera olika likvärdiga ligor. Verksamhetsmålen skiljde sig också åt: baseballens verksamhetsmål utgick från ett företagstänkande medan den engelska fotbollen utvecklades ur ambitionerna att ställa ett så starkt lag som möjligt på tävlingsbanan. Enligt historikern Wray Vamplew har företrädarna för basebollen agerat enligt principen om vinstmaximering medan de engelska klubb-företrädarna istället agerat enligt principen om nyttomaximering.⁵³ Baseballklubbarna verkade dessutom på ett exklusivt territorium med franchisemobilitet medan de engelska fotbollsklubbarna hade en stark lokal identitet.

Med basebollen och den amerikanska sportmodellens ursprung i minnet blir det intressant att i nästa fas gå tillbaka i historien för att lite mer i detalj se hur den amerikanska respektive europeiska sportmodellen växte fram. En fängslande inledningsfråga är varför baseball fick en sådan central betydelse för organiseringen av dagens major leagues? Detta ska analyseras i det följande.

Major leagues ursprung

Ett utmärkande drag för basebollen (och även i den kanadensiska ishockeyn) är att de kommersiella och professionella inslagen ständigt har varit närvarande.⁵⁴ Vad var det som låg bakom baseballens kommersialisering och professionalisering? Förutom Amerikas (sportsliga)särart (de skapade egna sporter) med ett kapitalistiskt samhällsbygge och dess förankring i Amerikas stora borgarklass, och att de moderna sporterna är nära förknippade med den industriella utvecklingen av massamhällen, växte behovet av bra spelare. I samband med detta kom klubbarna till insikt om möjligheterna och nödvändigheten med biljettintäkter; människor var beredda att betala för att se baseball. Som en effekt av de kommersiella inslagen och ambitionen att vinna bildades det första professionella laget överhuvudtaget i modern sport: Cincinnati Red Stockings år 1869. Den första professionella ligan the National Association of Professional Base Ball Players bildades år 1871. Detta var den första ligan med major league-ambition. Ligan kollapsade dock efter fem säsonger.⁵⁵

Det dröjde dock inte länge innan en ny professionell liga uppstod. År 1876 bildades the National League, och den är fortfarande världens äldsta och alltså fungerande professionella idrottsliga. Konstitueringen av the National League innebar emellertid inte att organisationens företrädare hade kontroll över all professionell baseball. Det fanns ett dussintal olika professionella klubbar

⁵² Jämför Mason, Tony (1981), Vamplew, Wray (1988), Markovits, Andrei S. (1989), Sullivan, Dean A. (1995), Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) samt Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005).

⁵³ Vamplew, Wray (1988) s. 77ff.

⁵⁴ Rosentraub, Mark (2004) s. 102ff. samt Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972), Gruneau, Richard & Whitson, David (1993), Wong, John (2005) samt McKinley, Michael (2009). *Hockey: A People's History*.

⁵⁵ Sullivan, Dean A. (1995), Markovits, Andrei S. (1989), Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) s. 39ff. samt Fischer, David (2007). *Smithsonian Q & A: Baseball: the ultimate question and answer book*. För att kunna kräva åskådarna på biljettintäkter inhägnades basebollen.

som fortsatte sin verksamhet oberoende av the National League.⁵⁶ En av de första spelarbegränsningsregler som företrädarna för the National League införde var den feodalliknande *reserve clause* år 1879. Principen var enkel: vid slutet av säsongen kunde varje klubb uppta spelare på en reserveringslista. Klubbägarna var då förhindrade att inte anställa eller hyra spelare som var upptagna på reserveringslistan av en annan klubb, om inte spelaren var direkt och/eller obegränsat släppt av sin klubb. Reserveringssystemet innebar också att en klubb kunde hålla kvar en spelare år efter år genom att återropa klubbens rätt till *reserve clause* när innevarande avtal var vid sitt slut. Omständigheterna till reserveringsklausulens uppkomst var tre: 1) klubbarna ville göra affärsverksamheten inom baseball permanent 2) klubbarna ville sänka lönekostnaderna samt 3) att klubbarna ville säkerställa att ligan blev ett monopol. Modellen med reserveringssystemet anammades senare av de övriga amerikanska proffssporterna. I jämförelse hade den engelska fotbollen ett likartat feodalsystem med *retain-and-transfer system*.⁵⁷

Runt sekelskiftet 1900 fanns fler konkurrerande ligor till the National League. År 1901 bildades the American League (som år 1901 tillskansade sig *major league status*) efter att the Western League (som bildats år 1893) omdöpts efter 1899 års säsong. År 1903 undertecknade företrädarna för the National League och the American League ett fredsavtal som innebar att ligorna skulle respektera ligornas kontrakt och territoriella monopol. Dagens Major League Baseball (MLB) hade sett dagens ljus.⁵⁸

I och med att baseball alltid verkat på en konkurrensutsatt marknad har professionella klubbar omlokaliserts, plus att nya klubbar tillkommit i jakten på de mest gynnsamma marknaderna. Tanken att man agerar på en marknad är således central, vilket man knappt tänkt tanken inom svensk respektive finsk ishockey förrän de senaste decennierna. Första gången en professionell klubb omlokaliserades var år 1902 då Milwaukee Brewers blev St. Louis Browns (som blev Baltimore Orioles år 1954).⁵⁹ Första gången en NHL-klubb såldes (för \$5 000) och omlokaliserades var år 1920 när Quebec flyttades till Hamilton i Kanada.⁶⁰ Enligt vissa forskare köptes och flyttades Hamilton som första kanadensiska ishockeyklubb över gränsen till USA år 1925. Hamilton Tigers blev New York Americans och en del i Madison Square Gardens nöjesutbud.⁶¹ Första gången en NHL-klubb i USA flyttades över den norra gränsen till Kanada var när Atlanta Flames blev Calgary Flames år 1980.⁶²

Baseballens verksamhet på en konkurrensutsatt marknad aktualiserade det juridiska regelverket i början av 1900-talet, vilket varit avgörande för utformningen av dagens major leagues.⁶³ Den

⁵⁶ Sullivan, Dean A. (1995) s. 83ff. och s. 119, Markovits, Andrei S. (1989) samt Fischer, David (2007). År 1881 bildades the American Association of Base-ball Clubs (AA), som snabbt fick smeknamnet "Beer Ball League" för att ligan gav tillåtelse att sälja öl under matcherna eftersom flera klubbar ägdes av bryggerier. The American Association of Base-ball Clubs hade som motto "Liberty to all" och utmanade the National League med att även spela på söndagar.

⁵⁷ Vamplew, Wray (1988) s. 212.

⁵⁸ Sullivan, Dean A. (1995), Markovits, Andrei S. (1989), Fischer, David (2007) samt Rosentraub, Mark (2004) s. 102ff. Den 16 februari 1905 utökade the National League och the American League samarbetet genom att undertecknade avtalet om att spela en finalserie i bäst av sju matcher mellan de bägge ligornas segrare: World Series.

⁵⁹ Fischer, David (2007) s. 16f. Året efter var det dags igen då ursprungliga Baltimore Orioles blev the New York Highlanders (senare the New York Yankees).

⁶⁰ Wong, John (2005) s. 78f.

⁶¹ Wong, John (2005) s. 87, s. 90ff. och s. 94 samt McKinley, Michael (2006) s. 90ff.

⁶² Diamond, Dan (1991). *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*, s. 258.

⁶³ I och med att de konkurrensrättsliga frågorna tidigt varit i det amerikanska domstolssystemets blickfång, till skillnad mot europeisk sport, har frågan om konkurrensrättens syfte gjort sig gällande. Grunden för att kunna upprätthålla ett marknadsekonomiskt system är att etableringsfrihet och konkurrensfrihet säkerställs. I samband med industrialiseringen fann man emellertid snabbt att konkurrensen inte upprätthåller sig själv. Staten måste intervensera på marknaden för att förhindra missbruk i form av monopol och karteller. Det var således i marknadsekonomins hemland USA som man var först med att inse nödvändigheten med att reglera marknaden för att den ska fungera. Den första konkurrenslagstiftningen som infördes i slutet av 1800-talet, och som sedermera fått stå som förebild för all senare konkurrenslagstiftning, var *the Sherman Antitrust Act*. Westin, Jacob (2007). *Europeisk konkurrensrätt*, s. 15ff.

The Sherman Antitrust Act 15 USC Section 1 (1890) lyder: "Every contract, combination in the form of trusts or otherwise, or conspiracy, in restraint of trade... is declared to be illegal..." Section 1 i *Sherman Antitrust Act* fokuserar på konkurrensbegränsande uppträdande, förbjuder avtal som

amerikanska högsta domstolen avkunnade år 1922 en mycket viktig dom som garanterade baseball konkurrensrättslig immunitet. Detta var och är en viktig skillnad mot andra nordamerikanska sporter. Den stora konsekvensen av 1922 års dom var att konkurrensreglerna fick en marginell betydelse inom den amerikanska proffssporten fram till 1970-talet. Det var först efter detta tidsglapp som konkurrensreglerna utsattes för olika domstolsprocesser under 1970-talet.⁶⁴ Bakgrunden till tvisten i the Federal baseball case⁶⁵ var att företrädarna för the Federal League hävdade att konkurrentligorna The American and National Leagues genom sitt införande av reserve clause förhindrat Federal League från att erhålla kvalitetsspelare. Företrädarna för the Federal League hävdade att man inte kunde bli ekonomisk lönsam så länge spelarbegränsningsregeln reserve clause existerade. Det centrala i domen var att US Supreme Court konstaterade att styrningen och aktiviteterna inom den organiserade baseballen inte föll inom reglerna för konkurrensreglerna i *Sherman Antitrust Act* då baseball inte var involverat i mellanstatlig handel, interstate commerce. Högsta domstolen konstaterade att baseball spelas i olika stater och städer samt att transporter sker över delstatsgränserna, men man konstaterade också att transporten var en ren händelse och inte det essentiella.⁶⁶ Som en följd av denna dom har baseballspelarna inte varit berättigade att stämma major league baseball (MLB) med stöd av *Sherman Antitrust Act*.⁶⁷

Det skulle ta ungefär trettio år innan US Supreme Court i Toolson vs. New York Yankees från år 1953 avgjorde att anti-trust (konkurrensbegränsande) undantaget som professionell baseball åtnjuter inte inkluderade de övriga sporterna i major leagues. Domen är unik för baseball och inte applicerbar på amerikansk fotboll, basketboll och ishockey. US Supreme Court bekräftade således beslutet i Federal Baseball-domen att upprätthålla undantaget och att överlåta till kongressen att avgöra ifall konkurrenslagstiftningen ska vara tillämplig på baseball.⁶⁸ Baseball är följaktligen ett legalt monopol (och har därigenom en särställning i det amerikanska samhället), som i amerikanska juridiska kretsar är känt under begreppet baseball anomali.⁶⁹ En personlig

inskränker handel samt samordnad aktion mellan två eller fler parter som utan orsak begränsar handeln på relevant marknad. Med relevant marknad avses ekonomisk marknad inom vilken svarande utför sin affärsverksamhet.

The Sherman Antitrust Act Section 2 lyder: "Every person, who shall monopolize, or attempt to monopolize, or combine or conspire with any other person or persons, to monopolize any part of the trade or commerce..., shall be deemed guilty of a felony..." Section 2 i *Sherman Antitrust Act* reglerar enheter som företar någon form av monopol genom att inneha exklusiv kontroll över försäljning och produktion av produkt.

Underprissättning och utestängande uppträdande, som har i syfte att möjliggöra för en organisation/företag att förvärva eller bibehålla monopol inom en relevant marknad, är förbjudet.

Konkurrensbegränsningar kan man dela in i fyra olika former: karteller och andra horisontella avtal, vertikala avtal och förfaranden, dominerande ställning samt företagsförvärv. Under kategorin karteller och andra horisontella avtal inryms konkurrensbegränsande avtal mellan flera självständiga näringsidkare. Inom konkurrensrätten görs därtill en distinktion mellan horisontella och vertikala avtal. Horisontella avtal är avtal mellan näringsidkare i samma led medan vertikala avtal är avtal mellan näringsidkare i skilda led. De horisontella konkurrensbegränsningarna har många gånger formen av avtal med konkurrensbegränsande syfte. När sådana här avtal förekommer brukar man tala om karteller. Bernitz, Ulf (1996). *Den svenska konkurrenslagen*, s. 11ff.

Huvudsyftet med konkurrensrätten är att tillförsäkra en effektiv konkurrens på marknaden till fördel för konsumenten. Vilka särdrag kan man då utskilja för att en fungerande marknad ska fungera förutom etableringsfriheten och konkurrensfriheten? Det finns naturligtvis flera faktorer. Ett särdrag för att en marknadsekonomi ska fungera är att mindre effektiva aktörer slås ut från marknaden. Det ligger så att säga i sakens natur att verksamheter som inte kan hävda sig slås ut för att möjliggöra nya innovationer och utveckling. Det kan naturligtvis uppfattas som brutalt men konkurrensreglerna syftar inte till att skydda aktörer från att slås ut. Är konkurrensfriheten och motpolen monopol något nytt fenomen? Nej. Allredan under medeltiden började man i England uppmärksamma vilka skador monopolbildningar kunde åstadkomma. Bernitz, Ulf (1996) s. 11ff. samt Westin, Jacob (2007) s. 15ff.

I ett tidigt rättsfall från år 1415, *Dyer's Case*, konstaterades att konkurrensklausuler inte var förenliga med common law. De engelska domarna har således tidigt fastslagit att "monopolisering medför högre priser och begränsar tillförseln av varor." (s. 17). Adam Smith – som ofta kallas marknadsekonomins fader – konstaterade, liksom domarna i de tidiga rättsfallen, år 1776 i boken *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* att konkurrensen möjliggör en fungerande marknadsekonomi. Även om utgångspunkten är fri konkurrens utan monopol kom man till insikt om, i samband med industrialiseringens genombrott, att konkurrensen inte upprätthåller sig själv. Det krävs inbygg i principen att staten inte ska blanda sig i marknadens villkor. Utgångspunkten för en fungerande marknad och vilja till kreativitet har varit att marknaden själv ska lösa problemen och komma till rätta med konkurrensens avarter. Statens uppgifter sträckte sig i stället till att inhämta och sprida kunskap om konkurrensen betydelse. Statens intentioner var således att ha en fungerande marknad utan statliga ingrepp. Westin, Jacob (2007).

⁶⁴ Halgreen, Lars (2004) s. 167ff.

⁶⁵ Federal Baseball Club of Baltimore Inc. vs. National League of Professional Baseball Clubs, 259 US 200 (1922).

⁶⁶ Federal Baseball Club of Baltimore Inc. vs. National League of Professional Baseball Clubs, 259 US 200 (1922).

⁶⁷ Spengler, John O m.fl. (2009) s. 237ff.

⁶⁸ Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) s. 133ff. och s. 320, Spengler, John O. m.fl. (2009) s. 245f. samt Halgreen, Lars (2004) s. 181f.

⁶⁹ Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) s. 133ff. och s. 320 samt Rosentraub, Mark (2004) s. 104ff.

observation i detta sammanhang är om inte domstolen i realiteten därmed erkänt att det blev fel i 1922-års domslut? Å andra sidan har den amerikanska lagstiftaren inte vidtagit några åtgärder i detta avseende. En fråga som gör sig gällande är om inte den amerikanska sportmodellen i själva verket har två modeller? En för baseball och en för de övriga major leagues? Svaret är både ja och nej. Ja då baseballen har ett legalt monopol men nej då de övriga regleringarna i stort är likartade som inom övriga major leagues.

Finns det några andra arv från baseballens tidiga kommersiella verksamhet som vi kan se i dag? Naturligtvis finns sådana. Ett signifikativt kännetecken är att företrädarna för the National League vid start år 1876 införde bestämmelser om territoriella rättigheter som innebar att klubbar skulle vara ensamma representanter för städer med minst 75 000 invånare. Härigenom etablerades de begränsade marknaderna för sportklubbar.⁷⁰ Med baseballens utveckling i minnet blir det intressant att analysera hur den engelska fotbollen utgjort modell för den europeiska sportmodellen.

Den europeiska sportmodellens ursprung

Allt eftersom den engelska fotbollen spreds och ökade i popularitet tilltog behovet av att formalisera fotbollen. Som en effekt bildades fotbollförbundet the Football Association (FA) år 1863.⁷¹ Ett utmärkande drag för FA:s styrning var att det var den utbildade eliten (gentlemännen) i det engelska samhällets övre skikt som kontrollerade förbundet.⁷² Proffsklubbarna ägdes i sin tur av entreprenörer och affärsmän, medan den stora mängden spelare och åskådare kom från arbetarklassen.⁷³ Det fanns framförallt tre orsaker till proffsfotbollens genombrott och etablering under 1880-talet: (1) människor sökte prestige, och ett sätt var att associeras med en framgångsrik fotbollsklubb; (2) entreprenörer och affärsmän såg möjligheterna att tjäna pengar på evenemangen om de lät sig med en fotbollsklubb samt (3) nöjesmotivet. En orsak till att många personer engagerade sig i och stöttade fotbollen var att de gillade spelet. Av denna anledning var den engelska fotbollen tidigt sammanlänkat med principen om nyttomaximering snarare än principen om vinstmaximering,⁷⁴ även om punkten 2 ovan kan uppfattas som motsägelserfull. I samband med att ett flertal engelska fotbollsklubbar ombildades till aktiebolag under 1880- och 1890-talet införde de styrande amatörerna inom fotbollen begränsningsregler för aktieutdelning. För att inte släppa in marknadskrafterna helt i den engelska klubb fotbollen begränsades kommersialiseringen. Det gick inte att tjäna pengar på att äga en fotbollsklubb. Principen om nyttomaximering hade företrädare framför principen om vinstmaximering.⁷⁵

I slutet av 1800-talet och runt sekelskiftet 1900 kom några betydande händelser att påverka fotbollens framtida utveckling: Den första viktiga händelsen var att gentlemännen i fotbollförbundet motvilligt tvingades att erkänna professionalismen år 1885.⁷⁶ Den andra betydande händelsen var att den separata organisationen the Football League bildades år 1888. Ett

⁷⁰ Fischer, David (2007) s. 14.

⁷¹ Dunning, Eric & Sheard, Kenneth (2005). *Barbarians, Gentlemen and Players, Second Edition. A sociological study of the development of rugby football*, s. 1ff. samt Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005) s. 34ff. FA bildades av elva fotbollsklubbar där majoriteten av klubbarna var i eller runt London.

⁷² Andersson, Torbjörn (2002) s. 50ff., Mason, Tony (1981), Vamplew, Wray (1988) samt Dunning, Eric & Sheard, Kenneth (2005) s. 155f.

⁷³ Mason, Tony (1981) s. 255 samt Andersson, Torbjörn (2002) s. 50ff.

⁷⁴ Andersson, Torbjörn (2002) s. 41ff. och s. 50ff.

⁷⁵ Andersson, Torbjörn (2002) s. 41ff. och s. 50ff., Mason, Tony (1981) s. 34ff. och s. 45 samt Vamplew, Wray (1988) s. 77ff., s. 86 och s. 176. I syfte att skapa nya inkomstkällor vid sidan av de traditionella finansieringskällorna som entréavgifter, basarer, prisdragningar och olika former av vadslagning ombildades ett flertal engelska fotbollsklubbar till aktiebolag under 1880-talet. Den stora boomen kom emellertid under 1890-talet och senare. Ett syfte med begränsningsregeln kan ha varit att de styrande organisationerna ville säkerställa sportens överlevnad. Man stoppade dock inte klubbarna från att ackumulera tillgångar. Amatörarvet inom den engelska fotbollen kan återigen skönjas.

⁷⁶ Mason, Tony (1981) s. 255 samt Andersson, Torbjörn (2002) s. 50ff.

särdrag för den engelska fotbollen var att företrädarna för the Football League erkände och beslutade sig för att vara kvar under FA:s ställning. På detta sätt kom gentlemännen i FA att behålla makten över den engelska fotbollen även om the Football League bedrev en egen intern agenda för sina egna klubbar. Den tredje betydande händelsen var att division 2 introducerades säsongen 1892/1893. De sämsta klubbarna i the Football League kunde nu nedflyttas i seriesystemet, och de bästa klubbarna i division 2 kunde uppflyttas till the Football League.⁷⁷ Modellen till den europeiska sportmodellen är nu i princip färdig, även om den kontinentala klubb fotbollen professionaliserades först under mellankrigstiden.⁷⁸ Den fjärde betydande händelsen, och kontroversiella regleringsinstrument som fotbollens styrande organisationer införde runt sekelskiftet 1900, var retain-and-transfer system. Principen var enkel och feodalliknande: efter varje säsong uppställde klubbarna en lista med spelare som klubben ville behålla under nästa säsong (retain), och en andra lista med spelare som man inte ville behålla (transfer). Det feodalliknande, förutom att klubbarna kunde behålla vissa spelare, var att klubbarna kunde kräva ersättning för avtalslösa spelare som var uppsatta på transferlistan för att släppa dem till annan klubb. Detta trots att klubbarna inte ville behålla dem.⁷⁹ Den femte betydande händelsen var att gentlemännen i FA introducerade maximilöner, som i praktiken var något elastiska, inför 1901/1902-års säsong. Regleringen avskaffades först år 1961.⁸⁰ Den engelska yrkesspelarens vardag präglades således av såväl kapitalistiska som feodala drag. En likhet mellan sportmodellerna som är värd att notera i detta sammanhang är att företrädarna för the National League införde lönetak år 1885 och det feodalliknande reserveringssystem år 1879.⁸¹ Transfersystemet där moderföreningen kunde kräva övergångspengar av den nya föreningen, trots att något spelaravtal inte förelåg, var sedan i funktion inom den europeiska fotbollen större delen av 1900-talet. Detta feodalliknande system upphävdes först år 1995 av EU-domstolen genom Bosmandomen.⁸²

Ett utmärkande drag för den engelska fotbollens popularitet är den lokala identiteten och rivaliteten, som har inneburit att varje stad kan ha flera klubbar i samma serie och att någon omlokalisering av klubbar inte sker.⁸³ Detta är också ett exempel på det amatöristiska arvet inom

⁷⁷ Mason, Tony (1981) se exempelvis s. 16 och s. 213 samt Vamplew, Wray (1988), se exempelvis s. 124ff. Se också Markovits, Andrei S. (1989), Sullivan, Dean A. (1995), Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) samt Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005).

⁷⁸ Se exempelvis Andersson, Torbjörn (2002) s. 413.

⁷⁹ Vamplew, Wray (1988) s. 212 och s. 227. Spelarna på retain-and-transfer listan kunde neka villkoren som de blev erbjudna och kunde överklaga till the League Management Committee: men vid skäliga villkor gick generellt överklagandet till klubbarnas fördel.

En domstolsprocess där retain-and-transfer systemet prövats var i *the Kingaby Case* år 1912. I processen prövades Aston Villas rätt att använda sig av retain-and-transfer system på en av deras spelare. Domen blev ett status quo till klubbarnas lättnad, vilka ansåg att the Football League vid en förlust hade hamnat i spelarföreningens händer. Vamplew, Wray (1988) s. 247.

⁸⁰ Mason, Tony (1981) s. 97ff. och s. 92, Vamplew, Wray (1988) s. 129ff. och s. 224 samt Andersson, Torbjörn (2002) s. 50ff. Ett annat regleringsinstrument för att hålla tillbaka spelarsättningarna, och därigenom stärka klubbarnas ekonomi, var att the Football League beslutade att reglera sign-on bonusarnas storlek år 1892.

I och med att fotbollsspelarna var en del av en professionell yrkeskår medvetandegjordes frågan om fackförbund. I samband med industrialiseringen började arbetare att sammansluta sig fackligt. Det första försöket att etablera en spelarförening med syfte "to protect professional interests" kom år 1893. Inget kom dock ut av detta förslag, men fem år senare bildades the National Union of Association Players, som dock lades ner innan 1900-talet hann börja. En mera permanent facklig aktivitet säkrades år 1907 då the Association Football Players' Union bildades. I början av 1900-talet väcktes även frågan om spelarstrejk. I och med införandet av *the Trade Disputes Act* år 1906 hade spelarna en möjlighet att strejka för att uppnå bättre arbetsvillkor. FA hade dock ett effektivt motvape; avregistrera de spelare som gick ut i strejk. Vamplew, Wray (1988) s. 243ff.

En likartad utveckling fanns i USA när baseballspelarna sammanslöt sig i en intresseförening för första gången år 1885. Sullivan, Dean A. (1995) s. 161ff.

⁸¹ Sullivan, Dean A. (1995) s. 111ff. och s. 139f.

⁸² Halgreen (2004) s. 147 samt NHL-NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2005–2011*. I syfte att reglera de sportsliga förutsättningarna, och friheten för en individ att byta arbetsgivare, har flera europeiska sportligor likt major leagues, infört regler om att spelarövergångar enbart kan ske under vissa förutbestämda tidsperioder, så kallade transfer windows. Ett vägledande avgörande från EU-domstolen i denna fråga var *Lehtonen*. I case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine ASBL vs. Fédération Royale Belge de Sociétés de Basketball ASBL (2000) konstaterade EG-domstolen (numera EU-domstolen) att det inte är tillåtet att ha regler som utfärdats av idrottsförbund i en medlemsstat, enligt vilka en förening i matcher i den nationella mästerskapsserien inte får använda spelare från andra medlemsstater om spelarövergången har ägt rum efter en viss dag när denna dag infaller tidigare än den dag som gäller för spelarna i medlemsstaterna än för personer som kommer från tredje land. Idrottens regelverk får således inte diskriminera unionsmedborgare gentemot medborgare från tredje land.

⁸³ Mason, Tony (1981) s. 138ff. och s. 46, Elias, Norbert (1986). "Uppkomsten av sporten som sociologiskt problem.", s. 97ff., Vamplew, Wray (1988) s. 5 samt Andersson, Torbjörn (2002) s. 41. Även om engelsk fotboll av tradition är starkt förknippad med lokal identitet och rivalitet har det förkommit ett par omdebatterade omlokalisering av klubbar; ett exempel är Londonklubben Arsenal Football Club, efter att Sir Henry Norris i början

den engelska fotbollen och som senare förklarats vara en del av idrottens särart enligt EU-myndigheter. I jämförelse har amerikanska proffsklubbar tidigt flyttats i jakten på lukrativa marknader (även om det finns klubbar med stark lokal identitet).⁸⁴

Sammantaget kan konstateras att det under 1800-talet och 1900-talets början fanns avgörande skillnader mellan USA och England i affärskultur. Dessa kan förklara framväxten och skillnaderna mellan sportligorna i USA och England. Under 1800-talets andra hälft utvecklades USA:s affärsliv efter kännetecken som självförtroende, arbetsetik samt en mer ohämmad och aggressiv individualism. England, i jämförelse, var redan industrialiserat och upplevde sin verkliga storhetstid globalt sett.⁸⁵ En skillnad mellan de engelska och amerikanska förhållandena var att den brittiska medelklassen var tvingade att anpassa sig till aristokratin. En aristokratisk norm var pengaföraktet: pengar hade man bara via arv, jord eller släkt, det ansågs vulgärt att tjäna dem. Ett annat kännetecken på aristokratin (gentlemanidrotten) var att det ansågs fult att tjäna pengar på sport. Samtidigt var det fullt naturligt att fattiga arbetare skulle ta varje chans de fick att tjäna pengar på det som var deras hobby. I Amerika fanns det å andra sidan inte några etablerade samhällssystem för att etablera en aristokrati.⁸⁶ Att sportligorna i USA och England organiserats på olika sätt har följaktligen sin grund i att det fanns skillnader i sociala strukturer och samhällets kultur samt människornas personlighet.⁸⁷ Då USA som nation i stor utsträckning är skapad som en reaktion mot Europa samt monarkin och aristokratin har man även skapat sina egna sporter (amerikansk fotboll härstammar ur rugby/fotboll). Baseballens företrädare har alltid, till skillnad mot amerikansk fotboll, framhävt sig som anti-engelsk och förnekat all släktskap och samhörighet med brittisk slagboll, och som anti-cricket.⁸⁸ Baseballens utveckling har sedermera varit vägledande för övriga major leagues utveckling.⁸⁹ En observation att notera i detta sammanhang är att baseball i vissa avseenden utgjort förebild till det populära finska spelet boboll (pesäpallo).⁹⁰ Enligt Martin Alms teoriapparat, som använts för att förstå sport, tillhör boboll det tredje amerikaniseringsbegreppet, i vilken de amerikanska impulserna inte upptagits i oförändrat skick i mottagarländerna, utan anpassats efter och till de rådande förhållandena i Finland. Med den historiska odyssén i minnet gör sig följande frågor gällande: Vad kan man se i dag? Vad kännetecknar den nutida amerikanska respektive den europeiska sportmodellen? Vilka likheter/skillnader finns mellan dessa sportmodeller? Detta ska analyseras i det följande.

av 1900-talet flyttade Woolwich Arsenal från söder om Themsen till Highbury i norra delarna av staden, för att öka publikintresset och därigenom tjäna pengar.

⁸⁴ Se exempelvis Fischer, David (2007) s. 16f. samt Wong, John (2005) s. 78f.

⁸⁵ Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005) s. 44ff.

⁸⁶ Dunning, Eric & Sheard, Kenneth (2005) s. 231, Markovits, Andrei S. (1989) och Andersson, Torbjörn (2002) s. 41ff.

⁸⁷ Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005) s. 44ff.

⁸⁸ Markovits, Andrei S. (1989), Sullivan, Dean A. (1995) samt Fischer, David (2007). Jämför Tobias Starks (2010) skrivning i kapitel fem om ishockeyns koppling till nationell identitet i Kanada.

Under 1700-talets upplysningstid kom Amerika "Den nya världen" att ses som en reaktion på det demoraliserande Europa. Amerika ingav till skillnad mot Europa tro och hopp samtidigt som det var framtidens och de nya möjligheternas land där människan var fri, obunden och stolt. I Amerika kunde den fria människan förverkliga sig själv utan att vara förtryckt från stat, kollektiv och samhällsklasser. När USA förkastade och bröt med monarkin och aristokratin, som en reaktion på föraktet mot kolonialherraväldet, fick det inte bara politiska konsekvenser, utan även djupgående konsekvenser för den amerikanska sportkulturen och dess organisation. Alm, Martin (2002) s. 14f. samt Markovits, Andrei S. (1989). Den amerikanska revolutionen är en epok i världshistorien, och var det första framgångsrika kolonialkriget för självständighet. Denna ojämförliga framgång vanns mot en av Europas stormakter, en stormakt som med all rätt kunde hävda sig vara världens ekonomiska stormakt med världens förmåsta krigsmakt till sjöss: England. Green, Jack P & Pole, J. R. [ed.] (2004). *A Companion to the American Revolution*, s. xiv samt Dull, Jonathan R. (2004). "Diplomacy of the Revolution, to 1783.", s. 352ff.

⁸⁹ Wong, John (2005) s. 3ff. samt Markovits, Andrei S. (1989).

⁹⁰ Pihkala, Lauri (1938). "Boboll. Finlands populära bollspel.", s. 874ff., Kjellström, Erik (1938). "Boboll. Finlands populära bollspel.", s. 666ff. samt www.pesis.fi (2011-01-31). Bobollens ursprung, och sin uppkomst från år 1914, kan spåras till det gamla finska kungabollspelet. Detta spel hade spelats i flera århundraden i Finland, och var vid sekelskiftet det vanligaste spelet bland skolpojkar under sommarhalvåret. Kungabollspelet trängdes dock undan när moderna idrottsanläggningar anlades till den fria idrotten och fotbollen. Bobollen fick sitt namn och nuvarande moderna form av Lauri "Tahko" Pihkala under 1920-talet. Pihkala, som hade inspirerats och blivit förtjust i baseball under sina besök i Nordamerika i början av 1900-talet, anpassade basebollens spelregler efter finska förhållanden. Finska Bobollförbundet (Suomen Pesäpalloliitto) bildades den 10 oktober 1931. I Sverige, i motsats, har baseball haft ringa framgång och genomslagskraft trots visst PR-försök vid ungefär samma tid.

Nutida kännetecken

Major leagues

Ett signifikativt drag för nordamerikansk idrott är den starka maktposition som major leagues innehar och att det finns en klar åtskillnad mellan amatör- och proffsidrott.⁹¹ Lägre nivåer täcks upp av underligorna minor leagues (se nedan), high-school/college/universitetssport och amatöridrotten.

Monopolkapitalism

En inte alltför okontroversiell beskrivning av NHL, och övriga major leagues är att dessa kan framställas som sportindustrier nära sammanlänkade med upplevelseindustrin och monopolkapitalismen. Det utmärkande med dessa sportligor är att respektive liga är en konfederation bestående av ett antal licenser (franchises) som ägs av mycket förmögna individer, företag eller andra associationer, med en viss självständighet och autonomi. Då ägarna för respektive major league kontrollerar antalet licenser kontrollerar man antalet klubbar och vilka städer som ska få major league-status.⁹² I och med att företrädarna för NHL, och övriga major leagues kan vägra inträde för nya ansökningar minskas potentiell konkurrens från nya klubbar samtidigt som man håller existerande konkurrenter stängna (exempelvis WHA och KHL), till skillnad mot lagen i öppna seriemodeller, då nya lag sällan antas in i ligan.⁹³

Då ägarna till NHL, och övriga major leagues bygger sin verksamhet på principen om monopolkapitalism använder sig dessa av flera åtgärder, förutom licensförfarandet, för att strypa konkurrensen på den gemensamma marknaden. Några av dessa är: (1) cross-ownership-regler⁹⁴ samt regler för att begränsa investmentkapital (2) regler för att förhindra spelarförvärv genom reserve clause (3) ingåendet av långa tv-avtal som begränsar konkurrenternas mediaexponering samt (4) beslut om att expandera ligan och/eller kontroll av arenafaciliteterna för att begränsa tillgängligheten för rivaliserade klubbar.⁹⁵ Det kan i detta sammanhang anmärkas att detta att inte

⁹¹ Halgreen, Lars (2004). Se också Andersson, Torbjörn (2002) s. 41ff. om den engelska skolfotbollen.

USA har vidare slagit in på en annan väg än flera andra länder när det handlar om att utveckla elitidrott. Den amerikanska regeringen har valt att delegera utvecklingen av elitidrott till idrottsorganisationerna och sedermera hålla sig borta från idrotten. I och med att den federala myndigheten valt att avstå från idrottslig inblandning har de 50 staterna rätt att formulera sin egen policy för idrotten. Då det inte finns något system för utveckling av elitidrott i USA har varje enskild sport olika utmaningar att bemästra vad avser utveckling av elitidrottare. Houlihan, Barrie & Green, Mick (2008). *Comparative elite sport development (Elektronisk resurs): systems, structures and public policy*, s. 243ff. och s. 251.

⁹² Braverman, Harry (1998) s. 175ff., Rosentraub, Mark S. (1999). *Major League losers: the real cost of sports and who's paying for it*, Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) s. 181ff., Halgreen, Lars (2004), Sage, George H. (2004), Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005) s. 116ff., Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. & Claussen, Cathryn L. (2007). *Sport law: a managerial approach*, s. 74f. samt enligt NFL Rule 4.3. För att kunna fungera är respektive major league sammanbundet av stadgar (constitution), lagar och regler som accepterats av deltagande klubbar. Rosentraub, Mark S. (1999) s. 5ff., Champion, Walter T. (2009). *Sports law in a nutshell*, s. 100ff. samt Halgreen, Lars (2004). För den dagliga driften finns operativa administrativa avdelningar. Uppbyggnaden av de operativa organisationerna kan variera, men en konstruktion är att respektive major league är styrd av tre byråkratiska avdelningar: major leagues styrelse, kommissionären (commissioner) samt det centrala ligakansliet. Major leagues styrelse övervakar och utfärdar policys som rör franchiseplacering, utvidgning eller minskning av ligan, kollektivavtal, spelregler, frågor kring spelfaciliteter samt fördelning av intäkter som inte är lokalt genererade. Respektive franchising (klubb) ansvarar för förvärv eller leasing av nödvändiga faciliteter, marknadsföring av klubben, biljettförsäljning och VIP-läktare samt förberedelse för lokala sändningsavtal. Det centraliserade ligakansliet ansvarar bland annat för spelschema, anställning och utbildning av matchfunktionärer, marknadsföring och licensiering av konsumentprodukter samt förhandling av sändningsavtal. En betydelsefull intern aktör inom respektive major leagues är kommissionären (commissioner), som är anställd av klubbägarna, vilka också äger rätt att avskeda denne. I kommissionärens befogenheter och arbetsuppgifter ingår att lösa tvister, utdela olika former av sanktioner mot klubbarna och spelarna, godkänna spelaravtal, utforma regler och att avgöra disciplinära frågor som rör spelare, klubbar och ägare. Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. & Claussen, Cathryn L. (2007) s. 62ff.

NHL är den enda av major leagues som har både president och kommissionär (Halgreen, Lars [2004] s. 75) och NHL:s nuvarande kommissionär Gary B. Bettman tillträdde år 1993, www.nhl.com samt Lapointe, Joe (1992a). "HOCKEY; Puck Stops Everywhere as Players Go on Strike." Exempelvis är Ontario Teachers' Pension Plan majoritetsägare (80 %) av Toronto Maple Leafs. www.forbes.com/teams/toronto-maple-leafs (2012-06-12).

⁹³ Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005) s. 116ff.

⁹⁴ Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. & Claussen, Cathryn L. (2007) s. 72f. Cross-ownership innebär ägarintressen i mer än en franchiseklubb. Ingen av de fyra stora major leagues (NHL, MLB, NFL och NBA) förbjuder cross-ownership, dock med vissa begränsningar inom NFL.

⁹⁵ Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. & Claussen, Cathryn L. (2007) s. 76.

tillåta fri konkurrens närmast kan ses, i vissa avseenden, som antikapitalistiskt. Enligt Richard Gruneau och David Whitson har också stora lönebudgetar varit något som slagit undan benen på konkurrerande ishockeyligor.⁹⁶ Lönekostnaderna har således varit en starkt bidragande orsak till att konkurrerande ligor till NHL inte överlevt. Det är också värt att nämna att WHA uppstod under 1970-talet som en effekt av svårigheterna att köpa NHL-lag.

Minor leagues

För att upprätthålla sitt monopol har NHL-ägarna, och övriga major league-ägare etablerat minor league-system. En anmärkning angående detta är att NHL och MLB, till skillnad mot NFL och NBA, har formella anslutningsavtal med underorganisationer, vilka är följden av historiska förlopp och maktkamper och som i efterhand ter sig harmoniska och logiska. Detta system tillåter NHL-klubbar, och övriga major league-klubbar att äga minor league-klubbar helt och hållet.⁹⁷ Värt att notera i detta sammanhang är att alla farmarlag inte ägs av NHL-lag, det finns således fria aktörer. Men det bör också poängteras att det nordamerikanska ishockeylandskapet är uppbyggt i ett hierarkiskt klustersystem, som innebär att NHL-lagen har tentakler ut i minsta ungdomsishockeyklubb och organisation. I vilket fall som helst, utmärkande kännetecken för minor league-systemet är att de flesta minor league-klubbarna verkar i mindre städer som major leagues-ägare inte ville ha franchises i. Genom att ha regler om att ägarna till major league-klubbar ska ha full exklusivitet till en lokal marknad etablerar major league praxisen att den är den enda ligan som kan tillhandahålla toppidrott i ett visst geografiskt område. Genom att införa minor leagues utökas också kontrollen över spelarna än mera. I och med att minor league-systemet införts styr major league-ägarna indirekt en sekundär marknad genom att inte tillåta nya icke önskvärda franchiser och städer in i systemet. Minor league blir också en buffertzona för major league gentemot amatörlikorna, och därigenom kontrolleras spelarna än mera. Dessutom styr NHL-ägarna, och övriga major league-ägare över produktionen av matcher.⁹⁸

Sportslig jämvikt

Som medel för att upprätthålla monopolkapitalismen eftersträvar ägarna sportslig jämvikt, som i mångt och mycket bygger på draftsystemets uppbyggnad samt numera lönetaket (se nedan). Ett verktyg för att uppnå samverkan i affärsverksamheten är att ägarna till NHL, och övriga major leagues fördelar intäkterna från tv och media samt merchandiseförsäljning jämnt,⁹⁹ vilket emellertid inte alltid varit fallet. Men det ska också noteras att major league-klubbarna har egna lokala tv- och mediaintäkter samt att omfördelningssystem för entréintäkter varierar.¹⁰⁰ Samtidigt ska det nämnas att även om ägarna till NHL, och övriga major leagues har som ambition att upprätthålla sportslig jämvikt och oförutsägbarhet har det i NHL funnits tongivande lag. Sedan expansionen säsongen 1967/1968 har Montreal Canadiens vunnit tio Stanley Cup. Under 1980-talet vann New York Islanders fyra Stanley Cup i rad och Edmonton Oilers vann fyra Stanley Cup under 1980-talet. Sedan 1990-talet har det inte funnits några dynastier i NHL, även om vissa klubbar lyckats vinna Stanley Cup flera gånger.

⁹⁶ Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 231. Se också Wong, John (2005) i sin helhet.

⁹⁷ Wong, John (2005) s. 107ff. Se också Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 97ff. samt Gruneau, Richard & Whitson, David (1993).

⁹⁸ Wong, John (2005) s. 107ff. Se också Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 97ff. samt Gruneau, Richard & Whitson, David (1993).

⁹⁹ Halgreen, Lars (2004) s. 79f.

¹⁰⁰ Halgreen, Lars (2004) s. 79f. I NFL går 40 % av entréintäkterna till besökande klubb, MLB omfördelar 20 % till besökande klubb i the American League och 10 % till klubb från the National League medan NBA inte omfördelar alls.

Spelarbegränsningarna och den rättsliga regleringen av dessa

Då spelarbegränsningar av tradition varit ett inslag i NHL, och övriga major leagues blir det intressant att analysera hur den arbetsrättsliga regleringen ser ut? Två av de mest centrala och kända regleringsinstrumenten är *reserve clause* (vilken behandlats ovan) och *draftreglerna*. Draftsystemet innebär att NHL, och övriga major leagues har regler för var nya spelare från universitet, gymnasium eller utlandet, som ska in i ligan, ska spela. Draftsystemets övergripande syfte är att jämna ut de sportsliga aspekterna i ligorna, som i dag enligt mig ter sig logiskt och rättvist men som i ett historiskt perspektiv vuxit fram som ett sätt för ägarna att kontrollera spelarna och därigenom pressa ner lönerna och stärka ägarnas marknadsandelar, det vill säga nästan en sorts livegenskap. Genom att de sämst placerade klubbarna i föregående års liga får reservera spelare först, de bäst placerade klubbarna väljer nya spelare sist, kan den sportsliga balansen mellan klubbarna upprätthållas. När en klubb har draftat en spelare har klubben en exklusiv rätt att kontraktera denne. Klubben som draftat spelare behåller exklusiv rätt att kontraktera spelaren även om inget avtal har ingåtts. Draftsystemet varierar mellan major leagues, med olika längd på rättigheten. En nackdel med draftsystemet är som ovan nämnts att det finns arbetsrättsliga begränsningar för spelarna.¹⁰¹ En annan nackdel med draftsystemet är att detta kan hota den lokala identiteten för spelarna, klubbarna och supportrarna. Härtill finns spelarbegränsningar som exempelvis *free-agency* och *trade*.¹⁰² Dessutom har begränsningsregler införts för att minska lönekostnaderna. Två exempel är lönetak (*salary cap*), och lyxskatt (*luxury tax*). Det finns två former av lönetak, mjuka (*soft cap*) och hårda (*hard cap*). NHL använder sig av hårt lönetak, vilket innebär att lönetaket inte får överskridas under några förhållanden.¹⁰³

För att undvika arbetsrättsliga konflikter har det centrala regleringsinstrumentet kollektivavtal etablerats inom de amerikanska proffssporterna. Efter flera årtionden med tvister och stämningar

¹⁰¹ Halgreen, Lars (2004) s. 174f. och s. 209ff. samt NHL–NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2005–2011*. Se också Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972), Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) samt Wong, John (2005) om NHL:s uppkomst och maktanvändning.

¹⁰² Halgreen, Lars (2004) s. 174f. och s. 209ff. samt NHL–NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2005–2011*. *Free agency* innebär att de spelare som inte blir kvarhållna av sina klubbar med reserve-klausulen blir fria att förhandla med andra klubbar och kan gå var de vill. I de nuvarande kollektivavtalen ges en större frihet för avtalslösa spelare än vad som varit fallet tidigare. Men friheten är inte obegränsad, och en spelare har inte samma rättigheter som europeiska. Fortfarande finns avsevärda begränsningar. Av major leagues har NHL de mest restriktiva reglerna för *free agency*. Det nuvarande NHL-systemet är tämligen komplext och innehåller fem olika spelarkategorier, exempelvis har spelare som har spelat färre än tre år i NHL inte några *free agency* rättigheter. En del i regleringen av spelarrörligheten och *free agency* är: *option clause*, *Rozelle Rule* och *the tampering rule*. *Option clause*, som inte är så vanligt förekommande, innebär en rätt för den klubb som äger spelaren att denne har en förtur (*option*) till att förhandla om ett nytt avtal med spelaren. I major leagues som använt sig av *option clause* har spelarna teoretiskt kunna spela av ett år för att sedan bli *free agency*. För att förhindra denna utveckling har interna major league-regler utarbetats som informellt går under benämningen *Rozelle Rule*, som innebär att en klubb som ingår avtal med spelaren måste kompensera den förra klubben ekonomiskt eller genom framtida draft-rättigheter. Förutom *Rozelle rule* har major leagues infört ytterligare interna skyddsåtgärder genom *the tampering rule*, vilken förbjuder andra klubbar att kontraktera eller att förhandla med spelare som tillhör annan klubb. Genom införandet av dessa regler försvagas spelarnas förhandlingsposition när deras avtal är på väg att löpa ut.

Ett signifikativt kännetecken för den amerikanska sportmodellen, och regleringen av spelarmarknaden, och som regleras i kollektivavtalen, är att avtalsbundna spelare kan bli traded till ny klubb. Att bli *traded* innebär att en avtalsbunden spelare kan bli såld eller ingå i en bytesaffär under pågående säsong. Men det bör påpekas att spelare kan ha så kallade *no-trade* eller *no-move* klausuler inskrivna i sina avtal. För att undvika offentliga rättegångar används skiljeförfarande. Med skiljeförfarande menas att idrottsrelaterade tvister ska lösas av idrottens egna handläggningsorgan och inte av allmän domstol. För att skiljeförfarande ska kunna tillämpas ska det finnas överenskommelse genom avtal mellan parterna för att tvisten ska kunna lösas av skiljemän.

¹⁰³ Halgreen, Lars (2004) s. 174f. och s. 209ff., Marburger, Daniel R. (2006). "Chasing the elusive salary cap.", Gustafsson, Elizabeth (2006). "The luxury tax in professional sports." samt Korhonen, Erko (2008). "Palkkakatto joukkueurheilussa – palkkakaton soveltumisesta suomalaisen joukkueurheilun" (Lönetak i lagidrotter – lönetakets anpassning till finska lagidrotter), s. 73ff. Syftet med lönetak och lyxskatt är att minska de högsta spelarsättningarna, och att förhindra att klubbarna bjuder över varandra för att kontraktera de bästa spelarna. Lönetaken är en reaktion mot *the reserve clause* minskade betydelse efter arbetsrättsliga processer under 1990-talet. I och med att de arbetsrättsliga processerna stärkt den enskilda individens rättigheter på arbetsmarknaden har lönetaken blivit ett instrument för arbetsgivarna att reglera risken för en okontrollerbar lönesättning och utgiftspost.

I de mjuka lönetaken ges klubbarna tillåtelse att överskrida lönetaket. Undantagen har till syfte att ge klubbarna möjlighet att behålla de egna stjärnspelarna genom att erbjuda dessa konkurrenskraftiga löner, som annars inte skulle vara möjligt. Ett mjukt lönetak används i NBA, och det implementerades säsongen 1984/1985. En nackdel med de mjuka lönetaken är att lönetakens effektivitet blir lidande. Hårt lönetak används av NHL och NFL. Korhonen, Erko (2008) s. 73ff. Se också Halgreen, Lars (2004) s. 174f. och s. 209ff., Marburger, Daniel R. (2006) samt Gustafsson, Elizabeth (2006).

Lyxskatten innebär att en klubb kan bli bestraffad om spelarsättningar blir högre än vad som är överenskommet inom ligan, vilket har varit ett kontroversiellt regleringsinstrument. Lyxskatten är ett relativt nytt regleringsinstrument inom professionell sport, och som företrädesvis använts av MLB och NBA. Halgreen, Lars (2004) s. 174f. och s. 209ff., Marburger, Daniel R. (2006) samt Gustafsson, Elizabeth (2006).

inom anti-trust (konkurrensrätt), förhandlingar, strejker, lockouts, nya stämningar, avbrutna förhandlingar m.m. har kollektivavtalen inom NHL, och övriga major leagues utvecklats till omfattande och komplexa juridiska dokument. I kollektivavtalen har, förutom lönefrågorna, bland annat draftsystemet, free agency och spelarövergångar (trade) reglerats.¹⁰⁴ I detta sammanhang är det värt att nämna att kollektivavtalen skrivs på några år, och att innehållet kan förändras vid nästa avtalsförhandling.

En efterföljande fråga som gör sig gällande är hur länge fackförbund och kollektivavtal förekommit inom de amerikanska proffssporterna? Även om fackförbund (spelarföreningen i NHL är NHLPA)¹⁰⁵ för professionella idrottsmän existerat i mer än ett sekel i amerikansk proffssport (den första spelarföreningen etablerades inom baseball år 1885) är kollektivavtal en relativt ny metod för att lösa de branschspecifika kraven som den amerikanska proffsidrotten uppställer. Även om de amerikanska spelarföreningarna i major leagues blev bättre organiserade och aktiva under 1950- och 1960-talen lyckades klubbägarna och ligorna att förhindra spelarföreningarnas krav om kollektivavtal till mitten av 1960-talet. I slutet av 1960-talet erkändes spelarföreningarna i respektive major league som exklusiva förhandlingspartners för spelarna, och nästa fas i den arbetsrättsliga utvecklingen inträffade år 1969 då National Labor Relation Board (NLRB) fastslog att de hade jurisdiktion över professionell sport.¹⁰⁶

Kollektivavtalen har således numera en mycket viktig funktion för att reglera de branschspecifika förhållandena som råder inom NHL, och övriga major leagues. Nu är det inte enbart genom kollektivavtalen som de arbetsrättsliga frågorna regleras. Som en effekt av de kraftfulla sanktionerna som *Sherman Antitrust Act* kan ålägga har de flesta av de idrottsrelaterade tvisterna inom det amerikanska rättssystemet berört de arbetsrättsliga undantagen från denna lagstiftning.¹⁰⁷ De federala lagarna som innehåller undantag är *Clayton Act*, *Norris-La Guardia Act* och *National Labour Relation Act* (NLRA).¹⁰⁸

Med baseballen och den amerikanska sportmodellen i färskt minne kan man ställa sig frågan varför inte en europeisk idrottsmodell kan få fotfäste i Amerika? Det finns naturligtvis flera orsaker, men ett par orsaker är att Amerika är för stort, för annorlunda, för decentraliserat, och för styrt av en marknadsekonomi med för tävlingsinriktade konkurrensregler,¹⁰⁹ med ett undantag för baseball. I jämförelse gör sig frågan hur EU-domstolen skulle tolka den amerikanska

¹⁰⁴ Halgreen, Lars (2004) s. 174f. och s. 209ff. samt NHL–NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2005–2011*.

¹⁰⁵ The National Hockey League Players' Association.

¹⁰⁶ Halgreen, Lars (2004) s. 209ff., Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005) s. 56, Sullivan, Dean A. (1995) s. 161ff. samt NHL–NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2005–2011*. I slutet av 1960-talet ingick major league baseball, amerikansk fotboll och basketboll – ishockey år 1975 – och dess motpart, spelarfacken, avtal som reglerade basvillkoren. I jämförelse är det svenska kollektivavtalet inom ishockey ett relativt enkelt och inte alls lika omfattande juridiskt dokument. I SM-liiga finns å andra sidan inget formellt kollektivavtal utan ett allmänt avtal som finns inom den reguljära arbetsmarknaden.

¹⁰⁷ Halgreen (2004) s. 167ff. samt Spengler m.fl. (2009) s. 245f.

Trots att spelarna utgör det viktigaste inslaget för att kunna bedriva sport dröjde det till början av 1970-talet innan stämningar väcktes, av spelare och deras fackförbund, mot major leagues i syfte att undanröja olika former av spelarbegränsningar. *Radovich vs. National Football League*, 352 US 445 (1957) samt Halgreen, Lars (2004) s. 167ff.

¹⁰⁸ Halgreen, Lars (2004) s. 182ff.

Clayton Act, som tillkom år 1914, begränsar användandet av *Sherman Antitrust Act* (konkurrenslagstiftningen) gentemot mänsklig arbetskraft, genom att begränsa användandet gentemot fackförbund. I sektion 6 av *Clayton Act* fastslås att människor inte är handelsvara eller gods i handel. Därför kan professionella spelare hävda att försäljning eller anställning av professionella spelare inte utgör varuhandel inom den nationella handeln. I *Norris-La Guardia Act*, som tillkom år 1932, utesluts de federala domstolarna att intervensera i arbetsrättsliga tvister. Spelare eller fackförbund som anser att spelarrestriktioner, i form av att spelare är låsta/bundna genom exempelvis draft (val av spelare) eller reserve system (reservationssystemet), är illegala kan åberopa antingen *Norris-La Guardia Act* eller *Clayton Act*. Såväl *Norris-La Guardia Act* och *Clayton Act* är till för att skydda facklig verksamhet, och inte arbetsgivarna. Syftet med *National Labour Relations Act* (NLRA) är att uppmåna arbetsgivarna och fackförbunden att framförhandla kollektivavtal. I syfte att överbygga klyftan mellan antitrust- och arbetsrättslagstiftningen har U.S. Supreme Court (Högsta domstolen) utvecklat doktrinen om "non-statutory Labour exemption" (icke lagstadgade arbetsrättsliga undantag). Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. & Claussen, Cathryn L. (2007) s. 305ff. samt Halgreen, Lars (2004) s. 182ff.

I och med kongressens antagande av *Curt Flood Act* år 1998 fick baseballspelarna en förstärkt arbetsrättslig ställning. Med *Curt Flood Act* kan baseballspelarna stämma MLB om de anser att några villkor i deras anställning kan överträda konkurrenslagarna. Andra affärsperspektiv inom baseball är däremot fortfarande skyddade genom konkurrensundantaget (antitrust exemption). *The Curt Flood Act* (15 U.S.C. § 27 (a), Halgreen (2004) s. 178ff. samt Spengler m.fl. (2009) s. 245f.

¹⁰⁹ Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven, L. (2001) s. 99ff.

sportmodellen i relation till EU:s lagstiftning gällande. Denna fråga blir intressant då europeisk sport närmat sig den amerikanska sportmodellens kännetecken. Med detta blir det i nästa led fängslande att analysera vad som kännetecknar den europeiska sportmodellen i dag. Dessutom blir det fascinerande att analysera hur europeisk sport regleras rättsligt och vad företräddarna för svensk respektive ishockey har att förhålla sig till i ett europarättsligt perspektiv.

Den europeiska sportmodellen

Under EG:s och EU:s framväxt har idrotten flyttat fram sina positioner. Från att ha varit en ren amatöriddrott har idrotten i vissa delar blivit en strikt kommersiell och professionell verksamhet, nästan likt vilken annan näringsverksamhet som helst. Det är dock viktigt att vara medveten om att den europeiska amatöriddrottens övergång till kommersiell och professionell verksamhet skett långt före EU:s bildande. Av Europas sporter är det framförallt den engelska fotbollen och bildandet av the Premier League år 1992 som drivit den europeiska idrottens kommersiella och professionella utveckling.¹¹⁰ Den politiska diskussionen om idrottens ställning inom EG och EU började dock ta fart på allvar under 1990-talets andra hälft. En bidragande orsak till det politiska intresset var amerikaniseringen av europeisk sport, såsom exempelvis avregleringar på tv-marknaden och ökade spelarsättningar, vilket Lars Halgreen analyserat.¹¹¹

Amerikaniseringsprocessen kan också förstås mot bakgrunden av att europeisk sport kan anses ha blivit nyliberaliserad, även om amerikansk sport inte är nyliberaliserad, sedan globaliseringen (1980-talet) och Bosmandomen (1990-talet).¹¹² Allteftersom har EU:s utveckling dock inneburit att EU även vid ett flertal tillfällen har poängterat idrottens sociala betydelse, och vikten av att bevara den, vilket är en viktig politisk signal.¹¹³

Idrottens särart

Genom EU:s historia har ett flertal politiska dokument, exempelvis *Adonino Report*, *Amsterdamfördragets förklaring om idrott*, *Helsingforsrapporten om idrott* och *Idrottsdeklarationen* från toppmötet i Nice, arbetats fram i syfte att förstå idrottens betydelse i det europeiska samhället.¹¹⁴ I

¹¹⁰ www.theFA.com samt www.premierleague.com.

¹¹¹ Halgreen, Lars (2004).

¹¹² Se exempelvis Andrews, David L. (2004), Sage, George H. (2004a) samt Houlihan, Barrie (2004). "Sports Globalisation, the State and the Problem of Governance."

¹¹³ Jämför *Vitbok om idrott*.

¹¹⁴ Det första EG-dokumentet som erkände idrottens betydelse i det europeiska samhället var *Adonino Report* i the *Europé of the Citizens* kommittén (år 1985) vilken blev godkänd av the Milan European Council år 1985. EU commission (2007). *Commission staff working document. Accompanying document to the White Paper on Sport*, s. 6.

Första gången EU lade fram en helhetsvision för framlyftandet av idrottens sociala betydelse på högsta politiska nivå var *Amsterdamfördragets förklaring om idrott* (punkt 29) år 1997. "Konferensen betonar idrottens sociala betydelse, särskilt för att skapa identitet och gemenskap människor emellan. Konferensen uppmanar därför Europeiska unionens organ att beakta synpunkter från idrottssammanslutningar när det gäller viktiga frågor som rör idrott. I samband därmed bör särskild uppmärksamhet ägnas det som är särskilt kännetecknande för amatöriddrott."

Vid Europeiska rådets möte i Helsingfors år 1999 lades helhetsvisionen fram i *Helsingforsrapporten om idrott*. I rapporten erkänner EU bland annat idrottens framstående roll och att systemet med uppflyttning och nedflyttning i seriesystemen är ett kännetecken för europeisk idrott. Vidare fäster EU största vikt vid upprätthållandet av idrottens roll när det gäller social integration, folkhälsans betydelse, utbildning samt idrottsförbundens viktiga allmänintresse. Dessutom konstateras att idrottens integritet och oberoende måste bevaras, att klara och tydliga regler ska finnas vid kommersiella gruppers köp av idrottsföreningar, att etiken inom idrotten ska bibehållas, att handel med minderåriga måste bekämpas samt att dopning och idrott inte hör ihop.

I Europeiska rådets slutsatser från toppmötet i Nice i december 2000 framhåller det Europeiska rådet "sitt stöd för idrottsorganisationerna självständighet och deras rätt att själva leda sitt arbete genom lämpliga föreningsstrukturer." Europeiska rådet (2000). *Ordförandeskapets slutsatser i Nice. Bilaga IV*.

I *Nice-deklarationen* finns den så kallade *Idrottsdeklarationen* i vilken man skapade en sammanhängande och enhetlig syn på idrotten. Särskilt fokus läggs på idrottens sociala betydelse och behovet av att ta hänsyn till idrottens särart vid genomförandet av all EU politik. Jämför Backman, Jyri (2008). *Idrottsjuridik: en introduktion*, s. 45ff.

Nice-deklarationen var emellertid inte inkorporerad i fördragstexterna, vilket innebar att deklarationen inte hade någon legalt bindande effekt. Petry, Karen, Gütt, Matthias & Fischer, Christoph (2008). "European Education Policy and the Implementation of the Bologna process in Sport.", s. 10ff.

En viss omorientering har dessutom skett från en koncentration på ekonomi mot kulturell sammanhållning. Kougioumtzis, Konstantin (2006). *Lärarkulturer och professionskoder: en komparativ studie av idrottslärare i Sverige och Grekland*, s. 31ff., samt Maguire, Joseph (1999). *Global sport: identities, societies, civilizations*, s. 88.

dessa dokument har de politiska makthavarna vid ett flertal tillfällen lyft fram idrottens sociala betydelse. Dessa politiska dokument introducerar tanken om detta inte kan ses som ett politiskt motstånd mot amerikaniseringen (exempelvis ökad kommersialism understödd av televisionen) av europeisk sport? Ett steg i förståelsen av hur EU-kommissionen förstod och tolkade den europeiska idrotten var att kommissionen år 2007 publicerade *Vitbok om idrott*. I samma veva ska det noteras att vitboken inte är någon lagtext utan ett politiskt dokument. Samtidigt går det inte att bortse från de politiska tolkningarna och intentionerna även om utvecklingen inom europeiska sport och i synnerhet inom fotboll och ishockey går i en annan riktning, det vill säga mot en ökad amerikanisering. En bidragande orsak till behovet av en genomlysning av den europeiska idrotten på olika nivåer var att denna hade och har en unik sammanblandning av sociala värden och amatöriddrott samtidigt som det fanns och finns en fullt utvecklad kommersiell verksamhet som i mångt och mycket kan anses vara närmare den amerikanska sportmodellen.¹¹⁵ I vitboken konstaterar EU-kommissionen att idrotten har vissa egenheter som ofta betecknas som idrottens särart, vilken kan ses på två sätt:¹¹⁶

”Särarten i idrottsverksamhet och idrottsregler, till exempel separata tävlingar för kvinnor och män, begränsningar av antalet deltagare i tävlingar, eller behoven att se till att resultaten är osäkra och att behålla en jämvikt mellan klubbar som deltar i en och samma tävling.

Särarten i idrottsstrukturen, inbegripet idrottsorganisationernas självständighet och mångfald, en pyramidstruktur för tävlingar från gräsrotsnivå till elitnivå och organiserade omfördelningsmekanismer mellan de olika nivåerna och aktörerna, den nationella organisationen av idrott och principen om ett enda förbund per idrottsgren.”

En anmärkningsvärd aspekt i detta politiska dokument är fastsläendet att ”resultaten är osäkra och att behålla en jämvikt mellan klubbar som deltar i en och samma tävling”, vilket kan te sig vara närmare den amerikanska sportmodellen än inom vissa delar av den europeiska klubbblagsfotbollen och ishockeyn, som i vissa avseenden är mycket förutsägbart. Denna förutsägbarhet märks av att det i realiteten enbart är ett fåtal klubbar som kan vinna olika sporter. Exempel på detta är den högsta fotbollsserien i England, Spanien och Italien. Samtidigt går det inte att bortse från tanken som gör sig gällande att vitboken kan peka på en okunskap om den amerikanska sportmodellen hos EU:s myndigheter. Nåväl, oavsett det tveksamma i begreppet ”idrottens särart” när det gäller den idrottsliga förutsägbarheten i vissa idrotter, och speciellt de idrotterna med mycket stora kapitalistiska inslag, har EU-domstolen i dess rättspraxis och EU-kommissionen i sina beslut tagit hänsyn och bevakat idrottens särart. Å andra sidan har EU-domstolen och EU-kommissionen konstaterat att även om institutionerna erkänner idrottens särart kan detta inte få ”uppfattas som en motivering för ett allmänt undantag från tillämpningen av EU-rätten.”¹¹⁷ Frågan som måste ställas i detta sammanhang är om inte begreppet idrottens särart för den kommersialiserade och professionaliserade europeiska idrotten, och i synnerhet fotboll och ishockey, enbart tar sikte på upp- och nedflyttning i seriesystemen? Detta då den europeiska klubbblagsfotbollen och ishockeyn närmast sig den monopolkapitalistiska amerikanska sportmodellen. Till exempelvis har fotbolls- och ishockeyklubbar helt köpts upp av privata eller juridiska personer. Dessutom har försäljning av klubbprodukter blivit en bestående del i klubbarnas intäkter. Den europeiska idrottens närmande till den amerikanska sportmodellen torde

¹¹⁵ *Vitbok om idrott* (2007) s. 13. Svensk version. Jämför Lars Halgreens analys.

¹¹⁶ *Vitbok om idrott* (2007) s. 13. Svensk version.

¹¹⁷ *Vitbok om idrott* (2007) s. 13. Svensk version.

ha stärkts av att EU-domstolen i målet *Meca-Medina*¹¹⁸ fastslagit att idrottens särart inte berättigar till något allmänt undantag från EU-rätten.

Pyramidstrukturen: en idealtyp?

Till skillnad mot den amerikanska proffsidrotten är den europeiska sportmodellen organiserad i en enhetlig pyramidstruktur med amatörismen och den sociala gemenskapen som grund, en seriemodell som den engelska fotbollen lagt grunden till. Pyramidstrukturen innebär att det finns nationella förbund med ett förbund per idrott. Förbundet är i sin tur sammankopplat i europeiska och internationella förbund.¹¹⁹ I detta sammanhang är det dock viktigt att påtala att det inom EU finns idrotter med mycket stora kommersiella och professionella inslag samt att det finns idrotter som infört totalt eller delvis stängda seriemodeller för deltagande i professionella idrottstävlingar; exempelvis i ishockey, motorsport och cykling, och förtjänar att bli behandlade olika beroende på detta. Den traditionella pyramidstrukturen för europeisk idrott är således starkt reducerad i vissa europeiska idrotter.¹²⁰ Den senare avvikande europeiska sportmodellen används inom finsk ishockey, vilket visar på komplexiteten inom europeisk sport. Med detta i beaktande kan det diskuteras om inte den europeiska sportmodellens pyramidstruktur i huvudsak kan anses som en ”idealtyp” för hur europeisk idrott bör bedrivas och organiseras? Min bedömning är att så är fallet. Inte minst med tanke på utformningen av svensk respektive finsk idrott och ishockey till vilken vi ska återkomma. Sammantaget är det värt att väcka tanken om inte EU-dokumentet, förutom EU-domstolens praxis, i viss mån är ett luftslott.

Lagstiftningen och rättspraxis

Genom historien har det amerikanska rättssystemet i flera fall, som visats ovan, löst rättsprocesser som på något sätt berört major leagues. Av denna anledning blir det i denna fas intressant att analysera hur EU:s idrottsanpassade lagstiftning ser ut för närvarande och som företrädarna för svensk respektive finsk ishockey måste förhålla sig till? Ett stort genombrott skedde i samband med att *Lissabonfördraget*¹²¹ trädde i kraft den 1 december 2009. Genom denna historiska revidering av EU:s lagstiftning har idrotten för första gången fått nya idrottsanpassade justeringar i *Lissabonfördraget* och *EUF-fördraget*.¹²² Enligt vissa författare kan fördragsändringarna föranleda tre

¹¹⁸ Case C-519/04P *Meca Medina & Majcen vs. Commission* (2006) samt *Vitbok om idrott* (2007) s.14. EU-domstolen konstaterade att utgångspunkten är att vid avgörandet om en reglering inom idrott är förenlig med EU:s konkurrensregler kan detta bara bedömas från fall till fall, ”Case by case”. EU-domstolen konstaterade att begreppet ”rent idrottsliga regler” var ovidkommande för frågan om EU:s konkurrensregler skulle tillämpas inom idrottssektorn. EU-domstolen menade att idrottens särart inte nödvändigtvis utgör en konkurrensbegränsning enligt artikel EUF-fördraget 102 (f.d. EGF artikel 81) om åtgärderna är proportionella till det legitima idrottssyftet. Det bör påpekas att idrott i ett europeiskt perspektiv förblir nationell kompetens och att lagstiftningen varierar i de olika medlemsländerna. Europaparlamentet (2007).

¹¹⁹ European Commission (1998). *The European model of sport. Consultation document of GD X*. Ett annat karakteristiskt drag för den europeiska sportmodellen är att denna bygger på en självständighet och en icke-statlig styrning, där nationsförbunden och klubbarna är egna juridiska associationer.

Pyramidstrukturen innebär att toppidrotten påverkar breddidrotten (Top-down) och att breddidrotten påverkar toppidrotten (Bottom-up). Jämför *Vitbok om idrott*.

I och med den europeiska sportmodellens pyramidstruktur och hierarkiska organisation kan det också anses placera idrottsförbunden i en ”monopolposition.” Europeiska gemenskapernas kommission (1999). *Helsingforsrapporten om idrott*, s. 10f.

Men uppbyggnaden av den europeiska sportmodellen bygger också på en lång västerländsk demokratisk tradition. Halgreen, Lars (2004) s. 65ff. Då det finns mycket stora kapitalistiska inslag i vissa europeiska sporter är det stora skillnader mellan en amatörklubb och en klubb i de stora kommersiella sporterna.

¹²⁰ EU commission (2007). *Commission staff working document. Accompanying document to the White Paper on Sport*. s. 40ff. EU-kommissionen är dessutom mycket mån om, och har betonat, att man respekterar idrottens särart och autonomi. Detta innebär att EU-kommissionen respekterar idrottens styrning, och att idrotten genomförs av idrottens styrande organ, och i viss utsträckning av medlemsstaterna. EU-kommissionen uppställer således inte, och tänker inte införa, generella regler för all europeisk idrott. Men, EU-lagstiftningen gäller för den europeiska idrotten, och i synnerhet när det gäller frågor om konkurrens, fri rörlighet och icke-diskriminering.

¹²¹ Artikel 124.

¹²² *Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget)* artikel 6 lyder: ”Unionen ska ha befogenhet att vidta åtgärder för att stödja, samordna eller komplettera medlemsstaternas åtgärder. Områdena för dessa åtgärder ska på europeisk nivå vara ----- e) utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott -----.”

konsekvenser för idrotten: legala, institutionella och finansiella.¹²³ Men det kan också visa sig att de idrottsrelevanta justeringarna inte leder till något direkt konkret.

Av EU:s institutioner är det framförallt EU-domstolen som direkt påverkat förbundet av den europeiska idrotten och härigenom svensk respektive finsk ishockey. Att EU-domstolen avgjort idrottsrelaterade tvister kan ses som en effekt av den tilltagande kommersialiseringen och professionaliseringen av idrott, och i synnerhet inom den europeiska fotbollen, vilket också påverkat ishockeyn i allra högst grad. Av de idrottsrelaterade tvisterna som EU-domstolen avgjort har den fria rörligheten för arbetstagare inom unionen i flera fall varit den centrala frågan att klargöra. Till skillnad mot i den amerikanska rätten har de arbetsrättsliga frågorna varit i fokus för EU-domstolen, medan de konkurrensrättsliga tvisterna avgjorts primärt i amerikansk rätt. Detta innebär att i Nordamerika är det kapitalet och ägarna som står i centrum, medan det i Europa är arbetstagarna. Att företrädarna för elitserien och SM-liiga börjat ta fasta på den nordamerikanska sportmodellen är också ett tecken på att man även i dessa länder börjar tänka mer i företagartermer. En annan aspekt värd att notera är att den europeiska idrotten inte är lika hårt reglerad rättsligt som amerikanska major leagues. Denna skillnad innebär att den europeiska idrottens juridifiering, vilken kan ses som en juridifiering i sig, gått motströms mot major leagues hårda rättsliga regleringar.

För att EU-domstolen ska vara behörig att intervensera på idrottens spelplan har EU-domstolen vid ett flertal tillfällen konstaterat att den europeiska idrotten omfattas av EU-rätten då idrott utgör en ekonomisk aktivitet. I jämförelse ansåg den amerikanska högsta domstolen i 1922-års baseballdom att baseball inte var involverat i mellanstatlig handel, "interstate commerce". Även om Bosmandomen var en banbrytande dom som med rätta kan anses vara det mest kända idrottsrelaterade rättsfallet från EU-domstolen hade myndigheter tidigare intresserat sig för idrottsrelaterade tvister och affärer. Enligt juristen Richard Parrish etablerade EU-domstolen i rättsfallet *Walrave* principen om att utövandet av sport lyder under gemenskapsrätten om själva utövandet utgör en ekonomisk aktivitet, "an economic activity".¹²⁴ I rättsfallet *Donà* konstaterade EU-domstolen i sin tur att det är oförenligt med EU-rätten att ha begränsningsregler för hel- eller halvprofessionella spelare i fotbollsmatcher såtillvida att det inte rör sporten som sådan och inte är av ekonomisk karaktär, exempelvis landskamper.¹²⁵ Dessa två viktiga domar lade grunden och styr, enligt Parrish, förhållandet mellan sport och EU.¹²⁶ Med dessa domar i beaktande var inte

EUF-fördraget artikel 165 punkt 1 (f.d. EGF artikel 149) har därtill fått ett tillägg i andra stycket som lyder: "Unionen ska bidra till att främja europeiska idrottsfrågor och ska då beakta idrottens specifika karaktär, dess strukturer som bygger på frivilliga insatser samt dess sociala och pedagogiska funktion."

EUF-fördraget artikel 165 punkt 2 (f.d. EGF artikel 149) har förutom detta fått en strecksats med följande lydelse som tillägg: "- utveckla idrottens europeiska dimension genom att främja rättvisa och öppenhet i idrottstävlingar och samarbetet mellan organisationer och myndigheter med ansvar för idrott samt genom att skydda idrottsutövarnas fysiska och moraliska integritet, särskilt när det gäller de yngsta utövarna."

Utöver detta har *EUF-fördraget* artikel 165 punkt 3 (f.d. EGF artikel 149) ersatt orden "på utbildningsområdet" med "på utbildnings- och idrottsområdena".

¹²³ Se exempelvis Petry, Karen, Gütt, Matthias & Fischer, Christoph (2008) s. 10ff.

¹²⁴ Parrish, Richard (2003). *Sports law and policy in the European Union*, s. 8 samt Case C-36/74 B.N.O. *Walrave*, L.J.N. Koch vs. Association Union cycliste international, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclistica (1974). Case C-13/76 Gaetano *Donà* vs. Mario Mantero, (1976). Case C-415/93 Union Royale Belge des Sociétés de Football Association, Royal Club Liégeois, UEFA vs. *Bosman* (1996). Begreppet ekonomisk aktivitet är betydligt mycket vidare än det svenska begreppet näringsverksamhet. I och med att begreppet ekonomisk aktivitet är vidsträckt torde den ekonomiska gränsen vara så låg att de flesta idrottsföreningar omfattas av begreppet. Svenska Fotbollförbundets chefsjurist Krister Malmsten och Sveriges Riksidrottsförbunds chefsjurist Christer Pallin har konstaterat att en hänvisning till idrottens självbestämmande enbart kan hävdas av en strikt icke-kommersiell amatöridrott samt av barn- och ungdomsidrott. Malmsten, Krister & Pallin, Christer (2005). *Idrottens föreningsrätt*, s. 143ff.

Om idrottsföreningar ska anses ha utövat en ekonomisk aktivitet är följaktligen situationsstyrt och inte subjektstyrt.

Den artikel som i flera idrottsrelaterade tvister varit i fokus för EU-domstolens avgöranden är *EUF-fördraget* artikel 45 (f.d. EGF artikel 39). "Fri rörlighet för arbetstagare ska säkerställas inom gemenskapen. (...)"

¹²⁵ Case C-13/76 Gaetano *Donà* vs. Mario Mantero (1976). I domen konstaterade EG-domstolen (numera EU-domstolen) att nationella regler eller praxis som begränsar rätten för hel- eller halvprofessionell spelare att delta i fotbollsmatcher till att endast omfatta medborgare i den ifrågavarande staten är oförenlig med EG-rätten (f.d. EGF artikel 7 samt beroende på omständigheterna artikel 48-52 samt 59-66), *EUF-fördraget* artikel 223-287. Nationella regler eller praxis är trots det förenlig med EG-fördraget om det utesluter utländska spelare från deltagande i vissa matcher på grund av matchernas särskilda karaktär och innehåll och som uteslutande rör sporten som sådan och inte är av ekonomisk natur.

¹²⁶ Parrish, Richard (2003) s. 8ff.

utgången i Bosmandomen alltför kontroversiell. Efter Bosmandomen har EU-domstolen avkunnat flera vägledande avgöranden om hur idrotten ska förstås inom unionen.¹²⁷ EU-domstolens avgöranden har med tiden påverkat svensk och finsk ishockey i allra högsta grad. De främsta exemplen är ökad spelarrörlighet och ökade spelarsättningar. I jämförelse började stämningar i USA väckas i början av 1970-talet mot major leagues användande av olika former av spelarbegränsningar, trots det amerikanska domstolssystemets tidiga intervenering inom sportområdet ända sedan 1920-talet.

Även om EU tagit stora steg mot att reglera europeisk sport kvarstår frågan varför sporten är mera liberal i det statliga och reglerade Europa än i det mer liberala oreglerade USA? Ska man nöja sig med att konstatera att det är så? Tveksamt. Hur ska man försöka tolka och förstå innebörden av detta? Ett sätt torde vara att betona att USA:s sportsystem är företagsvänligt medan Europas sportsystem är spelarvänligt. Men en viss pendelförskjutning kan skönjas även här i riktning mot den Nordamerikanska modellen. Vilka nutida likheter och skillnader kan då skönjas mellan den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen? För att underlätta överblicken har mitt analyschema nedan till syfte att illustrera de centrala likheterna och skillnaderna så som jag, Peter J. Sloane och Erkki Korhonen kan skönja dem.¹²⁸

Figur 2. Likheter och skillnader mellan den amerikanska respektive europeiska sportmodellen.

	Den amerikanska sportmodellen	Den europeiska sportmodellen
Delning mellan amatörism och professionalism på politisk nivå	Betydande.	Inte relevant.
Organisationsuppbyggnad	Respektive major league ansvarar för sin egen verksamhet. Monopolkapitalism.	Nationella och internationella idrottsförbund ansvarar för serieuppbyggnader enligt pyramidstruktur.
Struktur	Stängda ligor.	Öppna ligor med upp- och nedflyttning.

¹²⁷ Rättsfallen *Deliège* samt *Lehtonen*.

I joined cases Case C-51/96 and C-191/97 *Christelle Deliège vs. Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL et. Al.* (2000) konstaterade EG-domstolen (numera EU-domstolen) att regler som nationella idrottsförbund utfärdar för deltagande, som professionell eller halvprofessionell idrottare eller idrottare som vill bli professionell eller halvprofessionell, som uttagits av eller innehar tillstånd från sitt nationella idrottsförbund för att kunna delta i en internationell idrottstävling på hög nivå (vilken inte utgör landskamp) utgör inte en begränsning av friheten att tillhandahålla tjänster vilket är förbjudet enligt artikel 59 i fördraget. Förutsättningen är emellertid att bestämmelsen i fråga är en ofrånkomlig följd av organiseringen av sådana tävlingar. EG-domstolen fastslog vad avser konkurrensreglerna, EUF-fördraget artikel 101 och 102 (f.d. EGF artikel 81 och 82 samt 85 och 86) bland annat att domstolen inte förfogar över tillräckliga uppgifter för att definiera den relevanta marknaden, hur många och vilken typ av företag som utövar verksamhet på den eller de marknaderna samt om det föreligger någon handel mellan medlemsländerna. De konkurrensrättsliga frågorna behandlades således inte.

I case C-176/96 *Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine ASBL vs. Fédération Royale Belge de Sociétés de Basketball ASBL* (2000) konstaterade EG-domstolen (numera EU-domstolen) att det inte är tillåtet att ha regler som utfärdats av idrottsförbund i en medlemsstat, enligt vilka en förening i matcher i den nationella mästerskapsserien inte får använda spelare från andra medlemsstater om spelarövergången har ägt rum efter en viss dag när denna dag infaller tidigare än den dag som gäller för spelarna i medlemsstaterna än för personer som kommer från tredje land. Idrottens regelverk får således inte diskriminera unionsmedborgare gentemot medborgare från tredje land. EG-domstolen konstaterade att vad gäller tolkningen av konkurrensreglerna för företag att dessa inte tas upp till sakprövning.

¹²⁸ Mallen är hämtad från Sloane, Peter J. (2006). "The European model of sport." samt Korhonen, Erkki (2008). "Palkkakatto joukkueurheilussa – palkkakaton soveltumisesta suomalaisen joukkueurheiluun" (Lönetak i lagidrotter – lönetakets anpassning till finska lagidrotter) vilka kompletterats med mina egna slutsatser.

Verksamhetsmål	Vinstmaximering.	Nyttomaximering. Finns dock mycket stora kapitalistiska inslag, i synnerhet inom ishockey och fotboll.
Storlek	Begränsat antal klubbar per invånare.	Stort antal klubbar per invånare.
Geografiskt mönster	Exklusivt territorium, men franchisemobilitet.	Ytterst begränsad klubbmobilitet. Arsenal FC (inom stad) och Wimbledon FC (mellan städer) har flyttats i engelsk fotboll.
Bolagisering	Licensförfarande.	Relativt nytt.
Aktiebolag (AB)	Licenserna ägs av mycket förmögna privatpersoner eller företag.	I engelsk fotboll var det tillåtet med AB i slutet av 1800-talet.
Börsintroduktion	Klubbarna ingår i regel i ägarnas företagskoncerner.	Relativt ny. Tottenham Hotspurs FC var första fotbollsklubben att börsintroduceras år 1983.
Inkomstfördelning	Omfattande.	Begränsade.
Internationell tävlan	Obefintlig.	Viktigt på klubb- och landslagsnivå.
Spelardrafts	Omfattande.	Inga.
Lönetak (salary cap)	Omfattande.	Begränsade, men ökar. Anmärkning: Inom engelsk fotboll fanns lönetak runt sekelskiftet 1900 till år 1961.
Begränsningar för spelartrupper	Omfattande.	Inga (vissa begränsningar inom fotboll).
Spelarförsäljning¹²⁹	Restriktioner för spelarförsäljning för kapital.	Spelarförsäljning för kapital vanligt.
Spelarföreningar (fackförbund)	Starka.	För tillfället relativt svaga.
Maktanvändning	Ägarna av respektive major league samt kommissionären.	Nationellt och internationellt idrottsförbund.

En aspekt värd att notera i detta sammanhang är den europeiska sportmodellens nyttomaximering (till skillnad mot den amerikanska sportmodellen och NHL) i större omfattning riskerar försätta klubbarna och ligorna i likviditetsproblem, vilket kan leda till konkurser, rekonstruktioner och

¹²⁹ Spelarförsäljning av spelare under avtal är vanligt förekommande inom europeisk fotboll och kan omsätta mycket stora belopp.

löneminskningar.¹³⁰ Samtidigt är det primärt klubbarna som får ekonomiska svårigheter inom europeisk sport. Ligorna läggs inte ner. I jämförelse leder obestånd och konkurser i major leagues till att klubbar kan flyttas geografiskt eller att en klubb tvingas lämna ligan. Härtill kan hela ligor läggas ner när likviditetsproblemen blir för stora. I ett historiskt perspektiv har obeståndssituationer varit relativt vanliga i major leagues men är numera mycket sällsynta.¹³¹ Ett exempel på när en hel liga lades ner på grund av ekonomiska problem var när NHL:s konkurrentliga WHA upplöstes inför säsongen 1979/1980.¹³² På senare tid har NHL nödsakats att köpa och ta över driften av Phoenix Coyotes år 2009 på grund av klubbens dåliga finanser,¹³³ tills ny ägare tog över driften. Det är således värt att notera att även om svenska respektive finska klubbar varit ekonomiskt pressade har vare sig ligorna elitserien eller SM-liiga hotats av nedläggning.

Då ishockeyvärldens normerande organ NHL formats efter den amerikanska sportmodellen blir det i nästa fas intressant att analysera ett flertal frågor kopplade till NHL: Hur har NHL:s historiska utveckling gått till? Vad utmärker NHL i dag? Hur har NHL i princip vunnit hegemoni över världsishockeyn? Analysen av dessa frågor är av betydelse för förståelsen av hur den nordamerikanska ishockeysporten inverkat på den svenska respektive finska ishockeys utveckling. Med detta blir det även angeläget att i nästa fas analysera under vilka betingelser företrädarna för svensk respektive finsk ishockey verkade när ishockeysporten introducerades i de bägge länderna.

¹³⁰ Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005), Vamplew, Wray (1988) samt Halgreen, Lars (2004) s. 42ff.

¹³¹ Andreff, Wladimir (2006). "Team sports and finance.", s. 697ff.

¹³² McKinley, Michael (2006) s. 231.

¹³³ www.forbes.com (2012-02-28). För 140 miljoner dollar.

KAPITEL 3. NHL: Modellen för global ishockey

Ursprunget

Även om ishockeyns ursprung inte är helt klarlagd anser de flesta forskare i dag i alla fall att den första regelrätta ishockeymatchen spelades i Montreal den 3 mars 1875 mellan två lag bestående av vardera nio spelare. Som en effekt av ishockeyns spridning lär den första ligan ha genomförts år 1885 i Kingston med fyra deltagande lag och år 1886 bildades det första officiella förbundet, the Amateur Hockey Association of Canada (AHAC).¹³⁴ Som ett resultat av att den kanadensiska ishockeyn engagerade allt fler runt sekelskiftet 1900 beslutade sig den engelske generalguvernören Frederick Arthur, Lord Stanley of Preston,¹³⁵ som aldrig lär ha sett en ishockeymatch, att år 1892 skänka en pokal som Kanadas bästa amatörlag i öst och väst fick spela om.¹³⁶ I takt med att ishockeyn ökade i popularitet blev Stanley Cup en maktsymbol i Kanada för de segerrika städerna och ishockeyorganisationerna de tillhörde.¹³⁷

Som en effekt av det allt större intresset för ishockey i Kanada runt sekelskiftet 1900 växte det fram flera konkurrerande ishockey-organisationer.¹³⁸ Under denna tid började de konkurrerande ishockeyligorna att använda sig av olika begränsningsregler. Exempel på dessa var lönetak, spelarkontrakt, regler om transfer under begränsade tider (transferfönster), krav på tre-fjärdedels majoritet för att tillåta nya medlemmar i en ishockeyorganisation (förbund) och införande av *expulsion clause* (vilken uteslöt en spelare som hoppade över till ett annat förbund).¹³⁹ I takt med de allt större ekonomiska inslagen i kanadensisk ishockey runt sekelskiftet 1900 blev den kommersialiserade ishockeyn uppdelad i två delar: amatörishockey och professionaliserad ishockey.¹⁴⁰ Den kanadensiska amatörishockeyn hade sin ideologi i strikt amatörism utan pengar medan den professionella ishockeyn hade en mera liberal syn på pengar och kom att kännetecknas av att den skulle skötas enligt strikt affärsmässiga grunder.¹⁴¹ Efter delningen har dessa två ishockeytraditioner gått sina egna vägar.¹⁴² Sammantaget kan konstateras att ett utmärkande drag för den kanadensiska ishockeyn är att de kommersiella incitamenten alltid varit en av de mest grundläggande drivkrafterna bakom ishockeyns framväxt.¹⁴³

NHL bildas och tar form

Ett utmärkande drag för NHL är att organisationen sedan bildandet år 1917 har byggts på kommersiella intressen där ishockeysportens popularitet möjliggjort de ekonomiska förtjänsterna. När NHL bildades var den professionella ishockeyn emellertid i mycket dåligt skick.¹⁴⁴ Vid

¹³⁴ För fördjupning om NHL se exempelvis Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972), Gruneau, Richard & Whitson, David (1993), Levinson, David and Christensen, Karen (1996). *Encyclopedia of world sport: from ancient times to the present*, Wong, John (2005), McKinley, Michael (2009) och Pincus, Arthur (2001). *The official illustrated NHL history*. Se också Tobias Starks avhandling om ishockeyns ursprung och utveckling, s. 97ff.

¹³⁵ Wong, John (2005) s. 16.

¹³⁶ Wong, John (2005) s. 16, Gruneau, Richard & Whitson, David (1993), Diamond, Dan [ed.] (1991), Stark, Janne [red.] m.fl. (1997). *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum. Del I. Historien om svensk ishockey*, s. 6ff. samt Strömberg, Arne (1975). "NHL genom åren. Det startade med fyra lag från Kanada 1917...", s. 22.

¹³⁷ Wong, John (2005) s. 32.

¹³⁸ Wong, John (2005) s. 31 samt Pincus, Arthur (2001) s. 10ff. Se också McFarlane, Brian (1991). "The Making of the NHL." samt McKinley, Michael (2009).

¹³⁹ Wong, John (2005) s. 34ff.

¹⁴⁰ Wong, John (2005) s. 28ff. och s. 46ff. samt www.hockeycanada.ca (2009-09-02).

¹⁴¹ Wong, John (2005) s. 28ff., s. 34ff. och s. 37.

¹⁴² Wong, John (2005) s. 28ff. och s. 46ff. samt www.hockeycanada.ca (2009-09-02). För fördjupning se Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 6ff. samt Strömberg, Arne (1975) s. 22ff.

¹⁴³ Wong, John (2005) s. 19f. och s. 27 samt Stark, Tobias (2010).

¹⁴⁴ McFarlane, Brian (1991) s. 10ff.

denntidpunkt förstod också företrädarna för NHL-klubbarna att det fanns ett ömsesidigt beroende för att kunna överleva, en princip ägarna arbetat efter sedan dess.¹⁴⁵

Allteftersom den kommersiella ishockeyn utvecklades ville dess ägare öka intäkterna, och ett sätt var att försöka saluföra ishockeyn i USA.¹⁴⁶ Enligt historikern John Wong var det, förutom möjligheterna, hoten från andra ligor som föranledde NHL:s expansion till USA.¹⁴⁷ Efter att ishockeyn på allvar etablerats i USA är NHL i viss mån unikt då NHL-klubbar finns i Kanada och USA. Detta kan således ses som ett signum för den amerikanska sportmodellen att klubbar i två länder (Kanada och USA) är med i samma liga. Under denna tidsperiod hade NHL också lyckats eliminera konkurrensen från övriga professionella ishockeyligor och kontrollerade Stanley Cup.¹⁴⁸ I samband med NHL:s expansion under 1920-talet påverkades inte enbart NHL. Hela den professionella ishockeykartan ritades om av NHL:s expansion söderut. NHL:s monopol över ishockeyn började ta form.¹⁴⁹ Enligt John Wong var det NHL:s skapande av minor league-system under 1930-talet, samtidigt som man ökade inträdesavgifterna till NHL för nya franchiser, som startade en ny era inom den nordamerikanska ishockeysporten.¹⁵⁰ Det avgörande var att den sista fristående och betydelsefulla amatörishockeyorganisationen i Nordamerika underordnade sig NHL år 1936.¹⁵¹ En orsak till att Canadian Amateur Hockey Association (CAHA) var beredd att ingå farmaravtal med NHL var pengar. CAHA behövde pengar – och NHL kunde tillgodose behovet.¹⁵² Genom 1936 års NHL-CAHA avtal hade NHL säkerställt sin position inom ishockeyindustrin och genom att monopolisera ishockeyn kontrollerades spelarna.¹⁵³ År 1936 började också etermedia på allvar intressera sig för NHL-ishockeyn. Det mycket populära lördagsnötet *Hockey Night in Canada* skulle bli kvar i radio fram tills programmet flyttade till televisionen år 1952.¹⁵⁴

Under 1960-talet kom NHL att förändras. I och med att NHL tidigt insett betydelsen av en oviss och jämn liga ställdes NHL-ägarna inför nya utmaningar. Den ekonomiska obalansen mellan klubbarna började märkas i matcherna och serietabellen. Detta var naturligtvis inte ekonomiskt gångbart enligt deras modell. Hur skulle NHL-ägarna då komma till rätta med den hotande obalansen och därigenom hotet om minskade intäkter? Enda vägen att gå var att ännu en gång

Det historiska datumet då NHL officiellt bildades, efter att den åtta år gamla NHA omorganiserades i NHL, var den 26 november 1917. De fyra klubbar som träffades på Windsor hotell i Montreal och undertecknade NHL:s konstitution var: Montreal Canadiens, Montreal Wanderers, Ottawa Senators samt Quebec Bulldogs. NHL spelades för första gången säsongen 1917/1918. I samband med NHL:s bildande konstaterade Ottawa Senators ägare att utan Edward J. Livingstone kunde man börja göra affärer och tjäna pengar. Starten på den nya ligan var emellertid ingen kommersiell succé. Att NHL bildades kan tillskrivas ett par faktorer: första världskriget och att ägarna ville undanhålla Edward J. Livingstone tillträde till den kommersiella ishockeyn. Wong, John (2005), McKinley, Michael (2009), McFarlane, Brian (1991) s. 10ff., Diamond, Dan [ed.] (1991) se exempelvis s. 329 samt Pincus, Arthur (2001).

¹⁴⁵ Wong, John (2005) s. 71ff. samt Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 97ff.

I början av 1920-talet hade NHL utvecklats till en liten regional affärsverksamhet, om än tämligen stabil. NHL var en liten men vinstgivande affärsverksamhet i den kommersialiserade ishockeyindustrin. Wong, John (2005) s. 71 och s. 80.

¹⁴⁶ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 109 samt Wong, John (2005) s. 85f.

¹⁴⁷ Wong, John (2005) s. 85f.

Initiativet att expandera NHL till USA kom dock inte från NHL utan från en entreprenör vid namn Tom Duggan år 1920. John (2005) s. 82ff. samt Diamond, Dan (1991) s. 33ff.

Den första amerikanska franchise i NHL köptes av Bostonbon Charles Adams för \$15 000 (motsvarar ungefär 1,4 miljoner kronor år 2011) i november 1924. Adams döpte sin klubb till Boston Bruins. Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 110.

¹⁴⁸ Wong, John (2005) s. 82ff., Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 97ff., Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) samt Diamond, Dan (1991) s. 33ff. Bakgrunden till att Stanley Cup blev NHL:s exklusiva egendom var att det i slutet av 1920-talet i Chicago fanns en bra klubb (Chicago Shamrocks) i American Hockey Association (AHA) där Chicago Shamrocks ägare James Norris fick tillåtelse av Stanley Cup-förvaltarna att spela utmaningsmatcher mellan NHL:s bästa klubb och Chicago Shamrocks. Detta alternativ var dock NHL inte trakterade av. NHL vägrade helt enkelt att låta någon av sina klubbar delta i en utmaning från en konkurrerande liga. Efter denna incident blev Stanley Cup NHL:s exklusiva mästerskapstrophé. Ägarna av NHL hade än en gång lyckats i sin affärsverksamhet – att bli exklusiva ägare av ishockeyvärldens mest eftertraktade trofé.

Det ska dock påpekas att det i övriga major leagues finns klubbar i såväl Kanada som USA.

¹⁴⁹ Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 92ff. samt Wong, John (2005) s. 92ff.

¹⁵⁰ Wong, John (2005) s. 107ff.

¹⁵¹ Wong, John (2005) s. 143ff.

¹⁵² Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 54ff.

¹⁵³ Wong, John (2005) s. 143ff. och s. 153 samt Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 97ff.

¹⁵⁴ McKinley, Michael (2009) s. 144ff. samt Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 100ff. *Hockey Night in Canada* sponsrades av Imperial Oil.

reglera spelarmarknaden – som är den enskilt största utgiftsposten för ägarna. NHL-ägarna beslutade således att tidigt under säsongen 1962/1963 införa *draft-reglerna*. Genom draft-reglerna kunde NHL-ägarna fördela nya spelare till de sämsta klubbarna först. Grundprincipen är enkel: worst-to-first. Genom att införa draft-förfarandet jämnade ägarna till NHL ut obalansen mellan klubbarna, och därigenom verkade man för att göra ligan mer jämn och spännande.¹⁵⁵ Genom *entry draft*, som kan ses som ett led i sportens professionalisering, utesluter inte ägarna till NHL någon spelare som är tillräckligt bra. För den enskilde ishockeyspelaren är draft-reglerna däremot en ytterligare begränsning av den fria arbetsmarknaden – men draft-reglerna uppfyller sin funktion att upprätthålla balansen mellan klubbarna. De arbetsrättsliga aspekterna är sekundära.

Draft-reglerna var inte den enda nyheten under 1960-talet. En stor nyhet var att NHL utökades med sex nya klubbar säsongen 1967/1968. Denna expansion går under benämningen den stora expansionen, då NHL sedan säsongen 1942/1943 hade utgjorts av sex klubbar, *The Original Six*.¹⁵⁶ För att ägarna till de sex nya klubbarna skulle få tillträde till NHL var de nödsakade att betala 2 miljoner dollar vardera i inträdesavgift. Förutom expansionen var NHL stängd för utomstående.¹⁵⁷ Vilka var då de avgörande faktorerna för en expansion? Det fanns flera men den kanske enskilt viktigaste orsaken var att klubbägarna till Original Six förstod att man var tvungna att spela ishockey i fler än fyra amerikanska städer för att kunna bibehålla lukrativa tv-avtal med de amerikanska tv-bolagen samtidigt som man utökade ishockeyns popularitet i Nordamerika.¹⁵⁸ Med tiden kom NHL-ägarna till insikt om att en större liga med flera matcher krävdes för att attrahera de stora amerikanska tv-bolagen. Priset för den ökade synligheten i televisionen var emellertid expansionen.¹⁵⁹ För att tillgodose kravet på fler ishockeyspelare började NHL-ägarna nu också snegla mot den europeiska kontinenten.¹⁶⁰ Expansionen skulle också komma att få stora konsekvenser för spelarsättningarna. Fler klubbar började klubbarna bjuda på de bästa spelarna.¹⁶¹ Under denna tid väcktes även tanken och arbetet med att bilda fackförbund.¹⁶² Utvecklingen av spelarfacket skulle komma att få stor betydelse framöver, detta då spelarna sedan NHL bildats varit i ägarnas händer.¹⁶³

¹⁵⁵ Diamond, Dan (1991) s. 159.

NHL:s Amateur Draft genomfördes första gången 1963 i Montreal och i juni 1969 införde NHL sin första universella amatör-draft. År 1979 ändrades namnet till NHL Entry Draft. NHL–NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2005–2011*, www.nhl.com (2009-09-23) samt Diamond, Dan (1991) s. 188.

Sedan början av 1980-talet (med vissa undantag i slutet av 1980-talet och början 1990-talet) kan alla 18-, 19- och 20-åringar bli draftade. Icke nordamerikanska spelare som inte blivit draftade kan klubbarna signa som free agents när de fyllt 22 år. Den första direktsända NHL Entry Draft i Kanada genomfördes år 1984 av The Canadian Broadcasting Corporation (CBC) och Radio-Canada; i USA genomfördes den första direktsändningen år 1989 av SportsChannel America. NHL–NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2005–2011* samt www.nhl.com (2009-09-23).

¹⁵⁶ Pincus, Arthur [ed.] (2001) s. 55ff. Montreal Canadiens, Toronto Maple Leafs, Boston Bruins, New York Rangers, Chicago Black Hawks samt Detroit Red Wings

¹⁵⁷ Pincus, Arthur (2001) s. 102ff. De nya klubbarna var: Los Angeles, San Francisco, Philadelphia, Pittsburgh, Minneapolis och St. Louis.

En av idémakarna till expansionen var William Jennings från New York Rangers som redan år 1963 skickade ett PM till de övriga i "the Original Six" och förslög en expansion. Det dröjde emellertid några år innan expansionsförslaget vann gehör. P'Neill, Brian (1991) s. 174ff.

¹⁵⁸ Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 103ff. samt Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 37f. Se också Diamond, Dan (1991) s. 138 och s. 170ff. samt Levinson, David and Christensen, Karen (1996) s. 423ff. Under 1960-talet hade televisionen fått en allt större betydelse i de amerikanska hemmen och genom televisionen fick miljoner ishockeyfans möjlighet att se NHL-ishockey och tv-intäkterna ökade ju mer sändningarna utökades i Nordamerika.

¹⁵⁹ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 37f.

¹⁶⁰ Den europeiska invasionen av NHL – även spelare från andra sidan av järnridån – påbörjades under 1980-talet. En europé som tidigt lyckades i NHL var Börje Salming, som började spela för Toronto Maple Leafs säsongen 1973/1974.

¹⁶¹ Persson, Gunnar (red.) (2008). *Årets ishockey 50 år*, s. 10ff.

¹⁶² Persson, Gunnar (red.) (2008) s. 10ff. För fördjupning se Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 60 samt www.nhlpa.com (2009-10-05).

¹⁶³ Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 124ff., Lapointe, Joe (1992a), Lapointe, Joe (1992b). "HOCKEY; Play Hockey! Settlement Ends 10-Day Strike." samt Wulf, Steve (1992). "Season On Ice. A late-season players' strike, the first in the National Hockey League's 75-year history, put the playoffs in jeopardy." För fördjupning se: Associated Press. (2005). "Lockout over salary cap shuts down NHL", Caldwell, Dave (2005). "N.H.L. and Players Reach Agreement.", CBC Sports Online. (2005). "Lockout chronology. Some of the highlights from the longest lockout in professional sports history.", ESPN.com. (2005). "Key terms of NHL agreement", ESPN.com. (2005). "Sides will have to ratify new CBA", "Some of the highlights from the longest lockout in professional sports history", Allen, Kevin & Brehm, Mike (2005). "Black ice: NHL season canceled.", Persson, Gunnar (red.) (2008) s. 39ff., McKinley, Michael (2009) s. 328ff. samt NHL–NHLPA (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' Association 2005–2011*.

NHL:s ekonomiska styrka har i dag stort samband med televisionens utveckling.¹⁶⁴ Den 21 mars 1951 tv-sändes den första NHL-matchen mellan Toronto Maple Leafs och Montreal Canadiens, och sedan dess har ägarna till NHL insett betydelsen av televisionen: mera pengar.¹⁶⁵ År 1952 började man sända NHL-matcher regelbundet på tv, och den 1 november 1952 sändes *Hockey Night in Canada* live på CBC för första gången.¹⁶⁶ Spridningseffekterna av ishockey via televisionen innebär därtill att NHL-klubbarnas ägare aldrig behöver betala för marknadsföring. Medierna följer NHL gratis.¹⁶⁷ En kvarleva från det att CBS *Games of the Week* började sändas, från de amerikanska NHL-lagens städer säsongen 1956/1957, är de kommersiella avbrotten under matcherna, som innebär att det blev tillåtet med tre 30-sekunders reklamuppehåll och en 60-sekunders reklamuppehåll i varje period. Toronto-sportkrönikören Ted Reeve skrev bland annat att "Gather round chillun and observe the way The N-H-L rules the C-A-H-A, and while you're at it you can see as well How the C-B-S rules the N-H-L".¹⁶⁸ Att ishockey var populärt i televisionen innebär att de stora amerikanska tv-bolagen började visa allt större intresse för att få sända NHL-ishockey. Och NHL-ägarna var inte sena att förstå detta.¹⁶⁹

Som en effekt av de ökade kommersiella aspekterna utökades NHL under 1970-talet med nya franchisers.¹⁷⁰ Under detta årtionde försökte också en konkurrerande liga, the World Hockey Association (WHA), ta upp kampen med NHL. Den bidragande orsaken till att WHA åtta år senare gick under var den ekonomiska pressen.¹⁷¹ Sedan WHA konkurrerades ut av NHL har det inte funnits någon reell konkurrens på den nordamerikanska kontinenten. En del i det ökade amerikanska ishockeyintresset får tillskrivas Wayne Gretzkys övergång från Edmonton Oilers till Los Angeles Kings, som också kallades trade of the century, år 1988. En effekt av Gretzkys flytt var att ishockey exponerades allt mera i den amerikanska televisionen genom kanaler som ABC, Fox och ESPN.¹⁷² Ishockey och televisionen hade nu definitivt funnit varandra och televisionen är numera en av de enskilt största inkomstkällorna för NHL. I Kanada sänds ishockey numera i bland annat kanaler som TSN och Rogers Sportsnet.¹⁷³ Med televisionens hjälp utökades intresset och marknaden för ishockeyn, vilket i sin tur avspeglar sig i försäljningsstrategier.¹⁷⁴ För att ytterligare öka möjligheterna till inkomster via försäljning (merchandising) öppnade ägarna till NHL ett dotterbolag, National Hockey League Services, år 1966, för att administrera försäljningen centralt.¹⁷⁵

¹⁶⁴ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 1ff. samt Persson, Gunnar (red.) (2008) s. 10ff.

¹⁶⁵ Diamond, Dan (1991) s. 106f. och s. 133ff.

¹⁶⁶ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 24 samt McKinley, Michael (2009) s. 144ff.

¹⁶⁷ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 133ff.

Som en del i expansionen kust till kust tecknade NHL år 1967 – NHL:s femtioårsjubileum – ett kontrakt värt \$3.5 miljoner (motsvarar cirka \$23 700 000 eller ungefär 166 miljoner kronor år 2011) med CBS för *Game of the Week*. Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) s. 154ff.

¹⁶⁸ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 32 och s. 32ff. samt Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001) s. 154ff.

¹⁶⁹ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 21ff.

För att ytterligare öka intresset för matcherna och NHL:s attraktionskraft introducerade NHL-företrädarna en stor regeländring år 1968. Spelet fick nu en helt ny dimension. Det blev tillåtet att tackla över hela banan, innan dess var det enbart tillåtet att tackla på egen planhalva. Tacklingar har till syfte att få ned motståndarnas spelhastighet. Persson, Gunnar [red.] (2008) s. 10ff.

¹⁷⁰ Diamond, Dan (1991) s. 215. År 1972.

¹⁷¹ Diamond, Dan (1991) s. 206f., s. 215ff. och s. 226ff. The World Hockey Association (WHA), bildades år 1972, kom att under åtta år att fungera som konkurrent till NHL. För fördjupning se Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 109ff. samt Tobias Stark (2010).

¹⁷² Pincus, Arthur (2001) s. 118f. och s. 166ff., Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 133ff. samt Diamond, Dan (1991) s. 302f.

¹⁷³ Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 105, Persson, Gunnar (red.) (2008) s. 10ff. samt Pincus, Arthur (2001) s. 90f.

Till exempelvis betalade ABC/ESPN/ESPN2 \$600 miljoner för sändningsrättigheterna till NHL från säsongen 1999/2000 till säsongen 2003/2004. Andrews, David L. (2004) s. 9 samt Whitson, David, Harvey, Jean & Lavoie, Marc (2004). "Government Subsidisation of Canadian Professional Sport Franchises: A Risky Business.", s. 87.

Det senaste rekordlånga tioåriga tv-avtalet (t.o.m. säsongen 2020/2021) mellan NHL och NBC värderas till ungefär 200 \$miljoner per år (motsvarar 1,4 miljarder kronor per år) eller totalt 2 \$miljarder (motsvarar 14 miljarder kronor). www.nhl.com (2011-09-22) samt www.tsn.ca (2011-09-22).

¹⁷⁴ Jämför Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) samt Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972). Försäljning (merchandising) har utgjort ett betydelsefullt inslag i NHL:s intäkter. Allt kan säljas till supportrar: matchtröjor, t-shirts, kepsar, mössor, halsdukar, begagnade klubbor, puckar, kaffekoppar, nyckelringar, golfbollar, signerade och osignerade tavlor samt porträtt, vimplar, pennor, bilar m.m.

¹⁷⁵ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 130.

Under 1990-talet genomgick NHL en omvandling. NHL blev allt större och mäktigare. NHL växte så mycket att NHL skulle nämnas med de övriga i major leagues – MLB, NFL och NBA¹⁷⁶ – även om NHL var och är mindre än övriga major leagues, vilket framkommer av *Forbes* årliga rankinglista. Under 1990-talet utökades NHL till att omfatta trettio klubbar (franchises). NHL:s affärsexpansion innebar att klubbägarna fick allt större ekonomisk återbärning, men fick i gengäld arbetsrättsliga problem med spelarna och spelarfacket (the NHL National Hockey League Players' Association, NHLPA). Under 1990-talet blev det också allt svårare för de kanadensiska klubbarna att konkurrera med de amerikanska. De amerikanska städernas storlek och den amerikanska dollarns starkare ställning gjorde det allt svårare för de kanadensiska klubbarnas franchises att klara konkurrensen. Nya arenor i de nya ishockeystäderna växte fram, och många gånger bekostas dessa av skattebetalarna,¹⁷⁷ och det finns flera exempel på hur ägare till NHL-klubbar utnyttjat sin maktposition för att få sin vilja igenom och därmed kunna tjäna mera pengar.¹⁷⁸ Ägarna av NHL har agerat efter mottot: ”To stay in business, you place your operations in places that will keep you in business.”¹⁷⁹

Som ovan visats har NHL:s strukturer, ägarnas incitament och deras internt upprättade skyddsvallar för affärsverksamheten stora likheter med baseball. En skillnad mellan baseball och ishockey är att baseball inte är lika etablerad och populär i Europa och Ryssland. Med NHL:s utveckling och i princip hegemoniska position i minnet blir det intressant att i nästa fas analysera när och hur ishockeyn kom till Sverige respektive Finland.

Ishockeyn kommer till Europa och Norden

Hur och när kom den kanadensiska ishockeyn till Europa? Enligt Tobias Stark är detta omtvistat. En uppgift är att den första regelrätta ishockeymatchen i Europa spelades i St. Moritz år 1885 mellan två engelska universitetsslag. En annan uppgift är att Lord Stanleys son tog med sig spelet till Europa år 1895. Oavsett det korrekta i denna historieskildring började ishockey spridas på den europeiska kontinenten. En milstolpe som passerades var när det Internationella ishockeyförbundet (IIHF) bildades år 1908.¹⁸⁰

Svensk ishockey

Den dominerande sanningen i svensk ishockeylitteratur är att filmdirektören Raoul Le Mat introducerade ishockeysporten i Sverige i samband med Sveriges deltagande i Antwerpen-OS år 1920. Enligt Tobias Stark är detta emellertid en förenklad bild.¹⁸¹ Även om Le Mat haft en viktig roll bör, enligt Starks förmenande, Svenska Fotbollförbundets sekreterare Anton Johanson och den olympiska kommitténs skattmästare Sven Hermelin lyftas fram som satsningens huvudmän. Under denna tid fanns det emellertid ingen ishockeyledning i dagens mening, även om Svenska

¹⁷⁶ Pincus, Arthur (2001) s. 168ff., McKinley, Michael (2006) s. 278ff. samt Rosentraub, Mark. S. (1999) s. 37.

¹⁷⁷ Pincus, Arthur (2001) s. 168ff. Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 168ff. samt Rosentraub, Mark. S. (1999).

¹⁷⁸ Jämför Rosentraub, Mark S. (1999). För fördjupning se också Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 224ff.

¹⁷⁹ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 164.

I dag är NHL inte enbart en paraplyorganisation för de skilda NHL-lagens ägare. NHL är en industri. En industri som omsätter miljarder dollar varje år. Dessutom kan klubbarna ingå i en större koncern där ägaren förvärvat klubben som en del i att kunna dra nytta av skattesystemet, så kallad vertical integration. Säsongen 2009/2010 består NHL av trettio franchises uppdelade i två Conferences med 15 lag i varje: *Eastern* respektive *Western*. NHL värderades år 2010 enligt *Forbes Magazine* till ungefär \$mil 6 843 (motsvarar 48 miljarder kronor). Den högst värderade NHL-klubben Toronto Maple Leafs hade ett marknadsvärde motsvarande \$mil 505. Phoenix Coyotes var då lägst värderat med \$mil 134. Gerrard, Bill (2004). "Media Ownership of Teams: The Latest Stage in the Commercialisation of Team Sports.", s. 256ff. samt Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005) s. 116ff., www.nhl.com (2010-01-14) samt www.forbes.com (2010-03-04).

¹⁸⁰ Stark, Tobias (2010) s. 96ff. och s. 108ff. samt Stark, Tobias (2006). "Folkhemmet på is. Nedslag i den svenska ishockeyns historiska utveckling, 1920–1970."

¹⁸¹ Stark, Tobias (2010), se exempelvis s. 37, s. 145ff. och s. 154ff. Tobias Stark har också konstaterat att svensk ishockeysport aldrig blivit föremål för direkt vetenskaplig granskning. Om svensk ishockeys utveckling tagits upp har det varit i form av kortare passager där exempelvis konstaterats att ishockeyn introducerades av filmmannen Raoul Le Mat.

Fotbollförbundet fått inträde i det internationella ishockeyförbundet (LIHG) år 1912.¹⁸² Allt eftersom ishockeysporten ökade i popularitet och expansion väcktes tanken om en separering från fotbollen. Den slutgiltiga separeringen mellan fotbollen och ishockeyn skedde år 1922: Svenska Ishockeyförbundet var stiftat.¹⁸³ Svenska Ishockeyförbundet är sedan dess huvudman för svensk ishockey med uppgift att ”främja, utveckla och administrera idrotterna ishockey [...]”.¹⁸⁴

Finsk ishockey

Det finns lite olika bud på när ishockey kom till Finland. En uppgift säger att ishockey spelades i Finland (Helsingfors) första gången år 1899.¹⁸⁵ En annan uppgift att det var Leonard Borgström som försökte introducera ishockey i Finland i slutet av 1800-talet.¹⁸⁶ Det finns även uppgifter om att det var Yrjö Salminen som introducerade ishockeyn i Finland under slutet av 1920-talet efter att ha lärt känna spelet i Kanada.¹⁸⁷ Oavsett det korrekta var starten för den nya sporten ishockey i Finland inte helt problemfri. Mellankrigstiden var en svår tid i Finland, inte minst ekonomiskt. Folket hade annat att tänka på än att spela ishockey.¹⁸⁸ Till skillnad mot Sverige deltog inte Finland i Antwerpen-OS år 1920. Anledningen till att Finland avstod medverkan var att man i Finland tyckte att de främmande reglerna och träningsvårigheterna gjorde ett deltagande omöjligt.¹⁸⁹

Ett stort steg i formaliseringen av den finska ishockeyn var att spelet år 1927 inordnades under det Finska Skridskoförbundet, som också utgav det första spelreglerna, baserade på IIHF:s regler, för ishockey i Finland.¹⁹⁰ Allt eftersom började ishockeyn att få fotfäste och den organiserade ishockeyn i Finland att ta form. Nästa stora fas i den finländska ishockeyns organisering togs år 1929 då det Finska Ishockeyförbundet bildades.¹⁹¹ Finska Ishockeyförbundet är sedan dess huvudman för finländsk ishockey tillika medlem av Finlands Riksidrottsförbund (senare Finlands Idrott), Finlands Olympiska Kommitté och det Internationella Ishockeyförbundet.¹⁹² Sammantaget kan konstateras att ishockeyn etablerades ungefär tio år senare i Finland än i Sverige.

Svensk ishockeys tidiga år

Även om den första nationella ishockeyserien spelats år 1921 fick svensk ishockey organisatorisk stadga i samband med Svenska Ishockeyförbundets bildande år 1922.¹⁹³ Det dröjde dock fyra år innan någon SM-pokal utdelades för första gången till segraren. Pokalen hade Raul Le Mat tagit fram med pengar från filmbolaget Metro Goldwyn Meyer Ab.¹⁹⁴ På den internationella ishockeyarenan lyckades Sverige i St. Moritz-OS år 1928 vinna sin första OS-medalj i ishockey (silver).¹⁹⁵

¹⁸² Stark, Tobias (2010) samt Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 6ff.

¹⁸³ Stark, Tobias (2010) s. 161ff., och s. 205, Berglund, Helge [red.] (1972) s. 8, Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 28ff. samt Stark, Janne [red.] m.fl. (1997). *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum. Del II. Historien om svensk ishockey*, s. 146.

¹⁸⁴ Svenska Ishockeyförbundets stadgar 1 kap. 1 §.

¹⁸⁵ Finlands Ishockeyförbund (1974): *Finlands Ishockeyförbund 45 år*, Dd3 pressmeddelanden (åren 1973–1976), www.finhockey.fi (2009-08-28), www.slu.fi (2009-08-30) samt Mennander Ari & Pasi (2004) s. 16f.

¹⁸⁶ Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon (2007). *World of Hockey: Celebrating A Century of the IIHF*, s. 181.

¹⁸⁷ Finlands Ishockeyförbund (1974): *Finlands Ishockeyförbund 45 år*, Dd3 pressmeddelanden (åren 1973–1976), Mesikämmen, Jani (2001). "From Part-time Passion to Big-time Business: The Professionalization of Finnish Ice Hockey." samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 71ff.

¹⁸⁸ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff.

¹⁸⁹ Stark, Tobias (2010) s. 167f.

¹⁹⁰ Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon (2007) s. 181 samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 68.

¹⁹¹ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 68ff. samt www.finhockey.fi (2012-01-29).

¹⁹² Finska Ishockeyförbundet. Stadgar (Toimintasäännöt).

¹⁹³ Stark, Tobias (2010) s. 123ff., s. 205 och s. 260.

¹⁹⁴ Stark, Tobias (2010) samt www.hockeyligan.se (2010-06-08).

¹⁹⁵ Stark, Tobias (2010), se exempelvis s. 37 och s. 145ff. samt www.iihf.com (2011-07-02).

Under 1930-talet utökade Svenska Ishockeyförbundet sina ansträngningar för att etablera ishockeyn utanför Stockholmsområdet. Ett stort steg togs i och med att den första konstisbaneförsedda inomhushallen Ispalatset uppfördes i Lindarängen år 1931 i Stockholms Stads flyghangar vid Värtahamnen. Även om Ispalatset var i bruk till år 1938 blev det aldrig det riktiga ishockeynavet som man hade hoppats på. Det fanns flera bidragande orsaker till detta men en var att Ispalatset primärt var en flyghangar där flygmaskiner förvarades.¹⁹⁶ Under denna tidpunkt var den ekonomiska situationen allt annat än angenäm för de tidiga ishockeypionjärerna. Ishockeyförbundet led ständig brist på pengar. För klubbarna var den ekonomiska verkligheten minst lika brydsam. För att kunna bedriva ishockey fick klubbarna förlita sig på olika former av sidoaktiviteter, ideell arbetskraft samt ekonomisk stöttning från välvilliga privatpersoner och företag. Andra världskrigets utbrott präglade naturligtvis Sverige. Under krigsåren spelades ändå SM i Sverige och Sverige hade i anmärkningsvärt stort antal internationella utbyten trots de svåra åren.¹⁹⁷

Enligt Tobias Stark expanderade breddishockeyn i Sverige under 1950-talet samtidigt som intresset för elitlagen ökade, även om det dröjde till mitten av 1950-talet innan ishockeyns publiksiffror översteg bandyns.¹⁹⁸ Det fanns flera faktorer till ishockeyns expansion under 1950-talet. Några av dessa var att ishallarna började växa fram samt att kanadensiska tränare och proffsklubbar influerade den svenska ishockeyn.¹⁹⁹ Sveriges första inomhushall för ishockey blev Rosenlundshallen i Jönköping när den invigdes år 1958.²⁰⁰ Att ishockeyn började positionera sig som en av de mest populära sporterna i Sverige innebar också att elitishockeyn började ta sina första kliv mot en professionell verksamhet. Ett tidigt steg i kommersialisering- och professionaliseringsprocessen var att Svenska Serieföreningen (dess medlemmar var klubbarna i division 1 och 2) bildades år 1955. För att framhäva elitishockeyn ändrade man dessutom namn till Serieföreningen Elitishockey år 1957.²⁰¹

Under 1950- och 60-talen började nya möjligheter till intäkter öppna sig, vid sidan av de rent sportsliga intäkterna, såsom entréintäkter. En av de stora förändringarna var att Ishockeyförbundet från säsongen 1959/1960 gav tillåtelse för klubbarna att använda tröjreklam under en försöksperiod på två år, en idé som även finsk ishockey snabbt skulle ta till sig. TPS Åbo och Ilves från Tammerfors blev de första finska klubbarna att få tillstånd att använda reklam på sina matchtröjor år 1959.²⁰² Den svenska idén till dräktreklam lanserades av Tore Demnert verksam i Hammarby IF.²⁰³ En som snabbt kom till insikt om möjligheterna och tog efter idén var Djurgårdens IF:s Arne Grunander som i sin tur övertygade dåvarande förbundsordföranden Helge Berglund om fördelarna med dräktreklam. En ny affärsidé var etablerad.²⁰⁴ Tillstånd gavs även till rinkreklam. Sponsringen fick omedelbart effekt redan första säsongen då samtliga klubbar i division 1 utnyttjade möjligheten till intäkter via tröjreklam.²⁰⁵ Samtidigt var reklamgreppet hårt bevakat under de första åren då idén var tänkt som en tvåårig försöksverksamhet.²⁰⁶ Som en effekt av att Ishockeyförbundet avreglerat reklamförbudet ökade intäkterna. Ett exempel på

¹⁹⁶ Menar Tobias Stark (2010), se s. 215.

¹⁹⁷ Stark, Tobias (2010) s. 201 och s. 215ff.

¹⁹⁸ Stark, Tobias (2010) se exempelvis s. 275ff. och s. 344ff., Stark, www.iihf.com (2011-07-02), Janne m.fl. (1997) Del I, s. 44ff. och Del II, s. 17 och s. 189 samt Östman, Lars (1996) s. 31ff.

¹⁹⁹ Stark, Tobias (2010) och Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 44ff. och Del II, s. 17 och s. 189. I syfte att stärka den svenska ishockeyns framtid och utveckling spelades år 1959 TV-pucken för första gången.

²⁰⁰ Berglund, Helge [red.] (1972) s. 29.

²⁰¹ www.hockeyligan.se (2009-09-19).

²⁰² Östman, Lars (1996). *Från byalagen till Leksand Stars*, s. 70ff. samt Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff.

²⁰³ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 1 1985, s. 7.

²⁰⁴ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 1 1985, s. 7.

²⁰⁵ Östman, Lars (1996) s. 70ff.

²⁰⁶ Stark, Tobias (2010) s. 324.

sponsringens ökade betydelse, visar Lars Östman på i sin studie av Leksands IF. Säsongen 1960/1961 fick dalaklubben 12 000 kronor²⁰⁷ från Gevalia som sponsringsersättning. De närmsta åren ökade reklamintäkterna snabbt: 26 000 kronor, 34 000 kronor, 44 000 kronor för att säsongen 1964/65 vara uppe i 47 000 kronor. Ett beslut som ytterligare underrättade de ekonomiska förutsättningarna sommaren 1961 var att riksdagen beslutade att avskaffa nöjesskatten.²⁰⁸ Tillståndet till dräktreklam kom sedermera att vara kvar och utgöra en viktig faktor för den svenska ishockeyns utveckling. När Svenska Ishockeyförbundets styrelse år 1975 beslutade att tillåta utökning av dräktreklamen till att även omfatta hjälm och byxor ökade man möjligheterna till reklam-intäkter än mera.²⁰⁹ Tobias Stark har här till konstaterat att när amatörfrågan var en ständig stötesten inom svensk idrott, och speciellt för fotbollen, under 1900-talets första hälft var denna närmast en icke-fråga inom ishockeyn. Ett exempel på detta var att förbundsstyrelsen år 1929 förpassade Sveriges Riksidrottsförbunds yrkande om hur Ishockeyförbundet såg på de nya amatörbestämmelserna till handlingarna utan någon överläggning. Dessutom hade Ishockeyförbundet utökat landslagsspelarnas dagtraktamenten vid ett flertal tillfällen. Här till hade ishockeyfolket betalat bandyfolk för att de skulle överge bandyn.²¹⁰ Ishockeysporten har följaktligen tidigt varit nära sammanlänkad med pengar.

Under denna tid bidrog tv-sändningarna från VM och OS till att ishockeyn och Tre Kronor fick stor nationell uppmärksamhet. Att de svenska ishockeyspelarna var bra under 1960-talet började märkas internationellt. Ulf Sterner blev Sveriges första NHL-proffs när han säsongen 1964/1965 tillhörde New York Rangers. Ishockeyns popularitet avspeglade sig också publikmässigt; år 1961 kom hela 22 307 åskådare till utomhusmatchen mellan Västra Frölunda IF och Djurgårdens IF, och året efter drog samma lag 23 192 åskådare. I och med ishockeyns popularitet och det mer frekventa spelandet under 1960-talet medvetandegjordes frågan om den ekonomiska ersättningen till spelarna. Ishockey började vid slutet av 1960-talet ta sina första kliv mot att bli en yrkesprofession som utövades på heltid, framförallt för landslagsspelarna. Under 1960-talet fanns det, till skillnad från i dag, på nationell nivå inga skriftliga kontrakt mellan spelarna och arbetsgivarna samtidigt som spelarna hade vanliga arbeten. Några fasta ersättningar i års- eller månadslöner förekom inte, utan ersättningen baserades alltjämt per match.²¹¹ Under 1960-talet tillät ishockeyn också, till skillnad mot fotbollen, utländska spelare i högsta serien.²¹²

Finsk ishockeyns tidiga år

Säsongen 1933/1934 spelades den första SM-sarja i serieform. Av naturliga skäl avspeglade sig andra världskriget och tiden efter krigsslutet i hela det finländska samhället. Trots fasorna under andra världskriget och de svåra åren som följde fick ishockeyn så sakteliga ett genombrott i Finlands södra städer.²¹³ Värt att notera i detta sammanhang är att Svenska Ishockeyförbundet

²⁰⁷ Motsvarar cirka 130 000 kronor år 2010.

²⁰⁸ Östman, Lars (1996) s. 70ff. För fördjupning om nöjesskatten se Norberg, Johan R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*, s. 388ff.

²⁰⁹ Svenska Ishockeyförbundet (1973): Styrelseprotokoll Nr. 6 1973.

²¹⁰ Stark, Tobias (2010) se exempelvis s. 212ff., s. 221ff., s. 229ff. och s. 259ff.

²¹¹ Östman, Lars (1996) s. 70ff., Fahlén, Josef (2006) se artikel 1 samt Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 52ff. och s. 182f. Se också Stark, Tobias (2010).

²¹² Se exempelvis Stark, Tobias (2010) s. 320 samt Andersson, Torbjörn (2009). "Assyriska och Syrianska – fotbollen som integrerande faktor?", s. 139ff.

År 1974 ändrades reglerna så att utländska medborgare kunde spela i allsvenskan – högst två per klubb – under förutsättning att de varit kyrkobokförda i Sverige under minst ett år. År 1979 togs ettårsregeln bort och sedan dess har de allsvenskaklubbarna kunnat värva utländska spelare direkt. Andersson, Torbjörn (2009) s. 142.

²¹³ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 68ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 124ff. och s. 330, samt www.finhockey.fi (2010-01-14).

stött den finska ishockeyns tidiga utveckling, och speciellt viktig var hjälpen efter andra världskriget.²¹⁴

Trots att ishockey spelats i organiserad form under flera årtionden dröjde det emellertid några år innan Finlands förnämsta nationella ishockeytrofé Kanada-malja (Kanada-pokalen), med smeknamnet *Poika* (pojken), inrättades. Kanada-pokalens historia började år 1950 då kanadafinländare satte upp vandringspokalen till Finlands bästa ishockeyklubb. När SM-liiga bildades år 1975, och mycket förändrades inom finsk ishockey, förblev Kanada-pokalen den exklusivaste symbolen inom finsk mästerskapsishockey.²¹⁵ Detta är ett första tydligt tecken på det utländska inflytandet på finsk ishockey.

Som en effekt av bland annat de dåliga statsfinanserna efter andra världskriget dröjde det ett årtionde innan Finland fick sin första konstisbana utomhus, i Tammerfors år 1956, och den andra i Helsingfors två år senare.²¹⁶ I jämförelse fick Sverige sin första konstisbana inomhus med flyghangaren Lindarängen år 1931 och en inomhushall med Rosenlundshallen år 1956.²¹⁷ Trots att den finska ligan var väletablerad och att det finska landslaget började delta i det internationella utbytet allt frekventare uppfördes det inte några nya konstisbanor förrän under 1960-talet. Uppförandet av konstisbanorna blev efterhand en viktig faktor för den finska ishockeyns utveckling,²¹⁸ precis som i Sverige.

Ett stort genombrott i den finska ishockeyns kommersialiseringsprocess inträffade när TPS Åbo som första klubb år 1959 fick tillstånd av Finska Ishockeyförbundet att använda reklam, efter att man tagit till sig det svenska försöket med tröj- och sargreklam, på sina matchtröjor.²¹⁹ Beslutet banade väg för en ny tid i finsk ishockey. Under 1960-talet, ett årtionde som enligt historikern Jani Mesikämmen blev upptakten till den finska ishockeyns kommersialisering, eskalerade reklamen bland ligaklubbarna. Efter att spelarnas utrustning blev en marknadsplats dröjde det inte länge innan reklam började uppföras på sargerna och andra utrymmen i arenorna. Isytan var nästa reklamplats som kunde utnyttjas.²²⁰ En intressant observation i detta sammanhang är att den finska ishockeyns kommersialisering tog sina första skär innan den första inomhushallen hade uppförts.

Finlands första ishall invigdes år 1965 i Tammerfors, och i Helsingfors uppfördes landets andra inomhushall året efter. Det dröjde således nästan ett årtionde efter att Sverige fick sin första inomhushall. Förutom fördelarna av att inte vara väderberoende medförde inomhushallarna ökade publikintäkter. Med de bekvämare arenorna ökade entréavgifterna. Detta har i sin tur inverkat positivt på marknads- och tv-intresset. En bidragande orsak till att inomhusarenor inte byggdes tidigare var statsfinanserna. Rekonstruktionen av det finska samhället efter andra världskriget började märkas först under 1950- och 1960-talen. När statsfinanserna förbättrades och välfärdsstaten Finland började ta form fanns det mera kapital att tillgå för idrott. Under denna tid fanns det dock flera idrottsgrenar som gjorde anspråk på statens penningpåse, och ishockeyn var inte någon speciellt stor idrott i Finland, till skillnad mot i dag. De traditionella individuella idrotterna stod fortfarande starka. Att det fanns skillnader i förutsättningarna mellan svensk och

Det finländska ishockeylandslaget Leijonat deltog för första gången i världsmästerskapen (VM) år 1939 och i de olympiska vinterspelen (OS) år 1952. www.finhockey.fi (2010-01-14).

²¹⁴ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 108ff. Se också Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. (A1a:17).

²¹⁵ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 7. Genom åren har totalt 48 klubbar tävlat om det finska ishockeymästerskapet. I SM-liiga har totalt 20 klubbar spelat. Förutom dagens 14 klubbar har dessutom FPS från Forsa, Jokipojat från Joensuu, KooKoo från Kouvola, Sport från Vasa, TuTo från Åbo och KooVee från Tammerfors tävlat om SM-liiga.

²¹⁶ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff.

²¹⁷ Stark, Tobias (2010) s. 215 samt Berglund, Helge [red.] (1972) s. 29.

²¹⁸ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff.

²¹⁹ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Östman, Lars (1996) s. 70ff. samt Stark, Tobias (2010) s. 323ff.

²²⁰ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff.

finsk ishockey i början av 1970-talet framkommer av att det, enligt Jani Mesikämmen, fanns två ishallar och ett fåtal konstfrusna isbanor i Finland. I Sverige fanns under samma tidpunkt trettio två ishallar och etthundratjugofyra konstfrusna isbanor.²²¹

Sammanfattningsvis uppställs i tabellen några likheter och skillnader mellan svensk respektive finsk ishockeys tidiga år:

Figur 3. Likheter och skillnader mellan svensk respektive finsk ishockeys tidiga år.

	Svensk ishockey	Finsk ishockey
Organisationsuppbyggnad	Organisatoriskt under Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund.	Organisatoriskt under Finska Ishockeyförbundet.
Första konstisbana	1931	1958
Första ishall	1956	1965
Första nationella SM	1922	1928
Första nationella serie	1921	1933
Mästerskapspokal instiftas	1926	1950
Första internationella medalj	1928 (OS-silver)	1962 (EM-silver)
Första OS-medalj	1928	1988
Första VM-guld	1953	1995
Reklam tilläts	1959	1959

Av mitt tidsschema kan konstateras att den finländska ishockeyn i stort släpat efter den svenska ishockeyns utveckling. En bidragande orsak till eftersläpningen, förutom att ishockeyn infördes senare i Finland, kan till viss del förklaras av Finlands 1900-tals historia. Finlands indragning i andra världskriget och efterkrigstiden innebar att de finländska statsfinanserna var i mycket dåligt skick, vilket ledde till att det allmänna prioriterade annat än konstfrysbanor eller ishallar. Samtidigt ska det noteras att såväl svensk som finsk ishockey hade nordamerikansk påverkan i samband med att ishockeysporten introducerades i Sverige respektive Finland.

Sedan den kanadensiska ishockeyn etablerats i Sverige och Finland har utvecklingen fortsatt. Hur har omdaning av svensk och finsk ishockey gått till? Hur har elitserien och SM-liiga omvandlats till kommersiella och professionella ishockeyligor nära sammanlänkade med upplevelseindustri och underhållningsidrott med stora influenser från NHL? Vilka anpassnings- respektive motståndsmönster kan urskiljas i svensk respektive finsk ishockeys organisatoriska utveckling i samband med att elitserien respektive SM-liiga bildades? Detta ska analyseras i det följande.

²²¹ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff. samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 124ff. och s. 330.

KAPITEL 4. Elitserien och SM-liiga: i sin nya tappning

Elitserien bildas, utvecklas och omvandlas

Under 1970-talet befann sig svensk och finsk ishockey, liksom den svenska respektive finska samhällsutvecklingen i övrigt, i en brytningstid.²²² Samtidigt engagerade Tre Kronor det svenska folket i allt större omfattning.²²³ Parallellt började utvandringen av spelare till Nordamerika försvaga de svenska klubblagen och Tre Kronor. Vid denna tidpunkt började det bli allt mera tydligt för de svenska spelarna att de inte kunde konkurrera med de sovjetiska och i viss mån de tjeckoslovakiska spelarna på de internationella rinkarna då dessa spelade ishockey på heltid. Som en effekt av detta medvetandegjordes debatten om ishockeyspelarnas möjlighet att prestera på toppnivå då de flesta spelarna hade civila jobb vid sidan av ishockey.²²⁴ Ungefär samtidigt började också den finska debatten på allvar ta fart om professionella spelare.²²⁵ Hur skulle man då gå till väga om ishockeysporten skulle behålla sin popularitet och Sverige (på såväl klubb- som landslagsnivå) ville stanna i världstoppen? En av de som kastade sig in i debatten var journalisten Ulf Jansson. Enligt Jansson fanns det bara två alternativ: att göra spelarna till professionella yrkesmän på heltid och/eller att öka samarbetet med NHL.²²⁶ Nu var frågan om svenska idrottares ställning som amatör eller professionell inte helt problemfri under 1970-talet, trots att Sveriges Riksidrottsförbund hade avskaffat amatörbestämmelserna år 1967. Att proffsfrågan var infekterad framkommer bland annat av att Sverige avstod de olympiska spelen i ishockey i Innsbruck år 1976 med hänsyn till att ”man inte ville bryta mot amatörreglerna”.²²⁷ Det ska dock noteras att de bästa svenska spelarna var halv- eller helprofessionella redan före denna tidpunkt (se nedan).²²⁸ Men för att kunna hävda sig i konkurrensen var såväl en tilltagande kommersialisering och professionalisering av svensk ishockey nödvändig.

Förutom proffsfrågan genomfördes två stora nyheter under 1970-talet som skulle förändra svensk ishockey i grunden. Den första nyheten var den offensiva tacklingsregeln år 1970 (tidigare var det enbart det försvarande laget som fick tackla på egen planhalva). I och med denna förändring blev förutsättningarna nu ungefär likadana som i Nordamerika och NHL. Tacklingsreglerna har sedermera anpassats och inkorporerats in i den svenska och finska ishockeyn. Den andra stora nyheten var att elitserien bildades, och spelades för första gången säsongen 1975/1976.²²⁹ Att bilda en elitserie med de bästa lagen var dock ingen nyhet. DIF-basen Arne Grunander hade väckt denna tanke redan år 1956.²³⁰ Namnet elitserien var heller ingen nyhet då detta hade använts redan under 1920-talet.²³¹

²²² Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 60ff. och Del II, s. 17, Mesikämmen, Jani (2001), Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003), Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004), Andersson, Lars Fredrik & Krantz, Olle (2006). "Tillväxt och konvergens: En jämförelse av den ekonomiska utvecklingen i Finland och Sverige under 1800- och 1900-talen.", s. 37ff. samt Aunesluoma, Juhana (2006). "Sverige, Norden och Finlands ekonomiska västintegration 1944–1973.", s. 181ff.

²²³ Stark, Tobias (2010) s. 356ff.

²²⁴ Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 60ff. och Del II, s. 17. Enligt uppgift från *Expressen* år 1974 tjänade svenska landslagsspelare i ishockey i medeltal cirka 20 000 kr brutto årligen på sitt extraknäck (motsvarar cirka 110 000 kronor år 2010). *Expressen* (13 januari 1974). www.ekonomifakta.se, se också Berglund, Helge [red.] (1972) s. 56.

²²⁵ Mesikämmen, Jani (2001), Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004).

²²⁶ Jansson, Ulf (1973). "Säsongen som gick. Ishockeyn befinner sig i en brytningstid.", s. 5ff. och s. 12.

²²⁷ Strömberg, C. A. m.fl. [red.] (1976). "I centrum.", s. 43, Peterson, Tomas (1993). *Den svengelska modellen: svensk fotboll i omvandling under efterkrigstiden*, Wikberg, Karin (2005), Svenska Ishockeyförbundet (1974): Styrelseprotokoll Nr. 6 1974 samt Finlands Ishockeyförbund (1975), Fc13, utländsk korrespondens.

²²⁸ Se exempelvis Stark, Tobias (2010) s. 301f.

²²⁹ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Protokoll Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte den 28 april 1974.

²³⁰ Kroppstacklingar över hela planen godkändes på Internationella Ishockeyförbundets kongress i juni 1969. Se Årets Ishockey 1969 s. 294.

²³¹ Byström, Bobby (1975) s. 10ff.

²³² Stark, Tobias (2010) s. 199.

Den nya elitserien

Då elitserien skulle introduceras säsongen 1975/1976 ändrades spelformerna inför säsongen 1974/1975. Alla 16 lag i de två division 1 grupperna (8 lag i respektive division 1) sammanfördes till en 16-lagsserie med hemma- och bortamatcher, varje lag spelade 30 matcher i grundserien. De åtta bäst placerade lagen var direktkvalificerade till elitserien, varav de fyra främst placerade lagen gick till play-off, medan lag 9–10 skulle spela i norra respektive södra kvalserien till elitserien, då ytterligare två klubbar skulle kvalificera sig till den nya elitserien.²³² Tio klubbar tog plats i den nya elitserien: AIK, Brynäs IF, Djurgårdens IF, Färjestad BK, Leksands IF, MODO AIK, Skellefteå AIK, Södertälje SK, Timrå IK och Västra Frölunda IF. I nya elitserien gick lagen som placerades 1–4 till play-off, lagen som placerades 5–8 stannade kvar i nästa säsongens elitserie medan lagen som placerades 9–10 åkte ur. Den första elitserien startade den 5 oktober 1975 under namnet *Elitserien om Volvo Cup* – med totalt 36 omgångar och 180 matcher.²³³ Ishockeyn var unik inom svensk idrott i detta sammanhang enligt *Dagens Nyheter*: ingen hade nämligen tidigare lyckats sälja namnet på sin högsta serie.²³⁴

Den nya elitseriens första omgång drog 29 108 åskådare med 8 713 som toppnoteringen i Stockholmsderbyt mellan Djurgårdens IF och AIK.²³⁵ I snitt lockade den nya elitserien 4 364 åskådare per match och räknar man i SM-slutspelet passerade totalt 1 042 198 åskådare entréerna.²³⁶ Det första historiska elitserieguldet vanns av Brynäs IF.²³⁷

Varför omorganiserades svensk elitishockey? Det enkla svaret var enligt *Expressen* strävan efter bättre ishockey på bredden och toppen.²³⁸ En utveckling av det enkla svaret är emellertid på sin plats. En intressant observation i detta sammanhang är att Per Göran Fahlström i sin avhandling har konstaterat att seriereformerna i regel föranleddes av ekonomiska incitament.²³⁹

Det var vid Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte den 23 maj 1973 som förbundsstyrelsen fick i uppdrag att tillsätta en kommitté att utreda ett nytt seriesystem (som fick namnet Serieutredningens förslag till nytt seriesystem). Frågan om ett nytt seriesystem för svensk ishockey inför säsongen skulle 1975/1976 behandlas, efter föredragning av Serieutredningens ordförande Arne Grunander, vid Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte den 28 april 1974, med borgarrådet Torsten Sundström som ordförande. Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte beslutade, efter förbundsstyrelsens förslag till ny seriesammansättning, att elitserien skulle spelas i en grupp om 10 lag.²⁴⁰ Här är det värt att notera att Serieutredningen hade stort stöd av remissinstanserna då det endast var tre röstberättigande föreningar som inte ville medverka till en

²³² Svenska Ishockeyförbundet (1974). Protokoll Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte den 28 april 1974, Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem. (A1a:17), Jansson, Ulf (1997) "Tre olika förbundsordföranden: Fem olika förbundskaptener: Elitserien kommer till." i Stark, Janne m.fl. Del I, s. 60ff., Stark, Janne m.fl. (1997) Del II, s. 171f., Fahlman, Jonas (2008) s. 8ff., *Expressen* (17 april 1974 och 20 februari 1975), *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet* Nr. 6 1975 samt Östman, Lars (1996) s. 128.

²³³ Östman, Lars (1996) s. 148, *Dagens Nyheter* (25 september 1975 och 5 oktober 1975) samt www.hockeyligan.se (2009-09-19).

²³⁴ *Dagens Nyheter* (25 september 1975).

²³⁵ *Dagens Nyheter* (6 oktober 1975).

²³⁶ Svenska Ishockeyförbundet (1976). Årsberättelse 1975/76. Utdrag publicerad i *Årets ishockey 1976*, s. 364f.

²³⁷ www.hockeyligan.se (2009-09-19). Efter att ha besegrat Färjestad BK i SM-finalen med 2–0 i matcher (6–1, 6–5).

²³⁸ *Expressen* (4 mars 1975 och 13 september 1975).

²³⁹ Fahlström, Per Göran (2001), se exempelvis s. 61.

²⁴⁰ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem (A1a:17). Till ordförande för serieutredningen utsåg förbundsstyrelsen Arne Grunander som representant för Serie- och tävlingskommittén. Till övriga representanter utsåg förbundsstyrelsen Börje Idenstedt som representant för Norrlandsdistrikten, Tage Malmberg som representant för Svealandsdistriktet, John Fjordevik som representant för Götalandsdistrikten och Lars Lindström som representant för föreningen Elitishockey. De två sist placerade lagen skulle degraderas till division 1. Beslutet innebar också att division 1 skulle bestå av totalt 48 lag fördelade på 4 grupper där segrarna i respektive grupp skulle spela i en kvalificeringsgrupp där de 2 först placerade lagen skulle kvalificera sig för spel i elitserien nästkommande spelår.

ny elitserie.²⁴¹ Vilka skäl åberopade då Serieutredningen till varför elitserien skulle bildas? Det fanns enligt Serieutredningen två huvudskäl: (1) elitserieklubbarna skulle med den nya elitserien väsentligt öka sina intäkter samtidigt som (2) spelarstandarden skulle höjas i hög grad och i synnerhet de landslagsaktuella spelarna.²⁴² Genom att ta bort de sämsta klubbarna skulle man förbättra spelkvalitén. För många betydelselösa matcher hade inneburit att publikintresset minskat och därigenom intäkterna. Med en serie med färre och jämnare lag organiserade företrädarna en elitserie där matcherna skulle bli mer oförutsägbara. Härigenom skulle publikintresset och intäkterna öka (Serieutredning beräknade att publiksnittet skulle hamna något högre än 5 000 åskådare per match, vilket inte blev fallet).²⁴³ Enligt Serieutredningen hade det gamla seriesystemet också undantagslöst varit utsatt för kritik i massmedia. Kritiken gick ut på att matcherna var mer eller mindre ointressanta och att de saknade intresse, vilket i sin tur påverkade klubbarnas ekonomi negativt.²⁴⁴ Betydelsen av oförutsägbara matcher framhölls också av Serieutredningen i sin rapport där utredarna konstaterade att en 10-lagsserie även i fortsättningen kan bli ojämn men att ”viss fördel uppkommer av det nu föreslagna systemet.”²⁴⁵

Att den sportsliga oförutsägbarheten var en bidragande orsak till serieomorganiseringen kan utläsas av att *Aftonbladets* Nic Åslund skrev inför elitseriepremiären att ”Matcher där utgången är given på förhand är en styggelse.”²⁴⁶ Att den nya elitserien hade fördelar var de flesta överens om samtidigt som man blev medveten om nackdelarna. I *Expressen* konstaterades att ”Systemet med en elitserie har onekligen en rad fördelar, men en och annan nackdel kommer vi inte ifrån. Sex sju lag slåss för sin existens och den situationen inbjuder knappast till offensiv.”²⁴⁷ Degradering ur elitserien blev ett reellt hot mot flera klubbar som tidigare inte varit utsatta för degraderingsrisken. De ekonomiska konsekvenserna av en degradering ur elitserien var då som nu kännbara. Att inte tillhöra landets främsta ishockeyklubbar får konsekvenser i medial uppmärksamhet, publik, sponsorer och attraktionskraft hos spelarna. En klubb som inte spelar i elitserien kan få svårt att hävda sig i konkurrensen.²⁴⁸ Ett alternativ till att eliminera degraderingsrisken i den nya elitserien hade varit att låta de två sista lagen kvala mot de fyra division 1-vinnarna. I samband med diskussionen om risken med degradering medvetandegjordes att Stockholm och Göteborg kunde bli utan elitserieklubb. Under denna tid hade basketen också blivit en reell konkurrent om både åskådare och publicitet för ishockeyn. För att säkerställa ishockeyns övertag ansåg journalisten Bobby Byström att förbundet starkt skulle minska beskattningen av klubbarna (beskattningen innebar att klubbarna betalade förbundet av sitt ekonomiska matchöverskott). Till skillnad mot Finland där förbundet hade beskattat klubbarna med 5 procent beskattade Svenska Ishockeyförbundet klubbarna med 20 procent. En förklaring till den stora skillnaden i beskattning var att de finska klubbarna fick sämre förbundsservice och att de tvingades klara sig själva i större omfattning, enligt Byström.²⁴⁹ Den lägre finska beskattningen kan också ha varit en bidragande faktor till SM-liigas utbrytning (se nedan).

I samband med starten av elitserien fanns det också bedömare som ansåg att det skulle bli svårare för klubbar att slå sig in bland de etablerade klubbarna och att elitserien skulle få en konserverande effekt på topplagen inom svensk ishockey.²⁵⁰ Samtidigt föreslog Serieutredningen i samband med serieomläggningen ”att deltagande lag i elitserien ovillkorligen måste ha tillgång till

²⁴¹ Dessa var IF Björklöven, MoDo AIK och Mora IK. Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem (A1a:17), se sammanställning av remissvar sist i utredningen.

²⁴² Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem (A1a:17).

²⁴³ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem (A1a:17) samt Östman, Lars (1996) s. 148ff.

²⁴⁴ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem, s.9f. (A1a:17).

²⁴⁵ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem, s.12. (A1a:17).

²⁴⁶ *Aftonbladet* (2 oktober 1975).

²⁴⁷ *Expressen* (17 oktober 1975).

²⁴⁸ Östman, Lars (1996) s. 148ff.

²⁴⁹ Byström, Bobby (1975). ”Säsongen som gick. Kämpa inte mot proffsligorna – prioritera klubbishockeyn.” s. 13 och s. 18.

²⁵⁰ *Aftonbladet* (2 oktober 1975).

av förbundet godkänd inomhushall” med anledning att lag utan inomhushall kunde tänkas kvalificera sig till elitserien.²⁵¹ Detta innebär direkt att förbundet inte enbart accepterade den sportsliga logiken för kvalificering. Ett sätt att tolka detta är att Svenska Ishockeyförbundet var angeläget om att påskynda och bevaka den svenska ishockeyns kommersialisering och professionalisering. Ett steg i denna process var och är bra faciliteter.

Inför seriestarten i den nya elitserien var de ansvariga nästan undantagslöst eniga om att den nya elitserien skulle bli en succé, och att nyordningen på sikt var den riktiga för att stärka Tre Kronor internationellt.²⁵² Men det fanns också inför elitseriestarten åsikter om att elitserien kom igång sju år för sent, och att det skulle bli bra om elitserieklubbarna gjorde som i Finland och bildade en egen organisation i landet – ”en stat i staten”.²⁵³ Denna ståndpunkt hade emellertid inget stöd av de ansvariga inom svensk ishockey, då de var eniga om att behålla svensk ishockeyns traditionella utformning. Denna hållning hade också fått stöd från Sveriges Riksidrottsförbund.²⁵⁴ Enligt journalisten Bobby Byström var tidpunkten för den nya elitserien inte den bästa. När debatten förts om att skapa en elitserie fem–sex år tidigare hade förutsättningarna varit annorlunda. Då hade man eftersträvat ett starkare Tre Kronor, som kunde konkurrera med Sovjet och i viss mån Tjeckoslovakien, genom att höja kvalitén i elitserien. Under 1970-talets mitt var situationen emellertid förändrad. De bästa svenska spelarna hade lämnat Sverige för att bli proffs, samtidigt som det fanns farhågor om att fler skulle lämna Sverige för proffslivet. Det var angelägnare att slå vakt om klubbarna och elitserien kunde motverka dräneringen. Tre Kronors betydelse hade i detta perspektiv börjat hamna i bakgrunden.²⁵⁵

Under 1970-talet satsade Volvo och SAS hårt på ishockey. När elitserien döptes till Elitserien om Volvo Cup år 1975 betalade bilföretaget Volvo enligt *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* 150 000 kronor plus en bil till Svenska Ishockeyförbundet. Dessutom ingick Volvo och Ishockeyförbundet ett avtal värt 75 000 kronor för hjälmreklam hos Tre Kronor, samt att Gevalia betalade, enligt Svenska Ishockeyförbundets korrespondens, 350 000 kronor exklusive moms för Tre Kronors tröjreklam.²⁵⁶ Division 1 döptes till SAS Cup då SAS bidrog med 50 000 kronor till division 1 där de två klubbar som gick upp i elitserien fick vardera 25 000 kronor.²⁵⁷ I Svenska Ishockeyförbundets korrespondens framkommer emellertid att kostnaden för SAS skulle bli 100 000 kronor men att SAS skulle exponeras i större omfattning, bland annat i matchprogrammet för landskamper och matcharrangemang mot Winnipeg Jets.²⁵⁸ En som emellertid var kritisk till att man sålt ut namnrättigheten till elitserien för billigt till Volvo var Rickard Fagerlund, Södertälje SK:s dåvarande ordförande och sedermera Svenska Ishockeyförbundets ordförande. Dessutom var han kritisk mot tillvägagångssättet då Södertälje SK sponsrades av Saab Scania. AIK:s dåvarande ordförande Lars Norrman konstaterade dock att man skulle se sporten helt kommersiellt: ”Vi är bara ute efter pengar”. Citatet bekräftar poängen av kapitaltillskott även om seriemodellen byggts upp enligt principen om nyttomaximering. I samband med Volvos köp av namnet Elitserien framfördes också funderingarna när ett företag

²⁵¹ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem, s. 8. (A1a:17).

²⁵² Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 6 1975 samt Expressen (10 oktober 1975).

²⁵³ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 6 1975 samt Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 5 1976.

²⁵⁴ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem, s. 9. (A1a:17).

²⁵⁵ Byström, Bobby (1975) s. 12f.

²⁵⁶ *Dagens Nyheter* (25 september 1975), *Aftonbladet* (2 oktober 1975), Svenska Ishockeyförbundet (1974): Korrespondens – yngre E2:22 (åren 1974–1976) samt Svenska Ishockeyförbundet (1975): Korrespondens – yngre E2:22 (åren 1974–1976). Fördelning av sponsorbidraget såg ut som följande; segraren av elitserien fick 10 000 kronor plus bilen, tvåan fick 30 000 kronor, trean 25 000 kronor, fyran 15 000 kronor samt femman 10 000 kronor. Dessutom fick övriga klubbar 5 000 kronor per klubb. *Aftonbladet* (2 oktober 1975). Hjälmsreklamen samt Gevalias tröjreklam kunde enligt ishockeyförbundets ordförande Ove Rainer i media taxeras till mellan 220 000 och 720 000 kronor. *Dagens Nyheter* (25 september 1975).

²⁵⁷ *Expressen* (24 september 1975). En annan uppgift i *Expressen* nämner att toppklubbarna i elitserien fick spela om 90 000 kronor samt att den segrande klubben fick en Volvo. Enligt denna uppgift fick Svenska Ishockeyförbundet del i Volvos reklamsatsning med ett sponsorbidrag motsvarande 10 000 kronor.

²⁵⁸ Svenska Ishockeyförbundet (1975): Korrespondens – yngre E2:22 (åren 1974–1976).

skulle köpa en hel klubb för första gången.²⁵⁹ Med Volvopengarna hoppades Svenska Ishockeyförbundet också kunna erbjuda landslagsspelarna så gynnsamma ekonomiska villkor att de skulle avstå från att skriva proffskontrakt med klubbar i NHL eller WHA. Under denna tidpunkt medvetandegjordes även frågan om det svenska skattesystemet var ett hinder i konkurrenskraften mot NHL och WHA.²⁶⁰ Volvos engagemang inom svensk ishockey skulle emellertid avta och i slutet av 1980-talet gick dåvarande moderatledaren och djurgårdaren Ulf Adelsson ut och anklagade Volvo i *Idrottens Affärer* för att man enbart satsade på lyxsporter såsom segling, golf och tennis.²⁶¹

Att spelarersättningarna ökade under mitten av 1970-talet framkommer av att Leksands IF och landslagets spelare Mats Åhlberg enligt *Expressen* hade en årslön inklusive förmåner på över 100 000 kronor brutto årligen. Informationen gör gällande att Åhlberg tjänade 30 000 kronor för spel i Tre Kronor samt ungefär hälften i Leksands IF. Resterande inkomster härstammade från olika sponsorintäkter och förmåner.²⁶² I jämförelse var, enligt *Statistiska centralbyrån* den genomsnittliga månadslönen för kommunalanställda 3 746 kronor år 1975, vilket motsvarade närmare 45 000 kronor i årsinkomst.²⁶³ Vid denna tidpunkt tjänade med andra ord en kommunalanställd nästan dubbelt så mycket som en genomsnittlig elitseriespelare, med undantag för de bästa. Under denna tidpunkt kunde en spelare även, enligt *Expressen*, få 20 000 kronor brutto årligen för att använda en ishockeyklubb av ett visst märke, medan andra inte fick någonting sedan klubben signerat avtal med klubb tillverkaren.²⁶⁴ Enligt Tobias Stark tjänade dock alla spelare i Brynäs IF lika mycket. Detta var en regel som skulle ha baserats på klubbens socialdemokratiska grundvärderingar.²⁶⁵ En anmärkning vad avser Svenska Ishockeyförbundets avtal med klubbleverantören Jofa i mitten av 1970-talet är att Näringsfrihetsombudsmannen intresserade sig för monopolställningen Jofa skulle få på den svenska marknaden. Näringsfrihetsombudsmannen ansåg det vara oroande att ishockeyförbundet skrev avtal som inte skulle gynna konsumenterna. En konsekvens av Näringsfrihetsombudsmannens intresse för avtalet blev att avtalet hävdades i samförstånd mellan Ishockeyförbundet och Jofa.²⁶⁶ Föregångaren till Konkurrensverket intresserade sig följaktligen tidigt för ishockeyns affärer.²⁶⁷

Under 1970-talet började även den arbetsrättsliga utvecklingen att ta fart. Ett kliv i elitseriens utveckling till en professionell ishockeyliga var att Färjestads BK till säsongen 1975/1976 introducerade att a-lagsspelarna skulle bli halvtidsproffs. A-lagsspelarna skulle avlönas under tio av årets tolv månader med 2 500 kronor brutto per månad, en andra grupp skulle avlönas med 1 500 kronor brutto per månad, enligt *Expressen*.²⁶⁸ I syfte att stärka elitishockeyspelarnas rättigheter flyttades även de fackliga positionerna fram: Sveriges Ishockeyspelares Centralorganisation, SICO, bildades år 1977 medan den finska motsvarigheten Suomen Jääkiekkoliigat ry bildades redan sommaren 1973.²⁶⁹ Jämförelsevis hade spelarföreningen för NHL-spelarna bildats år 1967.²⁷⁰ Något svenskt eller finskt kollektivavtal tecknades dock inte förrän ett par årtionden senare (se nedan). Den arbetsrättsliga regleringen av ishockeyspelarnas

²⁵⁹ Dagens Nyheter (25 september 1975).

²⁶⁰ Expressen (13 januari och 7 april 1974).

²⁶¹ Idrottens Affärer (Nummer 3 1989).

²⁶² Expressen (20 februari 1975). 100 000 kronor i mitten av 1970-talet motsvarar ungefär 500 000 kronor år 2010.

²⁶³ www.scb.se (2012-02-10). Lönestrukturstatistik, primärkommunal sektor. Tidsserier. Genomsnittliga månadslöner 1973–2010 för heltidsanställda. Löpande priser.

²⁶⁴ Expressen (7 april 1974).

²⁶⁵ Stark, Tobias (2010) s. 318.

²⁶⁶ Svenska Ishockeyförbundet (1975): Korrespondens – yngre E2:22 (åren 1974–1976). Näringsfrihetsombudsmannen Dnr 280/74.

²⁶⁷ Värt att notera i detta sammanhang är att Konkurrensverket intresserat sig för Svenska Hockeyligans beslut att inte tillåta NHL-proffs i elitserien i samband med NHL-lockouten säsongen 2012/2013.

²⁶⁸ Expressen (23 april 1975). 2 500 kronor brutto per månad motsvarar cirka 12 500 kronor år 2010.

²⁶⁹ www.sjry.fi (2010-01-14), Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 44ff. samt www.sico.nu (2009-09-12). Spelarföreningarna bevakar förutom rättsskyddet frågor kring socialförsäkringssystemet och andra relaterade frågor såsom exempelvis utbildning.

²⁷⁰ www.nhlpa.com (2011-10-07).

vardag i Sverige respektive Finland har således stora likheter. Spelarföreningarna i svensk respektive finsk ishockey har till skillnad mot NHLPA ännu inte uppnått samma förhandlingsstyrka. Samtidigt ska det nämnas att det tog lång tid för NHLPA att vinna styrka, även om det finns tecken på att man inte är så eniga och starka nu heller.

Ett steg i massmedias ökade ishockeyintresse var att *Expressen* till elitseriestarten säsongen 1975/1976 införde en unik satsning. Varje elitseriematch bevakades av *Expressen*-medarbetare med en enda uppgift – att sammanställa och rapportera en unik objektiv statistikbedömning om varje enskild spelare i *Expressen* dagen efter: ”Stingligan”. *Expressens* initiativ byggde på influenser från Kanada, vilket passar väl in i Martin Alms tredje betydelse av amerikanisering.²⁷¹

Några säsonger efter att den nya elitserien bildats var publiktillströmningen stabil. Säsongen 1979/1980 lockade totalt 1 924 824 åskådare vilket innebar ett snitt på 5 346 åskådare per elitseriematch. Publiktillströmningen innebar att bruttointäkterna ökade. De fyra slutspelslagen säsongen 1979/1980 hade på totalt tio matcher bruttointäkter motsvarande 2 759 246 kronor. Intäkterna behövdes för att täcka de allt högre utgifterna, till exempel spelarsättningarna.²⁷²

1980-talet: ishockey på heltid för allt fler

Under 1980-talet blev elitserieklubbarna i allt större omfattning professionella och spelarna började i allt större omfattning ha ishockey som heltidsarbete.²⁷³ Vid denna tid reglerades samtliga förhållanden mellan klubbarna och spelarna av individuella kontrakt och i elitserien hade nio klubbar av tio månadslöner. Under säsongen 1983/1984 låg den ekonomiska omsättningen mellan 3,5 miljoner kronor och 10 miljoner kronor per elitserieklubb, och av klubbarnas totala kostnader utgjorde spelarlönerna 30–35 procent.²⁷⁴

Som en konsekvens av de stigande spelarsättningarna under 1980-talet blev statliga myndigheter involverade i ishockeyns affärer. Det var under denna tid som ishockeyklubbarnas ekonomiska förutsättningar förändrades markant med kravet på en ny betydande och obudgeterad kostnad: arbetsgivaravgifter. Bakgrunden till denna utveckling var att Frölunda-spelaren Benny Westbloms pensionsförmåner slutligen avgjorts rättsligt.

Den rättsliga prövningen hade sin grund i att Västra Frölunda IF år 1978 betalat Benny Westblom ersättning som ishockeyspelare med sammanlagt 39 645 kr, vilket motsvarade ungefär 3 300 kronor i månadslön. Länsrätten i Göteborgs och Bohus län avgjorde år 1982 att Westbloms ersättningar från Västra Frölunda IF berättigade honom till pension. Riksförsäkringsverket beslutade i sin tur i september 1983 att Västra Frölunda IF skulle betala arbetsgivaravgifter på ersättningen till Westblom, vilket överklagades av Västra Frölunda IF till Kammarrätten. I mars 1984 avkunnade Kammarrätten sin dom och kom fram till att Västra Frölunda IF inte skulle betala arbetsgivaravgifter. Riksförsäkringsverket sökte ändring i detta beslut och överklagade till nästa och sista instans: Regeringsrätten. I juni 1985 kom regeringsrätten till motsatt uppfattning och konstaterade: ”Utredningen får anses utvisa att vad Benny Westblom uppburit från föreningen för honom varit att jämställa med ersättning för förvärvsarbete på grund av anställning.” Slutsatsen av regeringsrättens dom och praxis är att idrottsföreningar måste betala

²⁷¹ Expressen (5 oktober 1975).

Idrottens sammanlänkning med statistik har nödvändigtvis inte ett amerikanskt ursprung, men som ändå är kännetecknande för USA, vilket Allen Guttman skrivit om i *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sport* (2004).

²⁷² Svenska Ishockeyförbundet (1980). Årsberättelse 1979/80. Publicerad i Årets ishockey 1980 s. 352ff., Näsström, Harry (1980). ”Elitserien.”, s. 117 samt Näsström, Harry (1981). ”Elitserien.”, s. 117.

2 759 246 kronor motsvarar ungefär 9,5 miljoner kronor år 2010.

²⁷³ Stark, Janne m.fl. (1997) Del I, s. 68ff., Del II, s. 17 samt www.hockeyligan.se (2009-09-12). År 1987 vann Tre Kronor sitt första VM guld på 25 år, och år 1984 blev det silver i Canada Cup, i turneringen besegrade Tre Kronor för första gången Kanada i Kanada (4-2).

²⁷⁴ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 12 1984.

arbetsgivaravgifter.²⁷⁵ Ishockeyspel var nu ett reguljärt yrke även om de flesta också hade vanliga jobb. Vid denna tidpunkt tjänade en genomsnittlig kommunalanställd mer än vad en genomsnittlig elitseriespelare gjorde, men detta skulle som sagt komma att ändras.²⁷⁶

I samband med att spelarna i allt större omfattning började ha ishockey som heltidsarbete började även ett nytt fenomen märkas på spelarfronten i mitten av 1980-talet: långtidskontrakt. Färjestad BK (FBK) skrev exempelvis treårsavtal med landslagsmålvakten Peter "Pekka" Lindmark och Thomas Rundqvist. Dessutom skrev FBK fyraårsavtal med Fredrick Olausson och Leif Carlsson. Olle Öst i FBK-ledningen konstaterade att man aldrig tidigare lyckats skriva fyraårskontrakt.²⁷⁷ En observation värd att notera i detta sammanhang är att NHL i skrivande stund kan ingå tioåriga långtidskontrakt med vissa spelare. När avtalsingående och avtalslängd nämns ska det också noteras att en svensk spelare som drabbades av transferregelverkets negativa sidor, innan centrala skiljenämnder inom ishockeyn inrättats och Bosmandomen etablerats av EU-domstolen, var HV71-spelaren Peter Madach. Han blev ett så kallat ettårsfall då HV71 och AIK inte kom överens om övergångssumman.²⁷⁸

Under 1980-talet började även ishockeyns sponsor- och tv-avtal ge klirr i kassan. Hösten 1984 offentliggjordes det stora sponsoravtalet värt 12 miljoner kronor mellan Svenska Ishockeyförbundet och försäkringsbolaget Trygg Hansa. Avtalet som avsåg tre säsonger skulle stärka eliten, Tre Kronor och de andra landslagen i den internationella konkurrensen.²⁷⁹ Under 1980-talet ingick Svenska Ishockeyförbundet även samarbetsavtal med Flygvapnet och Systembolaget.²⁸⁰ Det ökade intresset från sponsorer innebar att inför säsongen 1984/1985 fick de tio elitserieklubbarna dela på 6 miljoner kronor i reklam pengar från fyra företag.²⁸¹

En milstolpe som passerades år 1988 var att elitserien utökades med två klubbar. Elitserien bestod numera av tolv klubbar där de åtta främsta gick till slutspel.²⁸² Varför utökades slutspelet? En bidragande orsak som nämndes var ekonomiska.²⁸³ Fler klubbar fick därigenom chansen att spela fler matcher inför fler åskådare inför större mediebevakning. Denna kombination gynnar klubbarnas ekonomi vilken i sin tur gynnar spelarnas löneutveckling. En anmärkning till detta är att NHL-ägarna håller intresset uppe genom att ha mindre antal lag i serien i relation till de befolkningsrika städerna och regionerna i Nordamerika även om de expanderat ligan flera gånger. En viktig händelse på arenafronten var att Globen i Stockholm invigdes år 1989.²⁸⁴

Televisionen gör inträde... och pengarullningen under 1990-talet tar fart

Ett utmärkande drag för den amerikanska sportmodellen är att televisionen tidigt sammankopplats med sport. Sedan *Hockey Night in Canada* flyttade till televisionen år 1952 har televisionen varit en viktig finansieringskälla för NHL då ishockey varit ett populärt tv-nöje.

²⁷⁵ RA 1985 1:39 samt Östman, Lars (1996) s. 193f.

²⁷⁶ www.scb.se (2012-02-10). Lönestrukturst Statistik, primärkommunal sektor. Tidsserier. Genomsnittliga månadslöner 1973–2010 för heltidsanställda. Löpande priser. Enligt *Statistiska centralbyrån* var den genomsnittliga månadslönen för kommunalanställda 5 046 kronor år 1978.

²⁷⁷ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 6 1985.

²⁷⁸ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 8 1985.

Ettårsfall innebär att en spelare inte får spela för (representera) sin nya klubb under ett år. Detta då klubbarna inte kommit överens om övergångssumma.

²⁷⁹ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 3 1984 samt Nr. 5 1984.

²⁸⁰ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 1 1992 samt Svenska Ishockeyförbundet (1988). Styrelseprotokoll 4–5 mars 1988 (A2a:22). Samarbetsavtalet med Flygvapnet ingicks år 1982 och skulle pågå mer än ett årtionde. Avtalet med Systembolaget ingicks år 1988.

²⁸¹ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 7 1984. För att komma till rätta med de fortfarande höga resekostnaderna, speciellt för de norrländska lagen, beslutade man att fördela kostnaderna för lagens resor jämnt över hela serien.

6 miljoner kronor motsvarar ungefär 13 miljoner kronor år 2010.

²⁸² www.hockeyligan.se (2009-09-19).

²⁸³ Jämför Fahlsström, Per Göran (2001) s. 61f.

²⁸⁴ www.globearenas.se (2011-12-07).

Symbiosen mellan televisionen och NHL innebar också att sponsorerna tidigt blev medvetna om fördelarna, och av denna anledning sponsrades *Hockey Night in Canada* av Imperial Oil.²⁸⁵ En liknande utveckling har skett inom svensk och finsk ishockey. En effekt av att ishockey var ett populärt tv-nöje i Sverige var att Sveriges Television (SVT) började sända Hockey-kväll med elitseriematcher hösten 1985. Detta var en idé som hämtats från NHL.²⁸⁶ Ishockeyns popularitet innebar också att tv-intäkterna började bli en betydande inkomstkälla för ishockeyns organisationer, exempelvis Svenska Ishockeyförbundet och Serieföreningen Elitishockey (numera Svenska Hockeyligan Ab). Det som möjliggjorde den stora ökningen av tv-intäkterna var att Sveriges Televisions monopol på tv-sändningar bröts år 1987. När TV3 som första satellitkanal riktade sändningarna mot Sverige öppnades en ny marknad.²⁸⁷ TV3 köpte också som första reklamfinansierade tv-kanal rättigheterna till ishockey-VM 1989 av det schweiziskt-tyska bolaget CWI.²⁸⁸ Men nu blev övertagandet av rättigheterna till ishockey-VM inte helt problemfri. Det skulle nämligen visa sig att TV3 inte skulle klara av att sända och producera ishockey-VM på egen hand. För att lösa detta problem vände sig TV3 till Sveriges Television och föreslog ett samarbete om den tekniska lösningen. I gengäld skulle Sveriges Television få sända matcherna med femton minuters fördröjning. Denna uppgörelse banade väg för en ny tv-tid i Sverige: sport i olika kanaler.²⁸⁹ Sedan Sveriges Televisions monopol bröts har tv-intäkterna ökat snabbt.

Ökningstakten kan illustreras av att Serieföreningen och Hockeyligans sponsor- och tv-avtal från år 1987, med ett sammanlagt försäljningsvärde på 1,2 miljoner kronor, hade ökat till ungefär 70–75 miljoner ett årtionde senare.²⁹⁰ Det finns också uppgifter om att det fyraåriga tv-avtalet som tecknades år 1997 mellan Svenska Hockeyligan och ISPR beräknades ge elitserieklubbarna cirka 200 miljoner kronor.²⁹¹ Tv-pengarna skulle också enligt *Idrottens Affärer*, bli 1990-talets stora fråga.²⁹² Svenska Hockeyligans verkställande direktör Tommy Gustafsson konstaterade i *Idrottens Affärer* år 1999 på frågan hur mycket televisionen betyder i framtiden att ”På längre sikt kommer TV att bidra till att hockey och elitidrott överhuvudtaget mer och mer kommer att identifieras som underhållning.”²⁹³ Spådomen har slagit in, även om det fanns en mera fientligt syn på ishockey i tv-rutan under televisionens barndom, som tog sig uttryck i att vissa journalister i mediedebatten framförde att ishockey inte passade som tv-underhållning.²⁹⁴ Sedan TV3 bröt Sveriges Televisions monopol har ishockey-VM sänts i TV3, TV6 och Viasat Sport, som från och med år 2012 ska sändas i TV4-Gruppen.²⁹⁵ Sammanlänkningen mellan televisionen och sponsringen innebar också att reklamintäkterna ökade under 1990-talet.

För en klubb som Leksands IF var reklamintäkterna i början av 1990-talet den enskilt största intäktsposten, enligt kulturgeografen Hans Aldskogius.²⁹⁶ Vid denna tidpunkt stod sponsring för ungefär 40 % av elitseriens totala omsättning, som säsongen 1990/1991 var 274 miljoner kronor, enligt *Idrottens Affärer*.²⁹⁷

²⁸⁵ McKinley, Michael (2009) s. 144ff. samt Gruneau, Richard & Whitson, David (1993) s. 100ff., Wong, John (2005) s. 155 samt Stark, Tobias (2010) s. 354ff.

²⁸⁶ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 8 1985, s. 86.

²⁸⁷ SOU 1997:60 s. 15.

²⁸⁸ www.mtg.se (2011-09-30), MTG Årsredovisning 2001, Reimer, Bo (2002). *Uppspel: den svenska TV-sportens historia*, s. 154, Dahln, Peter (2008). *Sport och medier: en introduktion*, s. 234 samt Ewertsson, Lena (2002). ”TV 3 och myten om en teknikdriven utveckling: Historien om hur Jan Stenbeck rörde om i en gryta som andra satt på kokning.”

²⁸⁹ Reimer, Bo (2002) s. 154.

²⁹⁰ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 2 1998.

²⁹¹ SOU 1997:60 s. 45.

²⁹² Idrottens Affärer (Nummer 6 1989, nummer 6 1990, nummer 4 1991, nummer 6 1991 och nummer 5 1992).

²⁹³ Idrottens Affärer (Nummer 4 1999, s. 5).

²⁹⁴ Stark, Tobias (2010) s. 354 samt Byström, Bobby (1975) Årets ishockey 1975, s. 10.

²⁹⁵ www.tv4.se (2011-09-30). ”TV4 sänder ishockey-VM 2012-2017.” samt www.idrottensaffarer.se (2011-09-30). ”TV4 erövrar hockey-VM 2012-2017.”

²⁹⁶ Aldskogius, Hans (1993). *Leksand, Leksand, Leksand! En studie av ishockeyns betydelse för en bygd*, s. 59ff.

²⁹⁷ Idrottens Affärer (Nummer 1 1992).

Att pengarna började rulla på allvar under 1990-talet framkommer av att elitserieklubbarna totalt, enligt *Idrottens Affärer*, för första gången omsatte mer än 300 miljoner kronor säsongen 1994/1995.²⁹⁸ En effekt av Bosmandomen och de större ekonomiska inslagen i elitserien var att Färjestads BK professionaliserade verksamheten genom att heltidsanställa alla spelare år 1995. Beslutet innebar att Färjestad BK:s lönekostnader ökade direkt med 40 procent.²⁹⁹ Spelarlönerna har sedermera fortsatt att öka inom svensk ishockey.³⁰⁰ De allt större kommersiella inslagen föranledde också att Serieföreningen Elitishockey, som sedan elitserien startade år 1975 bestått av de klubbar som kvalificerat sig för spel i högsta serien, döptes om till Svenska Hockeyligan år 1995 (med associationsformen ideell förening).³⁰¹

Elitseriens omvandling till reguljär arbetsmarknad innebar även att frågan om kollektivavtal väcktes under 1990-talet. Det första svenska kollektivavtalet för ishockeyspelare tecknades år 1999 mellan UNIONEN/SICO och Arbetsgivaralliansen/Svenska Hockeyligan.³⁰² I Finland, som jämförelse, finns inget formellt kollektivavtal mellan SM-liiga och spelarföreningen likt övriga arbetsmarknadens gällande arbetsvillkorssystem (Työehtosopimusjärjestelmä, TES). I stället har parterna ingått det Allmänna avtalet, där det första ingicks år 1998. Det allmänna avtalet kan liknas vid ett kollektivavtal enligt TES, men där ishockeyns avtalsparter inte vill inkorporera alla frågor som regleras i TES.³⁰³

Under 1990-talet började nya moderna elitseriearenor också att uppföras, en utveckling som fortsatt under 2000-talet med exempelvis Löfbergs Lila Center i Karlstad, Cloetta Center i Linköping och Fjällräven Center i Örnsköldsvik. En nyhet med Kinnarps Arena var att den bröt gängse normen med det offentliga som finansär.³⁰⁴ Förutom att arenautvecklingen började ta fart aktualiserades bolagiseringsfrågan på allvar inom svensk ishockey under 1990-talets andra hälft. Jämförelsevis har NHL-ägarna tidigt sammanlänkat ishockey med sina affärer. En liknande utveckling finns inom europeisk sport.³⁰⁵

Bolagiseringsfrågan

Genom att ta lärdom av affärsvärlden och användningen av associationsformen aktiebolag kan kapitaltillförseln öka, vid sidan av de klara skattereglerna. De allt högre kommersiella inslagen inom svensk elitishockey under 1990-talet föranledde att bolagiseringsfrågan blev intressant på

²⁹⁸ *Idrottens Affärer* (Nummer 6/1 1995-96).

²⁹⁹ Kalitzki, Jörgen (2007). "Lars Glennert: från köksbordskassör till mångmiljons-VD.", s. 94f.

³⁰⁰ Se exempelvis Dahlén, Stig (2007). "Från kung på isen till hyllad sportchef: Håkan Loob – tidernas rekordman.", s. 107.

³⁰¹ www.hockeyligan.se (2009-09-19).

³⁰² www.sico.nu (2009-09-12). SICO är dessutom medlem i International Ice Hockey Players' Association (IIHPA), grundat år 1995.

³⁰³ www.sjry.fi (2010-03-31), SJRY & SM-liiga. Yleissopimus (Allmänna avtalet) samt Jääkiekon SM-liigan pelaajasopimus (SM-liigas spelaravtal). Därefter år 2001, år 2004, år 2007 år 2010 samt år 2012. Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 44ff.

För att ytterligare kunna påverka de finska idrottsmännens tillvaro och förstärka deras förhandlingsposition har spelarföreningarna i ishockey (Suomen Jääkiekkoliijat ry), fotboll (Jalkapallon Pelaajayhdistys ry) och innebandy (Salibandyn Pelaajayhdistys ry) bildat den gemensamma paraplyorganisationen Suomen Urheilijoiden Unionin (SUU) (Finlands Idrottares Union) år 2008. Ilmiva, Pekka (2002). "Joukkueurheilijat perustivat yhteisen kattojärjestön" (Lagidrottarna inrättade en gemensam paraplyorganisation), s. 63f.

³⁰⁴ Telefonintervju den 29 mars 2012 med arenachefen Bengt Halvardsson. HV71 (2011). HV71 Verksamhetsberättelse 10/11 samt www.hv71.se (2012-02-10). Det privata aktiebolaget Kinnarps Ab lånade ut 135 miljoner kronor till HV71 för att kunna uppföra en ny modern arena. I gengäld ska HV71 betala räntor och amorteringar tills lånet är betalt. Som en del i affärsuppgörelsen döptes arenan till Kinnarps Arena. För att kunna realisera den nya arenan köpte HV71 år 1996 fastigheten Rosenlundshallen från Jönköpings kommun till marknadspriset 6 miljoner kronor. Jönköpings kommun är sedan dess hyresgäst i Kinnarps Arena. Samtidigt ger kommunen ett årligt driftbidrag för arenan på motsvarande 1,8 miljoner kronor till HV71, vilket visar på det offentliga stötni. En bidragande orsak till att HV71 tog ett lån hos Kinnarps Ab var att bankerna inte ville låna ut de nödvändiga pengarna till HV71 i mitten av 1990-talet. När HV71 skulle bygga sin nya arena gjorde klubbrepresentanter enligt arenachefen Bengt Halvardsson studiebesök i Tammerfors i syfte att studera hur Tammerfors ishall rustats upp. Sedermera har företrädarna för elitserieklubbarna besökt Kinnarps Arena när de planerat att bygga om sina arenor. I skrivande stund är Kinnarps Arena ägt av HV71:s helägda dotterbolag HV71 Fastighets Ab.

³⁰⁵ Jämför Vamplew, Wray (1988) s. 77ff. och s. 154ff. samt Mason, Tony (1981) s. 34ff. Nu är det emellertid ingen nyhet att använda sig av aktiebolag inom den europeiska idrotten, i engelsk fotboll var det tillåtet med aktiebolag i slutet av 1800-talet.

allvar under 1990-talets andra hälft.³⁰⁶ Det kan dock vara värt att nämna att 1990-talet i vissa avseenden var en tid med kraftigt stigande aktiekurser.³⁰⁷ Tidssammanhanget har således betydelse för vilka lösningar som tedde sig naturliga för de samtida aktörerna. Vid samma tidpunkt medvetandegjordes bolagiseringsfrågorna i Finland.³⁰⁸ En förklaring till den samtida utvecklingen var att bolagiseringsfrågan diskuterades gemensamt av Sveriges och Finlands representanter för de idrottsjuridiska föreningarna.³⁰⁹

Under andra halvan av 1990-talet var det flera klubbar som kommit till insikt om vilka möjligheter en börsintroduktion skulle kunna medföra. De klubbar som kommit längst i sin planering var Djurgårdens IF Ishockeyförening och Leksands IF. Börsexperter ansåg tillika att Djurgården Hockey Ab:s börsintroduktion bara var början. Fler ishockeyklubbar skulle komma att följa efter Djurgården Hockey Ab in på börsen. Att Leksands IF var angeläget om att komma in på börsen framkommer av att dåvarande ordföranden Björn Doverskog uttalade i *Expressen* år 1997 att ”Vi ska bara in på börsen”.³¹⁰ De främsta företrädarna för bolagisering representerade två klubbar med helt olika geografisk placering. Stockholm och Leksand. På frågan om det var rätt av Djurgårdens IF Ishockeyförening att bilda aktiebolag och gå in på börsen svarade dåvarande idrottsministern, socialdemokraten Leif Blomberg: ”Det kan det vara. Nåt måste de kanske göra för att hänga med. Men då kan de inte räkna med några bidrag från staten.”³¹¹

³⁰⁶ Huvudregeln i såväl Sverige som Finland är att det i princip råder etablerings- och näringsfrihet. En annan huvudregel inom associationsrätten är att vem som helst utan tillstånd kan etablera en viss näringsverksamhet, under förutsättning att man följer gällande lagar och regler. Det finns flera skäl till bolagiseringsutvecklingen inom svensk respektive finsk ishockey. Några av fördelarna med aktiebolag är att aktieägarna (delägarna) inte har något personligt ansvar för bolagets uppkomna förpliktelser och skyldigheter, det är enbart aktiebolagets förmögenhet som kan tas i anspråk för betalning av skulder och att ansvaret för aktieägarna sträcker sig enbart till den initiala insatsen när aktien tecknades till visst belopp, till skillnad mot exempelvis handelsbolag där delägarna personligen svarar för uppkomna förpliktelser. Aktiebolagsformen gör att risken för investerare begränsas, vilket medför att kapitalanskaffningen underlättas för verksamheter som kräver stort kapital. Andra fördelar med aktiebolagsformen är att ägandet kan utövas passivt, och i vissa fall anonymt, och att en aktie är som huvudregel fritt överlåtbar och kan förvärfvas utan begränsningar. Aktiebolag har därtill klara skatteregler samt att aktieägartillskott genom bland annat nyemissioner kan genomföras. Sandeberg, Catarina af (2006). *Aktiebolagsrätten*, s. 13ff.

I regel bildas aktiebolag inom idrotten genom ett årsmötesbeslut, och oftast äger klubben alla aktier, men det finns dock undantag. På aktiebolagsstämman representeras klubben av styrelsen, men det kan även finnas andra aktieägare. Aktiebolagsstyrelsen och idrottsklubbensstyrelse kan många gånger vara en och samma styrelse. Lindquist, Björn (2004). *Medlem i en idrottsförening – om medlemmens rättigheter och skyldigheter*, s. 129ff.

Ett IdrottsAB kan inte bli medlem i ett specialidrottsförbunds, utan denna rätt förbehålls föreningarna. Genom regleringen är respektive specialidrottsförbund exklusiv innehavare av en icke upplåtbar/överlåtbar spelrätt i det/de seriesystem som respektive specialidrottsförbunds administrerar. Förhållandet mellan förening och IdrottsAB regleras med avtal. Malmsten, Krister & Pallin, Christer (2005) s. 123ff.

De allmänna förutsättningarna för upplåtelse av tävlingsverksamhet till IdrottsAB finns i Sveriges Riksidrottsförbunds stadgar 11 kap. 3 §, med närmare preciseringar i 11 kap. 3 a § samt 3 b §. Svenska Ishockeyförbundets stadgar (2009), 11 kap. reglerar förutsättningarna för IdrottsAB inom svensk ishockey. Förutsättningarna för att IdrottsAB ska kunna delta i Svenska Ishockeyförbundets tävlingsverksamhet är att IdrottsAB till huvudsaklig del har till ändamål att bedriva ishockeyverksamhet och därtill naturligt anknytande verksamhet och i vilken upplåtande förening har röstmajoritet på bolagsstämma. I detta sammanhang aktualiseras den så kallade 51–49 % -spärren. I Svenska Ishockeyförbundets regler finns flera villkor som ska ingå i upplåtelseavtalet mellan förening och IdrottsAB. Det gäller sådant som att IdrottsAB ska följa överordnade idrottsorgans regler och bestämmelser som samtidigt utgör en integrerad del av upplåtelseavtalet. I villkoren ingår bland annat att: IdrottsAB ska lämna yttranden, upplysningar och handlingar som överordnade idrottsorgan begär; IdrottsAB rätt att delta i tävlingsverksamheten får inte överlåtas; spelarna ska vara medlemmar i den förening som upplåtit den idrottsliga verksamheten till IdrottsAB; tävlingsverksamheten återgår till föreningen om IdrottsAB går i konkurs eller träder i likvidation; IdrottsAB tävlingsverksamhet upphör om upplåtande förenings medlemskap i Svenska Ishockeyförbundet upphör; att upplåtelseavtalet och ändringar i denna ska godkännas av Svenska Ishockeyförbundet; ett IdrottsAB får inte direkt eller indirekt ägas av någon som har avgörande inflytande i annat IdrottsAB under Svenska Ishockeyförbundets kontroll samt att dessa är förbjudna att delta på samma nivå inom Svenska Ishockeyförbundets verksamhet.

Genom att svensk idrott infört möjligheterna att bedriva verksamhet genom IdrottsAB införlivas näringslivets spelregler fullt ut. Några av fördelarna med IdrottsAB är att kapitalanskaffning underlättas, momsavskattning tillåts inom näringsverksamhet, att koncernbidrag (så kallade kommuniserande kår) kan utnyttjas inom hela aktiebolagskoncernen samt att det är klara skatteregler. Nackdelarna kan bestå i att 51–49 % -spärren minskar intresset för investeringar. Investerare är helt enkelt inte beredda att tillskjuta kapital om de inte kan påverka styrningen av klubben. En annan nackdel är att koncernbidrag inte kan tillämpas mellan den ideella förening och IdrottsAB, det vill säga spärregler föreligger. Med begreppet koncern avses när ett bolag har bestämmande inflytande över ett eller flera bolag. Begreppet moderbolag avser det bestämmande bolaget i en koncern. Begreppet dotterbolag avser det eller de bolag som moderbolaget har bestämmande inflytande över. Sandeberg, Catarina af (2006) s. 34. I inkomstskattelagen (1999:1229) kapitel 35 finns reglerna om koncernbidrag. Huvudsyftet med koncernbidragsreglerna är att ge möjlighet till resultatutjämning inom koncerner. Moderföretaget (det vill säga svenskt aktiebolag, ekonomisk förening, sparbank, ömsesidigt försäkringsföretag, stiftelse eller ideell förening som inte omfattas av bestämmelserna om undantag från skattskyldighet enligt IL 7 kap.) ska äga mer än 90 procent av andelarna i ett eller flera svenska aktiebolag. Kvittning mellan vinster och förluster kan ske i olika koncernbolag genom att koncernbidrag är avdragsgillt hos det givande bolaget och skattepliktigt hos det mottagande bolaget. Se bland annat Lodin, Sven-Olof m.fl. (2005). *Inkomstskatt – en läro- och handbok i skatterätt*. Del 1 och 2, s. 353ff.

³⁰⁷ Bäckström, Urban (1999). ”Några tankar om tillgångspriser.”

³⁰⁸ Enligt juridikprofessor Heikki Halila.

³⁰⁹ Halila, Heikki (1999). ”Bolagisering av lagidrott – en finsk-svensk jämförelse.”, s. 69ff. samt Halila, Heikki (1999a). ”Joukkueurheilun yhtiöityminen” (Bolagisering av lagidrotter), s. 6ff.

³¹⁰ *Expressen* (17 april 1997).

³¹¹ *Expressen* (10 oktober 1997).

Det var på årsmötet år 1997 som Djurgårdens IF Ishockeyförening presenterade förslaget om att børsintroducera Djurgården Hockey Ab på Stockholms Fondbörs O-lista.³¹² Innan dess hade Djurgårdens IF Ishockeyförening fått ett principgodkännande av Svenska Ishockeyförbundet på sin ansökan om tillstånd att bedriva verksamhet i aktiebolag.³¹³

Processen med att børsintroducera Djurgården Hockey Ab löpte väl ut under tiden fram till introduktionsdatumet den 20 oktober 1997. Intresset att teckna aktien, för 75 kronor, var så stort att man blev övertecknade och kalkylerna om att inkassera 45 miljoner kronor genom børsintroduceringen uppnåddes. Genom ombildningen hade Djurgårdens IF Ishockeyförening omvandlat sina skulder på 7,5 miljoner kronor till ett rejält överskott. Djurgården Hockey Ab skulle nu bli den elitserieklubb med störst kapitalbas. Under tiden introduktionsdatumet närmade sig började emellertid kritiska röster inom Idrotts-Sverige att höras, och bland de främsta kritikerna fanns fotbollförbundets Lars-Åke Lagrell, samtidigt som kravet på uteslutning av Djurgårdens IF Ishockeyförening ur elitserien framfördes. Riksidrottsstyrelsen beslutade att behandla børsintroduceringen och kom till slutsatsen att den stred mot Sveriges Riksidrottsförbunds stadgar (2 kap. 5 §), och därmed fanns ett direkt hot om att utesluta Djurgårdens IF Ishockeyförening från Svenska Ishockeyförbundet. I ett försök att komma till rätta med problemet ändrade Djurgårdens IF Ishockeyförening i driftsavtalet med Djurgården Hockey Ab men fann ingen nåd för detta i Riksidrottsstyrelsens presidium. Snart fick Svenska Ishockeyförbundet besked om att børsintroduktion avbrutits av Djurgården Hockey Ab. En effekt av att bolagiseringen underkändes var att Djurgården Hockey Ab tvingades betala tillbaka alla de 45 miljoner kronor, plus ränta motsvarande 6 miljoner kronor, till aktieägarna. Efter att Sveriges Riksidrottsförbund svängt i frågan och tillåter en bolagiserad verksamhet lämnade Djurgårdens IF Ishockeyförening in en stämningsansökan mot Svenska Ishockeyförbundet, men lyckades inte i denna tvist visa att Svenska Ishockeyförbundets agerande varit avgörande för att Djurgården Hockey Ab tvingades att avbryta sin børsintroduktion. Reaktionerna att inte tillåta bolagisering var från några klubbar och spelare hård. Till exempel Leksands IF ville lämna Svenska Ishockeyförbundet och bilda en egen liga medan landslagsmålvakten och tillika djurgårdsspelaren Tommy Söderström hotade att bojkotta Tre Kronor. Svenska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Rickard Fagerlund gav inte mycket för Leksands IF:s planer om att bryta sig ur Svenska Ishockeyförbundet och bilda en egen liga. Rickard Fagerlund menade att man kan lösa bolagiseringsfrågan inom Sveriges Riksidrottsförbund.³¹⁴ I tidskriften *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet* ett par år senare var Fagerlund mera kritisk till Sveriges Riksidrottsförbund då han ansåg att respektive specialidrottsförbund skall besluta om ägar- och formaliafrågor. Fagerlund hade nu gått så långt att han ansåg att det var ”överförmynderi” från Sveriges Riksidrottsförbund.³¹⁵ I samband med bolagiseringsdiskussionerna konstaterade exempelvis *Expressen* att ”Elithockeyklubbarna borde bilda eget nu” och att ”sedan får vi andra fortsätta att koka kaffe och sälja bingoletter åt våra gårdsgårdsgång som ingenting – eller, nja kanske nåt litet – har hänt.”³¹⁶

Nu blev det emellertid ingen utbrytning från Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund. Om företrädarna för elitserieklubbarna däremot valt att bilda en egen hockeyliga hade de närmast sig den amerikanska sportmodellens seriemodell, exempelvis skulle

³¹² Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 10 1997 samt Expressen (4 juni 1997).

³¹³ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 10 1997.

Djurgårdens IF Ishockeyförening angav i ansökan ”att till bolaget överföra den kommersiella verksamhet, och därtill hörande tillgångar och skulder, som är förknippade med föreningens elitverksamhet, det vill säga A-laget för seniorer. Detta innefattar: – matcharrangemang – reklam- och sponsoravtal – merchandising, det vill säga försäljning av souvenirer, bilder m.m.”. Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 10 1997.

³¹⁴ Expressen (12 april 1997, 17 april 1997, 5 juni 1997, 4 september 1997, 9 september 1997, 18 september 1997, 26 september 1997, 11 oktober 1997, 13 oktober 1997, 14 oktober 1997, 15 oktober 1997, 17 oktober 1997, 19 oktober 1997, 21 oktober 1997 och 23 oktober 1997), Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 10 1997 samt www.difhockey.se (2010-09-24).

³¹⁵ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 4 1999 samt Nr. 5 1999, s. 3.

³¹⁶ Expressen (21 oktober 1997).

makten förskjutits till ligan och klubbföreträdarna. Härigenom hade man kunnat stänga elitserien och öppna upp för full bolagisering. På frågan om inte ishockeyn skulle ha tagit basketens modell och stängt elitserien runt millenniumskiftet var förbundsordförande Fagerlund kritisk till förslaget. Enligt Fagerlund skulle det sportsliga få avgöra serietillhörighet.³¹⁷ Även om Rickard Fagerlund var emot en utbrytning hade han reformplaner som kan tolkas som i termer av en amerikanisering. Fagerlund ville ha en elitserie med tio lag. I jämförelse upprätthåller NHL-ägarna intresset uppe genom att bland annat ha för få lag. Leksands IF dåvarande ordförande Björn Doverskog reagerade emellertid starkt och tog bladet från munnen och gav Fagerlund svar på tal: ”Han ska inte hålla på och försöka ta bort två elitklubbar. Inom hockeyligan stöttar alla tolv klubbarna varandra”.³¹⁸ Någon minskning av lag i elitserien blev det inte.

Som en konsekvens av den emellanåt häftiga bolagiseringsdebatten fattade Riksidrottsstämman i maj 1999 slutligen det historiska beslutet att tillåta specialidrottsförbund att genom stadgeändring ge medlemsföreningar en möjlighet att upplåta rätten att delta i specialidrottsförbunds tävlingsverksamhet till ett Idrottsaktiebolag (IdrottsAB), med begränsningen att den medlemsföreningen skulle inneha röstmajoritet (51–49 % -spärr) i IdrottsAB. Den huvudsakliga bakgrunden till beslutet var svårigheterna att kombinera den ideella föreningsverksamheten med den allt mera tilltagande kommersialiseringen av svensk idrott. För att kunna fortsätta som en samlad idrottsrörelse ansåg Riksidrottsmötet att beslutet var nödvändigt. Detta historiska beslut har i viss mån förändrat förutsättningarna inom svensk idrott.³¹⁹ Samtidigt kan det diskuteras om förändringarna varit så genomgripande som de målats ut.

De allt större ekonomiska inslagen under 2000-talet

Till säsongen 1999/2000 hade den genomsnittliga månadslönen i elitserien ökat till ungefär 48 000 kronor brutto. Under samma tidpunkt var emellertid genomsnittslönen cirka 20 procent högre i SM-liiga. Spelarutbytet mellan Sverige och Finland innebar att svenska spelare fick bättre betalt för spel i SM-liiga och att finska spelare får bättre betalt för spel i elitserien.³²⁰ I jämförelse var, enligt *Statistiska centralbyrån* den genomsnittliga månadslönen för kommunalanställda i Sverige 16 960 kronor år 1999.³²¹ En genomsnittlig svensk elitseriespelare tjänade nu mer än dubbelt så mycket som en genomsnittlig kommunalanställd. Den högst betalade spelaren i elitserien säsongen 1999/2000 var Djurgården Hockey Ab:s Espen Knutsen med en årsinkomst på 2,5 miljoner kronor.³²²

Under 2000-talet har elitseriens kommersialisering och professionalisering fortsatt. Elitseriens 330 grundseriematcher säsongen 2009/2010 lockade totalt 2 049 408 åskådare, vilket innebar ett snitt på 6 210 åskådare per match. SM-slutspelets 40 matcher lockade totalt 315 291 åskådare med ett snitt på 7 882 åskådare per match.³²³ Säsongen 2009/2010 omsatte (samlade intäkter) elitserieklubbarna mellan 80 miljoner kronor och 170 miljoner kronor, och totalt 1 313 miljoner

³¹⁷ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 1 2000, s. 14.

³¹⁸ Expressen (12 april 1997).

³¹⁹ Malmsten, Krister & Pallin, Christer (2005) s. 123ff.

Sveriges Riksidrottsförbunds stadgar lägger inget hinder i att medlemsföreningar, helt eller delvis, ensamma eller tillsammans med andra, bedriver viss verksamhet i aktiebolagsform. Det bör dock påtalas att det inte är något nytt att en idrottsförening är aktieägare. Förändringen i Sveriges Riksidrottsförbunds stadgar (dessutom krävs vidare reglering i specialidrottsförbunds stadgar) innebär istället att en förening upplåter rätten att delta i specialidrottsförbunds tävlingsverksamhet till ett IdrottsAB.

³²⁰ Jansson, Ulf (2000). ”Esen toppar svenska löneligan.”, s. 24 och s. 30. Orsaken till SM-liiga ökade löner var framförallt att Jokerit från Helsingfors trissade upp de finska lönerna.

³²¹ www.scb.se (2012-02-10). Lönestrukturstistik, primärkommunal sektor. Tidsserier. Genomsnittliga månadslöner 1973–2010 för heltidsanställda. Löpande priser.

³²² Jansson, Ulf (2000) s. 24 och s. 30.

³²³ Svenska Ishockeyförbundet (2010). Verksamhetsberättelse.

kronor.³²⁴ Dessa ekonomiska jämförelsesiffror visar att elitserieklubbarna har omvandlats till företag. En fas i kommersialisering- och professionaliseringsprocessen var den organisatoriska förändringen av den ideella föreningen Svenska Hockeyligan till Svenska Hockeyligan Ab år 2001. Det var vid årsmötet 2001 som den ideella föreningen upplöstes och all sportslig och kommersiell verksamhet överfördes till Svenska Hockeyligan Ab. Omorganisationen hade till syfte att stärka de sportsliga och kommersiella aspekterna (radio- och tv-rättigheterna samt olika huvudsponsorskap) samtidigt som man skapade tydligare ansvarsförhållanden och effektivare administration.³²⁵ Aktieägare i Svenska Hockeyligan Ab är de klubbar som spelar i elitserien med en aktieandel per klubb motsvarande 8,33 %. Säsongen 2009/2010 uppgick Svenska Hockeyligan Ab:s totala omsättning till 120 miljoner kronor.³²⁶ Att de kommersiella inslagen blivit allt större i elitserien förstärks av att varje elitserieklubb säsongen 2009/2010 fick 25 miljoner svenska kronor från Svenska Hockeyligan Ab i ersättning för sändningsrättigheterna.³²⁷

På den internationella arenan har Tre Kronor fortsatt att fira stora framgångar under 2000-talet med bland annat VM- och OS-guld år 2006.³²⁸ Sammantaget kan konstateras att Sverige tillhör de allra främsta nationerna inom ishockeysporten med bland annat åtta VM-guld och två OS-guld, och att Ishockeyförbundet varit en drivande aktör i sportens kommersialisering och professionalisering.³²⁹ För Finlands del har förutom finalförlusten i OS år 2006 lejonen blivit världsmästare i ishockey två gånger samt att man vunnit ett flertal andra VM- och OS-medaljer. Dessutom kom Finland på andra plats i World Cup (efterföljare till Canada Cup) år 2004.³³⁰ Detta för oss över till frågorna om när och hur finsk ishockey utvecklats och omvandlats.

SM-liiga bildas, utvecklas och omvandlas

Under 1970-talet genomgick hela det finska samhället och finsk ishockey stora förändringar.³³¹ På det samhälleliga planet blev Finlands västintegration synligare. Ett stort kliv i denna utveckling var att Finland ingick frihandelsavtal med EEC (EEG) år 1973.³³² Den första större ishockeyhändelsen var att Tappara från Tammerfors som första klubb övergick till halvprofessionalism sommaren år 1970.³³³ Den enskilt viktigaste ishockeyhändelsen under 1970-talet var annars att företrädare för finsk elitishockey beslutade sig för att bilda en från Finska Ishockeyförbundet självständig SM-liiga år 1975.³³⁴

Huvudskälet till att Finlands Ishockeyförbund tillsatte en organisationsöversyn av den finska ishockeyns seriestructur år 1974 var att företrädarna ville förbättra den finska elitishockeyn. En bidragande orsak till beslutet var att Ishockeyförbundets centralorganisation inte kunnat tillmötesgå klubbarnas förväntningar, då SM-sarjaklubbarna inte hade beslutsamhet för de egna sakerna då man underordnades Finska Ishockeyförbundet. De finska elitklubbarna hade helt enkelt tröttnat på att varje vår i samband med Finska Ishockeyförbundets förbunds möte upptäcka att små föreningar beslutade över deras angelägenheter. I samband med att

³²⁴ Se elitserieklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser säsongen 2009/2010 samt SM-liigaklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser år 2010.

³²⁵ www.hockeyligan.se (2009-09-19).

³²⁶ www.hockeyligan.se (2009-09-19) samt information från Bolagsverket 2009-09-18.

³²⁷ Edwinsson, Lisa (2011).

³²⁸ www.iihf.com (2011-07-02).

³²⁹ Till och med säsongen 2010/2011. www.swehockey.se (2012-02-01) samt www.iihf.com (2012-02-01).

³³⁰ Till och med säsongen 2010/2011. www.finhockey.fi (2012-02-01) samt www.iihf.com (2012-02-01).

³³¹ Se exempelvis Aunesluoma, Juhana (2006) s. 181ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004).

³³² Aunesluoma, Juhana (2006) s. 202ff.

³³³ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 20f.

³³⁴ SM-liigas konstituerande stadgar. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L).

organisationskommittén lade fram sin rapport konstaterade kommittén att ishockeysporten var en form av kommersiell underhållning som eftersträvade ökade publikintäkter. Men till skillnad mot näringslivet menade kommittén att man inte ville vinstmaximera med de ökade publikintäkterna. Inkomsterna skulle istället användas till att förbättra möjligheterna för klubbarna att bli sportsligt bättre.³³⁵

Vilka var då de stora arkitekterna bakom SM-liiga? Naturligtvis fanns det flera personer, men två av de mest centrala var Finska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Harry Lindblad och Kalervo Kummola. Lindblad, som var den sista ordföranden (1957–1975) i SM-sarja, menade att finsk ishockey behövde en omorganisation för att undvika ett haveri. Enligt Lindblad var det dags att skrota det gamla och den traditionella organiseringen av finsk ishockey för att kunna utveckla finsk elitishockey. Under arbetsprocessen använde man sig av såväl konsulter och arbetsgrupper som genomförde det praktiska i omorganisationen, samtidigt som det var Lindblad som godkände arbetsplanerna. Den finska ishockeyns historiska organisationsförändring kan således i mångt och mycket tillskrivas Lindblad. Den andra centralpersonen, den då blott 29-årige Kalervo Kummola, som var TPS Åbo marknadschef (1973–75), betraktas allmänt som en kreativ, hängiven, språkkunnig och stark ledare som ständigt strävar framåt, och det var han som utsågs till SM-liigas första verkställande direktör. Dessutom var Kummola inte från Helsingfors, vilket underlättade arbetet då flera klubbar ansåg att den andra kandidaten till jobbet som SM-liigas verkställande direktör, Göran Stubb, hade för nära band till Helsingforsklubbarna.³³⁶

En ny era inledes i finsk ishockey i samband med att SM-liiga bildades den 24 maj 1975 på det konstituerande mötet i Tammerfors.³³⁷ I samband med det konstituerande mötet stadgade mötesdeltagarna bland annat att: (1) SM-liiga skulle ha säte i Tammerfors och inte Helsingfors (på detta sätt ökade man som ovan nämnts avståndet till det Finska Ishockeyförbundet än mera), (2) SM-liiga skulle ha till syfte att utveckla, övervaka och leda Finlands amatörelitishockey samt fungera som ett nav mellan medlemmarna, (3) man tillsammans med Finska Ishockeyförbundet skulle avtala om att organisera det årliga finländska ishockeymästerskapen och övriga nationella och internationella matcher (genom avtalet fyller parterna ut och preciserar rättigheter och förpliktelser, som omförhandlas med viss regelbundenhet, bland annat rätten och fördelningen av tv-intäkterna för finsk ishockey),³³⁸ (4) man skulle utarbeta sociala möjligheter för elitishockeyspelarna att utöva ishockeysporten genom att erbjuda arbeten och studiemöjligheter, (5) SM-liiga ska vara medlem av Finska Ishockeyförbundet och (6) en fysisk eller juridisk person kan upptas som medlem i SM-liiga efter beslut av SM-liigasstyrelse.³³⁹ Värt att notera ur de konstituerande stadgarna är att SM-liiga blev en från Finska Ishockeyförbundet självständig association, även om associationen är medlem av Finska Ishockeyförbundet, som själv styr tillträdet till ligan.³⁴⁰ Organisationsförändringen innebar att Finlands högsta ishockeyserie inte skulle komma att administreras av Ishockeyförbundet. Sedan

³³⁵ Finska Ishockeyförbundet (1975) Finska Ishockeyförbundets utvecklingsplan. 1:a rapporten. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L), Ilta-Sanomat (6 september 1975 och 18 september 1975), SM-liigas konstituerande stadgar. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 19ff.

³³⁶ Finska Ishockeyförbundet (1975) Finska Ishockeyförbundets utvecklingsplan. 1:a rapporten. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L), SM-liigas konstituerande stadgar. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L), Veikkaaja 45:2011, Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 19ff., s. 25 och s. 120ff. www.finhockey.fi (2012-09-19) samt www.mtv3.fi (2010-01-18).

³³⁷ SM-liigas konstituerande stadgar. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L). De närvarande personerna var Kalervo Kummola från Åbo, Paul Rudolf Kirjavainen från Tammerfors, Göran Stubb från Helsingfors, Aimo Paavali Mäkinen från Helsingfors, Vilho Erkki Johannes Santala från Björneborg, Jukka Veli Männistö från Raumo, Seppo Olavi Järvinen från Tammerfors, Matti Kustaa Huhtala från Tammerfors, Ivar Per-Håkan Pundras från Vasa och Matti Isjo Aaltonen från Forsa.

³³⁸ Se exempelvis 1975-års avtal mellan Finska Ishockeyförbundet och SM-liiga. Finlands idrottsbibliotek (Cb4). Styrelseprotokoll 1974-76.

³³⁹ SM-liigas konstituerande stadgar. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L).

³⁴⁰ SM-liigas konstituerande stadgar. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L).

SM-liigas bildande administrerar och ansvarar Finska Ishockeyförbundet för övriga serier, tränar- och spelarutbildning samt landslagsverksamheten.³⁴¹

I samband med att SM-liiga bildades konstaterades i *Ilta-Sanomat* att ligan var nära sammanlänkad med pengar. En farhåga som restes var huruvida SM-liiga skulle bli en cirkus. Denna uppfattning dementerades tydligt av SM-liigas dåvarande verkställande direktör Kalervo Kummola, även om han konstaterade att ishockey var show, och att ligan ville ge folket en bättre ishockey. I jämförelse har NHL alltid varit en kommersiell verksamhet nära sammanlänkad med underhållningsbranschen. Vid denna tidpunkt framhölls också i *Ilta-Sanomat* att det inte vore bra om ligan blev en sluten krets dit enbart ett fåtal klubbar hade tillträde. Vid denna tidpunkt framhävde ligaföreträdarna att två klubbar fick möjlighet att varje år få tillträde till SM-liiga, dock med den begränsningen att de två sista lagen efter att grundserien var färdigspelad skulle spela en kvalserie mot de två bästa lagen i division 1. Risken för en direktnedflyttning eliminerades följaktligen i samband med att SM-liiga bildades.³⁴²

Den nya SM-liigan

Den nya SM-liigan som från och med spelsäsongen 1975/1976 kom att ersätta SM-sarja som spelats sedan år 1928 innehöll tio klubbar i en serie där alla klubbar möttes fyra gånger (36 matcher/klubb). Dessa valdes ut enligt följande kriterier: de åtta främsta klubbarna i den sista SM-sarja var direktkvalificerade samt att SaiPa från Villmanstrand och TuTo från Åbo som åkte ur våren 1975 ersattes med de två bästa klubbarna i 1 divisionen, Vaasan Sport från Vasa och Forsan Palloseura från Forsa.³⁴³ Vid denna tidpunkt fanns det endast 13 ishallar på elva orter.³⁴⁴ Men denna brist skulle komma att åtgärdas.³⁴⁵

Nedsläpp för den enligt *Helsingin Sanomat* omtalade nya SM-liiga gick av stapeln första gången den 18 september 1975. SM-liiga startade som tidigare mästerskapsserier med en blandning av spännande nykomlingar, sensationer och väntade slutresultat. Publiken tycktes däremot inte ta till sig den nya ligan. SM-liigas öppningsomgång lockade totalt 17 153 åskådare, medan föregående säongs öppningsmatcher hade lockat 20 688 åskådare.³⁴⁶ Någon direkt effekt på publiktillströmningen fanns således inte, vilket inte heller var fallet med den nya elitserien. För att komma till rätta med denna misräkning föreslog exempelvis *Ilta-Sanomat* att biljettpriserna skulle sänkas.³⁴⁷

En nyhet som introducerades i samband med att den nya SM-liigan sjösattes var att play-off infördes. En bidragande orsak till denna reform var att det fanns en kritik, bland annat från

³⁴¹ www.finhockey.fi (2010-01-13). Den finska ishockeyns serieorganisation för seniorer har sedan nystarten år 1975 bestått av SM-liiga, av den näst högsta serien Mestis (som tidigare haft namnet Fazerligan), under Mestis finns Suomi-sarja, där under finns II-divisioona och sedan III-divisioona.

³⁴² *Ilta-Sanomat* (6 september 1975 och 18 september 1975).

³⁴³ SM-liigas konstituerande stadgar. Finlands idrottsbibliotek: Finlands Ishockeyförbund Hj1 (1970-L) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 24ff. I SM-liiga deltog FoPS från Forsa, Helsingfors IFK (HIFK) från Helsingfors, Ilves från Tammerfors, Jokerit från Helsingfors, KooVee från Tammerfors, Rauman Lukko från Raumo, Vaasan Sport från Vasa, Tappara från Tammerfors, TPS från Åbo och Porin Ässät från Björneborg. De nuvarande klubbarna som var med under SM-liigas första öppningssäsong (1975/1976) är: HIFK, Ilves, Jokerit, Lukko, Tappara, TPS och Ässät: *The Original Seven*.

³⁴⁴ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 124ff.

³⁴⁵ Den 100:e ishallen uppfördes säsongen 1994/1995. År 2010 fanns 220 ishallar, därtill fanns åtskilliga utomhusrinkar. www.finhockey.fi (2010-01-14).

En av de stora finska entreprenörerna inom multiarena-konceptet var Hjällis Harkimo. Harkimo byggde Finlands största multiarena Hartwall Arena i Helsingfors, vilken stod klar år 1997. Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 41f.

Hjällis Harkimo har även haft ägarintressen i AIK Hockey Ab runt millenniumskiftet, samt ägt den engelska ishockeyklubben Newcastle River Kings. Thoméus, Patrik (2000). "Inom tre år ska vi ha vunnit SM."

³⁴⁶ *Helsingin Sanomat* (19 september 1975).

³⁴⁷ *Ilta-Sanomat* (3 oktober 1975).

spelarhåll, mot att seriesystemet hade en brist när de finska mästarerna var korade långt innan den sista matchen spelats.³⁴⁸ Jämförelsevis infördes ett regelrätt play-off tidigare i Sverige (se ovan), även om det historiskt funnits flera former att utse SM-vinnaren sedan 1920-talet (SM och högsta serien har inte alltid varit samma sak).³⁴⁹ Play-off fanns sedan tidigare i Nordamerika och utgjorde mall för svensk och finsk ishockey.³⁵⁰ När SM-liigas första verksamhetsår var färdigspelad stod TPS Åbo som segrare.³⁵¹

En viktig fas i SM-liigas professionaliseringsprocess var att det, i samband med att SM-liiga bildades, beslutades att spelarna skulle vara kontraktsbundna med fasta ersättningar.³⁵² Dessa var emellertid inga standardavtal utan varierade väsentligt. Under SM-liigas tidiga år tjänade finska elitspelare i stort sett lika mycket som svenska elitspelare i elitserien, i storleksordningen 25 000–30 000 kronor, inklusive förmåner, brutto per år.³⁵³ I samband med att SM-liiga spelades för första gången fanns det enligt *Helsingin Sanomat* totalt trettiofem finska spelare utomlands medan det endast fanns två utländska importörer i Finland.³⁵⁴

En likhet mellan den finska och svenska idrotten är för övrigt dess nära sammanlänkning med folkrorelsetraditionen och amatörismen. I Finland avskaffades idrottens amatörregler stegvis under 1980- och 1990-talet.³⁵⁵ Man följde den Internationella Olympiska Kommitténs avskaffande av amatörreglerna mellan de olympiska spelen år 1980–1996. Nu var professionella idrottsmän emellertid inget nytt fenomen i Finland. I SM-liiga var de bästa utländska och finska spelarna helprofessionella under 1970-talet, men deras inkomster förtäcktes under benämningen kostnadsersättningar eller ersättning för förkortad arbetsersättning.³⁵⁶ I finländsk ishockey finns följaktligen inget direkt årtal när amatörreglerna avskaffades, medan i Sverige avskaffades amatörreglerna formellt år 1967. De ökade spelarsersättningarna under SM-liigas första år väckte också myndigheternas intresse. Det finländska skatteverket genomförde av den anledningen en stor skattekontroll år 1976 av Helsingfors IFK (HIFK), med följden att klubben upptaxerades, en anledning var att stipendier underkändes som spelarsersättningar.³⁵⁷ SM-liiga införde en öppen redovisning först under 1980-talets början.³⁵⁸

I samma veva ska det noteras att samarbetet mellan Finska Ishockeyförbundet och SM-liiga fungerat och fungerar bra, och den bästa bryggan mellan Finska Ishockeyförbundet och SM-liiga är Kalervo Kummola då han är ordförande i Finska Ishockeyförbundet sedan år 1997, även om det funnits sammanstötningar mellan organisationerna.³⁵⁹ När landskampsprogrammet inte presenterades i tid för SM-liigas godkännande i mitten av 1970-talet markerade företrädarna för ligan organisationens styrkeposition och självständighet gentemot förbundet. Företrädarna för SM-liiga släppte inte sina spelare till ett landslagsuppdrag och verkställande direktören Kalervo Kummola konstaterade: ”Vi är generösa mot förbundet. Vi lånar kostnadsfritt ut våra spelare till de olika landslagen. Men vi måste i god tid veta när vi ska avvara dem.”³⁶⁰ Signalen till det Finska

³⁴⁸ Expressen (18 april 1974).

³⁴⁹ Stark, Tobias (2010) se s. 198 och s. 201.

³⁵⁰ Expressen (14 mars 1974, 17 mars 1974 och 17 april 1974) samt Helsingin Sanomat (26 augusti 1975).

³⁵¹ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 124ff.

³⁵² Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 3 1975.

³⁵³ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 7 1977 samt Expressen (23 april 1975).

³⁵⁴ Helsingin Sanomat (18 oktober 1975).

³⁵⁵ Enligt historikern Vesa Tikander.

³⁵⁶ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 269f., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004), se exempelvis s. 26ff. samt Tikander, Vesa (2010).

³⁵⁷ Expressen (13 september 1975). För att kringgå amatörproblematiken konstaterade SM-liigas verkställande direktör Kalervo Kummola att ”Elitserien (SM-liiga) ger spelarna väl tilltagna fickpengar, men vi håller oss förstas inom ramen för amatörslagarna.”

³⁵⁸ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 269.

³⁵⁹ Tikander, Vesa (2010), Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff. Se också Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 269f. samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 26ff.

³⁶⁰ www.finhockey.fi (2012-09-19), Veikkaaja 45-2011 samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 19ff., s. 25 och s. 120ff.

³⁶¹ Expressen (13 september 1975).

Ishockeyförbundet var klar. Spelarna tillhörde SM-liiga och inte förbundet, vilket är en likhet med NHL där spelarna tillhör ligan och inte de amerikanska eller kanadensiska ishockeyförbunden. Men det ska också sägas att de tidiga sammanstötningarna inom finsk ishockey kan ha varit ett resultat av att organisationerna inte hittat sin plats vid denna tidpunkt.

Under SM-liigas första verksamhetsår infördes också flera regeländringar. Draftsystemet som inrättades innebar att varje klubb fick registrera 24 spelare och två A-juniorer. SM-liigaklubbarna fick till den 15 juli reservera, drafter, tre spelare från de undre seriesystemen till kommande säsong. När serien avslutats i slutet av våren kunde klubbarna sätta upp spelarna på transferlistan. Förköpsrätten gick till den sämst placerade klubben i SM-liiga, och flyttades till den näst sämsta klubben och så vidare om affären, transfern, inte uppstod inom fjorton dagar. Till den första transferlistan anmäldes 28 spelare, men enbart sex av dessa reserverades. Varje spelare kunde också begära att föras upp på transferlistan om kontraktet inte var tillfredsställande.³⁶¹ Det dåvarande finska transfersystemet kan till vissa delar liknas med reglerna som NHL-ägarna hade satt upp, och som är ett signum för den amerikanska sportmodellen. I detta sammanhang är det viktigt att poängtera att andra regler gäller för spelarrepresentation och spelartransfers efter att EU-domstolen avkunnade Bosmandomen år 1995.

Även om den stora ökningen av spelarsättningar skulle komma under 1990-talet och i synnerhet efter Bosmandomen var snittlönen i SM-liiga säsongen 1981/1982 170 000 finska mark.³⁶² Men trots att snittlönen var relativt hög i Finlands högsta ishockeyserie under 1980-talet kunde de bästa finska spelarna få bättre betalt i Sverige. Som en effekt av de högre svenska lönerna införde företrädarna för finsk ishockey nya tariffer för att tillåta spelartransfers. En A-landslagsspelare skulle kosta 800 000 finska mark, vilket motsvarade cirka 1,2 miljoner kronor. De spelare som inte var lika etablerade skulle kosta 600 000 finska mark. En ordinär finsk spelare skulle kosta 400 000 finska mark.³⁶³ Men dessa regler skulle som sagt komma att ändras efter Bosmandomen då spelarna fick fri transfer när deras avtal gått ut. De allt högre spelarsättningarna krävde även ökade intäkter. En metod att öka intäkterna är att spela flera matcher. Av denna anledning utökades SM-liiga till tolv klubbar säsongen 1988/1989.³⁶⁴ Att spelarlönerna började eskalera bekräftas av att HPK från Tavastehus betalade vardera Ville Sirén och Raimo Summanen 500 000 finska mark i lön för säsongen 1990/1991. Detta var första gången en finsk klubb betalade en halv miljon i spelarlön.³⁶⁵

Nu var/är de bästa finska spelarna inte enbart eftertraktade av svenska klubbar. NHL och dess ägare har också intresse av dessa. För finsk del dröjde det ungefär ett årtionde efter det att Ulf Sterner lämnat Sverige för New York Rangers organisation innan Matti Hagman blev den förste finske spelaren att lämna Finland för NHL och Boston Bruins år 1976.³⁶⁶ Men i och med NHL:s styrkeposition har företrädarna för finländsk ishockey strävat efter att upprätthålla goda relationer med NHL-ägarna. Av denna anledning har företrädarna för finsk och svensk ishockey ingått samarbetsavtal med NHL.³⁶⁷ Bakgrunden till samarbetsavtalet ska också ses i ljuset av att finska och svenska klubbar annars riskerar att bli av med avtalsbundna spelare till NHL utan någon

³⁶¹ Ilta-Sanomat (6 september 1975) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 24ff.

³⁶² Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 165.

³⁶³ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 6 1985.

³⁶⁴ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 210ff.

³⁶⁵ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 106.

³⁶⁶ www.finhockey.fi (2011-07-07) samt www.nhl.com (2011-07-07).

Den förste finländskfödde spelaren i NHL var emellertid Al Albert Pudas när han debuterade för Toronto St. Pats säsongen 1926/1927. Han hade i och för sig blivit kanadensisk medborgare vid arton månaders ålder. Pudas blev sedermera tränare för Kanadas silverlag i Garmish-Partenkirchen OS år 1936. www.hhof.com (2011-07-07).

³⁶⁷ www.swehockey.se (2010-03-24), www.hockeyligan.se (2010-03-24) samt Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 5 2010 samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 165. Bland annat undertecknade SM-liigas verkställande direktör Kalervo Kummola under säsongen 1981/1982 ett samarbetsavtal med NHL. I avtalet överenskom man bland annat att NHL-klubbarna inte skulle värva spelare efter 30:e juni.

ekonomisk kompensation. NHL har i princip ett hegemoniskt inflytande inom ishockeyvärlden. I gengäld är spelarna hårt reglerade i NHL.

En central del i förändringsprocessen till kommersiell och professionell verksamhet är det immaterialrättsliga skyddet. I syfte att stärka detta beslutade SM-liigas-styrelse under hösten 1979 att kontakta Patent- och registreringsverket (Patentti- ja rekisterihallitus) för att skydda SM-liigaklubbarnas logotyper.³⁶⁸ Genom att stärka det juridiska skyddet försäkrade man att otillåten användning av ligaklubbarnas kännetecken inte kunde företas i kommersiellt syfte. I jämförelse hade ju NHL inrättat ett dotterbolag, National Hockey League Services, år 1966, för att skydda och administrera försäljningen centralt.³⁶⁹ Ett annat förslag i syfte att förstärka de kommersiella aspekterna i början av 1980-talet var att företrädarna för Finlands högsta ishockeyserie ville öka samarbetet med svensk ishockey än mera och spela matcher över nationsgränserna. Strävan att öka samarbetet ledde till att representanterna för SM-liiga och elitserien förde diskussioner år 1982 om att alla SM-liigaklubbar skulle spela fem matcher hemma och fem matcher borta mot elitserieklubbarna. Tanken var att poängskörden från dessa tio matcher skulle räknas med i respektive lands serietabell. Det blev emellertid inget av detta förslag då det strandade på elitserieklubbarnas ovilja.³⁷⁰ Detta förslag kan ses som ett tydligt förslag på hur man ville föra den nordiska ishockeyn närmare NHL:s transnationella modell. Ett annat kännetecken för NHL, och övriga major leagues är att ägarna tidigt insett betydelsen av inkomstbringande arenor, och att det är relativt vanligt att klubbarna skriver kontrakt med lokala myndigheter som innebär att klubbarna behåller alla intäkter medan myndigheterna och skattebetalarna står för kostnaderna för byggandet och driften av arenorna.³⁷¹

Arenorna: det offentligas välvilja

Liksom i Nordamerika är de flesta arenor inom finsk elitishockey uppförda med offentliga medel. I Finland har alla SM-liigaarenor på något sätt fått offentligt stöd. Inte ens Finlands stolthet inom multiarenakonceptet Hartwall Arena i Helsingfors är undantagen offentligt stöd, även om privat kapital understödde uppförandet.³⁷²

För att exemplifiera hur det offentliga stöttat SM-liigaklubbarna vänds blicken bakåt ett par årtionden mot Åbo. Det var med hjälp av Åbo kommuns välvilja under mitten av 1980-talet som TPS Åbo kom att utvecklas till en storklubb. Från att arenaägaren Åbo kommun tidigare tagit procent av matchintäkterna kostade det efter kommunens ändrade inställning TPS Åbo 6 000 mark att arrangera en ligamatch. Enbart publikintäkterna från en match inbringade ungefär 100 000 mark. Vid denna tidpunkt betalade TPS Åbo också Åbo kommun en symbolisk summa på 10 000 mark för reklamrättigheterna i sin matcharena. I gengäld fick TPS Åbo in 600 000–700 000 mark i reklamintäkter per säsong. Kiosk- och cafeteriarättigheterna, som tidigare varit utarrenderade, fick TPS Åbo också driva i egen regi.³⁷³ Samtidigt ska det nämnas att det funnits ambitioner och planer inom finsk elitishockey att bygga nya moderna arenor med hjälp av privat kapital under 1990-talets andra hälft. Ett exempel var när Kärpät från Uleåborg började smida planer på en ny modern arena. Planerna övergavs emellertid av Kärpät då den finansiella risken

³⁶⁸ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 153.

³⁶⁹ Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 130.

³⁷⁰ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 171.

³⁷¹ Rosentraub, Mark S. (1999).

³⁷² Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Mennander, Ari (1997). Hjalles Hartwall Areena: Miten mahdollista tehtiin mahdollinen? (Hjalles Hartwall Areena: Hur det omöjliga blev möjligt?), Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004). Denna slutsats kom även fram av samtalet med avdelningschefen för Finlands idrottsbibliotek Matti Hintikka den 30 november 2011. Det offentliga involvering i uppförande av två arenor framkommer av Finlands Ishockeyförbund (1974), Df3, nationella korrespondens med Uleåborgs stad samt med Helsingfors stad i samband med byggande av Vanda ishall inför ishockey-VM i Helsingfors år 1974.

³⁷³ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 11 1985.

ansågs för stor. Lösningen blev i stället att med offentliga medel restaurera den befintliga ishallen från år 1974. Dessutom fick Kärpät tillsammans med de andra föreningarna verksamma i den kommunala ishallen rätten till restauranger, kiosker och reklamintäkter vid egna arrangemang från staden år 1999.³⁷⁴ Ett exempel när den gängse normen med det offentliga som finansier till viss del frångåtts är Esbos multiarena och Blues Hockey Oy (Ab) hemmarena Barona Arena (invigd år 1999). I Esbo valde staden att gå in som delägare i arenabolaget och att gå i borgen för lånet och arenan.³⁷⁵ Men åter till Åbo. Det var ju i Åbo som den finska ishockeyn skulle få sin stora renässans på spelplanen under 1990-talet. När den sovjetiske mästärtränaren Vladimir Jurzinov antrade scenen förändrades finsk ishockey.

Den sovjetiske mästärtränaren äntrar scenen

När Vladimir Jurzinov, som varit assisterande tränare till den legendariske sovjetiske tränaren Viktor Tichonov, anställdes av TPS Åbo i början av 1990-talet inledes en ny era inom finsk ishockey. Med Jurzinov vid TPS-rodret under åren 1992–1998 infördes en ny dimension i finsk ishockey, och de sportsliga framgångarna lät inte vänta på sig. Under Jurzinovs ledning vann TPS Åbo förutom två SM-liigatitlar Europacupen för klubblag år 1994. De övriga SM-liigaklubbarna insåg vid denna tidpunkt att de var tvungna att ta efter Jurzinovs träningsmetoder och kvantitet för att inte bli akterseglade av ett sovjetiskt spelande TPS Åbo. Effekten av Jurzinovs inträde var att SM-liigaspelarna inte kunde ha något annat yrke än ishockeyspelare. Ässåts (Björneborg) före detta spelare, tränare och verkställande direktör Antti Heikkilä, är en av många som framhåvt Jurzinov som den enskilt viktigaste aktören för Finlands utveckling till den absoluta världstoppen i ishockey. Professionalismen på isen som Jurzinov införde har sedermera gått i arv.³⁷⁶

Men nu var Jurzinov inte den första betydande utländska influensen i finsk elitishockey då finsk ishockey alltid varit välvilligt inställd till utländska influenser. Redan före SM-liigas bildande fanns utländska importörer som fått stor betydelse för den finska ishockeyns utveckling. En imponerande spelarimport var kanadensaren Carl Brewer som ledde Helsingfors IFK (HIFK) till finska mästare år 1969 och ansågs vara en av NHL:s superstjärnor och bästa försvarare innan han kom till Finland. En bidragande orsak till att Brewer flyttade till Finland och Helsingfors IFK (HIFK) var att han ville fortsätta sina studier och spela för det kanadensiska landslaget, och av denna anledning kunde Brewer inte återvända till NHL, där spelarna var mer eller mindre livegena. En annan förklaring till att värvningen lyckades var att dåtidens löneskillnad mellan NHL och finsk ishockey inte var lika stor som i dag.³⁷⁷ Enligt uppgift betalade Helsingfors IFK (HIFK) Brewer 20 000 dollar netto, samt fri bostad och bil.³⁷⁸ Efter Carl Brewer har ett flertal utländska importörer varit verksamma inom finsk ishockey, därav ett flertal svenska spelare och tränare, varav Curt Lindström (åren 1993–1997) var finsk förbundskapten och ledde Finland till sitt första historiska VM-guld år 1995.³⁷⁹

³⁷⁴ Kulju, Mika (2003) s. 210ff.

³⁷⁵ Espoon kaupunki (1999). Kaupunginhallitus pöytäkirja 21.12.99. Asianro 2846/1999. Listan asianro 29, sivu 136. (Esbo stad [1999]. Kommunstyrelseprotokoll 21.12.99. Diarienummer 2846/1999, ärendeklass 242. Ärendenummer 29 sidan 136) samt www.baronaareena.com (2012-10-19).

³⁷⁶ Sihvonen, Petteri (1995) publicerad i Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 78ff, Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 55ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 342f., Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 9 1992 samt www.iihf.com (2011-07-02).

³⁷⁷ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 16, s. 55ff., s. 78ff., s. 170f. och s. 269f.

Den första utländska spelaren i SM-sarja (innan SM-liiga bildats) var ungraren Vladislav Rona när han spelade för KIF Helsingfors i början av 1940-talet. Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 56.

³⁷⁸ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 170.

³⁷⁹ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 7 1992, Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 9 1992 samt Torvinen, Jukka [red.] (2010). *Jääkiekko: Suomen Jääkiekkoliiton ja SM-liigan virallinen kausijulkaisu 2010–2011*, s. 190ff. Säsongen 1991/1992 tränade exempelvis Boris Majorov Jokerit från Helsingfors (han tränade också Jokerit under två säsonger under 1970-talet), Vasilii Tihonov (Viktor Tihonovs son) Ässät från Björneborg, Anatoli Bogdanov Ilves från Tammerfors och tjecken Jan Eysselt Joensuu. Svenska tränare som varit verksamma i Finland är exempelvis Curt Lundmark i Jokerit från Helsingfors och Leif Boork i SaiPa från Villmanstrand.

Sammantaget kan konstateras att den finländska ishockeyn haft ett stort inslag av utländska tränare och spelare, även om Vladimir Jurzinov och Carl Brewer anses som de mest betydelsefulla. Nu är strömmen med utländska tränare och spelare inte något signifikativt för finsk ishockey. Även svensk ishockey har haft inflöde av utländska tränare och spelare, men för att kunna rekrytera skickliga spelare och tränare krävs pengar.³⁸⁰

Televisionen gör inträde...

Även om de kommersiella inslagen ständigt varit närvarande var bingo den huvudsakliga inkomstkällan och basen för SM-liigas ekonomi under de tio första verksamhetsåren (1975/1976–1984/1985). Allt eftersom utökades sponsringen. Under 1970-talet började tv-sänd ishockey också bli allt vanligare, och den första tv-sända matchen spelades år 1975 mellan Ilves–Jokerit. Nu var inte tv-sänd ishockey en garant för höga publiksiffror. Man började därför diskutera om man inte skulle införa *Black out*³⁸¹, likt Nordamerika. Allteftersom skulle televisionen få allt större betydelse ekonomiskt. Televisionen skulle bli den viktigaste inkomstkällan för SM-liiga. I och med att Finlands högsta ishockeyserie utökades för första gången i slutet av 1980-talet, sedan starten hade SM-liiga bestått av tio klubbar, till tolv klubbar säsongen 1988/1989 utökade man möjligheterna till inkomster.³⁸² Samma säsong utökade även elitserien till tolv klubbar.³⁸³ Detta kan ses som en amerikaniseringstendens då syftet är att öka intäkterna men även som minskning av de amerikanska influenserna då NHL bygger på principen om mindre antal lag i syfte att upprätthålla intresset. En annan form av amerikanisering är televisionen, och symbiosen mellan NHL och televisionen är ju som sagt väletablerad.

För finsk del dröjde det dock några år innan det första meningsfulla tv-avtalet undertecknades under 1990-talet. Det treåriga tv-avtalet mellan SM-liiga och mediekoncernen MTV3 som ingicks år 1996 var värt 24 300 000 finska mark. Ett ytterligare steg i stärkandet av SM-liigas ekonomi var att ligaklubbarna betalade två procent av entréavgifterna till SM-liiga i en matchskatt. Med de ökade intäkterna från televisionen och i viss mån matchskatten blev ligan allt starkare ekonomiskt. SM-liigas stabilare ekonomi innebar att redan under ligans andra och tredje säsong började denna fördela en del av överskottet till SM-liigaklubbarnas juniorverksamhet. Matchskatten finansierade också domararvodena.³⁸⁴ Ersättningsnivåerna för sändningsrättigheterna till SM-liiga skulle med tiden öka: säsongen 2009/2010 fick de finska ligaklubbarna enligt *yle.fi* dela på 12 miljoner euro, vilket motsvarar 860 000 euro per klubb i årlig ersättning.³⁸⁵ Sammantaget kan konstateras att televisionen varit en viktig finansieringskälla för klubbarna i SM-liiga. I syfte att ytterligare öka kapitalinflödet och de affärsmässiga aspekterna har aktiebolag etablerats som en naturlig del inom finsk elitishockey.

Bolagiseringsfrågan

I samband med att SM-liiga bildades diskuterade företrädarna för finsk elitishockey behovet av att alla föreningar skulle behöva ombildas till aktiebolag, allt i syfte att lösgöra representationslaget

³⁸⁰ Exempelvis Timo Lahtinen, Harri Rindell och Hannu Aravirta. Tre Kronor har sedan säsongen 1956/1957 haft två kanadensiska förbundskapten: Ed Reigle 1957/1958–1959/1960 och Billy Harris 1971/1972, men aldrig någon finländare. www.swehockey.se (2011-07-07). Vladimir Jurzinov hjälpte också AIK Ishockey Ab som individuell tränare under år 2007. www.aik.se (2011-09-26).

³⁸¹ Black-out innebär att en major league har rätt att förbjuda direktsändning via televisionen inom hemmalagets geografiska hemterritorium. Se exempelvis Halgreen, Lars (2004) s. 107f.

³⁸² Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 210ff.

³⁸³ www.hockeyligan.se (2012-01-31).

³⁸⁴ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 24ff., s. 127 och s. 267 samt Mesikämnen, Jani (2001) s. 21ff.

³⁸⁵ YLE (2009). "Jääkiekon SM-liigan tv-oikeuksissa yhä epäselvyyksiä." (SM-liigas tv-rättigheter har ännu oklarheter).

från moderföreningarna, och på detta sätt öka de kommersiella och professionella sidorna än mera. Steget skulle dock visa sig vara för stort vid denna tidpunkt och i stället mynnade diskussionerna ut i att klubbarna bildade registrerade ligaföreningar (rekisteröidyn liigayhdistyksen, ry) för sina representationslag. Tidpunkten för när de första ishockeyaktiebolagen skulle inrättas var emellertid inte långt borta. I slutet av 1980-talet hade Ilves och KooVee från Tammerfors tagit klivet över till den helt kommersiella sektorn genom att bilda de första ishockeyaktiebolagen (kiekko-osakeyhtiö). Nästa fas i utvecklingen mot en helt bolagiserad verksamhet var insikten och nödvändigheten av att klubbarna skulle ha ordning på sin ekonomi. Av denna anledning beslutade och införde SM-liigasstyrelsen år 1986 bestämmelsen om att tvåan i kvalet till SM-liiga skulle lyftas upp i fall en ligaklubb gick i konkurs.³⁸⁶

Ett årtionde senare började bolagiseringsdebatten inom finsk ishockey på allvar. Vid samma tidpunkt började också den svenska idrottens bolagiseringsdebatt (se ovan).³⁸⁷ Som en effekt av de gemensamma svensk-finska diskussionerna tillsatte Finlands Idrott (FI) år 1999 en utredningsgrupp som skulle belysa de juridiska utmaningarna med bolagisering inom finsk idrott.³⁸⁸ Förutom nödvändigheten att få in kapital hade så kallade bakgrundsbolag väckt det finska behovet. Bakgrundsbolagen hade istället för klubbarna haft hand om klubbens affärsverksamhet, vilken reglerats av avtal. I dessa bakgrundsbolag hade spelaravtal, sponsoravtal och andra kommersiella avtal reglerats.³⁸⁹

Hur ser bolagiseringsmodellerna ut inom finsk ishockey? Till skillnad mot i Sverige finns det inte någon 51–49 % -spärr i Finland. Det vanligaste tillvägagångssättet vid bolagisering är annars att en ishockeyklubb bildar ett aktiebolag till vilken den överlåter sin affärsverksamhet, även om det finns flera varianter. Ägare, förutom den allmännyttiga ishockeyföreningen, i aktiebolaget kan även andra vara, och det finns inga begränsningar i ägarunderlaget. Platsen i seriespelet går direkt till aktiebolaget. Bolagiseringen kan också bestå i att en liga övergår från en ideell förening till ett aktiebolag, exempelvis SM-liiga.³⁹⁰ En tanke bakom bildandet av SM-liiga år 1975 var att ligan skulle fungera som ett gemensamt företag som skulle gagna dess klubbar, typ NHL. Steget till att ligan skulle bli ett aktiebolag dröjde emellertid. I början bildades SM-liiga som en registrerad förening (ry/rf). Sommaren år 2000 ombildades den registrerade föreningen till kooperativ för att slutligen ombildades till aktiebolag (Jääkiekon SM-liiga Oy [Ab]) sommaren år 2002 (där SM-liigaklubbarna blev aktieägare).³⁹¹

Ett av skälen till varför SM-liigas klubbar bolagiserades runt millenniumskiftet var att företrädarna ville dra en klar gräns mellan amatörishockeyn och professionell ishockey. Bakgrunden till detta var att företrädarna för Finlands högsta ishockeyserie ansåg att den professionella idrotten inte skulle inverka på folkrörelseidrotten. Företrädarna för finsk ishockey ville med andra ord eliminera gråzonen mellan samhällets stöd till folkrörelseidrotten och den professionella idrotten man bedrev.³⁹² Samtidigt går det inte att bortse från fakta att en verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform är en strikt affärsverksamhet som innebär att kostnaderna ska minimeras, samtidigt som intäkterna ska maximeras. Kostnadsminskningen framfördes också som en nödvändighet i finsk ishockey i samband med att SM-liigaklubbarna bolagiserades runt millenniumskiftet. SM-liigas dåvarande verkställande direktör Urpo Helkovaara konstaterade i *Ilta-Sanomat* att en så penningstinn och högavlönad verksamhet inte kan fortsätta. Enligt Helkovaara

³⁸⁶ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 24ff. och s. 189.

³⁸⁷ Halila, Heikki (1999) s. 69ff. samt Halila, Heikki (1999a) s. 6ff.

³⁸⁸ Halila, Heikki (1999) s. 69ff. samt Halila, Heikki (1999a) s. 6ff.

³⁸⁹ Halila, Heikki (1999) s. 69ff. samt Halila, Heikki (1999a) s. 6ff.

³⁹⁰ Halila, Heikki (1999) s. 69ff. Ett specialidrottsförbund skulle också kunna bli ett kommersiellt bolag.

³⁹¹ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 84f. År 1999 flyttades SM-liigas kansli från Tammerfors till Helsingfors.

³⁹² Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 106.

var bolagisering det enda sättet att få ner kostnaderna, och en del i denna process var att ett oansvarigt förhållningssätt med pengarna minskade med aktiebolag.³⁹³

Följande exempel har till syfte att visa hur ägarformerna inom finsk elitishockey kan variera; aktieägare kan vara den registrerade föreningen rf/ry (moderföreningen), privatpersoner, företag och det offentliga. Ishockeyaktiebolaget Oy HIFK-Hockey Ab, Helsingfors IFK (HIFK) är en av de föreningar som ägs till ett hundra procent av den registrerade föreningen Ligaföreningen Helsingfors IFK rf. I Oulun Kärpät äger den allmännyttiga ideella idrottsföreningen Oulun Kärpät 46 ry aktie(röst)majoriteten i aktiebolaget. När moderföreningen Oulun Kärpät 46 ry bolagiserade representationslaget och A-juniörerna år 2000 beslutades att den registrerade föreningen Oulun Kärpät 46 ry skulle äga stiftelsen Kärppäsäätio (Kärpästiftelsen) till 100 %. Stiftelsen Kärppäsäätio äger i sin tur majoriteten (79 %) av aktierna i Oulun Kärpät Oy (Ab) som ansvarar för representationslaget och A-juniörerna. De övriga aktierna (21 %) i Oulun Kärpät Oy (Ab) ägs av ungefär 200 företag och privatpersoner.³⁹⁴ En fördel med att den registrerade föreningen (moderföreningen) Oulun Kärpät 46 ry äger stiftelsen Kärppäsäätio är att aktieutdelningen från Oulun Kärpät Oy (Ab) till största del tillfaller stiftelsen som med dessa pengar stöder ishockeyverksamheten på de små orterna i norra Finland.³⁹⁵ En orsak till denna givmildhet är att Kärpät är den enda SM-liigaklubben i norra Finland, vilket motsvarar halva Finlands geografiska yta. Denna symbios skapar inte enbart bra sportsliga förutsättningar med talang- och spelarekryteringar till Kärpät, utan även kommersiella förutsättningar då sponsornätverket är utbrett i hela norra Finland.

I exempelvis Jokerit från Helsingfors har en mecenat köpt aktie(röst)majoriteten i ishockeyaktiebolaget. Via sitt helägda moderbolag Hjallis Promotions Ab Oy kontrollerar Hjallis Harkimo sitt affärsimperium med bland annat Jokeri-Hockey Oy (Ab) sedan år 1991. Jokeri-Hockey Oy (Ab) är ägare till Jokerits spelarrättigheter och ishockeylagets spelverksamhet samt majoritetsägare i Helsinki Halli Oy (Ab) med Hartwall Arena.³⁹⁶ Men nu är det inte enbart privata intressenter som äger aktier i en SM-liigaklubb. Även det offentliga kan ha ägarintressen, om än i begränsad omfattning. Björneborgs stad äger exempelvis 2,2 % av aktieinnehavet i HC Ässät Pori Oy (Ab), Ässät.³⁹⁷ Ett intressant exempel på hur aktieägarna kan tillhandahålla elitishockey i en liten finsk ort är Rauman Lukko Oy (Ab), Lukko från Raumo. Den registrerade föreningen Rauman Kiekkoilun Tuki ry (Raumo ishockeys stödförening) helägar aktiebolaget Contineo Oy (Ab), moderbolag, vilken äger ett flertal aktiebolag i koncernen med det nationella städ- och fastighetsbolaget RTK-palvelu Oy (Ab) och ishockeyaktiebolaget Rauman Lukko Oy (Ab) som två exempel. Det nationella städ- och fastighetsbolaget är således dotterbolag med ishockeyaktiebolaget. Städ- och fastighetsbolaget RTK-palvelu Oy (Ab) omsatte år 2011 nästan 82 miljoner euro. Då skattelagstiftningen tillåter koncernbidrag, under vissa förutsättningar, kan städ- och fastighetsbolaget ekonomiskt stödja ishockeyaktiebolaget vid behov. Genom denna konstruktion kan en liten ort som Raumo stoltsera med en klubb i SM-liiga. I detta sammanhang ska det noteras att aktieutdelning till aktieägarna inte är speciellt vanligt förekommande, även om det existerar, inom den bolagiserade verksamheten i SM-liiga.³⁹⁸ Sammantaget kan konstateras att bolagiserad verksamhet blivit norm för ligaklubbarna då det enbart var Hämeenlinnan Pallokerho,

³⁹³ Ilta-Sanomat (9 maj 2000).

³⁹⁴ www.oulunkarpat.fi, www.karppasaatio.fi (2010-08-30) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 12ff. Se också artikel om SM-liigaklubbarnas ägarstruktur i Jääkiekkolehti Nro 2. 2005.

³⁹⁵ Jääkiekkolehti Nro 2. 2005.

³⁹⁶ Lundén, Kimmo (2010). "Harkimon elämäntyö: Rapakuntoinen yritysryväs." (Harkimos livsverk: Konkursfärdigt företagskluster), www.kauppalehti.fi (2012-06-06): företagssök, Jääkiekkolehti Nro 2. 2005, Mennander Ari (1997) s. 168f. Uppgifterna i Mennander är dock från år 1997 och kan således ha förändrats. Se även www.jokerit.com (2011-03-16)

³⁹⁷ Jääkiekkolehti Nro 2. 2005.

³⁹⁸ Jääkiekkolehti Nro 2. 2005, www.kauppalehti.fi (2012-06-08) samt www.raumalaiskiekkoiluntuki.fi (2012-06-08).

HPK (Tavastehus Bollsällskap) som inte var ett aktiebolag utan en registrerad förening.³⁹⁹ Det finns orsaker till att HPK valt att inte bilda aktiebolag: en orsak är att klubben anser att supportrarnas och de ideellt arbetande människornas engagemang ökar samtidigt som det offentliga kan involveras på ett annat sätt i en registrerad förening än i ett aktiebolag.⁴⁰⁰ Emellertid kan HPK från Tavastehus inte dra fördel av exempelvis kapitalanskaffning och momsavskattning som aktiebolag kan.

Ishockeyboomen under 1990-talet

Till skillnad mot svensk ishockey och dess starka ställning dröjde det till 1990-talet innan finsk ishockey blev en verklig nationell angelägenhet. Den finska ishockeyboomen tog fart på allvar i samband med Finlands första VM-guld år 1995. VM-finalen år 1995 lockade ungefär 2,2 miljoner tv-tittare enligt *Iltaalehti.fi*.⁴⁰¹ Ishockeysportens eskalerande popularitet innebar att sporten blev den mest populära åskådarsporten under 1990-talet.⁴⁰² Effekterna av det historiska VM-guldet och uppförandet av Hartwall Arena har med tiden visat sig ha mycket stor betydelse för den finska ishockeyns utveckling såväl sportsligt som kommersiellt.⁴⁰³

En bidragande orsak till att Finland blev bättre på den internationella arenan var de ökade antalet matcher under 1990-talet, i ligan spelade klubbarna torsdag, lördag och söndag. Med de ökade matcherna nödsakades spelarna att träna bättre, och inte minst efter Jurzinovs inträde, samtidigt som man tidigt satsade på målvaktsträning. Med de ökade matcherna ökade också publiktillströmningen samtidigt som ölförsäljningen på allvar etablerades i ishallarna. Dessa faktorer samt tillkomsten av fler ishockeyarenor har haft stor betydelse för den finska ishockeyns utveckling till en kommersiell och professionell verksamhet.⁴⁰⁴ Att ishockey var ett populärt tv-nöje i slutet av 1990-talet förstärks av att *"Maikkarin" Hockey Night* i MTV3 regelbundet sågs av över 400 000 tittare per sändning, medan slutspelsmatcherna kunde locka över en miljon tv-tittare.⁴⁰⁵ Symbiosen mellan de internationella och sportsliga framgångarna och allt fler arenor ökade intresset för ishockeysporten ytterligare. Den finska ishockeysportens utveckling under 1990-talet var enligt Jani Mesikämmen en "circle of success".⁴⁰⁶

Ligan stängs

Företrädarna för SM-liiga beslutade och genomförde flera viktiga händelser för ligans utveckling runt millenniumskiftet, förutom beslutet att utöka ligan till tretton klubbar, vilket är fler än i elitserien. Spelsäsongen 2000/2001 genomfördes den största reformeringen av SM-liiga sedan starten säsongen 1975/1976. Finlands högsta ishockeyserie stängdes nämligen till säsongen

³⁹⁹ Se SM-liigaklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser år 2010. Se också artikel om SM-liigaklubbarnas ägarstruktur i Jääkiekkolehti Nro 2. 2005.

⁴⁰⁰ Jääkiekkolehti Nro 2. 2005.

⁴⁰¹ Iltaalehti.fi (2011-05-16), Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 36ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) exempelvis s. 17 och s. 31ff. samt Jääkiekkolehti Nro 7. 1999.

⁴⁰² Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 36ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) exempelvis s. 17 och s. 31ff. samt Jääkiekkolehti Nro 7. 1999.

På den internationella arenan vann Finland under 1990-talet också OS-brons två gånger om: år 1994 (när Sverige vann guld) och år 1998. www.iihf.com (2011-07-02).

⁴⁰³ Mennander, Ari (1997).

⁴⁰⁴ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) exempelvis s. 17 och s. 36f. samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 345.

Till exempel lockade SM-liiga säsongen 1991/1992 1 349 856 betalande åskådare, vilket innebar ett publiksnitt på 5 113 åskådare per match.

Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 7 1992.

⁴⁰⁵ Jääkiekkolehti Nro 2. 1999.

⁴⁰⁶ Mesikämmen, Jani (2001) s. 23.

2000/2001. Ligaklubbarna kunde nu inte degraderas från den högsta ishockeyserien.⁴⁰⁷ En bidragande orsak till beslutet att stänga ligan var att få ordning på klubbarnas ekonomi. Att vissa av de finska ishockeyklubbarna hade dålig ekonomi framgår av att innan SM-liiga och dess klubbar bolagiserades år 2000 hade Lahden Hockey-Reipas från Lahti och KalPa från Kuopio gått i konkurs två gånger, samt Kärpät från Uleåborg och Joensuu Kiekko-Pojat en gång, vid konkurs tvångsdegraderas klubbarna en serie och får börja om såväl sportsligt som ekonomiskt.⁴⁰⁸ Samtidigt går det inte bortse från att en stängd liga är ett värn för klubbarna, då någon risk för degradering inte existerar. Å andra sidan har flera svenska klubbar också gått i konkurs. De mest kända exemplen är: Team Boro HC år 1994, IK Vita Hästen år 1996, Örebro IK år 1999, Västerås IK år 2000, Halmstad Hammers HC år 2005 och Hammarby Hockey år 2008.⁴⁰⁹

Vissa företrädare för SM-liiga har emellertid förklarat att ligan aldrig har varit stängd. Finlands högsta ishockeyserie kan när som helst få nya klubbar och utökas. Det krävs dock att klubben har tillräckliga förutsättningar att spela i ligan. Grundförutsättningen för att en ishockeyliga ska kunna vara stängd är ligans kvalitet och dess form har sitt ursprung på marknadsekonomiska grunder om tillgång och efterfrågan.⁴¹⁰ Detta synsätt kan i mångt och mycket liknas vid det som präglar NHL. Nya franchisers kan accepteras om förutsättningarna är de rätta. Ett argument i sanerandet av SM-liigaklubbarnas ekonomi var att en stängd liga skulle ge klubbarna en möjlighet att hålla spelarsättningarna under kontroll.⁴¹¹ Andra positiva effekter som lyftes fram var att klubbarna nu skulle våga släppa fram fler juniorer (utan att behöva oroa sig för de sportsliga konsekvenserna) och att det skulle bli lättare att bearbeta sponsorer.⁴¹² Kritiken mot att stänga SM-liiga byggde på argumenten om att ligan satte den sportsliga logiken ur spel samt att en stängd liga bröt en lång tradition som byggde på sportslig logik.⁴¹³ I samband med att SM-liiga stängdes blev Finlands näst högsta ishockeyserie Mestis en cementerad farmarliga.⁴¹⁴ Detta är en stor likhet med NHL och dess styrning av underorganisationerna då minor leagues har en uppgift primärt: nämligen att försörja NHL med råvaror, det vill säga spelare. Mestis fick nu samma funktion inom finsk ishockey.

Näväl, trots en stängd liga är det inte säkert att allting utvecklas positivt. I Nordamerika har man exempelvis inte kommit tillrätta med löneökningstakten.⁴¹⁵ I början av 2000-talet upplevde exempelvis Ässät från Björneborg att en stängd liga inte hjälper om inte spelet fungerar. Inget bra spel, inga pengar och inget intresse från åskådarna/sponsorerna. Av denna anledning valde klubbledningen att sparka tränaren när de sportsliga resultaten inte var vad klubben förväntade sig, trots att ligan var stängd.⁴¹⁶ Samma öde drabbade Lahden Pelicans Oy:s (Ab) Mika Toivola hösten 2010 när han blev den trettioförsta ligatränaren som entledigades under 2000-talet.⁴¹⁷ En stängd liga skapar således inte per automatik en strategi för klubbarnas ekonomi och

⁴⁰⁷ Ilta-Sanomat (9 september 2000) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 304ff. SM-liiga spelades i en serie med fyra inbördesmöten samt i tre grupper som bestod av fyra klubbar i två av grupperna och fem klubbar i en av grupperna. I grupperna spelades inbördesmöten samt i grupperna med fyra klubbar en match borta och en match hemma. Totalt spelades 48+8=56 matcher i femklubsgruppen och 48+6+2=56 i fyraklubsgrupperna. I SM-liiga deltog Blues Hockey Oy (Ab), Blues från Esbo; Oy HIFK-Hockey Oy Ab, Helsingfors IFK (HIFK) från Helsingfors; Hämeenlinnan Pallokerho ry, HPK från Tavastehus; Ilves-Hockey Oy (Ab), Ilves från Tammerfors; Jokeri-Hockey Oy (Ab), Jokerit från Helsingfors; JYP Jyväskylä Oy (Ab), JYP från Jyväskylä; Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät från Uleåborg; Rauman Lukko Oy (Ab), Lukko från Raumo; Lahden Pelicans Oy (Ab), Pelicans från Lahti; Liiga-SaiPa Oy (Ab), SaiPa från Villmanstrand; Tamhockey Oy (Ab), Tappara från Tammerfors; HC TPS Turku Oy, TPS från Åbo och HC Ässät Pori Oy (Ab), Ässät från Björneborg. TPS Åbo vann denna historiska upplaga av SM-liiga. De övriga serierna var Mestis (1 division, 12 lag), Suomi-serien (16 lag) samt II divisionen (56 lag).

⁴⁰⁸ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 87 samt Kulju, Mika (2003). Kärpät: pohjoisen kiekkoihme (Kärpät: Norrlands hockeyunder), s. 94ff.

⁴⁰⁹ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 5 2010.

⁴¹⁰ Jääkiekkolehti Nro 1. 1999 samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 37.

⁴¹¹ Ilta-Sanomat (9 september och 12 september 2000) samt Jääkiekkolehti Nro 1. 1999.

⁴¹² Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 9 2000, s. 78.

⁴¹³ Jääkiekkolehti Nro 1. 1999.

⁴¹⁴ Jääkiekkolehti Nro 7. 2000.

⁴¹⁵ Jääkiekkolehti Nro 1. 1999.

⁴¹⁶ Jääkiekkolehti Nro 8. 2000.

⁴¹⁷ Jääkiekkolehti Nro 9. 2010.

företagsamhet.⁴¹⁸ I finländsk media uppmärksammades även de ishockeyrelaterade ägarfrågorna på ett annat sätt än i Sverige. Ett exempel säsongen 2011/2012 var vem som kan tänka sig att köpa Blues Hockey Oy (Ab), Blues från Esbo.⁴¹⁹ I detta avseende är SM-liiga närmare den amerikanska sportmodellen och NHL då klubbar alltid kunnat vara del i ägarens företagskoncentrationer, vilket inte är fallet med elitserieklubbarna då det finns spärregler för idrottsaktiebolag inom svensk idrott. Men SM-liigas övergång till en seriemodell som i mångt och mycket liknade NHL:s stängda seriemodell skulle inte bli okontroversiell.

...och öppnas

En bidragande faktor till kritiken var att SM-liigaklubbarna började sälja av sina bästa spelare när dessa missat slutspelet, vilket gjorde att flertalet matcher blev ointressanta innan serien var slutspelad. Denna utveckling var naturligtvis inte önskvärd. En som förstod att ligaklubbarna var nödsakade att ha intressanta och betydelsefulla matcher samt goda relationer till publiken var Helsingforsklubben Jokerits ägare Hjallis Harkimo, som ansåg att det var ett svek mot publiken när klubbarna började sälja av sina spelare när grundserien hade spelat ut sin roll.⁴²⁰

För att komma till rätta med problemet med obetydliga matcher och kritiken beslutade företrädarna för Finlands högsta ishockeyserie inför säsongen 2008/2009 att det sist placerade laget i grundserien fortsättningsvis måste kvalspela mot segraren i Mestis i en matchserie bäst av sju matcher. På detta sätt ökade klubb företrädarna de sportsliga incitamenten i ligan, även om någon direktdegradering inte finns. Seriesegraren i division 1 (Mestis) fick nu en sportslig chans att kunna avancera till Finlands högsta ishockeyserie. Men trots de ökade sportsliga möjligheterna i samband med reformen kvarstår ekonomiska hinder, vilket är ett signum för nuvarande SM-liigan. Det ekonomiska hindret består i att en Mestisklubb vid en kvalserievinst måste köpa SM-liigaklubbens aktiebrev, alla SM-liigaklubbar äger ett aktiebrev i SM-liiga, till ett pris som bestäms av ligan. Priset för aktien säsongen 2009/2010 var 1 593 533 euro (ungefär 16 miljoner kronor). Aktiepriset och överlåtelsereglerna är överenskomna mellan Finska Ishockeyförbundet och SM-liiga samt accepterade av SM-liigaklubbarna. Aktieöverlåtelsen mellan klubbarna, som kvalspelar, sker direkt genom aktieförsäljning. Om Mestisklubben inte kan betala priset för ligaaktien återgår platsen i Finlands högsta ishockeyserie till SM-liigaklubben som tvingades kvalspela.⁴²¹

De allt större ekonomiska inslagen under 2000-talet

De ekonomiska inslagen har blivit allt större i Finlands högsta ishockeyserie. Säsongen 2000/2001 hade SM-liigaklubbarna en total omsättning på motsvarande 250 miljoner finska mark.⁴²² Under följande år skedde en marginell ökning, säsongen 2004/2005 var den totala omsättningen på ungefär 50 miljoner euro. SM-liigaklubbarna hade i snitt en budget på 3,8 miljoner euro, där Lahden Pelicans Oy (Ab), Pelicans från Lahti hade lägst budget på 2 142 000 euro medan Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät från Uleåborg hade högst budget på 5 605 000 euro.⁴²³ Jämförelsevis omsatte Linköpings HC tredje mest i elitserien år 2005 med 96,3 miljoner kronor, varav arenan Cloetta center bidrog till en 36 procentig ökning.⁴²⁴ De allt större ekonomiska inslagen i SM-liiga

⁴¹⁸ Jääkiekkolehti Nro 1. 1999.

⁴¹⁹ Se exempelvis Iltalehti (2011-12-01).

⁴²⁰ MTV3-STT (2007). "Suljettu jääkiekon SM-liiga on paha päähkinä" (En stängd SM-liiga är en dålig nöt).

⁴²¹ www.sm-liiga.fi (2009-08-28) samt Jääkiekkolehti Nro 2. 2009 och Nro 3. 2009.

⁴²² Jääkiekkolehti Nro 7. 2000.

⁴²³ Jääkiekkolehti Nro 7. 2004.

⁴²⁴ www.idrottensaffarer.se (2012-10-15).

innebar att minst tjugoåtta spelare hade inkomster som översteg 100 000 euro år 2003, varav den bäst betalade spelaren var Blues Hockey Oy (Ab), Blues från Esbo tjeckiske import Jan Caloun med en inkomst på 316 416 euro. Under samma år var Timo Pärssinen den bäst betalade finska spelaren med en inkomst på 240 576 euro.⁴²⁵ De allt högre spelarsättningarna innebar att nya inkomstkällor var nödvändiga. Som en effekt etablerades betal-tv-matcher. SM-liigas första betal-tv-match sändes den 18 september 2004.⁴²⁶

Till säsongen 2005/2006 utökades SM-liiga till fjorton klubbar.⁴²⁷ De fjorton klubbar som sedan säsongen 2005/2006 spelar i SM-liiga är uppdelad i två grupper (A och B) med vardera sju klubbar. Totalt spelar varje klubb femtioåtta grundseriematcher säsongen 2009/2010, samtidigt som det ska noteras att grundseriematcherna säsongen 2011/2012 är uppe i sextio per klubb.⁴²⁸ I jämförelse spelar elitserieklubbarna femtiofem matcher i grundserien. Ökningen i den finska ligan ska ses i relation till att hemmaklubbarna i grundserien får behålla intäkterna, medan play-off-intäkterna fördelas enligt förutbestämda fördelningsnycklar.⁴²⁹ Detta är en effekt av att företrädarna för SM-liiga i mitten av 2000-talet ville jämna ut de största skillnaderna mellan de resursstarkaste och resurssvagaste klubbarna. I elitserien, som jämförelse, behöll klubbarna play-off-intäkterna själva.⁴³⁰ Detta kan i visst avseende uppfattas som att det finska systemet är mer likt NHL. Det ska dock nämnas att SM-liiga, liksom elitserien, i dag saknar en långtgående inkomstfördelning mellan klubbarna.⁴³¹

Säsongen 2009/2010 lockade SM-liigas 406 grundseriematcher totalt 2 018 822 åskådare med ett snitt på 4 972 åskådare per match. Slutspelets 47 matcher lockade totalt 268 675 åskådare med ett snitt på 5 716 åskådare per match.⁴³² SM-liigaklubbarna (aktiebolagen) omsatte (samlade intäkter) år 2010 mellan 3,3 miljoner euro och 9,2 miljoner euro. Jämförelsevis omsatte elitserieklubbarna (koncernerna) under säsongen 2009/2010 mellan 80 och 170 miljoner kronor. Den totala omsättningen för samtliga SM-liigaklubbar var år 2010 80 916 000 euro.⁴³³ Medellönerna för spelarna i SM-liiga var under säsongen 2009/2010 63 500 euro medan medellönen för de fem bästa betalda spelarna i respektive ligaklubb var 180 000 euro, enligt *Taloussanomati.fi*.⁴³⁴ De allt

⁴²⁵ Jääkiekkolehti Nro 10. 2004.

⁴²⁶ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 327.

⁴²⁷ Jääkiekkolehti Nro 4. 2005.

⁴²⁸ www.sm-liiga.fi (2011-03-16) samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004). Grupperna A och B lottas samtidigt, på samma gång som hänsyn till geografiskt läge tas. I grupp A ingår: Blues Hockey Oy (Ab), Blues från Esbo; Oy HIFK-Hockey Ab, Helsingfors IFK (HIFK) och Jokeri-Hockey Oy (Ab), Jokerit från Helsingfors; Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät från Uleåborg; Rauman Lukko Oy (Ab), Lukko från Raumo; HC TPS Turku Oy (Ab), TPS från Åbo; och HC Ässät Pori Oy (Ab), Ässät från Björneborg. I grupp B ingår: Hämeenlinnan Pallokerho ry, HPK från Tavastehus; Ilves-Hockey Oy (Ab), Ilves från Tammerfors; Tamhockey Oy (Ab), Tappara från Tammerfors; JYP Jyväskylä Oy (Ab), JYP från Jyväskylä; KalPa Hockey Oy (Ab), KalPa från Kuopio; Lahden Pelicans Oy (Ab), Pelicans från Lahti och Liiga-SaiPa Oy (Ab), SaiPa från Villmanstrand. Alla klubbar möts inbördes fyra gånger, två hemma- och två bortamatcher. Dessutom möts klubbarna i respektive grupp i en enkelserie som lottas, i ett tvåårssystem. Den klubben som har hemmamatch första året spelar bortamatch följande år. SM-liiga slutspelet är utformat enligt följande. Utöver grundseriematcherna tillkommer SM-liiga slutspel och kvalserie (Liigakarsinta). SM-liiga slutspelet spelas enligt Play-off med 8-delsfinal, semifinal, bronsmatch (förlorarna i semifinalerna möts i en direkt avgörande match) samt final. Alla SM-liiga slutspelsmatcher spelas i bäst av sju matcher med undantag av Bronsmatchen och Villi korttimatchen. Finsk mästare är klubben som vinner finalserien. I Finland spelar lagen som slutade 7:a och 10:a respektive 8:a och 9:a i grundserien en matchserie bäst av tre. Segraren (7 vs. 10 och 8 vs. 9) i dessa bägge Wild-card matcher (Villi kortti) avancerar till 8-delsfinal där Wild-card matchsegraren ställs mot segraren i grundserien respektive 2:a i grundserien. I 8-dels final spelar de övriga grundserieklubbarna som slutade 3:a mot 6:a samt 4:a mot 5:a. I semifinalerna spelar segraren i 1:a 8-delsfinalen mot segraren i 4:e 8-delsfinalen samt segraren i 2:a 8-delsfinalen mot segraren i 3:e 8-delsfinalen. Finalen spelas mellan segrarna i respektive semifinal. Semifinalsegraren i semifinal 1 börjar med hemmamatch (h-b-h-b-h-b-h). Kvalserien (Liigakarsinta) säsongen 2009/2010 spelas mellan lag 14 i SM-liiga och seriesegraren i division 1 (Mestis) i bäst av sju matcher.

⁴²⁹ Jääkiekkolehti Nro 3. 1999, Jääkiekkolehti Nro 3. 2000, samtal med avdelningschefen för Finlands idrottsbibliotek Matti Hintikka den 30 november 2011 samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 102ff. I mitten av 2000-talet fördelades slutspelsmatchernas nettointäkter enligt följande: Finska mästarerna 23 %, silver 18 %, brons 13 %, fyra 11 %, femma 8 %, sexa 7 %, sju 6 %, åtta 5 %, nia 3 %, tia 2 %, elva 1,5 %, tolv 1,5 % och tretton 1 %.

⁴³⁰ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 102ff.

⁴³¹ Korhonen, Erko (2008) s. 73ff. och s. 105.

⁴³² Torvinen, Jukka [red.] (2010). *Suomen jääkiekkoliitto ja SM-liiga. Jääkiekko: Suomen Jääkiekkoliiton ja SM-liigan virallinen kausijulkaisu 2010–2011*, s. 48ff.

Säsongen 2009/2010 hade finsk ishockey totalt 69 811 licensierade ishockeyspelare (67 463) och licensierade domare (2348), 428 föreningar samt 211 inomhusrinkar. www.finhockey.fi (2011-07-06).

⁴³³ Se elitserieklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser säsongen 2009/2010 samt SM-liigaklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser år 2010.

⁴³⁴ www.taloussanomati.fi (2010). "SM-liigaseurat tuottavat voittoa" (FM-ligaklubbarna genererar vinst).

högre ekonomiska inslagen i SM-liiga och elitserien bekräftar bilden av att dessa utvecklats till kommersiell verksamhet, även om det offentliga på olika sätt stöttat klubbarna genom att uppföra arenor. Men det ska också påpekas SM-liiga inte är berättigad till statligt stöd för att bedriva sin verksamhet, tvärtom har den kommersiella SM-liigan betalat och tillskjutit pengar (för rättigheten att administrera ligan) till den ideella ishockeysektorn under Finska Ishockeyförbundet.⁴³⁵ I gengäld finansieras Finska Ishockeyförbundets verksamhet till stor del av offentliga medel, exempelvis bidrag från Veikkaus (motsvarigheten till Svenska Spel) och Ishockeystiftelsen där intäkterna från hemma-VM är en viktig inkomstkälla.⁴³⁶ Historikern Jani Mesikämmen har likaledes funnit att den finska ishockeyns kommersialisering- och professionaliseringsprocess samt bildandet av SM-liiga har inneburit att ishockeyn varit pionjärsporten i utvecklandet av finsk kommersiell och professionell sport, och där amatörism i många fall har blivit ett skällsord och professionalismen lösningen på alla problem.⁴³⁷ Men det ska också noteras att den svenska ishockeyn å andra sidan också har varit en av pionjärerna när det gäller kommersialiseringen och professionaliseringen inom svensk idrott.

Slutligen ska det nämnas att omstruktureringen och omarbetningen av Finlands högsta ishockeyliga förefaller varit lyckad då ishockeysporten i dag har uppnått status som den klart populäraste sporten.⁴³⁸ Under VM-finalen år 2011 bänkade sig hälften av Finlands befolkning framför tv-apparaterna.⁴³⁹ I Europa kan enbart Sverige och Tjeckien komma i närheten.⁴⁴⁰ Ett bevis på den finska ishockeyns popularitet är att den finska staten inom ramen för *TV-direktivet* uppfört världsmästerskapen i ishockey för herrar som ett evenemang av samhällelig betydelse. De finska politikerna har av denna anledning blivit nödsakade att intervensera på idrottens och tv-bolagens arena. I jämförelse har svenska staten, trots ishockeyns starka ställning i Sverige, inte uppfört något sportevenemang på skyddslistan.⁴⁴¹ En förklaring till den svenska regeringens ovilja att föra upp ishockeyn på skyddslistan är att idrottsrörelsen äger frågan med tv-bolagen, enligt idrottsminister Lena Adelsohn Liljeroth.⁴⁴²

Sammanfattande analyschema

Sammanfattningsvis kan konstateras att svensk ishockey i mångt och mycket legat före finsk ishockey i utveckling. Den finska ishockeyns utveckling har däremot varit snabbare under senare årtionden än den svenska ishockeyns. I analyschemat nedan uppställs de schematiska likheterna och skillnaderna mellan svensk ishockey/elitserien respektive finsk ishockey/SM-liiga.

⁴³⁵ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 31f.

⁴³⁶ Veikkaaja 45:2011 samt Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003) s. 275ff.

⁴³⁷ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2003), se exempelvis s. 269f., Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004), se exempelvis s. 26 samt Tikander, Vesa (2010).

⁴³⁸ Enligt Jani Mesikämmen.

⁴³⁹ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff. samt Iltalehti.fi (2011-05-16).

⁴⁴⁰ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff. Se också Jääkiekkolehti Nro 4. 2005. Andra mycket populära sporter i Finland är Formel-1, backhoppning och spjutkastning.

⁴⁴¹ <http://europa.eu> (2011-12-12). Direktiv 89/552/EEG Television utan gränser.

⁴⁴² Fransson, Malin (2012). "Viasat: Debatten är ett slag i luften." samt Sportnytt i SVT den 2 februari 2012.

Figur 4. Analysschema mellan elitserien respektive SM-liiga

	Elitserien	SM-liiga
Organisationsuppbyggnad	Organisatoriskt under Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund.	Organisatoriskt fristående från Finska Ishockeyförbundet. SM-liiga är dock medlem samt har samarbetsavtal med Finska Ishockeyförbundet. I Finland finns ingen centraladministration/paraplyorganisation likt Sveriges Riksidrottsförbund.
Styrande organ och maktanvändning	Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund. Till viss del Svenska Hockeyligan Ab.	Jääkiekon SM-liiga Oy (Ab), SM-liiga. Avtal med Finska Ishockeyförbundet.
Seriestructur	Öppen liga med upp- och nedflyttning. De två sist placerade lagen i elitserien spelar i kvalserien till elitserien.	Öppen liga men i praktiken stängd SM-liiga. Det sist placerade laget i SM-liiga kvalspelar mot segraren i Mestis i bäst av sju matcher.
Verksamhetsmål	Nyttomaximering. Finns stora kommersiella inslag. Elitserieklubbarna har sammantaget större ekonomisk omsättning än SM-liigaklubbarna.	Hybrid mellan nytto- och vinstmaximering, har sammantaget mindre ekonomisk omsättning än elitserieklubbarna. I vissa klubbar sker aktieutdelning medan vissa klubbar ingår i ägarnas företagskluster.
Spärregler för aktiebolag	JA	NEJ
Konkurrerande ligor	NEJ	NEJ
Geografisk placering av klubbar	Mera utspritt i Sverige, klubbar i såväl mindre städer som Stockholm och Göteborg.	Mera centrerat till storstäder, flera klubbar i Helsingfors och Tammerfors.
Klubbomlokaliseringar	NEJ	NEJ
Sportsliga incitament	JA	JA
Kommersiell sport	JA	JA
Reklam tilläts	1959	1959
Professionella spelare	JA	JA
Halv- helprofessionella spelare uppstod	Mitten av 1970-talet	Tappara från Tammerfors första öppet halvprofessionella klubben sommaren år 1970.

Spelarlöner i snitt när elitserien/SM-liiga bildades	25 000–30 000 kr./år	25 000–30 000 kr./år
Spelarsammanslutningar (fackförbund)	JA, bildades år 1977	JA, bildades år 1973
Regler för att förhindra spelarmobilitet	NEJ	NEJ
Spelarförsäljning	Begränsat	Begränsat
Lönetak	NEJ	NEJ
NHL-avtal	JA	JA
Första konstisbana	1931	1958
Första ishall	1956	1965
Första nationella SM	1922	1928
Första nationella serie	1921	1933
Första OS-medalj	1928	1988
Första VM-guld	1953	1995
Arenor invigda under 2000-talet	JA	NEJ ⁴⁴³
Omsättning för alla elitserie- respektive SM-liigaklubbar (cirka) vid några tidpunkter:	1995/1996 300 miljoner kr.	2000/2001 250 miljoner finska mark
		2004/2005 50 miljoner euro
	2009/2010 1 313 miljoner kr.	2010 81 miljoner euro

Mitt analyschema visar att det finns skillnader mellan svensk ishockey/elitserien respektive finsk ishockey/SM-liiga speciellt vad avser organisationsuppbyggnad, styrande organ och maktanvändning samt struktur. Dessa olikheter har i sin tur stor betydelse för verksamhetsmålen och bolagiseringsprocesserna. Analyschemat visar även att den svenska ishockeyn utvecklats tidigare och av denna anledning är mera traditionstyngd. Sedan elitserien respektive SM-liiga bildades i mitten av 1970-talet har ligorna utvecklats till kommersiella och professionella ishockeyligor med stora ekonomiska inslag. Då elitserien och SM-liiga utvecklats till kommersiella och professionella ishockeyligor nära sammanlänkande med upplevelseindustri och underhållningsidrott kommer jag i följande kapitel att analysera och söka förklaringar till likheter och skillnader i ligornas seriemodeller i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen samt i relationer till NHL-modellen.

⁴⁴³ En ny multiarena planeras stå färdig i Tammerfors år 2015. Vid ishockeymatcher ska arenan ha en publikkapacitet på ungefär 11 000 åskådare.

KAPITEL 5. Analys och förklaringar till likheter/skillnader

Inledning

Som presentationen av ombildningen och utvecklingen av svensk respektive finsk elitishockey visar finns det likheter i deras respektive utveckling och form, så som till exempel play-off, pristraditioner, den offensiva tacklingsregeln, powerbreaks, sammanlänkningen mellan sporten ishockey och televisionen och näringslivet, olika marknadsföringsmodeller samt insikten om betydelsen av inkomstbringande multiarenor. Ursprunget till dessa likheter finns i NHL och det är inte konstigt att resultaten inom svensk respektive finsk ishockey är snarlika och i allt väsentligt avseende anpassade till major leagues-modellen då NHL fungerar som normskapande för den globala ishockeyn. Men det förekommer även skillnader mellan svensk och finsk elitishockey.

I det följande ska jag försöka förklara och analysera olika faktorer bakom dessa likheter och skillnader. Analysen av likheter och skillnader kan dels härledas till hur de olika ligorna har förhållit sig till ishockeyns historiska grund i den kanadensiska ursprungsvarianten, men även till ishockeyns ideologiska grund i den nordiska idrottsmyllan och dess olika form av organisering i Sveriges Riksidrottsförbund respektive Finlands Idrott. I nästa fas läggs fokus på två andra perspektiv: dels (1) ligornas relation till den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen och dels (2) relationer till NHL-modellen i de olika ligorna. Avslutningsvis ges en sammanfattning av vilka faktorer som är de viktigaste. Sammantaget ska de ge en förståelse för utvecklingen i elitserien respektive SM-liiga.

Ligornas relation till den amerikanska respektive den europeiska sportmodellen

Hur ska då elitseriens och SM-liigas seriemodeller förstås i ljuset av den amerikanska respektive den europeiska sportmodellens olika kännetecken? De mest framträdande skillnaderna finns sannolikt i organisationsuppbyggnad, seriestruktur, verksamhetsmål, styrande organ och maktanvändning samt bolagisering samtidigt som det leder till samma produkt: elitishockey. Samtidigt ska det nämnas att utvecklingen i USA i regel blir trend i Europa, vilket innebär att USA påverkar Europas sporter medan en omvänd trend inte alls sker i samma utsträckning (hjälm användningen och en mera teknisk ishockey är exempel på omvänd utveckling).

Vad avser organisationsuppbyggnad är svensk ishockey konstruerad enligt den europeiska sportmodellen med Sveriges Riksidrottsförbund som centraladministration och paraplyorganisation. Ett kännetecken för den europeiska sportmodellen samt elitseriens struktur är att ligan är öppen, det vill säga har upp- och nedflyttning, även om de två sista lagen inte direktdegraderas utan måste spela i kvalserien till elitserien. I jämförelse finns det inte någon centraladministration eller paraplyorganisation likt Sveriges Riksidrottsförbund i Finland då Finlands Idrott enbart fungerar som serviceorgan.⁴⁴⁴ Företrädarna för de finska

⁴⁴⁴ Trots Sveriges och Finlands gemensamma historia och nutida medlemskap i den europeiska unionen samt ländernas långa och framgångsrika idrott finns det stora skillnader i organiseringen av idrotten. Jämför Mäkinen, Jarmo (2011). "Idrottsorganisation och offentligt stöd: En jämförelse mellan Finland, Norge och Sverige." samt Norberg, Johan R. (2004). I detta sammanhang är det värt att notera att organiseringen av svensk idrott i vissa avseenden kan ses som en avvikande organisationsmodell från gängse norm inom europeisk idrott. I detta sammanhang tänker jag primärt på att det inte finns någon direktdegradering från elitserien (till och med säsongen 2012/2013) och bolagiseringsfrågan. Men det ska också nämnas att det finns en mindre pyramidstruktur inom finsk idrott då individer blir medlemmar i idrottsföreningar som i sin tur är medlemmar i specialidrottsförbund, exempelvis Finska Ishockeyförbundet. Men för att förstå den finska idrottens avvikande organisation från den europeiska idrottsmodellen är det nödvändigt att förstå Finlands historia, med de stora finska samhällsomvälvningarna under 1900-talet med frigörelsen från Ryssland, inbördeskriget och världskriget. Dessutom fanns och finns språkkonflikten mellan finskan och svenskan. Sammantaget skulle dessa händelser komma att påverka den finska idrottens organisation.

specialidrottsförbunden har av denna anledning mycket stor autonomi. Självbestämmanderätten (det vill säga maktanvändningen) som den finska ishockeyns/SM-liigas företrädare åtnjuter möjliggör pragmatiska lösningar som den svenska ishockeyns/elitseriens företrädare inte har. Skillnaderna i organisationsuppbyggnad avspeglar sig på seriestrukturen, verksamhetsmålen, styrande organ och maktanvändningen samt bolagiseringsfrågan.

Ett syfte med beslutet att tillsätta en utredning om ett nytt svenskt seriesystem våren 1973 var att skapa en bättre ishockey på såväl bredden som toppen. När Serieutredningen analyserade för- och nackdelarna med en ny elitserie visar mitt material att det var de ekonomiska och sportliga aspekterna som styrde kursändringen inom svensk elitishockey. Företrädarna för svensk elitishockey ville få en sportsligt bättre ishockey genom att göra spelarna till professionella yrkesmän, och för att kunna genomföra denna förändring krävdes pengar. Ett sätt att få in nödvändigt kapital var att spela fler och jämnare matcher, vilket i sin tur gynnade den sportliga utvecklingen. Någon medveten strategi för att närma sig den amerikanska sportmodellen fanns i grund inte. Vid denna tidpunkt beslutade företrädarna också att de två sist placerade lagen skulle degraderas ur elitserien, vilket som sagt är ett kännetecken för den europeiska sportmodellen. Samtidigt medvetandegjordes risken med en degradering och att det blev ett reellt hot mot ett flertal klubbar. Det första steget i syfte att eliminera hotet om direktdegradering togs inför säsongen 1977/1978, som gick ut på att det sist placerade laget i elitserien skulle direktdegraderas medan det näst sista laget skulle spela nedflyttningskval. Reformen att helt undanröja hotet om direktdegradering togs i bruk i samband med att elitserien utökades till tolv lag säsongen 1987/1988. Nydaningen innebar att de två sist placerade lagen i elitserien skulle spela i allsvenskan, ett system som numera är väletablerat.⁴⁴⁵ Sammantaget kan dessa åtgärder ses som ett närmande mot den amerikanska sportmodellen och en minskning av den europeiska sportmodellens signum med upp- och nedflyttning.

I jämförelse finns det i den finska klubbblagsishockeyns utvecklingsprocess sedan 1970-talets mitt två stora händelser som utmärker sig, och som avviker från den europeiska sportmodellens kännetecken. Den första stora händelsen var att företrädarna för finsk ishockey inför säsongen 1975/1976 beslutade att SM-liiga organisatoriskt skulle administreras av ligan själv och inte av det Finska Ishockeyförbundet.

Delningen av den finska ishockeyn innebar att man skulle komma att få en internationellt stark elitishockey (SM-liiga) och en breddishockey som bygger på ideellt arbete. Maktthavarna inom finsk ishockey beslutade sig helt enkelt för att skrota den gamla traditionella organisationsformen

Som en effekt av idrottens inträde i Finland och behovet av att samla idrotten bildades Finlands Gymnastik och Idrottsförbund år 1906, som senare blev Finlands Riksidrottsförbund (Suomen Valtakunnan Urheiluliitto, SVUL), och som var verksam mellan åren 1906–1993. Men nu var Finlands Riksidrottsförbund (SVUL) inte det enda självständiga idrottsförbundet under 1900-talet då det fanns fyra idrottsförbund som kunde hävda sig som självständiga idrottsförbund. Denna utveckling hade sin förklaring i att Arbetarnas Idrottsförbund i Finland (TUL) bildades år 1919, efter att de medlemsföreningar som stridit på de rödas sida under inbördeskriget uteslöts från Finlands Riksidrottsförbund. Denna separering skulle också komma att prägla finsk idrott för lång tid framöver. Språkkonflikten mellan finskan och svenskan och frågan om vem som skulle styra i Finlands Riksidrottsförbund resulterade i att Finlands svenskspråkiga idrott organiserades i en egen centralorganisation år 1945: Finlands Svenska Centralidrottsförbund (CIF). Utöver detta hade Finlands Fotbollförbund och Finlands Olympiska Kommitté bildats som självständiga idrottsförbund år 1907. Men inte nog med det, efter att meningsskiljaktigheterna blivit för stora i Arbetarnas Idrottsförbund i Finland (TUL) bildades Arbetaridrottens Centralförbund (Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto, TUK) som ett femte självständigt idrottsförbund år 1959. För att komma till rätta med denna splittring ville Finlands Riksidrottsförbund (SVUL) integrera den finländska idrotten med stöd av en politisk intervention under 1980- och 1990-talen. Som en effekt av dessa ambitioner bildades Finlands Idrott år 1993. I samband med detta krävde dock den finländska 1990-talskrisen sitt offer då Finlands Riksidrottsförbund (SVUL) gick under på grund av mycket dåliga finanser. Finlands Idrott är en intresseorganisation (som underlättar samarbete och service) för självständiga idrottsorganisationer (det vill säga sektorsorganisationer) som själva ansvarar för sin egen verksamhet och dess relationer till staten. Finlands historiska utveckling har således försvårat uppkomsten av ett tydligt maktcentrum inom den finländska idrottsrörelsen. Klyvningen av den finska idrottsrörelsen har dessutom inte bara skett på horisontell nivå mellan sektorerna utan även på riksnivå, regional nivå och klubbnivå. Skillnaden i organiseringen av den svenska respektive finska idrottsrörelsen avspeglar sig i organiseringen av elitserien respektive SM-liiga. Heikkinen, Petri (2011). "Organisationsstyrning i specialidrottsförbund." Lämsä, Jari (2011). "Finnish elite sport – from class-based tensions to pluralist complexity.", s. 83ff., Wuolio, Eija-Leena (1982). *Suomen liikuntahistoria* (Finlands idrotthistoria), s. 116 och s. 120, www.tul.fi (2012-02-22), www.noc.fi (2012-02-22), Mäkinen, Jarmo (2011) samt samtal med avdelningschefen för Finlands idrottsbibliotek Matti Hintikka den 30 november 2011. För fördjupning se Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo & Nevakivi, Heikki (2000). *Finlands politiska historia 1809–1999* samt Jakobson, Max (1999). *Finlands väg 1899–1999: från kampen mot tsarväldet till EU-medlemskap*.
⁴⁴⁵ www.hockeyligan.se (2012-09-13).

samtidigt som man gav sig in på en ny väg.⁴⁴⁶ En slutsats av detta torde vara att maktbalansen mellan det Finska Ishockeyförbundet och SM-liigaklubbarna förflyttats till klubbarna. Samtidigt kan kanske detta ses som en antydning om vad som skulle ske i det svenska och finska samhället under 1980-talet: avregleringarnas tid.⁴⁴⁷ Den andra stora händelsen var när företrädarna för SM-liiga beslutade att stänga ligan inför säsongen 2000/2001, det vill säga ingen klubb riskerade degradering från Finlands högsta ishockeyserie, även om ligan till viss del öppnats efter detta. I jämförelse har elitserien aldrig varit en stängd serie, även om risken för direktdegradering eliminerats. Ett sätt att tolka detta är att företrädarna för Finlands högsta ishockeyserie först ökat för att sedan minska på de amerikanska kännetecknen till förmån för den europeiska sportmodellens signum. Å andra sidan, samtidigt som företrädarna för Finlands högsta ishockeyserie ökade de sportsliga incitamenten valde dessa samtidigt att ha kvar ekonomiska kriterier för tillträde till SM-liiga. Utmärkande för detta var att segraren i Mestis, vid en eventuell kvalserievinst mot det sist placerade SM-liigalaget, måste köpa SM-liigaklubbens aktiebrev, som säsongen 2009/2010 hade ett pris motsvarande 1 593 533 euro. Företrädarna för Finlands högsta ishockeyliga har följaktligen infört en seriemodell där den sportsliga logiken inte ensidigt utgör grund för kvalifikation till SM-liiga. Genom denna åtgärd kan dagens moderna SM-liiga, oaktat den finska idrottens nära koppling till folkrorelsetraditionen och den europeiska sportmodellens kännetecken med upp- och nedflyttning, närmast ses som en association där principen om köp styr tillträdet till ligan.

En orsak till att företrädarna för Finlands högsta nationella ishockeyliga uppställt ekonomiska krav kan vara att dessa inte vill att klubbar i sin ambition att avancera till SM-liiga ska dra på sig osunda ekonomiska åtaganden som inte bär sig i långa loppet. Osunda ekonomiska åtaganden gagnar inte ligan i sin helhet. Effekten av den tämligen begränsade sportsliga möjligheten och den ekonomiska barriären blir i realiteten att Finlands högsta ishockeyliga i mångt och mycket blir cementerad och att konkurrerande klubbar inte tillåts. Denna tolkning är riktig då Mestis-klubbar aldrig eller mycket sällan lyckats avancera till SM-liiga. Den minskade cementeringseffekten av elitserien är i gengäld en förklaring till att kvalserien till elitserien kan anses vara oförutsägbar och intressant, tretton klubbar från hockeyallsvenskan (tidigare allsvenskan) har sedan säsongen 1999/2000 lyckats kvalificera sig till elitserien via kvalspel.⁴⁴⁸ I Finland har jämförelsevis under samma tidsperiod enbart Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät från Uleåborg lyckats avancera till SM-liiga via kvalspel, vilket förklarar varför den finska kvalserien kan anses vara förutsägbar och ointressant. Detta kvalspel visade sig dock bara ha en akademisk betydelse. Oulun Kärpät Oy:s (Ab), Kärpäts motståndare i den avslutande matchserien Lahden Pelicans Oy (Ab), Pelicans från Lahti behöll sin plats i SM-liiga då Finlands högsta ishockeyserie utökades till tretton lag. Oaktat att det sist placerade laget måste kvalspela, och att det härigenom finns viss sportslig logik, för fortsatt existens i Finlands högsta ishockeyliga är den i princip stängd.⁴⁴⁹ SM-liigas seriemodell passar i jämförelse väl in med Lars Halgreens analys om att respektive major league har monopol över sin sportverksamhet.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Jämför Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 20f.

⁴⁴⁷ Se exempelvis Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo & Nevakivi, Heikki (2000) s. 370ff. om avregleringarna och dess effekter i Finland under 1980- och 1990-talet samt Ds 1996:37. Sveriges Finansdepartement (1996) s. 141, Sveriges Riksbank avreglerade kreditmarkanden år 1985 genom den så kallade novemberrevolutionen.

⁴⁴⁸ De tretton klubbarna från hockeyallsvenskan (tidigare allsvenskan) som sedan säsongen 1999/2000 lyckats avancera till elitserien via kvalserien är: säsongen 1999/2000 Timrå IK och IF Björklöven, 2000/2001 Södertälje SK och Linköpings HC, 2001/2002 Leksands IF, 2003/2004 Mora IK, 2004/2005 Leksands IF, 2005/2006 IF Malmö Redhawks och Skellefteå AIK, 2006/2007 Södertälje SK, 2007/2008 Rögle BK, 2009/2010 AIK Ishockey Ab samt 2010/2011 Växjö Lakers Idrott Ab.

I den svenska kvalserien till elitserien säsongen 2012/2013 lyckades Rögle BK med bedriften att avancera till elitserien på elitserieklubben Djurgården Hockey Ab:s bekostnad. Timrå IK behöll sin elitseriestatus då klubben vann kvalserien till elitserien.

⁴⁴⁹ I SM-liigakvalet våren 2012 besegrade SM-liigaklubben Ilves-Hockey Oy (Ab), Ilves från Tammerfors Hockey- Team Vaasan Sport Oy (Ab), Sport från Vasa med 4–1 i matcher (i bäst av sju matcher). Utgången blev ännu en gång den förutspådda, det vill säga att SM-liigaklubbarna aldrig eller mycket sällan degraderas ur Finlands högsta ishockeyserie.

⁴⁵⁰ Halgreen, Lars (2004) s. 71ff.

I detta sammanhang är det också värt att nämna att en degraderad SM-liigaklubb får ett stort kapitaltillskott, av försäljningen av aktiebrevet, som kan avspeglar sig i Mestis. En degraderad SM-liigaklubb torde således få/ha bäst förutsättningar att vinna Mestis följande säsong, och därmed kunna kvalspela sig upp igen. Man kan således se aktieöverlåtelsen som en återtagsbiljett till Finlands högsta ishockeyserie. Detta scenario har emellertid ännu inte realiserats. I jämförelse beräknas en degraderad elitserieklubb förlora mellan cirka 25–40 miljoner kronor i uteblivna intäkter (i form av bidrag från Svenska Hockeyligan Ab samt förlorade sponsor- och entréintäkter).

Men nu är kravet på att ha sunda finanser inte enbart ett finländskt fenomen. I Sverige finns sedan säsongen 1999/2000 krav på elitlicens, som har till syfte att säkerställa att klubbarna har ekonomisk stabilitet. I dag stadgar det svenska regelverket bland annat att klubbarna varken får vara på obestånd eller ha negativt eget kapital under två på varandra följande år. Om så föreligger ska klubbarna tvångsnedflyttas. Det är Svenska Ishockeyförbundets Nämnden för Elitserien och HockeyAllsvenskan som har i uppdrag att se till att regelverket följs.⁴⁵¹ Två lag som tvångsdegraderats från hockeyallsvenskan till följd av elitlicenskraven var AIK Ishockey Ab säsongen 2004/2005⁴⁵² och IF Björklöven säsongen 2010/2011.⁴⁵³ Kravet på en ekonomi i balans finns således inom svensk och finsk ishockey. Detta kan i vissa avseenden ses som ett närmande mot den amerikanska sportmodellen då ägarna till major leagues inte är beredda att bedriva sin verksamhet med förlust.

Min tolkning av dessa ishockeyhändelser är att företrädarna för finsk ishockey/SM-liiga i större omfattning arbetat efter principen om vinstmaximering än principen om nyttomaximering då risken för direktdegradering eliminerats och att enbart den sist placerade klubben ska kvalspela, det vill säga verksamhetsmål. Å andra sidan finns mycket stora kapitalistiska inslag inom svensk ishockey och i synnerhet i elitserien, trots att seriemodellen är nära sammanlänkad med den europeiska sportmodellen och principen om nyttomaximering. En infallsvinkel som kan föras fram i detta sammanhang är om inte finsk ishockey strävar efter optimal vinstmaximering i ett svenskt/finskt perspektiv, och i ett teoretiskt perspektiv sammanfaller ovannämnda händelser väl med Martin Alms tredje definition av amerikaniseringsprocessen där NHL-impulserna omarbetats in i en svensk respektive finsk kontext, samtidigt som elitserien respektive SM-liiga även amerikaniserats i andra avseenden.

Sammantaget kan slås fast att om företrädarna för svensk elitishockey närmat sig den amerikanska sportmodellen har det mer skett på ett omedvetet plan, även om företrädarna för svensk elitishockey/elitserien har kontakt med NHL-företrädare och regelbundet besöker Nordamerika. Samma resonemang torde också vara tillämpligt för den finska elitishockeyns/SM-liigas företrädare men att dessa varit mera mottagliga för den amerikanska sportmodellen vid utformandet av den nationella seriemodellen än dess svenska motsvarigheter. Samtidigt ska det nämnas att en gemensam svensk-finsk liga är det mest logiska om den amerikanska sportmodellen ska implementeras i större omfattning i svensk och finsk ishockey. Ett tecken på denna utveckling är ryska KHL. I KHL spelar klubbar i samma liga trots att de har sin geografiska hemmaplan i olika länder, exempelvis Ryssland, Ukraina, Vitryssland, Tjeckien, Slovakien och Lettland. KHL börjar följaktligen likna NHL i en europeisk tappning då ligan lockar till sig spelare från hela

⁴⁵¹ www.swehockey.se (2011-07-01) samt www.aik.se (2011-07-01). Se exempelvis Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Hockeyligan (2006). Reglemente för elitseriens liganämnd. Innan den 30 april 2004 fanns det möjlighet till dispens från de ekonomiska kraven.

⁴⁵² www.aikhockey.se (2011-07-01).

⁴⁵³ www.hockeyallsvenskan.se (2011-07-01) samt Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 5 2010 samt Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 8 2010. Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 9 2010. IF Björklöven hade skulder på cirka 9 miljoner kronor och var under konkurshot. Konkursen överklagades och till sist räddades föreningen undan konkurs då konkursbeslutet hävdes.

världen.

Allt som allt kanske ishockeysportens rationalitet är den mer omedvetet och avgörande faktorn som leder utvecklingen mot införandet av en amerikansk sportmodell. En slutsats är även att en långt driven kommersialisering och professionalisering obevekligt för med sig viss amerikanisering och närmande till den amerikanska sportmodellen. Med ovanstående aspekter i minnet blir det intressant att i nästa fas analysera vilka relationer som finns till NHL-modellen i elitserien respektive SM-liiga.

Relationer till NHL-modellen

Som mitt material visar har tillkomsten och utvecklingen av elitserien respektive SM-liiga i mångt och mycket influerats av NHL (exempelvis den offensiva tacklingsregeln, play-off och de inkomstbringande multiarenorna), oaktat det att svensk och finsk idrott är nära sammanlänkade med den europeiska sportmodellens kännetecken, exempelvis upp- och nedflyttning, folkrörelsetradition och amatörism. Härtill har företrädarna för dessa ligor tagit till sig ett flertal influenser som de omarbetat in i en kontext som passar i respektive land, vilket är liktydigt med Alms tredje betydelse av amerikanisering där idéerna har ett uppenbarligen amerikanskt ursprung.

Som ovan visats har NHL-ägarna sedan organisationen bildades år 1917 varit intresserade av att tjäna pengar genom ishockeysportens popularitet.⁴⁵⁴ Av denna anledning har NHL-ägarna arbetat efter principen om vinstmaximering och monopolkapitalism. Ett beprövat sätt att uppnå största möjliga ekonomisk vinst för NHL-ägarna har varit att omvandla ishockeyn till sportindustrier nära kopplade till upplevelseindustrin.⁴⁵⁵ Samtidigt kan NHL utökas med nya klubbar om ägarna köper in sig via ny franchise.⁴⁵⁶ Det privata kapitalet, och inträdesavgift, är således en förutsättning för inträde i NHL. I samma veva är det värt att notera att det finns NHL-ägare som enbart ser klubben som en ren affärstransaktion. Det skiljer sig således markant från det sätt som svenska klubbar drivs. Samtidigt är det värt att notera att vissa av SM-liigaklubbarna är en del av ägarnas affärsimperium. Men oavsett de bakomliggande ekonomiska incitamenten för NHL-ägarna är ett ekonomiskt vinstintresse inte enbart utmärkande för dessa. Även företrädarna för svensk ishockey/elitserien respektive finsk ishockey/SM-liiga har alltid varit intresserade av att få in kapital för att kunna driva ishockeysporten. En effekt av att företrädarna för svensk respektive finsk elitishockey strävat efter att få in nödvändigt kapital är att dessa omvandlat ligamatcherna till evenemang nära sammanlänkade med upplevelseindustri och underhållningsidrott.⁴⁵⁷ Mycket av inspirationen har svensk respektive finsk toppishockeys företrädare hämtat från NHL.

Kommersialisering- och professionaliseringsprocessen

Det var under 1900-talets sista årtionden som sportevenemang omvandlades till marknadsplatser. Sport och sportevenemang blev konsumtionsvara.⁴⁵⁸ Dragloket för att sport blev big business under efterkrigstiden var USA.⁴⁵⁹ Vid denna tidpunkt (1980-talet, som benämndes det glada 80-talet, och 1990-talet) genomgick även det svenska respektive finska samhället en

⁴⁵⁴ Se exempelvis Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972), Diamond, Dan [ed.] (1991), Gruneau, Richard & Whitson, David (1993), Wong, John (2005) samt McKinley, Michael (2009).

⁴⁵⁵ Se exempelvis Rosentraub, Mark S. (1999), Slack, Trevor [ed.] (2004), Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] (2006), Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001), Halgreen, Lars (2004) samt Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew (2005).

⁴⁵⁶ Exempelvis Nashville Predators.

⁴⁵⁷ Jämför Lundberg, Hans (2009).

⁴⁵⁸ Se exempelvis Maguire, Joseph (1999) samt Westerbeek, Hans, Smith, Aaron, Turner, Paul, Emery, Paul, Green, Christine & van Leeuwen, Linda (2006). *Managing Sport Facilities and Major Events*, s. 1ff. och s. 170ff.

⁴⁵⁹ Andrews, David L. (2004) s. 5. Även om marknadsekonomier i Västeuropa, Japan och Australien understödde omvandlingen.

marknadsomvandling.⁴⁶⁰ I samband med de samhälleliga avregleringarna och globaliseringen ökade de ekonomiska inslagen inom europeisk sport samtidigt som spelarmarknaden liberaliserades i samband med EU-domstolens avkunnande i Bosmanmålet år 1995.⁴⁶¹ Vid denna tidpunkt började televisionen och sponseringen på allvar sammanlänkas med europeisk sport, vilket skulle leda till kraftigt ökade spelarsättningar.⁴⁶² Sammantaget hade dessa faktorer avgörande betydelse för att europeisk sport omdanades till sportevenemang nära sammanlänkade med upplevelseindustrin och underhållningsidrotten.⁴⁶³ Elitserien respektive SM-liiga skulle komma att följa denna USA-drivna och globala trend.

Från det att elitserien respektive SM-liiga spelades för första gången i sin moderna tappning säsongen 1975/1976 har de ekonomiska aspekterna varit ett centralt inslag i verksamheten. Slutsatsen förstärks av att när elitserien spelades för första gången säsongen 1975/196 hade Volvo köpt rättigheterna till elitserien och döpt Sveriges högsta ishockeyserie till Elitserien om Volvo Cup.⁴⁶⁴ Detta var ju enligt *Dagens Nyheter* en unik händelse inom svensk idrott, ingen hade tidigare lyckats sälja namnet på sin högsta serie.⁴⁶⁵ Min uppfattning är att detta kan tolkas som ett led i att ishockeysporten i mångt och mycket gått i bräsch för kommersialiseringen inom svensk idrott.⁴⁶⁶

Som en effekt av den tilltagande kommersialiseringen och professionaliseringen av svensk respektive finsk ishockey på högsta nationella nivå har elitserie- respektive SM-liigaklubbarnas ekonomiska omsättning ökat. Att stora pengar är i omlopp i elitserien respektive SM-liiga visas av att ligaklubbarna tillsammans omsatte (samlade intäkter) strax över 2 miljarder kronor säsongen 2009/2010.⁴⁶⁷ I detta sammanhang är det värt att notera att det procentuella utfallet vid denna tidpunkt är likartat när klubbarnas omsättning (samlade intäkter) relateras mot Sveriges respektive Finlands BNP. Detta visar att ligorna var lika stora i ekonomiska termer i förhållande till ländernas BNP.⁴⁶⁸ Via nya ishallar har, förutom de traditionella publik- och entréintäkterna, reklam- och sponseringsintäkterna vid sidan av tv-intäkterna bidragit till att Sveriges respektive Finlands högsta ishockeyserier förändrats till upplevelseindustri och underhållningsidrott.⁴⁶⁹

⁴⁶⁰ Bäckström, Urban (1996). "Hur påverkas Riksbanken av EMU?", Nyberg, Lars (2005). "Nyberg: Riksbanken och inflationsmålet.", Jonung, Lars, Kiander, Jaakko & Vartiainen, Pentti. (2008). *The great financial crisis in Finland and Sweden (Elektronisk resurs): the dynamics boom, bust and recovery 1981–2000*. Norberg, Johan (2004) samt Stark, Tobias (2010) s. 19f., s. 96, s. 105 och s. 166ff.

⁴⁶¹ Halgreen, Lars (2004).

⁴⁶² Smart, Barry (2005). *The Sport Star: Modern Sport and the Cultural Economy of Sporting Celebrity*, s. 65ff., Halgreen, Lars (2004). Se även Andrews, David L. (2004), Sage, George H. (2004a) samt Houlihan, Barrie (2004a).

⁴⁶³ Jämför Lundberg, Hans (2009).

⁴⁶⁴ *Dagens Nyheter* (25 september 1975 och 5 oktober 1975) samt Östman, Lars (1996) s. 148.

⁴⁶⁵ *Dagens Nyheter* (25 september 1975).

⁴⁶⁶ I *Spela fotboll bondjävlar!* visar Torbjörn Andersson i sin avslutningsdel att den svenska fotbollen kommersialiserats långsammare.

⁴⁶⁷ Elitserieklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser säsongen 2009/2010 samt SM-liigaklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser år 2010. Totalt omsatte elitserieklubbarna säsongen 2009/2010 ungefär 1 313 miljoner kronor med ett spann mellan 80 och 170 miljoner kronor. I jämförelse omsatte SM-liigaklubbarna ungefär 80 916 000 euro (810 miljoner kronor) år 2010 med ett spann mellan 33 och 92 miljoner kronor. I jämförelse var Sveriges BNP år 2010 cirka 3 306 miljarder kronor medan Finlands BNP under samma år var ungefär 1 803 miljarder kronor.

⁴⁶⁸ I syfte att få fram en jämförande siffra mellan elitserie- och SM-liigaklubbarnas omsättning (samlade intäkter) i relation till Sveriges respektive Finlands BNP har jag dividerat den lägsta och den högsta omsättningen som klubbarna i elitserien (säsongen 2009/2010) och SM-liiga (år 2010) hade med respektive lands BNP år 2010. Genom detta får jag fram procentuella jämförelsesiffror. Elitserieklubbarna omsatte mellan 80 miljoner kronor och 170 miljoner kronor säsongen 2009/2010 medan Sveriges BNP var år 2010 ungefär 3 306 miljarder kronor. De procentuella jämförelsesiffrorna för elitserieklubbarna med lägst och högst omsättning blir: 0,000024 och 0,000051. SM-liigaklubbarna omsatte mellan 33 miljoner kronor och 92 miljoner kronor år 2010 medan Finlands BNP var år 2010 ungefär 1 803 miljarder kronor. De procentuella jämförelsesiffrorna för SM-liigaklubbarna med lägst och högst omsättning blir: 0,000018 och 0,000051. Dessa siffror visar att i förhållande till Sveriges respektive Finlands BNP har de klubbar som omsätter mest i elitserien och SM-liiga i stort samma omsättning i relation till de bägge ländernas BNP. En skillnad kan emellertid skönjas mellan de klubbar i elitserien och SM-liiga med lägst omsättning, men det är värt att nämna att SM-liigaklubbarnas omsättningssiffror enbart avser aktiebolaget och inte hela idrottskoncernen med den ideella föreningen. Hur blir då utfallet om jag jämför elitserie- och SM-liigaklubbarnas totala omsättning i relation till Sveriges respektive Finlands BNP? Totalt omsatte elitserieklubbarna säsongen 2009/2010 ungefär 1 313 miljoner kronor. I jämförelse omsatte SM-liigaklubbarna cirka 80 916 000 euro (motsvarar 810 miljoner kronor) år 2010. I relation till ländernas BNP blir de procentuella jämförelsetalen 0,00040 för Sverige och 0,00045 för Finland. Detta räkneexempel visar att SM-liigas totala omsättning var lite högre i relation till Finlands BNP än vad elitserieklubbarnas omsättning var i relation till Sveriges BNP. Det ska dock påpekas, och som påverkar resultatet, att SM-liiga består av fjorton klubbar medan elitserien består av tolv klubbar. www.ekonomifakta.se (2011-08-04) samt www.stat.fi (Statistikcentralen) (2011-08-04).

⁴⁶⁹ Jämför Lundberg, Hans (2009) samt Fahlén, Josef (2006).

Televisionen är samtidigt ett tydligt tecken på amerikanisering av svensk respektive finsk ishockey då sammanlänkningen mellan ishockey och televisionen tidigt varit en del i NHL.⁴⁷⁰

En skillnad mellan elitserien respektive SM-liiga säsongen 2009/2010 var att ersättningarna för sändningsrättigheterna var högre i Sverige. Medan varje elitserieklubb fick 25 miljoner kronor per säsong fick de finska ligaklubbarna enligt *yle.fi* dela på 12 miljoner euro.⁴⁷¹ Varje finsk ligaklubb fick således 860 000 euro årligen i ersättning för sändningsrättigheterna. Elitserieklubbarna fick följaktligen mer än dubbelt så mycket i ersättning för sändningsrättigheterna.⁴⁷²

Ett stort steg i den svenska respektive finska ishockeyns utveckling till kommersiella och professionella ishockeyligor var när tröj- och sargreklam tilläts år 1959.⁴⁷³ Den nya inkomstkällan etablerades vid sidan av de traditionella entré- och publikintäkterna. Sedan den amatöristiska idyllen bröts har reklam- och sponsringsintäkterna blivit ett beprövat sätt att få in kapital till svensk respektive finsk ishockey.⁴⁷⁴ Men nu är reklam- och sponsringsintäkterna inget utmärkande för svensk respektive finsk ishockey. Reklam- och sponsringsintäkterna är även en viktig finansieringskälla i NHL. Däremot är det värt att notera att i NHL, där kommersialiseringen gått längst, behövs inte vad som kan uppfattas som vulgär reklam överallt. I NHL var exempelvis reklam på sargerna och isytan förbjudet under lång tid. Reklam på matchstället är fortfarande förbjudet i NHL.⁴⁷⁵ I detta avseende har elitserie- och SM-liigaklubbarna inte amerikaniserats. Tröjreklamen är således ett av de få exemplen där Lars Halgreens iakttagelse inte är applicerbar vad avser elitserien respektive SM-liiga, det vill säga att någon amerikanisering inte har skett. Med Martin Alms begreppsanalys skulle tröjreklamen falla in under den andra betydelsen som innebär att det inte handlar om någon egentlig amerikansk påverkan på elitserien respektive SM-liiga, utan om en gemensam utveckling av moderniseringsprocesser som försiggått i USA och Europa.⁴⁷⁶ Däremot kan det te sig paradoxalt att matchställen fortfarande är befriade från reklam i NHL där kommersialiseringen gått längst. Å andra sidan är reklamfria matchställ i NHL det enda som inte är exponerat med reklam. Det ska dock nämnas att dräktproducentens logotype och namn syns på matchdräkten. Ett syfte med reklambefriade matchställ är att dessa framhäver ishockeysportens reklamfria ursprung. En nyckel till förståelsen av detta kan vara att NHL-klubbarna och ligan NHL är de varumärken som saluförs. Här ska det noteras att NHL har flera stora sponsorer samtidigt som NHL-klubbarna får ha egna sponsorer (som måste rapporteras till NHL).⁴⁷⁷ Å andra sidan, Svenska Ishockeyförbundets hedersledamot Rudolf "R:et" Eklöw skrev redan år 1973 att det var televisionen som fick betala kalaset i Nordamerika när rinkarna och sargerna saknade reklam. Enligt uppgift kunde det röra sig om \$27 000 per minut. Samtidigt sändes reklaminslag under spelets döda moment, och spelet återupptogs inte innan tv-minuten passerat.⁴⁷⁸ Reklamavbrotten under matcherna har sedermera inkorporerats in i svensk respektive finsk elitishockey. Detta stämmer väl med Lars Halgreens iakttagelse och analys om amerikaniseringen av europeisk sport samt Martin Alms tredje betydelse om att företrädarna valt att låta sig inspireras och inkorporera reklamavbrottet i matcherna för att öka intäkterna. Som en effekt av att de ekonomiska omsättningarna ökat i såväl svensk som finsk elitishockey har spelarna inte gått lottlösa ur denna utveckling. Ishockeyspelarnas vardag i elitserien respektive SM-liiga har omvandlats från en fritidssysselsättning till ett högavlönat yrke. Att spelarsättningarna är höga framkommer av att spelare i elitserien respektive SM-liiga tjäna flera

⁴⁷⁰ Se också Fahlén, Josef (2006) om televisionens betydelse för den svenska ishockeyns utveckling.

⁴⁷¹ Edwinsson, Lisa (2011) samt YLE (2009). "Jääkiekon SM-liigan tv-oikeuksissa yhä epäselvyyksiä." (SM-liigas tv-rättigheter har ännu oklarheter).

⁴⁷² YLE (2009). Samtidigt är det värt att notera att det senaste 5-åriga finska tv-avtalet (åren 2009–2013) enligt *yle.fi* är sekretessbelagt.

⁴⁷³ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff., Östman, Lars (1996) s. 70ff. samt Stark, Tobias (2010) s. 323ff.

⁴⁷⁴ Enligt uppgift i samtal med Torbjörn Andersson kommer tröjreklam i europeisk fotboll runt år 1970 och framåt.

⁴⁷⁵ Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff.

⁴⁷⁶ Jämför Alm, Martin (2002) s. 37ff.

⁴⁷⁷ www.nhl.com (2012-04-10) samt NHL–NHLPA (2005). *Collective Bargaining Agreement Between National Hockey League and National Hockey League Players' Association 2005–2011*. Se exempelvis s. 113f.

⁴⁷⁸ Eklöw, Rudolf "R:et" (1973). "Utbytet med team Canada: Sekundjakt i århundradets matchserie.", s. 24ff.

hundra tusen kronor (eller motsvarande i euro) i månadslön säsongen 2009/2010.⁴⁷⁹ Värt att notera är dock att fler elitseriespelare torde ha högre snittlön än genomsnittsspelaren i SM-liiga. Detta med tanke på att elitseriekubbarna omsatte mer än SM-liigas klubbar, trots att de omsatte relativt lika i förhållande till ländernas BNP. Däremot har de bäst betalda spelarna i respektive liga mycket höga (likvärdiga) löner.

Då spelarsättningarna är klubbarnas största ekonomiska utgiftsposter gör sig nya intäktskällor gällande. Ett alternativ till att öka intäkterna är å andra sidan att minska utgifterna.⁴⁸⁰ Ett sätt att öka intäkterna är att spela flera matcher. Ju fler matcher desto större möjligheter till intäkter. Detta är en princip NHL arbetar efter. I min tabell nedan visas hur matchantalet som klubbarna i elitserien, SM-liiga och NHL spelar per säsong.

Figur 5. Antalet matcher per klubb i elitserien, SM-liiga respektive NHL-säsongen 2009/2010 (ej brons- eller kvalmatch/er).

	Elitserien	SM-liiga	NHL
Grundserie			
Antal klubbar	12	14	30
Antal matcher per klubb	55	58	82
Kvalserie antal klubbar	2	1	0
Play-off			
Antal klubbar	8	6+2 wild-card klubbar = 8	16
Wild-card matcher max. per klubb	-	3	-
			Conference kvartsfinal 7
Kvartsfinaler max. per klubb	7	7	Conference semifinal 7
Semifinaler max. per klubb	7	7	Conference final 7
Finaler max. per klubb	7	7	Stanley Cup final 7
Matcher max. per klubb	76	79 Wild-card+3=82	110

Totalt spelades det i grundserien 330 matcher i elitserien, 406 matcher i SM-liiga och 1230 matcher i NHL. I play-off kunde varje klubb spela maximalt 21 matcher i elitserien, 21 + ev. 3 wild-cardmatcher = 24 matcher i SM-liiga samt 28 matcher i NHL. I elitserien gick flest antal lag till slutspel procentuellt sett. Procentuellt sett hade NHL minst antal lag till slutspel. SM-liiga låg mittemellan. Det ska också poängteras att varje SM-liigaklubb spelar 60 grundseriematcher säsongen 2011/2012.

En aspekt värd att notera från tabellen är att elitseriens tolv klubbar i visst avseende kan anses vara närmare NHL än SM-liiga då företrädarna för svensk ishockey/elitserien upprätthåller elitserien som en exklusiv klubb dit få klubbar har tillträde, men som dock är öppna. I jämförelse

⁴⁷⁹ Expressen.se (25 september 2009, 26 september 2009 och 25 september 2010) samt MTV3 Internet (2 november 2011).

De årliga snittlönerna var enligt journalisten Hannu Sokala på *Taloussanomati.fi* år 2009 66 000 euro i SM-liiga medan snittlönen i elitserien var 80 000–90 000 euro. Sokala, Hannu (2009). Kiekkoliijat ovatkin palkkakuopassa” (Hockeyspelarna är i lönegrop) samt *www.taloussanomati.fi* (2011-12-14).

⁴⁸⁰ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 4 2010.

har företrädarna för finsk ishockey/SM-liiga utökat Finlands högsta liga till fjorton klubbar. SM-liigas utbyggnad leder i realiteten till att det är få nya klubbar som kan aspirera om tillträde till Finlands högsta ishockeyserie. I jämförelse finns det flera svenska klubbar som vill in i den svenska ishockeyns finrum, exempelvis Leksands IF, Malmö Redhawks Ishockey Ab, Mora IK, VIK Västerås HK och Örebro Hockeyklubb med flera. Samtidigt ska det noteras att relativt stora svenska städer är utan elitserieishockey, exempelvis Norrköping, Umeå och Uppsala.

En fråga som gör sig gällande i detta sammanhang är klubbarnas geografiska placering. Denna aspekt blir intressant då NHL-ägarna placerat klubbarna i de geografiska städer/regioner som anses ha bäst förutsättningar för att sälja produkten NHL. Då NHL-ägarna tidigt kommit till insikt om fördelarna med att göra ishockeymatcherna till evenemang på lukrativa marknader, samtidigt som det ska noteras att det finns stora tv-marknader i USA som står utan NHL-lag, är det i nästa led intressant att analysera om en liknande utveckling kan skönjas vad avser elitserien respektive SM-liiga? Var fanns klubbarna placerade geografiskt i förhållande till kommunernas befolkningensmängd säsongen 2009/2010? En skillnad mellan elitserien respektive SM-liiga var att i elitserien var bara fyra av totalt tolv klubbar från de tio största kommunerna befolkningsmässigt medan i SM-liiga var tio av fjorton klubbar från de tio största kommunerna befolkningsmässigt. SM-liiga var således säsongen 2009/2010 mera koncentrerat till de största kommunerna befolkningsmässigt än vad elitserien var. I detta avseende låg SM-liiga följaktligen närmare NHL:s geografiska spridning.⁴⁸¹ En skillnad mellan SM-liigaklubbarnas geografiska placering och NHL är att flera finska SM-liigaklubbar kan verka inom samma geografiska område (i Helsingforsområdet finns det exempelvis tre klubbar och i Tammerfors två klubbar). NHL-ägarna tillåter ju inte flera klubbar inom samma geografiska område (med visst undantag för New York-området). Ett kännetecken för svensk ishockey (och den europeiska sportmodellen) är att småklubbar i små städer/regioner kan avancera till elitserien. Men det ska också noteras att det finns SM-liigaklubbar i småstäder med Rauman Lukko Oy (Ab), Lukko från Raumo som bästa exemplet.

Samtidigt som NHL-ägarna tidigt insett fördelarna med att begränsa antalet klubbar, även om man expanderat ligan, på de territoriella marknaderna har de också insett betydelsen av åskådarvänliga arenor, vilka är en förutsättning för publikattraktiva NHL-matcher/arrangemang. Nu är detta ingen ny insikt: exempelvis blev ju Hamilton Tigers New York Americans och en del i Madison Square Gardens nöjesutbud redan år 1925.⁴⁸² De nordamerikanska arenorna har således

⁴⁸¹ Fyra av totalt tolv klubbar i elitserien var från de tio största kommunerna befolkningsmässigt: Djurgården Hockey Ab (Stockholm), Frölunda HC (Göteborg), Linköping HC och HV71 (Jönköping). Fem klubbar var från kommuner placerade 11–30 i befolkningsmängd; Brynäs IF (Gävle), Södertälje SK, Färjestad BK (Karlstad), Luleå HF och Skellefteå AIF. Övriga klubbar var från mindre kommuner: Modo Hockey (Örnsköldsvik); Rögle BK (Ängelholm) och Timrå IK (det ska dock nämnas att Timrå kan anses tillhöra Sundsvall men är emellertid en egen kommun). Två av klubbarna kom från kommuner som inte tillhörde de femtio största befolkningsmässigt; Rögle BK och Timrå IK. www.scb.se (2011-03-16). Befolkningsstatistik. Folkmängd, topp 50, 31 december 2010.

I SM-liiga var tio av totalt fjorton klubbar från de tio befolkningsrikaste kommunerna: Oy HIFK-Hockey Ab, Helsingfors IFK (HIFK) från Helsingfors; Jokeri-Hockey Oy (Ab), Jokerit från Helsingfors; Blues Hockey Oy (Ab), Blues från Esbo; Tamhockey Oy (Ab), Tappara från Tammerfors; Ilves-Hockey Oy (Ab), Ilves från Tammerfors; HC TPS Turku Oy (Ab), TPS från Åbo; Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät från Uleåborg; JYP Jyväskylä Oy (Ab), JYP från Jyväskylä; Lahden Pelicans Oy (Ab), Pelicans från Lahti och KalPa Hockey Oy (Ab), KalPa från Kuopio. Fyra klubbar var från kommuner placerade 11–30 befolkningsmässigt: HC Ässät Pori Oy (Ab), Ässät från Björneborg; Liiga-SaiPa Oy (Ab), SaiPa från Villmanstrand; Hämeenlinnan Pallokerho ry, HPK från Tavastehus (Tavastehus Bollsällskap) och Rauman Lukko Oy (Ab), Lukko från Raumo www.vaestorekisterikeskus.fi (2011-03-16). Befolkningsdatasystemet. Kommunernas invånarantal i storleksordning den 31.12.2010.

Det ska dock påtalas att Finlands fjärde största kommun befolkningsmässigt Vanda, enligt Befolkningsregistercentralen, inte hade någon klubb i SM-liiga säsongen 2009/2010. Vanda är emellertid kranskommun till Helsingfors. Huvudstadsområdet hade säsongen 2009/2010 tre klubbar i SM-liiga. Den enda större kommunen som inte var kranskommun till Helsingfors och som inte hade en SM-liigaklubb säsongen 2009/2010 var Kouvola, som enligt Befolkningsregistercentralen var den tionde största kommunen befolkningsmässigt. 2009/2010. Befolkningsstatistiken avser april/maj 2010.

Den slutsats som kan dras av detta är att SM-liiga säsongen 2009/2010 var mera koncentrerat till de största kommunerna befolkningsmässigt. Det ska också nämnas att det inom svensk ishockey finns undantag från principen om att det enbart är de befolkningsmässigt största städerna eller regionerna som är de bästa ur ett underhållningsperspektiv, exempelvis Leksands IF. Det bör dock påpekas att Leksands IF, enligt kulturgeografen Hans Aldskogius, har större upptagningsområde än Luleå HF och lika stort som Modo Hockey, det vill säga hela dalabygden. Dessutom har Leksands IF supportrar över hela landet. Aldskogius, Hans (1993). En anmärkning till detta är att folket i Mora-trakten har en annan uppfattning. Historikern Jani Mesikämmen har också poängterat att de finska elitklubbarna började koncentreras till de större städerna i samband med ishockeyns kommersialisering och professionalisering. Mesikämmen, Jani (2001) s. 21ff.

⁴⁸² Wong, John (2005) s. 87, s. 90ff. och s. 94 samt McKinley, Michael (2006) s. 90ff.

tidigt funnits för klubbarna. En liknande utveckling har skett inom svensk ishockey, vilket Hans Lundberg visat i sin forskning.⁴⁸³ I Finland har ligaarenorna också gjorts moderna samtidigt som multiarenan Hartwall Arena i Helsingfors togs i bruk år 1997.⁴⁸⁴ I samband med att finansieringen av nya moderna evenemangsarenor berörts är det värt att notera att det finns en stor likhet mellan NHL, elitserien respektive SM-liiga. Det offentliga har på något sätt i regel varit med och stöttat byggandet och/eller driften av arenorna.⁴⁸⁵ De två stora arenaflaggskeppen inom svensk respektive finsk toppishockey: Globen i Stockholm och Hartwall Arena i Helsingfors är inte undantagna denna utveckling.⁴⁸⁶ En tolkning av det offentliga engagemang i major leagues-arenor är att USA:s sport vid sidan av monopolkapitalismen nästan har vissa socialistiska inslag. Denna tolkning kan te sig absurd när man syftar på den fria marknadsekonomin främsta förespråkare. Men tolkningen blir till i och med att det offentliga i många fall finansierar arenorna i major leagues.

En skillnad mellan elitserie- respektive SM-liigaarenorna är att det inte finns en arena i SM-liiga som är invigd under 2000-talet, även om ombyggnader skett. En slutsats av detta är att de finska arenorna i regel är äldre än elitserie- respektive NHL-arenorna.⁴⁸⁷ Men det är också värt att notera att det finns gamla arenor även i elitserien respektive NHL.⁴⁸⁸ En skillnad mellan företrädarna för elitserien och SM-liiga respektive NHL-ägarna är att de svenska respektive finska klubbeföreträdarna inte kan spela ut trumfkortet i form av hot om flytt till andra städer, likt NHL-ägarna kan, för att få det offentliga att uppföra nya moderna arenor. Sammantaget kan konstateras att de svenska respektive finska klubbeföreträdarna strävat efter att öka arenaupplevelsen för besökaren, och detta är ett steg i ligornas progression till upplevelseindustri och underhållningsidrott som en del i evenemangskulturen, vilket kan ses som en form av amerikanisering.⁴⁸⁹ Samtidigt ska det också noteras att företrädarna för SM-liiga tillåtit att klubbarna äger rätt att minska spelytan och härigenom närma sig NHL:s rinkstorlek.⁴⁹⁰ En annan trend som företrädarna för NHL utvecklat under 2000-talet för att öka intäkterna är utomhusmatcherna Winter Classic, vilket kan tyckas motsäga resonemanget om fina hallar/arenor. Denna NHL-utveckling har inte gått obemärkt förbi företrädarna för elitserien

⁴⁸³ Lundberg, Hans (2009).

⁴⁸⁴ Mennander, Ari (1997).

⁴⁸⁵ Jämför Rosentraub, Mark S. (1999).

⁴⁸⁶ Mennander, Ari (1997) samt Stockholm Globe Arenas.

⁴⁸⁷ Se www.hockeyligan.se (2012-02-13), www.sm-liiga.fi (2012-02-13), www.nhl.com (2012-02-13), klubbarnas års- och verksamhetsberättelser 2009/2010 samt klubb- och arenahemsidor. SM-liigaarenorna är invigda följande år: Blues Hockey Oy (Ab), Blues från Esbo år 1999; Oy HIFK-Hockey Ab, Helsingfors IFK (HIFK) från Helsingfors år 1966; HPK från Tavastehus år 1979; Ilves-Hockey Oy (Ab), Ilves och Tamhockey Oy (Ab), Tappara från Tammerfors år 1965; Jokeri-Hockey Oy (Ab), Jokerit från Helsingfors år 1997; JYP Jyväskylä Oy (Ab), JYP från Jyväskylä år 1982; KalPa Hockey Oy (Ab), KalPa från Kuopio år 1979; Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät från Uleåborg år 1974; Rauman Lukko Oy (Ab), Lukko från Raumo år 1970; Lahden Pelicans Oy (Ab), Pelicans från Lahti år 1973; Liiga-SaiPa Oy (Ab), SaiPa från Villmanstrand år 1972; HC TPS Turku Oy (Ab), TPS från Åbo år 1990 och HC Ässät Pori Oy (Ab), Ässät från Björneborg år 1971. Elitseriearenorna är invigda följande år: Brynäs IF från Gävle år 2006, Djurgården IF Ishockeyförening från Stockholm år 1962 (Hovet) och år 1989 (Globen), Frölunda HC från Göteborg år 1971, Färjestad BK från Karlstad 2001, HV71 från Jönköping år 2000, Linköping HC år 2004, Luleå HF invigd år 1977 (ombyggd till år 2002 och till år 2009), Modo Hockey från Örnsköldsvik år 2006, Rögle BK från Ängelholm år 2009, Skellefteå AIK år 1966 (ombyggd till år 2008), Södertälje SK år 2005 och Timrå IK år 1966 (ombyggd till år 2003).

⁴⁸⁸ Stark, Tobias (2010) s. 336ff. I elitserien spelar exempelvis Djurgården Hockey Ab på Johanneshovs isstadion (Hovet), den nuvarande anläggningen invigdes år 1962, medan New York Rangers spelar sina hemmamatcher i Madison Square Garden, invigd år 1968.

www.thegarden.com samt www.themadisonsquaregardencompany.com (2012-02-13).

⁴⁸⁹ Jämför Lundberg, Hans (2009), Alm, Martin (2002) samt Halgreen, Lars (2004).

⁴⁹⁰ Bakgrunden till rinkstorleken framväxt finner man i Nordamerika. Innan den kanadensiska ishockeyn flyttade in i inomhusarenan i Victoria Rink hade ishockey varit ett löst sammansatt utomhusspel som spelats på olika isstorlek. The Victoria Rinks isyta begränsades dock till 204 feet lång (62,18 meter) och 80 feet bred (24,38 meter), total spelyta 1515 m². NHL följer Victoria Skating Rinks rinkstorlek, vilken dock numera är justerad till 200 fot lång (60,96 meter) och 85 fot bred (25,91 meter), total spelyta 1579 m². Ishockeyrinkarna utanför Nordamerika följer å andra sidan det Internationella Ishockeyförbundets (IIHF) regler: 60,98 meter lång och 30 meter bred, som dock tillåter variationer inom vissa gränsvärden. I elitserien är rinkstorleken: 60 meter lång och 30 meter bred (total spelyta 1800 m²). I SM-liiga finns olika rinkstorlekar; de största rinkarna har måtten 60 meter lång och 30 meter bred (total spelyta 1800 m²) medan de minsta isrinkarna har måtten 58 meter lång och 28 meter bred (total spelyta 1624 m²). I fyra av ishallarna i SM-liiga har man motsvarande rinkstorlek som i elitserien, det vill säga 60 meter lång och 30 meter bred (total spelyta 1800 m²). I åtta av ishallarna har man minskat rinkstorleken i olika grad. Enligt tillsänd fakta från SM-liigas tävlingschef finns ingen uppgift för ishallen i Uleåborg och att Tappara och Ilves från Tammerfors delar ishall med mindre rinkmått. SM-liiga har således närmat sig NHL:s intensiva och tempostarka ishockey. McMinley, Michael (2009) s. 7, *National Hockey Leagues* (2010) *Official Rules 2010-2011*, E-mail kontakt med SM-liigas tävlingschef Arto I. Järvelä (2011-03-28), SM-liiga (2008). *Jäähallien kaukaloiden mitat ym. Tietoa*, www.nhl.com (2011-03-28), www.iihf.com samt www.swehockey.se (2011-03-03).

respektive SM-liiga. Till matcherna som i flera fall är döpta till Winter Classic är konceptet i sin helhet hämtat från NHL. Den första svenska utomhusmatchen, i den moderna varianten av Winter Classic, som lockat flest åskådare är Frölunda HC mot Färjestad BK den 28 december 2009, som spelades på Nya Ullevi, inför 31 144 åskådare.⁴⁹¹ I jämförelse lockade Helsingforsderbyt Jokerit mot Helsingfors IFK (HIFK) den 5 februari 2011, som spelades på Olympiastadion i Helsingfors, 36 644 åskådare. Detta var första gången Winter Classic spelades i Finland.⁴⁹² Konceptet Winter Classic kom följaktligen ett par säsonger tidigare till Sverige. Winter Classics som evenemang faller väl in under historikern Martin Alms tredje amerikaniseringsbegrepp där de amerikanska idéerna har ett uppenbarligen amerikanskt ursprung som mer eller mindre tagits upp i oförändrad form. Men det ska också nämnas att ishockeyn flyttade in i inomhushallar för att öka kommersialiseringen (och bekvämligheten).

Allt som allt kan fastslås att svensk ishockey i mångt och mycket legat före finsk ishockey i utveckling. Den finska ishockeyns utveckling har däremot varit snabbare än den svenska ishockeyns. En bidragande orsak till denna utveckling är de finska ishockeyföreträdarnas öppenhet att ta till sig internationella impulser (från NHL, Sovjetunionen och Sverige). I jämförelse har de svenska ishockeyföreträdarna inte i motsvarande grad tagit till sig finska impulser. En bidragande orsak till denna utveckling är att finsk ishockey inte varit lika traditionsbunden som svensk ishockey. I Sverige har det också med Riksidrottsförbundet funnits en konsensusorienterad idrott. I och med att företrädarna för elitserien respektive SM-liiga vidtagit flera åtgärder för att öka kapitalinflödet är det inte heller alltför kontroversiellt att påstå att de flesta, förutom supportrarna, tjänar pengar inom elitishockeyn. Supportern betalar.⁴⁹³

Bolagiseringsfrågan

En likhet mellan svensk respektive finsk ishockey är att bolagiserad ishockeyverksamhet är ett relativt nytt fenomen som började vid samma tidpunkt, genom inspiration från de svensk-finska idrottsjuridiska föreningarnas samarbete. En likhet är att svenska (om än i begränsad omfattning) och finska klubbar kan ingå i ägarnas företagskoncentrationer, en konstruktion som alltid varit möjligt i NHL:s historia. En skillnad är emellertid att det inte finns några spärregler likt den svenska 51–49 % -modellen i finsk ishockey.

I vilket sammanhang ska då skillnaden ses? Den huvudsakliga orsaken till diskrepansen är skillnader i den idrottsliga organisationsstrukturen mellan de bägge länderna (se ovan). I och med att Finlands Idrott inte har detaljnormerande regelverk har centralorganisationen Finlands Idrott inte kunnat styra bolagiseringsutvecklingen då beslutanderätten tillfaller respektive specialidrottsförbund. Den finska föreningsautonomin har av hävd varit uppbyggd av att varje sammanslutning väljer sina egna medlemmar och att denna beslutar om medlemsreglerna. I Finland har man således inte kunnat fastställa en organisationsform för idrott uppifrån. Av denna anledning har Finlands Idrott inte haft samma betydande funktion i bolagiseringsprocessen som Sveriges Riksidrottsförbund.⁴⁹⁴

Föreningsautonomin som företrädarna för den finska elitishockeyn har kom att leda till att, när dessa fick insikt om att det krävdes en förändring för utvecklandet av finsk ishockey, dessa beslutade att bilda en från Finska Ishockeyförbundet egen fristående liga. En bidragande orsak till

⁴⁹¹ www.hockeyligan.se (2012-01-31).

⁴⁹² www.sm-liiga.fi (2012-01-31). Jokeri-Hockey Oy (Ab), Jokerit från Helsingfors mot Oy HIFK-Hockey Ab, Helsingfors IFK (HIFK).

⁴⁹³ Jämför Kidd, Bruce & Macfarlane, John (1972) s. 97ff. och s. 132.

⁴⁹⁴ Halila, Heikki (1999) s. 69ff. samt Halila, Heikki (1999a) s. 6ff. samt Suomen Liikunta ja Urheilu [Finlands Idrott] (2009) Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry:s säänot.

reformen var att representanterna för finsk elitishockey inte ansåg att småklubbarna och de ideella idrottsorganisationerna skulle vara med och påverka deras verksamhet. I Finland fanns (och finns) således en liberalare syn på organisationsfriheten och därmed också bolagiseringsfrågan. Samtidigt ska det nämnas att det i samband med bolagiseringstrendens etablering under 1990-talet rent teoretiskt hade varit möjligt att organisera Finlands Idrott striktare, och härigenom bestämma att de upptagna specialidrottsförbunden enbart fick ha idrottsföreningar som medlemmar. Om man hade beslutat om detta, till vilket det inte fanns vare sig ambitioner eller idrottspolitiska möjligheter, hade det ur juridisk synpunkt varit möjligt att hålla bättre kontroll över idrottsbolagiseringen i Finland.⁴⁹⁵

Kan man då se den svenska idrottens bolagiseringstrender i något speciellt samhällsljus? En aspekt är att svensk idrott, sedan Riksidrottsförbundet bildades år 1903, strävat efter konsensus. En effekt av konsensussträvan är att svensk idrott har präglats av samförstånd mot proffsidrott och alltför kraftfull kommersialisering. Samtidigt skedde en marknadsomvandling av det svenska samhället under 1980- och 1990-talen. Det var under denna tidpunkt som den svenska elitishockeyn omvandlades till en mera marknadsanpassad verksamhet.⁴⁹⁶ Konsensuskaraktären bekräftas även av att Riksidrottsmötet vid ett par tillfällen beslutat att 51–49 % -spärren ska vara kvar. *Idrottens Affärs* chefredaktör Jan Larssons fråga ”Varför sätter sig RF egentligen emot en bolagisering av den kommersiella idrotten när ledamöterna alltid propagerar för något helt annat?”, som han ställde i samband med Djurgården IF Ishockeyförenings bolagiseringsplaner under 1990-talet, är följaktligen berättigad.⁴⁹⁷ Varför företrädarna för elitserieklubbarna inte valde att bryta med Svenska Ishockeyförbundet och den svenska sportmodellens nära sammanlänkning med den europeiska sportmodellen under 1990-talet är en synnerligen intressant fråga, även om en egen liga nämnts tidigare.⁴⁹⁸ Å andra sidan finns det fortfarande möjlighet till detta, även om traditionens makt är stark inom svensk idrott och att Sveriges Riksidrottsförbund har en traditionsrik position inom svensk idrottsrörelse. Samtidigt ska det noteras att i dansk och i viss mån norsk fotboll tillåts aktiebolag utan spärregler. Kontentan av detta är att de svenska spärreglerna avviker från övriga Norden.⁴⁹⁹ Samtidigt ska det noteras att en utökad ägarbas, om föreningen eller medlemmarna äger stor del av aktieinnehavet, leder till att ett aktiebolag inte enbart är beroende av att en eller ett fåtal ägare tillskjuter kapital.

Men det ska också nämnas att det finns spänningar inom svensk ishockey då företrädarna vill ha ett ökat kapitaltillskott, vilket framkommer av att Ishockeyförbundet och Fotbollförbundet insände en gemensam motion till riksidrottsstyrelsen inför Riksidrottsmötet år 2009,⁵⁰⁰ samtidigt som Ishockeyförbundet vill behålla elitserien under sitt paraply. Detta framkommer av att Svenska Ishockeyförbundets förbundsordförande Christer Englund konstaterade i ledaren i tidskriften *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet* att ”Förhoppningsvis skall vi finna en modell som innebär att vi kan bedriva elitidrott inom ramen för idrottsfamiljen.”⁵⁰¹ En central del i denna tanke är att de sportsliga incitamenten för klubbarna inte undergrävs.⁵⁰²

⁴⁹⁵ Halila, Heikki (1999a) s.6ff. Se också Sveriges Riksidrottsförbund. (1998). *Alternativ Associationsform för Idrottslig verksamhet "Bolagsutredning"*, Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Fotbollförbundet (2008). *Motionen om förenings IdrottsAB* samt Riksidrottsstyrelsen (2011). *RS-förslag och RF:s stadgar, häfte nr. 6. Till Riksidrottsmötet 2011*.

⁴⁹⁶ Bäckström, Urban (1996), Nyberg, Lars (2005), Norberg, Johan (2004), Stark, Tobias (2010) s. 19f., s. 96, s. 105 och s. 166ff., Expressen (12 april 1997), Andersson, Torbjörn (2011). *"Spela fotboll bondjävla!"*, s. 353f., Balkander, Mattias (2005). "Larsson börjar om från början." samt Sveriges Riksidrottsförbund (2004). Verksamhetsberättelse 2004 med årsredovisningar, s. 3.

⁴⁹⁷ *Idrottens Affärer* (Nummer 3 1997, s. 3).

⁴⁹⁸ *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*. Nr. 7 1982 s. 8.

⁴⁹⁹ Island är inte inräknad i denna jämförelse.

⁵⁰⁰ Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Fotbollförbundet (2008). *Motionen om förenings IdrottsAB*.

⁵⁰¹ *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*. Nr. 12 2010 s. 5.

⁵⁰² *Jämför Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*. Nr. 7 1982 s. 8.

En farhåga som uppstår om elitserieklubbarna skulle bryta sig ut enligt finsk modell är att klubbarna i hockeyallsvenskan skulle enbart bli farmlag och leverantörer av ishockeytalanger till elitserieklubbarna. Detta är ju den princip NHL-ägarna arbetar efter, och i viss mån företrädarna för SM-liiga. För att undvika en cementering av elitserien behandlade Svenska Ishockeyförbundets årsmöte år 1999 förslaget om att bara ett lag skulle tvingas spela i kvalserien. Detta kontroversiella förslag var en fråga som fick starkt motstånd av de allsvenska klubbarna. Genom ett kraftfullt lobbyarbete natten före årsmötet lyckades man ena sig: två lag ska kvala. Södertälje SK:s ordförande Peter Forsberg konstaterade (SSK spelade vid denna tidpunkt i allsvenskan): ”Vi är många som har jobbat hårt för att Hockeyligan inte ska lyckas cementera elitserien.”⁵⁰³ Uppgåelsen och svensk ishockeys nuvarande seriemodell med kvalserien till elitserien är ett tecken på att företrädarna för elitserieklubbarna inte prioriterar en öppen konflikt med övriga ishockey-Sverige.

Den arbetsrättsliga regleringen

Inom NHL har de arbetsrättsliga frågorna som ovan visats alltid varit en central del i verksamheten. Spelarna har tidigt varit råvaror och handelsvaror för NHL-ägarna. En europeisk del i NHL-ägarnas ambition att dammsuga Europa på råvaror är att dessa öppnade European Central Scouting, som är en del av NHL Central Scouting (etablerades säsongen 1975/1976), med syfte att ge NHL-klubbarna service inom den globala spelarutvecklingen.⁵⁰⁴

Även om ishockeyspel som profession tidigt blivit en del av NHL:s vardag har en liknande men långsammare utveckling skett i svensk respektive finsk ishockey.⁵⁰⁵ Den rättsliga huvudregeln inom arbetsmarknaden om att det föreligger en fri anställningsrätt för arbetsgivaren tillämpas också inom ishockeyn. Det är således upp till klubb företrädarna (arbetsgivaren) att uppställa kravspecifikationer för anställningen samt att denne fritt kan välja mellan de arbetssökande eller avböja ingående av anställningsavtal,⁵⁰⁶ detta är ju en princip som företrädarna för NHL arbetat efter sedan ligan bildades.

Som en effekt av skillnaderna i ekonomisk styrka mellan NHL och svensk respektive finsk ishockey, och att NHL generellt anses som världens bästa ishockeyliga, vill i regel de bästa svenska och finska ishockeyspelarna spela i NHL.⁵⁰⁷ Nu är detta inget nytt fenomen. Redan i samband med omorganiseringen av svensk elitishockey under 1970-talet hade den svenska Serieutredningen konstaterat att det knappast var tänkbart att på det ekonomiska området konkurrera med proffsligorna i Kanada och Amerika.⁵⁰⁸ Den ekonomiska skillnaden är således grunden för att svensk och finsk ishockey primärt är leverantörer av ishockeyspelare till NHL. Föreställningen förstärks av att det säsongen 2009/2010 fanns femtiotvå svenska respektive trettioåtta finska NHL-spelare.⁵⁰⁹ Spelarmigrationen till NHL är följaktligen en del i amerikaniserings- och globaliseringsprocessen då elitserien och SM-liiga i mångt och mycket får anses vara minor leagues (farmlag eller plantskolor) till NHL, även om ligorna har ambition att

⁵⁰³ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 6 1999.

⁵⁰⁴ www.nhl.com (2012-02-16).

⁵⁰⁵ För fördjupning om sport och arbetsrätt, se exempelvis Rauste, Olli (1997).

⁵⁰⁶ Proposition 1996/97:16, s. 28ff., Proposition 1981/82:71, s. 121, Andersson, Anderz, Edström, Örjan & Zanderin, Lars (2002). *Arbetsrätt*, s. 83ff., proposition 2006/07:111, s. 26, Ds 2005:15, s. 38, Backman, Jyri (2008) s. 61ff. samt Rauste, Olli (1997) s. 113ff. En arbetsrättslig huvudregel inom svensk arbetsmarknad är att anställningsavtal ingås tills vidare. Parterna har dock rätt att ingå avtal om att tidsbegränsa en anställning. För att elitidrotten ska kunna fungera är det i bägge parter intresse att flera visstidsanställningar efter varandra får förekomma. I förarbetena till den svenska lagen (1982:80) om anställningsskydd framkommer det att det inte står i strid med lagen att tidsbegränsa anställningarna för idrottsstränare. Det är således tillåtet för idrottsrörelsen att anställa idrottsstränare och spelare viss tid eller visst arbete om det föranleds av arbetets särskilda beskaffenhet. Motsvarande resonemang gäller inom finsk rätt.

⁵⁰⁷ Jämför Maguire, Joseph (1999) s. 95ff. om spelarmigration.

⁵⁰⁸ Svenska Ishockeyförbundet (1974). Extra årsmöte den 28 april 1974. Serieutredningens förslag till nytt seriesystem, s.8f. (A1a:17).

⁵⁰⁹ www.nhl.com (2010-05-20).

vara någon form av major leagues. Nu är det inte enbart spelarmobiliteten som gör sig gällande inom elitishockeyn. Finländaren Alpo Suhonen blev den förste europeiske chefstränaren i NHL (Chicago Blackhawks) säsongen 2000/2001.⁵¹⁰ I och med att elitserien och SM-liiga i praktiken kan ses som minor leagues till NHL har transferavtal i syfte att reglera spelarövergångarna mellan svensk respektive finsk ishockey och NHL framförhandlats.⁵¹¹

NHL-avtalet

Det senaste svenska transferavtalet mellan svensk ishockey och NHL offentliggjordes den 23 mars 2010. Efter två avtalslösa säsonger har parterna (svensk ishockey, genom förhandlingsgruppen Elitkommittén, och NHL) enats om ett tvåårigt avtal, t.o.m. säsongen 2011/2012.⁵¹² I jämförelse har det Finska Ishockeyförbundet och SM-liiga haft ett motsvarande treårigt NHL-avtal sedan sommaren 2009.⁵¹³ Hur ska man tolka innebörden av transferavtalet? Utgångspunkten är naturligtvis att bägge parter vill ha så goda relationer som möjligt med varandra. NHL dikterar dock fortfarande villkoren för den svenska respektive finska ishockeyn och där avtalsbrott ersätts relativt marginellt.⁵¹⁴ Med Martin Alms amerikaniseringsbegrepp kan detta ses som den första betydelsen som innebär att ett centrum/periferiförhållande råder mellan NHL och svensk respektive finsk ishockey. I egenskap av världens mäktigaste ishockeyorganisation har NHL dikterat villkoren samtidigt som NHL gynnas.⁵¹⁵ Å andra sidan tillför NHL kapital till svensk respektive finsk ishockey, men det ska också i ärlighetens namn sägas att det är mindre summor som har karaktär av plåster på sårn. I gengäld får de europeiska ligorna, i många fall, duktiga och erfarna spelare med NHL-erfarenhet i retur som många gånger förbättrar spelkvalitén på den europeiska ishockeyn. Fakta kvarstår dock: svensk respektive finsk ishockey är leverantörer av ishockeytalanger och spelare till NHL och accepterar företrädarna för svensk respektive finsk ishockey inte NHL:s villkor tar organisationen spelarna i vilket fall som helst. Detta då NHL i princip har en hegemonisk ställning och indirekt kontrollerar ishockeyligorna i andra länder. Att svensk och finsk ishockey skulle vara villiga att ta upp en konfrontation med NHL har inte varit och är inte ett reellt alternativ, enligt mig. Spelar- och/eller tränarmigrationen i/till svensk respektive finsk ishockey är följaktligen ett bevis på öppenheten. En skillnad är emellertid att finsk ishockey tidigt velat ta del av de erkänt duktiga sovjetiska ishockeytränarnas kunskap, med Vladimir Jurzinov som det bästa exemplet.⁵¹⁶ En liknande utveckling har inte

⁵¹⁰ Ilta-Sanomat (20 maj 2000, 23 maj 2000 och 24 maj 2000) samt Jääkiekkolehti Nro 6. 2000.

⁵¹¹ Nu är transferavtal emellertid inget nytt fenomen. Redan under 1970-talet hade Svenska Ishockeyförbundet transferavtal med NHL och dess konkurrent WHA. Enligt NHL-avtalet från år 1974 skulle NHL-klubbarna betala \$25 000 till den svenska klubben när spelaravtalet undertecknades. En WHA-klubb som köpte en svensk spelare skulle ersätta moderklubben med \$40 000 (motsvarade år 1975 cirka 160 000 kronor), vilket motsvarar ungefär 800 000 kronor år 2010. Suomen Jääkiekkoliitto (Finlands Ishockeyförbund) Styrelseprotokoll 1974–1976 Cb4, Expressen (7 maj 1974, 30 augusti och 19 september 1975) samt Svenska Ishockeyförbundet (1974): Styrelseprotokoll Nr. 12 1974. Sedan 1970-talet har det naturligtvis hänt mycket. NHL-avtalet runt millenniumskiftet innebar att en elitserieklubb hade rätt till \$50 000 för en spelare (motsvarade 450 000 kronor) och en bonus som baserades på antal matcher (\$550 per match i i maximalt två år). Jansson, Ulf (2000) s. 24. Detta NHL-avtal ansågs vara dåligt, men likväl fick klubbarna ersättning. Exempelvis konstaterade journalisten Hasse Andersson krasst att "Bråkar man mycket mera från svensk sida kanske slutet blir att NHL bara hämtar spelarna härifrån – utan att betala." Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 8 1998, s. 6. Svenska Ishockeyförbundets före detta ordförande Rickard Fagerlund konstaterade lika krasst år 2000 att Europa och Kanada ska försörja NHL med spelare. Något annat är naivt att tro. Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet Nr. 7 2000, s. 3. Som en grund för kritiken var att MoDo Hockey jämförelsevis hade fått 1,8 miljoner kronor i ersättning av Quebec Nordiques år 1994 när Peter Forsberg lämnade Sverige för NHL. Under denna tidpunkt hade det inte existerat något avtal mellan NHL och IIHF. Ersättningen baserades på en intern förhandling. Jansson, Ulf (2000) s. 24.

Transferavtalet mellan IIHF och NHL som skulle ha en giltighetstid mellan åren 2007 och 2011 hävdades år 2008 efter att Ryssland vägrat förlänga det tidigare transferavtalet mellan IIHF och NHL, som varade under ett årtionde, och Tjeckien begärt en omförhandling. www.iihf.com (2011-07-01), www.tsn.ca (2011-07-01) samt Hougaard, Allan (2008). "IIHF transfer agreement falls apart after Czechs opt not extend deal." Den avtalslösa perioden som följde innebar att de europeiska klubbarna inte fick någon ersättning när spelarna lämnade för NHL. www.swehockey.se (2010-03-24), www.hockeyligan.se (2010-03-24) samt Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 5 2010.

⁵¹² www.swehockey.se (2010-03-24), www.hockeyligan.se (2010-03-24) samt Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet. Nr. 5 2010. Avtalet innebär att NHL ska betala \$225 000 för varje spelare som lämnar elitserien, vilket är en ökning med \$25 000 jämfört med föregående avtal. NHL-klubbar kan vidare värva spelare under kontrakt och sista övergångsdag för kontrakterade spelare är 15 juni, och för spelare som "draftas" samma år 15 augusti. Kontrakterade spelare under 22 år som inte "draftades" i första rundan kommer att kunna spela i Sverige om spelare inte platsar i NHL. \$225 000 motsvarar cirka 1,6 miljoner kronor år 2011.

⁵¹³ STT (2010). "Ruotsalaieskiekkoliijoiile sopimus NHL-siirroista" (NHL-avtal för de svenska hockeyspelarna).

⁵¹⁴ Jämför historikern Martin Alms första betydelse av amerikaniseringsbegreppet.

⁵¹⁵ Alm, Martin (2002) s. 37ff.

⁵¹⁶ Mennander, Ari & Mennander, Pasi (2004) s. 55ff.

svensk ishockey haft, även om Jurzinov en kort tid varit verksam i AIK Hockey Ab. I detta sammanhang är det värt att notera att elitserieklubbarna tidigare än sina finska motsvarigheter börjat värva utländska spelare från mindre ishockeyländer (exempelvis Norge, Danmark, Frankrike och Italien samt i viss mån Schweiz). Finland har i större omfattning hållit fast vid utländska spelare från Kanada, Slovakien, Sverige, Tjeckien och USA.⁵¹⁷ Samtidigt ska det nämnas att de ryska/sovjetiska spelarna i mångt och mycket lyst med sin frånvaro i elitserien respektive SM-liiga, även om det funnits några.⁵¹⁸ Då de arbetsrättsliga regleringarna och relationen till NHL analyserats är det även värt att nämna att transferersättningar är en del inom den europeiska sportmodellen. Ett liknande system tillämpas inte i NHL. Däremot finns det ett omfattande regelverk (som reglerar exempelvis trade och free-agent) i kollektivavtalet mellan NHL och NHLPA.⁵¹⁹

Nu är det dags att summera kapitlet. Min analys visar att svensk och finsk ishockey har stora likheter men även skillnader. En likhet är att klubbarna i elitserien och SM-liiga bedriver kommersiella och professionella verksamheter. Svensk och finsk ishockey får även impulser från NHL samtidigt som dessa i realiteten är råvaruleverantörer till NHL. En skillnad mellan svensk och finsk ishockey finns i organisationsuppbyggnad och seriemodell. Finlands högsta ishockeyserie är enligt mig en hybrid mellan den europeiska respektive den amerikanska sportmodellen. Min slutsats förstärks av att SM-liiga varit stängd och att en ekonomisk tröskel infördes i samband med att SM-liiga införde kvalspel (inför säsongen 2008/2009) för det sist placerade laget. Min analys visar också att finsk elitishockey utvecklats snabbare och häftigare än svensk elitishockey. En förklaring till denna utveckling är att svensk ishockey är traditionsbärare medan finsk ishockey fick sin stora boom först under 1990-talet. Svensk ishockey har följaktligen utvecklats tidigare men långsammare än finsk ishockey. En förklaring till skillnaden i organisationsmodell och seriestruktur är att de finska aktörerna inte haft en lika djup rotad idrottstradition hängande över sig som dess svenska företrädare. Min analys visar även att en amerikanisering sker i någon form i samband med att ishockeyn kommersialiseras och professionaliseras.

Sammanfattning

Det finns i varje fall några skäl till att förvänta sig likheter mellan hur svensk respektive finsk elitishockey är organiserad. Den första anledningen är baserad på Sveriges och Finlands geografiska läge samt ländernas till viss del gemensamma samhällsstrukturer, exempelvis den historiska utvecklingen, kulturen, språket, religionen samt de politiska och juridiska traditionerna. Den andra omständigheten är baserad på ländernas medlemskap i den europeiska unionen. Den tredje orsaken är baserad på ishockeyns (idrottens) historiska utveckling i Sverige respektive Finland med dess amatöristiska arv samt starka samhällsställning. Till detta hör att Svenska Ishockeyförbundet understött den finska ishockeyns utveckling, i synnerhet efter andra

⁵¹⁷ Jääkiekkolehti Nro 9. 2009, www.sm-liiga.fi (2012-06-29).

⁵¹⁸ Exempelvis spelade Sergej Fokin i Färjestad BK under flera säsonger runt millenniumskiftet, Dahlén, Stig (2007a). "Sergei 'Sigge' Fokin: Den störste av alla – hos Wolfpack.", s. 208 och www.hockeyligan.se (2012-06-29). I SM-liiga har exempelvis Alexander Barkov och Anatoli Fedotov representerat Tappara från Tammerfors medan Juri Kuznetsov har representerat Helsingfors IFK (HIFK) och SaiPa från Villmanstrand, www.sm-liiga.fi (2012-06-29), www.tappara.fi (2012-06-29) samt www.saiipa.fi (2012-06-29).

⁵¹⁹ Då Sverige och Finland är medlemmar av den europeiska unionen gäller den fria rörligheten för arbetstagare (vilket innefattar ishockeyspelarna i Sverige respektive Finland) inom den europeiska unionen. Den europeiska free agent-modellen som etablerades av EU-domstolen i Bosmanmålet innebär att EU/EES-medborgare fritt kan söka anställning inom EU/EES-området om spelarna är utan avtal. Härtill finns inte någon spärregel vad avser antalet EU/EES-medborgare i en svensk eller finsk ishockeyklubb. Samtidigt får högst två spelare med medborgarskap utanför EU/EES-området delta i svensk tävlingsmatch. I Finland får högst fyra spelare utan EU-medborgarskap delta i samma match, vilket kan tolkas som att finsk ishockey är öppnare till utländska importörer. Svenska Ishockeyförbundet (2011) Tävlingsbestämmelser 2011/2012 (kapitel 4), Svenska Ishockeyförbundet (2011) Internationella transferkort, Svenska Ishockeyförbundet (2011) Utbildningsersättning, Finska Ishockeyförbundet (2011) Kilpailusäännöt (Tävlingsbestämmelser) 2011/12 (kapitel 3 och 4). Transferersättning kan bara bli aktuell om spelaren ifråga är avtalsbunden. Vid internationell transfer eller transfer till och från NHL ska ett internationellt transferkort (ITC) eller anvisad blankett från Svenska eller Finska Ishockeyförbundet användas. Härtill finns ett regelverk inom svensk respektive finsk ishockey om utbildningsersättning.

världskriget. Härtill har ett flertal finländska spelare varit verksamma i Sverige. Dessa likheter sammanfogade ger ett fundament för att förvänta sig stora likheter mellan den svenska respektive finska elitishockeyn.

Vad visar då studien? En slutsats är att ishockeyn är en spjutspets i amerikaniseringen av nordisk sport och att ishockeyns kommersialisering och professionalisering i någon form leder till en amerikanisering. En slutsats är även att företrädarna för den finska elitishockeyn haft stor autonomi, med sin förklaring i Finlands 1900-talshistoria.⁵²⁰ Denna självständighet har utgjort grund för den finska elitishockeyns snabba och häftiga utveckling efter andra världskriget. I jämförelse är Sverige en gammal nation som präglats av konsensuskaraktär med Sveriges Riksidrottsförbund som centraladministration och paraplyorganisation för hela den samförståndsorienterade svenska idrottsrörelsen. Med andra ord är den svenska ishockeyn en traditionsbärare.

Min studie visar också att företrädarna för svensk och finsk elitishockey är öppna för internationella influenser, och i synnerhet influenser från NHL. Min studie omkullkastar således i vissa avseenden Per Göran Fahlströms slutsats om att svensk ishockey är kulturellt slutet, även om Fahlström tar sikte på coachrollen.⁵²¹ Utvecklings- och amerikaniseringsprocessen av elitserien och SM-liiga är i bägge ligorna omfattande. En konklusion är även att företrädarna för svensk ishockey i flera fall varit före dess finländska motsvarighet när det gäller att utveckla ishockeysporten, exempelvis tröj- och rinkreklam samt införandet av Winter Classic. Företrädarna för finsk ishockey har efter att de upptäckt de svenska fördelarna snabbt tagit till sig dessa och snabbt utvecklat en variant som passar finska förhållanden. Däremot har företrädarna för finsk ishockey tagit till sig en seriemodell med stora influenser från den amerikanska sportmodellen samt affärstänkandet i samband med ägarfrågorna, exempelvis bolagiseringsfrågan på ett annat sätt än dess svenska motsvarigheter. Ett exempel på affärsskillnad är att elitserieklubbarna inte brutit sig ur Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund. En slutsats av detta är att företrädarna för svensk ishockey format svensk ishockey och elitserien enligt den europeiska sportmodellen medan företrädarna för finsk ishockey och SM-liiga utformat en seriemodell närmare den amerikanska sportmodellen. Finsk elitishockey kan av denna anledning i större omfattning ses som en hybrid mellan den amerikanska respektive europeiska sportmodellerna, även om det även i Sverige finns stora kommersiella inslag. Att stora ekonomiska inslag finns i svensk och finsk elitishockey framkommer av att elitserien och SM-liiga tillsammans omsatte mer än 2 miljarder svenska kronor under säsongen 2009/2010. Denna siffra bekräftar att klubbarna i Sveriges respektive Finlands högsta ishockeyserier omvandlats till företag. Det ökade kapitalet, och effekterna av Bosmandomen, har även inneburit att spelarsättningarna i elitserien och SM-liiga ökat kraftigt. De bäst betalda spelarna i elitserien och SM-liiga har under 2000-talets första årtionden passerat flera hundra tusen kronor i månadslön, eller motsvarande i euro. De bägge ligorna har följaktligen blivit ishockeyligor med helprofessionella spelare som verkar på en reguljär arbetsmarknad. Av denna anledning har den arbetsrättsliga lagstiftningen och regleringarna implementerats in i den svenska respektive finska ishockeyns vardag.

Slutligen ett par framåtblickar. Den första framtidsfrågan är hur företrädarna för elitserien respektive SM-liiga ska komma till rätta med de höga spelarsättningarna? Ett förslag som diskuterats är att införa lönetak likt de amerikanska proffssportligorna. För att lönetaket, som är en begränsningsregel, inte skulle strida mot konkurrenslagstiftningen skulle begränsningsregeln

⁵²⁰ Se exempelvis Jutikkala, Eino & Pirinen, Kauko (1982) samt Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka. (2000).

⁵²¹ Fahlström, Per Göran (2001). *Ishockeycoach: En studie om rekrytering, arbete och ledarstil*. Diss. Umeå universitet.

kunna införas genom kollektivavtal.⁵²² På detta sätt skulle de ekonomiska förutsättningarna stabiliseras. Naturligtvis finns risken att spelare väljer att spela i andra ligor, men en mer solid ekonomi gynnar Sveriges och Finlands högsta ishockeyserier i det långa loppet. Fakta kvarstår dock: vare sig elitserien eller SM-liiga kan konkurrera med NHL eller KHL ekonomiskt. Ett potentiellt hot mot elitseriens och SM-liigas spelkvalité och attraktivitet är, förutom NHL och KHL, spelarflykten till andra ligor (exempelvis Tyskland och Schweiz). Spelarlönerna på den internationella marknaden säkerställer att vare sig antalet klubbar eller antalet matcher kan minskas i elitserien eller SM-liiga. En utbyggnad är mera trolig. En aspekt som är värd att notera i detta sammanhang är kvalserien till elitserien. En farhåga som reser sig med den sportsligt intressanta och oförutsägbara kvalserien till elitserien är att intäkterna (från publik, reklam- och sponsring samt televisionen) kan komma att minska om storklubbarna inte spelar i elitserien. Den andra frågan som jag vill lyfta fram är hur denna undersökning kan utvecklas. Även om jag i denna licentiatuppsats har analyserat hur elitseriens respektive SM-liigas seriemodeller utvecklats i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen öppnar denna samtidigt möjligheterna att studera nya problemområden inom svensk och finsk ishockey. En framtida undersökning som skulle komplettera och utveckla detta arbete (och öka kunskapen om elitserien respektive SM-liiga ytterligare) är att fördjupa analysen om det svenska respektive finska samhällsstrukturerna samt att intervjua företrädare och nyckelpersoner inom svensk respektive finsk elitishockey. Med hjälp av samhällsanalyser och intervjuer skulle ny kunskap erhållas. Dessutom skulle det vara intressant att göra en djupare (juridisk) analys om huruvida elitserien och SM-liiga bör slås ihop till en liga i två länder likt NHL.

⁵²² Korhonen, Erko (2008) s. 73ff. och s. 105. Jämför Lindholm, Johan (2011). "The Problem With Salary Caps Under European Union Law: The Case Against Financial Fair Play."

Referenser

- Aldskogius, Hans. (1993). *Leksand, Leksand, Leksand! En studie av ishockeyns betydelse för en bygd*. Gidlunds bokförlag, Hedemora.
- Alm, Martin. (2002). *Americanitis: Amerika som sjukdom eller läkemedel: svenska berättelser om USA åren 1900–1939*. Diss. Lunds universitet.
- Andersson, Anderz, Edström, Örjan & Zanderin, Lars. (2002). *Arbetsrätt*. Upplaga 1:1. Liber AB, Malmö.
- Andersson, Lars Fredrik & Krantz, Olle. (2006). ”Tillväxt och konvergens: En jämförelse av den ekonomiska utvecklingen i Finland och Sverige under 1800- och 1900-talen.” i Aunesluoma, Juhana & Fellman, Susanna [red.] *Svensket i Finland – Finsket i Sverige III, Från lika till jämlika: Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Andersson, Torbjörn. (2002). *Kung fotboll: den svenska fotbollens kulturb historia från 1800-talets slut till 1950*. B. Östlings bokförlag, Symposion, Eslöv.
- Andersson, Torbjörn. (2009). ”Assyriska och Syrianska – fotbollen som integrerande faktor?” i Elenius, Lars [red.] *Är vi inte alla minoriteter i världen? Rättigheter för urfolk, nationella minoriteter och invandrare*. Studier i norra Europas historia 8, Luleå tekniska universitet. Ordfront, Stockholm.
- Andersson, Torbjörn. (2011). *”Spela fotboll bondjävlar!”: En studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början. Del I, Helsingborg, Landskrona, Malmö, Listerlandet, Växjö och Göteborg*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Eslöv.
- Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] (2006). *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Andreff, Vladimir. (2006). ”Team sports and finance.” i Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Andrews, David L. (2004). ”Sport in the Late capitalist Moment.” i Slack, Trevor [ed.] *The commercialisation of sport*. Routledge, London.
- Aunesluoma, Juhana. (2006). ”Sverige, Norden och Finlands ekonomiska västintegration 1944–1973.” i Aunesluoma, Juhana & Fellman, Susanna [red.] *Svensket i Finland – Finsket i Sverige III, Från lika till jämlika: Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Backman, Jyri. (2008). *Idrottsjuridik: en introduktion*. Tredje upplagan. Bokförlaget idrottsforum.org, Malmö.
- Berglund, Helge [red.] (1972). *Pucken: en bok om svensk ishockey*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Stockholm.
- Bernitz, Ulf. (1996). *Den svenska konkurrenslagen*. Norstedts Juridik Ab, Stockholm.
- Bernitz, Ulf & Kjellgren, Anders. (2010). *Europarättens grunder*. Fjärde upplagan. Norstedts Juridik Ab, Stockholm.
- Braverman, Harry. (1998). *Labor and monopoly capital: the degradation of work in the twentieth century*. 25th anniversary edition. Monthly Review Press, New York.
- Byström, Bobby. (1975). ”Säsongen som gick. Kämpa inte mot proffsligorna – prioritera klubbishockeyn.” i *Årets ishockey 1975*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Vällingby.
- Champion, Walter T. (2009). *Sports law in a nutshell*. 4th edition. Thomson Reuters, St. Paul, MN.
- Cohen, Louis, Manion, Lawrence & Morrison, Keith. (2009). *Research methods in education*. Sixth edition. Routledge, London.
- Dahlén, Peter. (2008). *Sport och medier: en introduktion*. IJ-förlaget, Kristiansand.
- Dahlén, Stig. (2007). ”Från kung på isen till hyllad sportchef: Håkan Loob – tidernas rekordman.” i Kalitzki, Jörgen & Dahlén, Stig [red.] *Färjestad BK 75 år*. Färjestad BK, Karlstad.

- Dahlen, Stig. (2007a). "Sergei 'Sigge' Fokin: Den störste av alla – hos Wolfpack." i Kalitzki, Jörgen & Dahlén, Stig [red.] *Färjestad BK 75 år*. Färjestad BK, Karlstad.
- Diamond, Dan. (1991). Diamond, Dan [ed.] & The National Hockey League (1991). *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*. McClelland & Stewart Inc., Toronto.
- Dull, Jonathan R. (2004). "Diplomacy of the Revolution, to 1783." i Greene, Jack P. & Pole, J. R. [ed.] *A Companion to the American Revolution*. Blackwell Publishers, Malden, Mass.
- Dunning, Eric & Sheard, Kenneth. (2005). *Barbarians, Gentlemen and Players, A sociological study of the development of rugby football*. Routledge, London.
- Eklöw, Rudolf "R:et". (1973). "Utbytet med team Canada: Sekundjakt i århundradets matchserie." i *Årets ishockey 1973*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Vällingby.
- Elias, Norbert. (1986). "Uppkomsten av sporten som sociologiskt problem." i Elias, Norbert & Dunning, Eric [ed.] *Från riddarspel till fotbollscup: sport i sociologisk belysning*. Atlantis, Stockholm.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2012). *Metodpraktikan: Konsten att studera sambälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik Ab, Stockholm.
- Fahlén, Josef. (2006). *Structures beyond the frameworks of the rink – On organization in Swedish ice hockey*. Diss. Umeå universitet.
- Fahlman, Jonas. (2008). *Alla tiders elitserie*. Idrottsförlaget i samarbete med Canal+, Västerås.
- Fahlström. Per Göran. (2001). *Ishockeycoacher: En studie om rekrytering, arbete och ledarstil*. Diss. Umeå universitet.
- Fischer, David. (2007). *Smithsonian Q & A: Baseball: the ultimate question and answer book*. HarperCollins Publishers, New York.
- Gerrard, Bill. (2004). "Media Ownership of Teams: The Latest Stage in the Commercialisation of Team Sports." i Slack, Trevor [ed.] *The commercialisation of sport*. Routledge, London.
- Gilenstam, Kajsa. (2010). *Gender and physiology in ice hockey: a multidimensional study*. Diss. Umeå universitet.
- Greene, Jack P. & Pole, J. R. [ed.] (2004). *A Companion to the American Revolution*. Blackwell Publishers, Malden, Mass.
- Gruneau, Richard & Whitson, David. (1993). *Hockey Night in Canada: Sport, Identities and Cultural Politics*. Garamond Press, Toronto.
- Gustafsson, Elizabeth. (2006). "The luxury tax in professional sports." i Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Guttmann, Allen. (2004). *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*. Columbia University Press, New York.
- Halgreen, Lars. (2004). *European Sports Law – A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport*. Diss. Copenhagen University. Forlaget Thomson A/S, Copenhagen.
- Halila, Heikki. (1998). "Vad är kännetecknande för idrottsjuridiken?" i *Finskt-svenskt idrottsjuridiskt seminarium i Helsingfors 16-17.10.1998*. Urheiluoikeuden yhdistys, Helsingfors.
- Halila, Heikki. (1999). "Bolagisering av lagidrott – en finsk-svensk jämförelse." i *Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 4. Artikelsamling 1999*. Svensk Idrottsjuridisk Förening. SISU Idrottsböcker, Farsta.
- Halila, Heikki. (1999a). "Joukkueurheilun yhtiöityminen" (Bolagisering av lagidrotter) i *Urheilu ja oikeus*. Urheiluoikeuden yhdistys, Turku.
- Heikkinen, Petri. (2011). "Organisationsstyrning i specialidrottsförbund." i *Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 16. Artikelsamling 2011*. Svensk Idrottsjuridisk Förening. SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Henry, Ian, Amara, Mahfoud & Aquilina, Dawn (2007). "Multiculturalism, interculturalism, assimilation and sports policy in Europe." i Henry, Ian and the Institute of Sport and

- Leisure Policy *Transnational and Comparative research in Sport: Globalization, Governance and Sport Policy*. Routledge, London.
- Houlihan, Barrie. (2004). "Sports Globalisation, the State and the Problem of Governance." i Slack, Trevor [ed.] *The commercialisation of sport*. Routledge, London.
- Houlihan, Barrie & Green, Mick. (2008). *Comparative elite sport develop-ment (Elektronisk resurs): systems, structures and public policy*. Elsevier, Burlington.
- Ilmivalta, Pekka. (2002). "Joukkueurheilijat perustivat yhteisen kattojärjestön" (Lagidrottarna inrättade en gemensam paraplyorganisation) i *Urheilu ja oikeus*. Urheiluoikeuden yhdistys, Helsinki.
- Jakobson, Max. (1999). *Finlands väg 1899–1999: från kampen mot tsarväldet till EU-medlemskap*. Atlantis, Stockholm.
- Jansson, Ulf. (1973). "Säsongen som gick. Ishockeyn befinner sig i en brytningstid." i *Årets ishockey 1973*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Vällingby.
- Jansson, Ulf. (1997). "Tre olika förbundsordföranden: Fem olika förbundskaptener: Elitserien kommer till." i Stark, Janne [red.], Andersson, Hasse och Svenska Ishockeyförbundet. *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum. Del I. Historien om svensk ishockey*. Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf. (2000). "Espen toppar svenska löneligan." i *Årets ishockey 2000*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Vällingby.
- Johansson, Christer. (1987). *Elite sprinters, ice hockey players, orienteers and marathion runners: isokinetic leg muscular performance in relation to muscle structure and training*. Diss. Umeå universitet.
- Jonung, Lars, Kiander, Jaakko & Vartia, Pentti. (2008). *The great financial crisis in Finland and Sweden (Elektronisk resurs): the dynamics boom, bust and recovery 1981–2000*. European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Brussels.
- Juntumaa, Birgitta. (2008). *Kasvatus- ja valmennustyylien yhteys juniorijääkiekkoilijoiden suoritumisstrategioihin, tyytyväisyyten ja joukkueen koheesioon* (Utbildning och ledarstilens kontakt med juniorishockeyspelarnas prestationsstrategier, belåtenhet och lagets sammanhållning). Diss. Helsingin yliopisto.
- Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka. (2000). *Finlands politiska historia 1809–1999*. Schildst Förlags Ab, Esbo.
- Jutikkala, Eino & Pirinen, Kauko. (1982). *Finlands historia*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Kalitzki, Jörgen. (2007). "Lars Glennert: från köksbordskassör till mångmiljons-VD." i Kalitzki, Jörgen & Dahlén, Stig [red.] *Färjestad BK 75 år*. Färjestad BK, Karlstad.
- Kidd, Bruce & Macfarlane, John. (1972). *The Death of Hockey*. New press, Toronto.
- Kjellström, Erik. (1938). "Boboll. Finlands populära bollspel." i Svahn, Åke m.fl. [red.] *Nordisk familjeboks sportlexikon*. Uppslagsverk för sport, gymnastik och friluftsliv. Första bandet. Nordisk Familjeboks Förlags Aktiebolag, Stockholm.
- Kougioumtzis, Konstantin. (2006). *Lärarkulturer och professionskoder: en komparativ studie av idrottslärare i Sverige och Grekland*. Diss. Göteborgs universitet.
- Korhonen, Erkko. (2008). "Palkkakatto joukkueurheilussa – palkkakaton soveltumisesta suomalaisen joukkueurheiluun" (Lönetak i lagidrotter – lönetakets anpassning till finska lagidrotter) i *Urheilu ja oikeus*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kulju, Mika. (2003). *Kärpät: pohjoisen kiekkoihme*. (Kärpät: Norrlands hockeyunder). Gummerus Jyväskylä.
- Lavoie, Marc. (2004). "Economics and Sport." i Coakley, Jay & Dunning, Eric [ed.] *Handbook of Sports Studies*. Thousand Oaks, California.
- Lavoie, Marc. (2006). "Ice hockey." i Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.

- Levinson, David & Christenson, Karen [ed.] (1996). *Encyclopedia of world sport: from ancient times to the present*. ABC-Clio, Santa Barbara.
- Lindbeck, Assar. (1968). *Svensk ekonomisk politik: problem och teorier under efterkrigstiden*. Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm.
- Lindholm, Johan. (2011). "The Problem With Salary Caps Under European Union Law: The Case Against Financial Fair Play." i *Texas Review of Entertainment & Sports Law*. Spring 2011, Vol. 12 Issue 2, page 198 25 pages.
- Lindquist, Björn. (2004). *Medlem i en idrottsförening - om medlemmens rättigheter och skyldigheter*. Upplaga 1:1. SISU Idrottsböcker, Lund.
- Lodin, Sven-Olof, Lindencrona, Gustaf, Melz, Peter & Silfverberg, Christer. (2005). *Inkomstskatt – en läro- och handbok i skatterätt. Del 1 och 2*. Tionde upplagan. Studentlitteratur, Lund.
- Lundberg, Hans. (2009). *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008*. Diss. Växjö universitet.
- Lämsä, Jari. (2011). "Finnish elite sport – from class-based tensions to pluralist complexity." i Andersen, Svein S. & Ronglan, Lars Tore [ed.] *Nordic Elite Sport: Same ambitions – different tracks*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Maguire, Joseph. (1999). *Global sport: identities, societies, civilizations*. Polity press, Oxford.
- Malmsten, Krister & Pallin, Christer. (2005). *Idrottens föreningsrätt*. Norstedts Juridik Ab, Stockholm.
- Malmsten, Krister. (2007). "Idrottsjuridik – en teoretisk modell från en praktikers perspektiv." i *Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 12. Artikelsamling 2007*. Svensk Idrottsjuridisk Förening. SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Marburger, Daniel R. (2006). "Chasing the elusive salary cap." i Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Markovits, Andrei S. (1989). "Tänk så lite soccer det finns i USA!" i *Ord & bild*. Nummer 3, 1989.
- Markovits, Andrei S. & Hellerman, Steven L. (2001). *Offside: Soccer and American Exceptionalism*. Princeton University Press, New Jersey.
- Mason, Tony. (1981). *Association football & English society, 1863–1915*. The Harvester Press Limited, Brighton.
- McFarlane, Brian. (1991) "The Making of the NHL." i Diamond, Dan [ed.] & The National Hockey League *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*. McClelland & Stewart Inc., Toronto.
- McKinley, Michael (2009). *Hockey: A People's History*. Toronto, Ontario: McClelland & Stewart.
- Mennander, Ari. (1997). *Hjallis Hartwall Areena: Miten mabdottomasta tehtiin mabdollinen?* (Hjallis Hartwall Arena: Hur det omöjliga blev möjligt?). Otava, Helsinki.
- Mennander, Pasi & Mennander, Ari. (2003). *Leijonien tarina: Suomen Jääkiekkoliiton historia 1929–2004* (Lejonens historia: Finlands Ishockeyförbunds historia 1929–2004). Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Mennander, Pasi & Mennander, Ari. (2004). *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* (Ligastjärnorna – Ishockeyns SM-liiga 30 år 1975–2005). Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Mesikämnen, Jani. (2001). "From Part-time Passion to Big-time Business: The Professionalization of Finnish Ice Hockey." i Howell D. Colin [ed.] *Putting it in Ice. Volume II: Internationalizing 'Canada's Game'*. Gorsebrook Research Institute, Saint Mary's University, Halifax.
- Molde, Bertil. (1984). *Illustrerad svensk ordbok*. Tredje reviderade upplagan. Sjätte tryckningen. Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.
- MTG (Modern Times Group). (2001). *Årsredovisning 2001*.

- Mölsä, Jouko. (2004). *Jääkiekkovammat: epidemiologinen tutkimus jääkiekkovammoista Suomessa* (Ishockeyskador: epidemiologisk undersökning av ishockeyskador i Finland). Diss. Kuopion yliopisto.
- Norberg, Johan R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*. SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Näsström, Harry. (1980). "Elitserien." i *Årets ishockey 1980*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Stockholm.
- Näsström, Harry. (1981). "Elitserien." i *Årets ishockey 1981*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Stockholm.
- Parrish, Richard. (2003). *Sports law and policy in the European Union*. Manchester University Press, Manchester.
- Peczenik, Alexander. (2005). "Juridikens allmänna läror." i *SvJT* 2005.
- Persson, Gunnar [red.] (2008). *Årets ishockey 50 år*. C A Strömbergs Ab, Vällingby.
- Peterson, Tomas. (1993). *Den svengelska modellen: svensk fotboll i omvandling under efterkrigstiden*. Arkiv förlag, Lund.
- Petry, Karen, Gütt, Matthias & Fischer, Christoph. (2008). "European Education Policy and the Implementation of the Bologna process in Sport." i Petry, Karen, Froberg, Karsten, Madella, Alberto & Tokarski, Walter [ed.] *Higher Education in Sport in Europe: From Labour Market Demand to training Supply*. Meyer & Meyer, Maidenhead.
- Pihkala, Lauri. (1938). "Boboll. Finlands populära bollspel." i Svahn, Åke m.fl. [red.] *Nordisk familjeboks sportlexikon*. Uppslagsverk för sport, gymnastik och friluftsliv. Första bandet. Nordisk Familjeboks Förlags Aktiebolag, Stockholm.
- Pincus, Arthur. (2001). *The official illustrated NHL history*. Carlton, London.
- Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon [red.] (2007). *World of Hockey: Celebrating A Century of the IIHF*. Bolton, Ontario.
- Rauste, Olli. (1997). *Urheiluoikeus* (Idrottsjuridik). Kauppakaari Oy. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- Reimer, Bo. (2002). *Uppspel: den svenska TV-sportens historia*. Stiftelsen etermedierna i Sverige, Stockholm.
- Rolandsson, Margot. (2005). *Snuff use and oral health among young icehockey players: implications for oral health promotion*. Diss. Göteborgs universitet.
- Rosentraub, Mark S. (1999). *Major League losers: the real cost of sports and who's paying for it*. Basic Books, New York, NY.
- Rosentraub, Mark. (2004). "Private Control of a Civic Asset: The Winners and Losers from North America's Experience with Four Major Leagues for Professional Team Sport." i Slack, Trevor [ed.] *The commercialisation of sport*. Routledge, London.
- Rovio, Esa. (2002). *Joukkueellinen yksioit: toimintatutkimus psykisen valmennuksen ohjelman suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista poikien* (Ett lag individer: aktionsforskning om pojkar och de psykiska programmens planering, förverkligande och utvärdering). Diss. Jyväskylän yliopisto.
- Sandberg, Catarina af. (2006). *Aktiebolagsrätten*. Studentlitteratur, Lund.
- Sage, George H. (2004). "Political Economy and Sport." i Coakley, Jay & Dunning, Eric [ed.] *Handbook of Sports Studies*. Thousand Oaks, California.
- Sage, George H. (2004a). "The Sporting Goods Industry: From Struggling Entrepreneurs to National Business to Transnational Corporations." i Slack, Trevor [ed.] *The commercialisation of sport*. Routledge, London.
- Sharp, Linda A., Moorman, Anita M & Claussen, Cathryn L. (2007). *Sport law: a managerial approach*. Holcomb Hatchaway, Publishers, Inc., Scottsdale.

- Sihvonen, Petteri. (1995). "Jurzinovilaisuus – Maailman moderneinta jääkiekkoa." (Jurzinov – Världens mest moderna ishockey) i Mennander, Pasi & Mennander, Ari. (2004). *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* (Ligastjärnorna – Ishockeyns SM-liiga 30 år 1975–2005). Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Silverman, David. (2010). *Doing qualitative research: A practical handbook*. Third edition. Sage, London.
- Sironen, Esa. (1995). *Urheilun aika ja paikka*. (Tid och plats för idrott). Diss. Jyväskylän yliopisto.
- Slack, Trevor. (2004). *The commercialisation of sport*. Routledge, London.
- Sloane, Peter J. (2006). "The European model of sport." i Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan [ed.] *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Smart, Barry. (2005). *The Sport Star: Modern Sport and the Cultural Economy of Sporting Celebrity*. Nottingham.
- Stark, Janne [red.], Andersson, Hasse och Svenska Ishockeyförbundet. (1997). *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum. Del I. Historien om svensk ishockey*. Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stark, Janne [red.] m.fl. och Svenska Ishockeyförbundet. (1997). *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum. Del II. Historien om svensk ishockey*. Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stark, Tobias. (2006). "Folkhemmet på is. Nedslag i den svenska ishockeyns historiska utveckling, 1920–1970." i *Svensk idrottsforskning* 4-2006.
- Stark, Tobias. (2010). *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*. Diss. Växjö: Linnéuniversitetet, Idrottsforum, Malmö.
- Strömberg, Arne. (1975). "NHL genom åren. Det startade med fyra lag från Kanada 1917..." i *Årets ishockey 1975*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Vällingby.
- Strömberg, C A. m.fl. [red.] (1976). "I centrum." i *Årets ishockey 1976*. Svenska Ishockeyförbundet och Strömbergs idrottsböcker, Vällingby.
- Sullivan, Dean A. (1997). *Early Innings: A Documentary History of Baseball, 1825–1908* / compiled and edited by Dean A. Sullivan; introduction by Benjamin G. Rader. University of Nebraska Press.
- Svensson, Anders. (2007). *Från norra ståplats till cyberspace: en beskrivning av en diskussion på internet om ishockey utifrån ett offentlighetsperspektiv*. Diss. Göteborgs universitet.
- Szymanski, Stefan & Zimbalist, Andrew. (2005). *National Pastime: How Americans Play Baseball and the Rest of the World Plays Soccer*. Brookings Institution Press, Washington, D.C.
- Torvinen, Jukka [red.] (2010). *Jääkiekko: Suomen Jääkiekkoliiton ja SM-liigan virallinen kausijulkaisu 2010–2011* (Ishockey: Finlands Ishockeyförbund och SM-liigas officiella årsbok 2010–2011). Egmont Kustannus Oy Ab, Tampere.
- Vamplew, Wray. (1988). *Pay up and play the game: Professional Sport in Britain 1875–1914*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Westerbeek, Hans, Smith, Aaron, Turner, Paul, Emery, Paul, Green, Christine & van Leeuwen, Linda. (2006). *Managing Sport Facilities and Major Events*. Routledge, London.
- Westin, Jacob. (2007). *Europeisk konkurrensrätt*. Studentlitteratur, Lund.
- Whitson, David, Harvey, Jean & Lavoie, Mark. (2004). "Government Subsidisation of Canadian Professional Sport Franchises: A Risky Business." i Slack, Trevor [ed.] *The commercialisation of sport*. Routledge, London.
- Wikberg, Karin. (2005). *Amatör eller professionist?: studier rörande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903–1967*. Diss. Stockholms universitet. SISU Idrottsböcker.
- Wong, John. (2005). *Lords of the Rinks. The Emergence of the National Hockey League 1875–1936*. University of Toronto press.

- Wuolio, Eija-Leena. (1982). *Suomen liikuntahistoria* (Finlands idrottshistoria). Liikuntatieteellinen Seura. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Zacheus, Tuomas. (2008). *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos* (Från naturnära vardagsidrott till idrottens specialisering. De finländska idrottsgenerationerna och idrottskulturens förändring). Diss. Turun yliopisto.
- Östman, Lars. (1996). *Från byalagen till Leksand Stars*. Con Scientia Ab, Nacka.

Organisationstryck

Finska Ishockeyförbundet (Suomen Jääkiekkoliitto)

Eget tryck, idrottsböcker, tidningar m.m.

Svenska Ishockeyförbundet

Eget tryck, idrottsböcker, tidningar m.m.

Sveriges Riksidrottsförbund

Eget tryck, idrottsböcker, rapporter m.m.

Elitserieklubbarnas eget tryck, stadgar, årsredovisningar m.m.

Brynäs IF, Djurgården Hockey Ab, Frölunda HC, Färjestads BK, HV71, Linköpings HC, Luleå HF, MODO Hockey, Rögle BK, Skellefteå AIK, Södertälje SK och Timrå IK.

SM-liigaklubbarnas eget tryck, stadgar, årsredovisningar m.m.

Blues Hockey Oy (Ab), Blues; Oy HIFK-Hockey Ab, Helsingfors IFK, HIFK; Hämeenlinnan Pallokerho ry, HPK; Ilves-Hockey Oy, Ilves; Jokeri-Hockey Oy (Ab), Jokerit; JYP Jyväskylä Oy (Ab), JYP; KalPa Hockey Oy (Ab), KalPa; Oulun Kärpät Oy (Ab), Kärpät; Lahden Pelicans Oy (Ab), Pelicans; Rauman Lukko Oy (Ab), Lukko; Liiga-SaiPa Oy (Ab), SaiPa; Tamhockey OY (Ab), Tappara; HC TPS Turku Oy (Ab), TPS Åbo och HC Ässät Pori Oy (Ab), Ässät.

Övriga

Arbetsgivaralliansen branschkommitté Idrott. Utskottet för elitishockey &

Tjänstemannaförbundet HTF. (2007). *Hockeyavtal 2007–2009*.

Deloitte. (2011). *The untouchables: Football Money league*. Sports Business Group, February 2011.

National Hockey League. (2010). *Official Rules 2010–2011*.

NHL–NHLPA. (2005). *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association. July 22, 2005 – September 15, 2011*.

SJRY & SM-liiga. *Yleissopimus* (Allmänna avtal).

SJRY & SM-liiga. *Jääkiekon SM-liigan pelaajasopimus*. (SM-liigas spelaravtal).

SM-liiga. (2008). *Jäähällien kaukaloiden mitat ym. Tietoa*. (Ishallarnas spelyta. Fakta).

Suomen Liikunta ja Urheilu (Finlands Idrott). (2009). *Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry:n säännöt* (Finlands Idrott och Idrott SLU:s regler). Hyväksytty yhteisön ylimääräisessä kokouksessa 26.2.2009.

Offentligt tryck

Befolkningsregistercentralen (Väestörekisterikeskus). Befolkningsdata systemet. *Kommunernas invånarantal i storleksordning den 31.12.2010*.

Espoon kaupunki (1999). *Kaupunginhallitus pöytäkirja 21.12.99. Asianro 2846/1999. Listan asianro 29, sivu 136*. (Esbo stad [1999]. Kommunstyrelseprotokoll 21.12.99. Diarienummer 2846/1999, ärendeklass 242. Ärendenummer 29 sidan 136).

Finlands Finansministeriet. (2011). *Budgetöversikt 2011*.

Statistiska centralbyrån, SCB. *Lönestrukturstatistik, primärkommunal sektor. Genomsnittliga månadslöner 1973–2010 för heltidsanställda. Löpande priser*.

Statistiska centralbyrån, SCB. *Befolkningsstatistik. Folkmängd, topp 50, 31 december 2010*.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE). *Helsinkideklarationen, år 1975*.

Lagstiftning

Sverige

Aktiebolagslag (2005:551), förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet, inkomstskattelag (1999:1229), lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen), lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, lag (1982:80) om anställningsskydd, lag (1995:361) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till Sveriges Riksidrottsförbund, patentlag (1967:837) och regeringsformen (1974:152).

Finland

Aktiebolagslag (21.7.2006/624), arbetsavtalslag (26.1.2001/55), Finlands grundlag (11.6.1999/731), föreningslag (26.5.1989/503), idrottsförordning (18.12.1998/1055), idrottslag (18.12.1998/1054), inkomstskattelag (30.12.1992/1535), lag om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (13.6.1929/228) (avtalslagen), lag om kollektivavtal (7.6.1946/436) och patentlag (15.12.1967/550).

USA

Clayton Act, Curt Flood Act, National Labor Relations Act, Norris-La Guardia Act och Sherman Antitrust Act.

Rättsfall

Sverige

Regeringsrätten: RÅ 1985 1:39.

USA

Federal Baseball Club of Baltimore vs. National League of Professional Baseball Clubs, 259 US 200 (1922), Flood vs. Kuhn, 407 US 258 (1972), Piazza vs. Major League Baseball, 831 F supp. 421 (E.D. PA.) och Toolson vs. New York Yankees Inc., 346 US 356 (1953).

Förarbeten

Sverige

Proposition: 1981/82:71, 1998/99:107 samt 2006/07:111.

SOU: 1997:60, 1998:76 samt 2008:59.

Ds: 1996:37 samt 2005:15.

Europeiska unionen

Fördrag:

Amsterdampfördraget. (1997). Deklaration Nr. 29.

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

Lissabonfördraget.

Direktiv: Direktiv 89/552/EEG ”Television utan gränser”.

Dokument från den Europeiska unionens institutioner:

Parlamentet:

European Parliament. (2005). *Professional sport in the internal market, DG Internal policies of the Union – Directorate A – economic and scientific policy, working paper.*

Europaparlamentet. (2007). *Europeisk fotboll under strålkastarljuset.* 2007-06-15.

EU-kommissionen: European Commission. (1998). *The European model of sport.* Consultation document of GD X.

European Commission & UEFA. *TV rights agreement.*

Europeiska Kommissionen. (1998). *Den europeiska idrottsmodellen.* Samrådsdokument från GD X.

Europeiska Gemenskapernas Kommission. *Helsingfors-rapporten om idrott.* Ordförandeskapets slutsatser, Nice (2000), bilaga IV. KOM (1999) 644, 1.12.1999. Bryssel.

European Commission. (2007). *Commission staff working document. The EU and Sport: Background and Context. Accompanying document to the White Paper on Sport.* SEC(2007) 935. Brussels.

Europeiska Gemenskapernas Kommission. (2007). *Vitbok om idrott.* KOM 391(2007) slutlig. Svensk version. Bryssel.

Europeiska rådet:

Europeiska rådet. (2000). *Ordförandeskapets slutsatser i Nice.* (7-9 december) Nice. Bilaga IV.

Rättsfall från EG domstolen (EU-domstolen):

Case C-36/74 B.N.O. Walrave, L.J.N. Koch vs. Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclismo (1974).

Case C-13/76 Gaetano Donà vs. Mario Mantero (1976).

Case C-415/93 Union Royale Belge des Sociétés de Football Association. Royal Club Liégeois, UEFA vs. Bosman (1996).

Joined cases Case C-51/96 and C-191/97 Christelle Delière vs. Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL et. Al. (2000).

Case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine ASBL vs. Fédération Royale Belge de Sociétés de Basketball ASBL (2000).

Case C-519/04P Meca Medina & Majcen vs. Commission (2006).

E-mail kontakter

Arto I. Järvelä. Tävlingschef SM-liiga. (2011-03-28).

Vesa Tikander. Forskare Finlands idrottsmuseum. (2011-06-01).

Telefonintervju

Bengt Halvardsson. Arenachef Kinnarps Arena. (2012-03-29).

Elektroniska källor

www.aikhockey.se, www.allabolag.se (drivs av UC AB; med bland annat Nordea, SEB, Handelsbanken och Swedbank som huvudägare), www.arsenal.com, www.assat.com, www.axasportscenter.com, www.blues.fi, www.bolagsverket.se, <http://bruins.nhl.com>, www.brynas.se, www.cablevision.com, www.cbc.ca, www.difhockey.se, www.ekonomifakta.se (ägs av Svenskt näringsliv), <http://en.khl.ru>, www.esbo.fi, www.espn.com, <http://europa.eu>, www.farjestadskbk.se, www.finhockey.fi, www.football-league.co.uk, www.forbes.com, www.frolundaindians.com, www.globearenas.se, www.gotevent.se, www.gu.se, <http://hc.tps.fi>, www.hifk.fi, <http://hockey.expressen.se>, www.hockeyallsvenskan.se, www.hockeycanada.ca, www.hockeyligan.se, www.hpk.fi, www.hv71.se, www.idrottensaffarer.se, www.idrottsforum.org, www.iihf.com, www.ilves.com, www.jokerit.com, www.jypliiga.fi, www.kalpa-hockey.fi, www.karppa-saatio.fi, www.kauppalehti.fi, www.linkopinghc.com, www.luleahockey.com, www.modohockey.se, www.mtg.se, www.mtv3.fi, www.ne.se, www.nhl.com, www.nhlpa.com, www.noc.fi, www.nordictrophy.com, www.nyse.com, www.nytimes.com, www.oulunkarpat.fi, www.palloliitto.fi, www.pelicans.fi, www.pesis.fi, www.premierleague.com, www.prh.fi, www.raumalaiskiekkoiluntuki.fi, www.raumanlukko.fi, www.regeringen.se, www.roglebk.se, www.rf.se, www.saipa.fi, www.scb.se, www.sjry.fi, www.skellefteaak.se, www.slu.fi, www.sm-liiga.fi, www.sodertaljesk.se, www.sok.se, www.suomenpankki.fi (Finlands Bank), www.stat.fi (Statistikcentralen), <http://sports.espn.go.com>, <http://sportsillustrated.cnn.com>, www.svt.se, www.swehockey.se, www.taloussanomat.fi, www.tampereenkeskusareena.fi, www.tappara.fi/liiga, www.theaircanadacentre.com, www.theFA.com, www.thegarden.com, www.themadisonsquaregardencompany.com, www.timraik.se, www.tottenhamhotspur.com, www.tsn.ca, www.tul.fi, www.usatoday.com, www.usinflationcalculator.com, www.vaestorekisterikeskus.fi (Befolkningsregistercentralen), www.vapriikki.net/jaakiekkomuseo (Finlands ishockeymuseum), www.vaxjolakers.se, www.yle.fi.

Artiklar publicerade på Internet

- Allen, Kevin & Brehm, Mike. (2005). "Black ice: NHL season canceled." *usatoday.com* (Publicerad 2005-02-16). Hämtad 2010-09-17 från www.usatoday.com/sports/hockey/nhl/2005-02-16-season-cancel_x.htm
- Associated Press. (2005). "Lockout over salary cap shuts down NHL." *sports.espn.go.com* (Publicerad 2005-02-16). Hämtad 2010-09-17 från <http://sports.espn.go.com/nhl/news/story?id=1992793>
- Balkander, Mattias. (2005). "Larsson börjar om från början." *gp.se* (Publicerad 2005-01-01). Hämtad 2012-04-03 från <http://www.gp.se/sport/1.51318-larsson-borjar-om-fran-borjan?m=print>
- Bäckström, Urban. (1996). "Hur påverkas Riksbanken av EMU?" *riksbanken.se* (Publicerad 1996-10-17). Hämtad 2012-04-02 från <http://www.riksbank.se/sv/Press-och-publicerat/Tal/1996/Hur-paverkas-Riksbanken-av-EMU-22/>
- Bäckström, Urban. (1999). "Några tankar om tillgångspriser." *riksbanken.se* (Publicerad 1999-12-16). Hämtad 2012-02-01 från <http://www.riksbank.se/pagefolders/3626/991216.pdf>

- CBC Sports Online. (2005). "Lockout chronology. Some of the highlights from the longest lockout in professional sports history." *cbc.ca* (Publicerad 2005-07-13). Hämtad 2010-09-17 från <http://www.cbc.ca/sports/indepth/cba/features/chronology.html>
- Caldwell, Dave. (2005). "N.H.L. and Players Reach Agreement." *nytimes.com* (Publicerad 2005-07-14). Hämtad 2010-09-17 från http://www.nytimes.com/2005/07/14/sports/hockey/14nhl.html?_r=1&hp
- Edwinsson, Lisa. (2011). "Priset för att ramla ur elitserien: 40 miljoner." *dn.se* (Publicerad 2011-04-07). Hämtad 2011-06-27 från <http://www.dn.se/sport/ishockey/priset-for-att-ramla-ur-elitserien-40-miljoner>
- ESPN.com. (2005). "Key terms of NHL agreement." *sports.espn.go.com* (Publicerad 2005-07-13). Hämtad 2010-09-17 från <http://sports.espn.go.com/nhl/columns/story?id=2107128>
- ESPN.com. (2005). "Sides will have to ratify new CBA." *sports.espn.go.com* (Publicerad 2005-07-13). Hämtad 2010-09-17 från <http://sports.espn.go.com/nhl/news/story?id=2106776&CMP=OTC-DT9705204233>
- Ewertsson, Lena. (2002). "TV 3 och myten om en teknikdriven utveckling: Historien om hur Jan Stenbeck rörde om i en gryta som andra satt på kokning." *Tvårsnitt nr 2:2002*, Vetenskapsrådet. Hämtad 2011-09-30 från <http://www.vr.se/huvudmeny/arkiv/2002/tvarsnittnr22002/tv3ochmytenomenteknikdrivenutveckling.4.6703f9bd10e07db4ff18000142.html>
- Fransson, Malin. (2012). "Viasat: Debatten är ett slag i luften." *dn.se* (Publicerad 2012-02-03). Hämtad 2012-02-03 från <http://www.dn.se/sport/viasat-debatten-ar-ett-slag-i-luften>
- Hougaard, Allan. (2008). "IIHF transfer agreement falls apart after Czechs opt not extend deal." *thehockeynews.com* (Publicerad 2008-05-01). Hämtad från <http://www.thehockeynews.com/articles/15728-IIHF-transfer-agreement-falls-apart-after-Czechs-opt-not-to-extend-deal.html>
- Idrottensaffarer.se. (2005). "Linköping trea i penningligan." *idrottensaffarer.se* (Publicerad 2005-05-12). Hämtad 2012-10-15 från <http://www.idrottensaffarer.se/affarer/2005/05/linkoping-trea-i-penningligan>
- Idrottensaffarer.se. (2011). "TV4 erövrar hockey-VM 2012-2017." *idrottensaffarer.se* (Publicerad 2011-02-14). Hämtad 2011-09-30 från <http://www.idrottensaffarer.se/tv-nyheter/2011/02/tv4-erovrar-hockey-vm-2012-2017>
- Iltalehti.fi. (2011). "Jääkiekon MM-finaali sai huikean ennätysyleisön." (Ishockeyns VM-final fick enorm rekordpublik). *Iltalehti.fi* (Publicerad 2011-05-16). Hämtad 2012-10-07 från http://www.iltalehti.fi/mmlatka2011/2011051613723593_jm.shtml
- Lapointe, Joe. (1992). "HOCKEY; Puck Stops Everywhere as Players Go on Strike." *nytimes.com* (Publicerad 1992-04-02). Hämtad 2010-09-17 från <http://www.nytimes.com/1992/04/02/sports/hockey-puck-stops-everywhere-as-players-go-on-strike.html?scp=1&sq=HOCKEY;%20Puck%20Stops%20Everywhere%20as%20Players%20Go%20on%20Strike&st=cse>
- Lapointe, Joe. (1992a). "HOCKEY: The N.H.L. Employs A Head for Business." *nytimes.com* (Publicerad 1992-12-13). Hämtad 2012-02-09 från <http://www.nytimes.com/1992/12/13/sports/hockey-the-nhl-employs-a-head-for-business.html>
- Lapointe, Joe. (1992b). "HOCKEY; Play Hockey! Settlement Ends 10-Day Strike." *nytimes.com* (Publicerad 1992-04-11). Hämtad 2010-09-17 från

- <http://www.nytimes.com/1992/04/11/sports/hockey-play-hockey-settlement-ends-10-day-strike.html>
- Lundén, Kimmo. (2010). ”Harkimon elämäntyö: Rapakuntainen yritysryväs.” (Harkimos livsverk: Konkursfärdigt företagskluster). *kauppalehti.fi* (Publicerad 2010-03-02). Hämtad 2012-06-06 från <http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2010/03/31149>
- MTV3-STT. (2007). ”Suljettu jääkiekon SM-liiga on paha pätkinä” (En stängd SM-liiga är en dålig nöt). *mtv3.fi* (Publicerad 2007-03-11). Hämtad 2012-03-08 från <http://www.mtv3.fi/urheilu/jaakiekkouutiset.shtml/2007/03/703294/suljettu-jaakiekkon-sm-liiga-on-paha-pahkina>
- Mäkinen, Jarmo. (2011). ”Idrottsorganisation och offentligt stöd: En jämförelse mellan Finland, Norge och Sverige.” *idrottsforum.org* (Publicerad 2011-01-26). Hämtad 2011-01-31 från <http://www.idrottsforum.org/articles/makinen/makinen110126.pdf>
- Nyberg, Lars. (2005). ”Nyberg: Riksbanken och inflationsmålet.” *riksbanken.se* (Publicerad 2005-05-19). Hämtad 2012-04-02 från <http://www.riksbank.se/sv/Press-och-publicerat/Tal/2005/Nyberg-Riksbanken-och-inflationsmalet/>
- Ros, Tomas. (2003). ”Stäng elitserien och satsa på svenska spelare.” *aftonbladet.se* (Publicerad 2003-11-23). Hämtad 2011-06-10 från <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/hockey/sverige/elitserien/article10414239.ab>
- realtid.se. (2008). ”Det är för mycket idrott i sport.” *realtid.se* (Publicerad 2008-05-05) Hämtad 2011-06-10 från http://www.realtid.se/ArticlePages/200805/05/20080505084624_Realtid623/20080505084624_Realtid623.dbp.asp
- Sokala, Hannu. (2009). ”Kiekkoilijat ovatkin palkkakuopassa” (Hockeyspelarna är i lönegrop). *taloussanomat.fi* (Publicerad 2009-03-24). Hämtad 2012-02-08 från <http://www.taloussanomat.fi/palvelut/2009/03/24/kiekkoilijat-ovatkin-palkkakuopassa/20097668/12>
- Stockholm Globe Arenas. Faktablad i pdf-fil publicerad på *globearenas.se*. Hämtad 2012-04-02 från <http://www.globearenas.se/content/docs/Diverse/stockholm-globe-arenas09-svny.pdf>
- STT. (2010). ”Ruotsalaiskiekkoilijoille sopimus NHL-siirroista” (NHL-avtal för de svenska hockeyspelarna). *savonsanomat.fi* (Publicerad 2010-03-23). Hämtad 2012-02-08 från <http://www.savonsanomat.fi/teemat/jaakiekkouutiset/ruotsalaiskiekkoilijoille-sopimus-nhl-siirroista/545197>
- Taloussanomat.fi. (2010). ”SM-liigaseurat tuottavat voittoa” (FM-ligaklubbarna genererar vinst). *taloussanomat.fi* (Publicerad 2010-09-03). Hämtad 2012-12-12 från <http://www.taloussanomat.fi/palvelut/2010/09/03/sm-liigaseurat-tuottavat-voittoa/201012241/12>
- Thornéus, Patrik. (2000). ”Inom tre år ska vi ha vunnit SM.” *aftonbladet.se* (Publicerad 2000-09-01). Hämtad 2011-03-14 från <http://www.aftonbladet.se/sport/0009/01/harkimo.html>
- TV4.se. (2011). ”TV4 sänder ishockey-VM 2012-2017.” *TV4.se* (Publicerad 2011-02-14). Hämtad 2011-09-30 från http://www.tv4.se/1.2015803/2011/02/14/tv4_sander_ishockey_vm_2012_2017
- Wulf, Steve. (1992). ”Season On Ice. A late-season players' strike, the first in the National Hockey League's 75-year history, put the playoffs in jeopardy.” *CNN/Sports Illustrated.com* (Publicerad 1992-04-13). Hämtad 2010-09-17 från <http://sportsillustrated.cnn.com/vault/article/magazine/MAG1003655/index.htm>
- YLE. (2009). ”Jääkiekon SM-liigan tv-oikeuksissa yhä epäselvyyksiä.” (SM-liigas tv-rättigheter har ännu oklarheter). *yle.fi* (Publicerad 2009-06-17). Hämtad 2012-04-03 från

http://yle.fi/urheilu/lajit/jaakiekko/sm-liiga/2009/06/jaakiekon_sm-liigan_tv-okeuksissa_yha_epaselvyyksia_1336625.html?print=true

Tidningar

Aftonbladet, Dagens Nyheter, Expressen, Helsingin Sanomat, Idrottens Affärer, Ilta-Sanomat och Veikkaaja.

Idrottsvetenskapliga rapporter –
Institutionen för kost- och idrottsvetenskap
Göteborgs universitet

Adress: Box 300
405 30 Göteborg

1. Stråhlman, O., (2004). *Idrott – mål eller medel*. Göteborgs universitet: Idrottshögskolan.
2. Patriksson, G., Eriksson, S., Augustsson, C. & Stråhlman, O. (2004). *Utveckling och förnyelse av idrottsverksamhet*” - en utvärdering av projektverksamhet som fått medel ur Allmänna arvsfonden. Göteborgs universitet: Idrottshögskolan.
3. Patriksson, G. & Stråhlman, O., (2004). *Young peoples lifestyle and sedentariness - the case of Sweden and Denmark*. Göteborgs universitet: Idrottshögskolan.
4. Annerstedt, C. (2006). *Framgångsrikt ledarskap inom eliidrott*. Göteborgs universitet, Idrottshögskolan.
5. Stråhlman, O (2006). *Elite sport career process, career analysis of former Swedish elite athletes*. Göteborgs universitet: Idrottshögskolan.
6. Stråhlman, O., Patriksson, G. & Annerstedt, C. (2008). *Arbete – livsstil – hälsa*. Resultat och analyser av AB Previas databas Arbetsliv och Hälsa. Göteborgs universitet, Idrottshögskolan.
7. Stråhlman, O. & Patriksson, G. (2008). *Att rätta mun efter matsäcken. Förutsättningar för att bedriva projekt om kostnadseffektivitet*. Utvärdering av Handslaget. Göteborgs universitet, Idrottshögskolan.
8. Patriksson, G., Stråhlman, O., Eriksson, S. & Kristén, L. (2008). *Handslaget – från idé till utvärdering. Om projekt, ekonomi och verksamhet* Utvärdering av Handslaget. Göteborgs universitet, Idrottshögskolan.
9. Annerstedt, C., Annerud, E. & Stråhlman, O. (2009). *Hälsoform: en analys av ett hälsofrämjande koncept*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

I samband med omorganisationen av verksamheten vid UFN år 2010 påbörjades ny indexering:

2012:

1. Patriksson, G., Stråhlman, O. & Eriksson, S. (2012). *Blev Idrottslyftet ett lyft? Analys och utvärdering av Riksidrottsförbundet, Akademiska Idrottsförbundet, Flygsportförbundet och Korpen – Svenska Motionsidrottsförbundet*. Göteborgs universitet: Institutionen för Kost- och Idrottsvetenskap.
2. Patriksson, G., (2012). *Swedish young peoples' lifestyles with focus on physical (in)activity and overweight/obesity - a review of the research literature*. Göteborgs universitet: Institutionen för Kost- och Idrottsvetenskap.
3. Kougioumtzis, K (2012). *Greek young peoples' lifestyles with focus on physical (in)activity and overweight/obesity - a review of the research literature*. Göteborgs universitet: Institutionen för Kost- och Idrottsvetenskap.
4. Backman, J. (2012). *I skuggan av NHL: En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey*. Göteborgs universitet, Institutionen för Kost- och idrottsvetenskap.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ISSN 1404-062X